

MIROVNE OPERACIJE IN VLOGA SLOVENIJE

LJUBICA JELUŠIČ (ur.)

Ljubljana, 2005

Ljubica Jelušič (ur.)
MIROVNE OPERACIJE IN VLOGA SLOVENIJE

Knjižna zbirka VARNOSTNE ŠTUDIJE
Izdajatelj FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
Za založbo Hermina KRAJNC

Copyright © po delih in v celoti FDV 2005, Ljubljana.
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Recenzenta: dr. Anton ŽABKAR in dr. Bogomil FERFILA
Jezikovni pregled: Nataša LOGAR
Naslovnica in prelom: B&V Co.
Tisk: Bis tisk, d. o. o.

Knjiga je izšla ob podpori Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

355.357(082)

MIROVNE operacije in vloga Slovenije / Ljubica Jelušič (ur.). -
Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2005. - (Knjižna zbirka
Varnostne študije)

ISBN 961-235-229-1
1. Jelušič, Ljubica
224145920

KAZALO

Ljubica Jelušič, SPREMNA BESEDA	7
I. Ljubica Jelušič, MIROVNE OPERACIJE: OPREDELITVE, PROBLEMI, PRIHODNOST.....	11
II. Maja Garb, MIROVNE OPERACIJE ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV	33
III. Erik Kopač, FINANČNI VIDIKI MIROVNIH OPERACIJ ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV.....	61
IV. Vinko Vegič, VLOGA NATA V MIROVNIH OPERACIJAH	79
V. Maja Garb in Kristina Ober, MIROVNE OPERACIJE ZAHODNOEVROPSKE IN EVROPSKE UNIJE.....	97
VI. Jelena Juvan, OPERACIJE ORGANIZACIJE ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI.....	111
VII. Klemen Grošelj, MIROVNE OPERACIJE NA OBMOČJU SKUPNOSTI NEODVISNIH DRŽAV	125
VIII. Vladimir Prebilič, MIROVNE OPERACIJE NA AFRIŠKI CELINI	145
IX. Jelena Juvan, SLOVENSKA VOJSKA V MIROVNIH OPERACIJAH.....	175
X. Maja Garb, SLOVENSKA POLICIJA V MIROVNIH OPERACIJAH.....	187
O avtorjih.....	203
Stvarno in imensko kazalo.....	207

*Knjigo posvečamo vsem slovenskim vojakom in vojakinjam
ter policistom in policistkam, ki so od leta 1997 dalje sodelovali
v mirovnih operacijah ter bili glasniki slovenskega prispevka
k varnosti in miru v svetu.*

S P R E M N A B E S E D A

Pred petnajstimi leti, ko je Slovenija stopila na pot osamosvajanja, smo v slovenski obramboslovni misli veliko pisali o nacionalni in mednarodni varnosti, o vlogi javnega mnenja pri varnostnih odločitvah, o demilitarizaciji, o civilno-vojaških odnosih, o koncu hladne vojne in o razpadu bipolarne strukture mednarodnih odnosov. Leto 1991 je prineslo novo temo, osamosvojitveno vojno, in kasneje analize vojn na Balkanu. Mednarodno skupnost smo vse bolj razumeli kot varovalo naše nacionalne varnosti in vse bolj smo bili pozorni na tiste mehanizme mednarodne varnosti, ki so pomagali v procesu reševanja konfliktov. Tedaj že nekoliko pozabljena Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju je postala spet aktualna s svojimi ukrepi za krepitev zaupanja; EU, sicer zaželeno politična in gospodarska skupnost, je s svojim priznanjem januarja 1992 za Slovence postala čarobna formula poosamosvojitvenega razvoja. V kakem redkem medijskem zapisu so nastopali tudi opazovalci EU, ki so nadzorovali začetna premirja v Sloveniji in na Hrvaškem in so jih zaradi specifične bele barve oblačil, ki naj bi bila oznaka za njihovo miroljubnost in nevtralnost v odnosih med sprtimi stranmi, večinoma cinično imenovali »slašičarji«.

Na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini so se v letu 1992 uveljavljale operacije ohranjanja miru in modre čelade ZN. V slovenski vojaški tradiciji so bile modre čelade nekaj zelo daljnega, nekaj iz zgodovine države Jugoslavije, vendarle pa nekaj, kar je odigralo slavno vlogo v mnogih mirovniških operacijah. Vedeli smo tudi za posamezne slovenske častnike, ki so bili med opazovalci na Bližnjem vzhodu po arabsko-izraelskih vojnah, in vedeli smo za opazovalce na razmejitveni črti med Irakom in Iranom po koncu vojne med tema dvema državama, toda vse to so bila posamična »herojstva«, o katerih se razen kakšne časopisne zgodbe ni dalo napisati nič znanstvenega. Po prekinitvah ognja v državah nekdanje Jugoslavije pa so se modre čelade pojavile v bližini, in to množično; prišlo je na desetine tisoče vojakov in policistov, številno civilno osebje, humanitarne organizacije in mnogo mednarodnih uradnikov. Kratice UNPROFOR, UNCRO, UNPREDEP, UNTAES so postale vsakdanjik političnega poročanja z Balkana, vozila UNPROFOR-ja sestavni del tranzitnega prometa čez Slovenijo.

Z mirovnimi operacijami je v našo bližino prišla tudi potreba po njihovem znanstvenem proučevanju. Še jasneje je bila ta potreba izražena takrat, ko so se v mirovne operacije napotili prvi slovenski vojaki in policisti, to je v letu 1997. Med sodelavci Obramboslovnega raziskovalnega centra Fakultete za družbene vede je bil doc. dr. Igor Kotnik tisti, ki je prvi vzpodbudil raziskovanje različnih tem, povezanih s slovenskimi vojaki na operacijah v tujini, in je tudi anketiral prvi vod slovenske voja-

ške policije v misiji MSU v Bosni in Hercegovini. Med vojaškimi sociologi iz drugih držav, zlasti s Švedske in iz ZDA, je zbiral različne empirične študije in vprašalnike, s katerimi je oblikoval prvi slovenski vprašalnik za mirovne operacije. Anketo je opravil dvakrat, vendar se njeni rezultati niso nikoli pojavili v javnosti. Novembra leta 2000 je morala Slovenija poslati skupino 15 policistov v operacijo UNMIK na Kosovo. Sodelavci Obramboslovnega raziskovalnega centra smo slovensko policijo prosili za dovoljenje, da bi med policisti opravili anketo o njihovi pripravljenosti na misijo. Naš predlog je bil sprejet. Vprašalnik smo izdelali na podlagi različice, ki jo je v svoji raziskavi med vojaškimi policisti uporabljal že dr. Kotnik. Anketirani policisti so nam ob anketiranju pred odhodom na misijo bolj v šali rekli, naj jih pridemo obiskat tudi tja. Anketa je bila za nas raziskovalce dodatno delo, delali smo jo ob drugih raziskovalnih obveznostih, zanjo nismo dobili nikakršnega plačila, vendar smo jo delali z velikim veseljem in posebno motivacijo. To je bila ena tistih raziskav, kjer ni potreben ukaz predstojnika, da se jo izvede, kjer se ne prosi za potni nalog, ko greš na pogovor z raziskovanci v Gotenico, kjer anketiranci pomenijo sotovariše v skupnem projektu. Policistov na Kosovu sicer nismo obiskali, smo se pa zato pripravljali na njihov povratek. Naučiti smo se morali, kaj pomenijo vojaki, kaj pa civilni policisti v mirovnih operacijah. Kaj so mandati, naloge, kako se meri stres v mirovni operaciji. Ko so se naši anketiranci vrnili z misije, smo z njimi opravili dolge intervjuje. Šlo je za več ur pogovorov in zapisovanja. Pred nami je stal nov svet mirovnih operacij, ki ni imel veliko skupnega z modrimi čeladami, ki smo jih poznali iz vojaške sociologije, pa vendar smo civilne policiste na podlagi znanja, pridobljenega iz raziskav med vojaki v drugih državah, razumeli.

V raziskavi med policisti smo uveljavili koncept raziskovanja na dveh časovnih točkah: pred odhodom na misijo in po povratku z misije. Že v tem – prostovoljnem raziskovalnem delu – smo vpeljali multimetodski pristop. Pred misijo smo zbirali podatke na kvantitativni način z anketo, analizirali smo medijske zapise, po povratku policistov pa smo uporabili kvalitativno analizo, in sicer intervju z vsakim posameznikom. Naše raziskovanje je postalo nekakšen sestavni del obreda odhoda policistov na mirovne operacije in vrnitve z njih. Hvaležni smo bili delavcem oddelka za mirovne misije pri Generalni policijski upravi, ki so nas usmerjali pri raziskovanju novih kontingentov in vedno prisluhnili našim ugotovitvah. Ob njihovem znanju in izjemnih praktičnih izkušnjah je raslo tudi naše znanje. Policisti so nas sprejeli tudi na Dneve varstvoslovja, svoje tradicionalno vsakoletno strokovno srečanje. Leta 2001 smo ravno na tem srečanju prvič napovedali, da bodo mirovne operacije postale prostor izmenjave izkušenj Slovenske vojske in slovenske policije.¹ Na Dnevih

¹ Jelušič, Ljubica (2001): Mirovne operacije – prostor izmenjave izkušenj slovenske vojske in slovenske policije. V: M. Pagon, Dnevi varstvoslovja, 1. del. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

varstvoslovja 2002 je nastala sekcija »Sodelovanje policije v mirovnih operacijah«, ki se je ohranila na vseh naslednjih srečanjih (2003, 2004, 2005).

Leta 2002 je slovenska vlada napovedala odhod prve večje enote vojakov, motorizirano četo, v mirovno operacijo pod poveljstvom Nata, in sicer v SFOR v Bosno in Hercegovino. Študentje podiplomskega študija obramboslovja so se v okviru predmeta Sodobne teorije o civilno-vojaških odnosih odločili med udeleženci v mirovnih operacijah opraviti več intervjujev (nastalo jih je 62), da bi ugotovili, s kakšnimi problemi se vojaki srečujejo na misijah. Svoje ugotovitve so predstavili v okviru Mednarodne poletne šole o mirovnih operacijah v jugovzhodni Evropi, ki je potekala septembra leta 2002 v Portorožu. Predhodne raziskovalne izkušnje s policisti in velik uspeh študentske raziskave so vzpodbudili raziskovalce Obramboslovnega raziskovalnega centra, da so raziskovalne izkušnje ponudili Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije in Slovenski vojski v obliki empiričnega spremljanja motivacije in zadovoljstva z delom med vojaki v mirovnih operacijah.

V prvi raziskavi smo nameravali vzporedno opazovati dve enoti Slovenske vojske, in sicer motorizirano četo, nameščeno v bazi Dannevirke v Doboju, katere pristojnosti so segale v širšo okolico Doboja, ter enoto vojaške policije v enoti MSU, nameščeno v bazi Butmir pri Sarajevu, ki je imela posebne pristojnosti na celotnem ozemlju Bosne in Hercegovine. Predlog raziskovanja je bil sprejet, nastal je raziskovalni projekt »Slovenska vojska v mirovnih operacijah« v okviru Ciljnega raziskovalnega programa »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006«, vojake pa smo prvič pospremili v misijo januarja 2003. Uporabili smo izkušnje iz predhodnih raziskav med policisti ter izkušnje kolegov raziskovalcev v Nemčiji, na Švedskem in v Švici. Stopnjo motivacije smo s standardizirano anketo merili na dveh časovnih točkah, to je pred odhodom na misijo ter v četrtem do petem mesecu misije, pri čemer smo drugo anketo opravili na misiji, kar pomeni, da smo raziskovalci za nekaj dni vojake obiskali, opazovali njihovo namestitev in delo ter se pogovarjali z njihovimi nadrejenimi tujimi poveljniki na terenu. Raziskava je vključevala tudi tretjo točko merjenja: takoj po vrnitvi z misije smo z vsemi častniki in podčastniki ter izbranimi vojaki opravili še kvalitativne intervjuje, kjer smo spraševali po vzrokih za rezultate, do katerih smo prišli v predhodnih dveh anketah. Merjenje na treh časovnih točkah je postalo raziskovalni obred, ki smo ga do marca 2005, ko se je projekt zaključil, opravili pri sedmih kontingentih Slovenske vojske za mirovne operacije, bolj ali manj primerljivo pa smo raziskavo opravili še pri treh drugih kontingentih Slovenske vojske. Naše delo med vojaki je zahtevalo veliko logistične in moralne podpore s strani Slovenske vojske – brez pomoči in razumevanja Generalštaba Slovenske vojske, Poveljstva sil in Prve brigade Slovenske vojske projekta ne bi mogli izpeljati. Na vseh teh ravneh smo za naše raziskovalne ugotovitve našli tudi hvaležne poslušalce.

Naše empirično delo je bilo nenehno raziskovalno usposabljanje. Učili smo se teorije in prakse sodelovanja vojakov v različnih mirovniških operacijah, spoznavali smo specifično izrazoslovje, primerjali smo posebnosti sodelovanja pod poveljstvom različnih varnostnih organizacij: ZN, Nata, EU, ZEU, OVSE. Primerjali smo mirovne operacije v različnih nacionalnovarnostnih doktrinah, študirali smo okolje in zgodovino prostora, kamor je Slovenska vojska pošiljala svoje vojake, saj smo za njimi vedno prišli s svojimi instrumenti tudi mi, raziskovalci. Obiskovali smo jih v Bosni in Hercegovini in v Afganistanu, odhajali smo z njimi v patrolje, se skupaj z njimi čudili vseprisotnemu vonju po ribah v vojaški kuhinji v bazi v Doboju, podoživljali njihove travme ob srečanjih z revščino lokalnega prebivalstva. Še danes, ko se s svojimi nekdanjimi raziskovanci srečamo po naključju, si z njimi zarotniško namignemo – imamo nekaj skupnega: bili smo skupaj v mirovni operaciji – in si potihem rečemo, to so naši »emesujevci«², naši »mnbgejvci«³, naši »isafovci«⁴.

Pri raziskovanju sodelovanja Slovenske vojske in slovenske policije v mirovniških operacijah smo se vsi udeleženi raziskovalci veliko naučili. Svojim raziskovancem smo se za vsa spoznanja in svojo osebno rast želeli oddolžiti na poseben način, jim postaviti poseben spomenik, takšen, kot ga edino znamo narediti raziskovalci, napisati knjigo. Odločili smo se, da bomo teoretska spoznanja o mirovniških operacijah pod zastavo ZN, Nata, ZEU, EU, OVSE in v Skupnosti neodvisnih držav, spoznanja o mirovniških operacijah na afriški celini ter opis sodelovanja Slovenske vojske in slovenske policije v mirovniških operacijah med leti 1997 in 2005 opisali v prvi knjigi, v drugi knjigi pa bomo predstavili empirične rezultate vseh opravljenih metod raziskovanja med slovenskimi udeleženci v mirovniških operacijah. Obe knjigi bosta namenjeni novim generacijam vseh, ki bi se želeli naučiti tega, kar smo se naučili mi: študentom obramboslovja in mednarodnih odnosov, družboslovcem, častnikom, politikom, novinarjem, intelektualcem in vsem ljudem v Sloveniji, ki razumejo, da Slovenska vojska in slovenska policija na različnih svetovnih kriznih žariščih danes nosita zastavo Slovenije in da izvajata pomemben del zunanje politike naše države. V znak spoštovanja do vseh vojakov in policistov, ki so šli v mirovne operacije, smo prispevke za prvo knjigo o mirovniških operacijah napisali le tisti raziskovalci, ki smo bili v empiričnem raziskovanju neposredno udeleženi.

Prof. dr. Ljubica Jelušič

Ljubljana, 15. 12. 2005

² Udeleženci v enotah MSU v Bosni in Hercegovini.

³ Udeleženci v enotah MNBG v SFOR v Bosni in Hercegovini.

⁴ Udeleženci v operaciji ISAF v Afganistanu.

I.

Ljubica Jelušič

MIROVNE OPERACIJE: OPREDELITVE, PROBLEMI, PRIHODNOST¹

Uvod

Mirovne operacije so pogosto omenjana aktivnost mednarodnih političnih in varnostnih organizacij. Pomembne so zato, ker lahko države, ki v njih sodelujejo s svojimi vojaškimi, policijskimi, gospodarskimi ali drugimi silami, s tem dokazujejo svojo zavezanost mednarodni varnosti, miru in stabilnosti. Mirovne operacije najpogosteje povezujemo z Organizacijo združenih narodov (OZN), čeprav poznamo tak tip delovanja držav že pred drugo svetovno vojno. Med organizatorji mirovnih operacij se poleg OZN pojavljajo tudi druge mednarodne in regionalne organizacije. Mirovne operacije OZN potekajo od 1947 dalje, vendar pa so medijsko popularne postale predvsem po koncu hladne vojne, ko je naraslo število operacij in ko se je v zvezi z njihovim potekom odprlo mnogo moralnih, operativnih, finančnih in organizacijskih problemov. Kljub številnim udeležencem, ki danes bolj ali manj organizirano nastopajo v mirovnih operacijah OZN, pa štejemo oborožene sile za tradicionalno najpogostejše in najštevilčnejše udeležence.

Nekatere oborožene sile so odhod v mirovne operacije po koncu hladne vojne razglašale za novo nalogo, ki se bistveno razlikuje od tradicionalne obrambne naloge. Za veliko vojsk, zlasti iz manjših nevtralnih in neuvrščenih držav, praviloma celo manj razvitih držav, pa je bilo sodelovanje v mirovnih operacijah ena od desetletja dolgo opravljanih nalog, ki pa ji nikoli ni bilo namenjeno toliko medijskega blišča in pozornosti, kot to velja za zadnjih deset let, predvsem za vojske industrijsko razvitih držav, ki se udeležujejo teh aktivnosti s poklicnimi vojaki. Mnogi vojaki so v mirovnih silah prispevali k ohranjanju miru zlasti v deželah in konfliktih tretjega sveta, skoraj nikoli pa ni bilo mirovnih operacij tam, kjer so bile v konflikte vpletene svetovne velesile. Z razpadom nekdanje Jugoslavije po letu 1991 so se vojne preselile v regijo večdesetletnega miru, v osrčje Evrope. Za ohranjanje, pa tudi vsiljevanje miru so bile uporabljene oborožene sile mnogih držav. Mirovne operacije na Balkanu,

¹ Krajša verzija besedila je bila objavljena v: A. Bebler (ur.): *Sodobno vojaštvo in družba*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005, 147–166.

najprej na Hrvaškem, potem v Bosni in Hercegovini, na Kosovu in v Makedoniji, so postale oblika preventive pred širjenjem spopadov v sosednje države, čeprav pri tem niso bile najbolj uspešne, ter preventiva pred širjenjem neprijetnih posledic teh vojn, kot so begunci, ilegalci, organizirani kriminalci, mafijci, bolezn, korupcija, politična in gospodarska nestabilnost.

Definicija mirovni operacij

Mirovne operacije (angl. *Peace Operations*) v najširšem pomenu besede razumemo kot vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru. Mirovne operacije so sredstvo zunanje politike vse od začetka devetnajstega stoletja, razmahnile so se po drugi svetovni vojni, nov pomen in zagon pa so dobile po koncu hladne vojne, oziroma po letu 1989. Mirovne operacije postajajo ena od najbolj opaznih varnostnih aktivnosti OZN, čeprav mnoge operacije še vedno potekajo izven njenega okvira.

V slovenskem jezikovnem okolju smo izraz mirovne operacije dolga leta uporabljali kot sopomenko za izraz operacije za ohranjanje miru (angl. *Peacekeeping Operations*). Ker so v času do konca hladne vojne v mednarodnih kriznih okoljih mirovne operacije dejansko potekale v obliki operacij za ohranjanje miru, to mešanje pojmov ni povzročalo preglavic. Danes moramo vsebinsko razlikovati med operacijami za ohranjanje miru, operacijami za ustvarjanje miru (angl. *Peacemaking Operations*), operacijami za graditev miru (angl. *Peace Building Operations*), operacijami preventivne diplomacije (angl. *Preventive Diplomacy*) in operacijami za vsiljevanje miru (angl. *Peace Enforcement Operations*), zato moramo tudi v slovenskem jeziku oblikovati pojmovne ustreznice za vse te vsebinsko zelo različne mednarodne aktivnosti.

V praksi mednarodnih mirovni prizadevanj srečujemo še druge pojme, ki segajo na področje mirovni operacij, in sicer: operacije v podporo miru (angl. *Peace Support Operations* – PSO), ki so najpogosteje povezane z aktivnostmi zveze Nato; vojaške nevojne operacije (angl. *Military Operations Other Than War* – MOOTW), ki se navajajo v ameriški vojaški doktrini, ter operacije vojaškega in civilnega kriznega upravljanja, ki jih povezujemo z Evropsko unijo (EU).

Izraz *operacije v podporo miru* je stopil v veljavo, ko so se aktivnosti nekdanjih tradicionalni mirovni operacij za ohranjanje miru v okviru OZN, v katerih so pretežno sodelovale vojaške sile, razširile na vrsto nevojaških akterjev oziroma organizacij ter novih aktivnosti, zlasti policijskega, političnega, diplomatskega in gospodarskega značaja. Izraz operacije v podporo miru vključuje aktivnosti civilni in vojaški organizacij

za vzpostavitev miru ter preprečitev trpljenja človeštva. Izraz se uporablja zlasti v Natovem okolju, kjer sodijo operacije v podporo miru med operacije izven 5. člena Severnoatlantske pogodbe, zapisane so v Natovem doktrinarnem dokumentu *Allied Joint Operations* – 3.4.1 z naslovom *Peace Support Operations*. Natov pogled vključuje tipologijo OZN, ko gre za mirovne operacije za ustvarjanje, vsiljevanje in ohranjanje miru, medtem ko preventivno diplomacijo razume kot preprečevanje konfliktov (angl. *Conflict Prevention*), dodaja pa še operacije zagotavljanja humanitarne pomoči (angl. *Humanitarian Relief*).²

Izraz *vojaške nevojne operacije* (angl. *Military Operations Other Than War*) je prevzet iz ameriške vojaške doktrine in pomeni vojaške operacije, katerih glavni cilj je, da preprečujejo izbruh vojne, razrešujejo konflikte, ohranjajo mir in podpirajo civilno politično oblast na kriznih področjih. Izraz vključuje naslednje oblike uporabe vojaške sile: nadzor nad oboroževanjem, boj proti terorizmu, uveljavljanje mednarodnih sankcij, nadzor ter preprečevanje trgovanja z drogami in nevarnimi narkotiki, humanitarna pomoč, zaščita prevozov, zagotavljanje svobodne plovbe, pa tudi mirovne operacije. Zanimiva je evolucija poimenovanja vseh teh dejavnosti. Pred letom 1992 so v ameriški vojaški doktrini za ta namen uporabljali izraz vojaške operacije v konfliktih nizke intenzivnosti (angl. *Military Operations in Low Intensity Conflicts*), leta 1992 se je v literaturi še pojavljal izraz *Military Operations Short of War*. Leta 1993 sta bila pojma *Military Operations Short of War* in *Military Operations Other Than War* šteta celo kot sinonima, vendar se je v kasnejših dokumentih uveljavil slednji. Na kontinuumu vojaških operacij naj bi se te operacije pojavljale pred vojno in po vojni, zato so med njimi eksplicitno navedene tudi – operacije za ohranjanje miru.³

Operacije vojaškega in civilnega kriznega upravljanja označujejo mirovna prizadevanja EU.⁴

Zanimivo je, da se je v Združenih narodih (ZN) izraz *Peace Operations* povsem uveljavil šele po Poročilu s posvetovanja o mirovnih operacijah ZN (*Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, 2000), ki se skrajšano imenuje kar »Brahimijevo poročilo«. Posvetovanje, na katerem so ugledni strokovnjaki s področja mirovnih operacij prispevali priporočila za povečanje sposobnosti in učinkovitosti ZN v mirovnih operacijah, je vodil alžirski zunanji minister Lakhdar Brahimi. Poročilo je datirano s 17. 8. 2000, izdelano pa je bilo po naročilu generalnega sekretarja ZN Kofija A. Anana za jubilejno 55. zasedanje generalne skupščine ZN. Ne glede na pozno formalizacijo termina »mirovne operacije« v sistemu

² Natove operacije v podporo miru so v tej knjigi podrobneje obdelane v prispevku Vinka Vegiča, celovito in pregledno pa jih obravnava tudi Pipenbaher (2005: 19–20).

³ Povzeto po študijskem gradivu za tečaj IS 7006, *Military Operations Other Than War*, The Army Institute for Professional Development, Fort Leavenworth, 1993.

⁴ Tematika je v tej knjigi podrobneje predstavljena v prispevku Maje Garb in Kristine Ober.

kolektivne varnosti ZN se ta izraz pojavlja v nacionalnih vojaških doktrinah že prej. Med bolj znane dokumente sodi ameriški vojaški priročnik *FM 100-23 Peace Operations*, izdan decembra 1994.

Mirovne operacije lahko potekajo z neoboroženimi civilnimi ali vojaškimi opazovalci ali z lažje oboroženimi razmejitvenimi vojaškimi silami, pa tudi z bojnimi skupinami s težkim orožjem. Skupni so jim cilji, sestava in mandat, ne pa tudi izvedba aktivnosti. Mirovne operacije ne vsebujejo kakih posebnih, povsem specifičnih aktivnosti; večinoma se uporabljajo naloge, ki so enake že obstoječim vojaškim, policijskim ali drugim civilnim nalogam s poudarkom na čim manjši uporabi sile. Res pa je, da lahko v mirovnih operacijah različni akterji izvajajo različne, za njih ne nujno vsakodnevne aktivnosti. Vojaki opravljajo naloge, ki bi jih v domači državi praviloma opravljala policija ali paravojaške sile, policisti opravljajo več vojaških nalog kot doma, nevladne organizacije, ki doma vojski nasprotujejo, pa morajo v mirovni operaciji z vojaškimi silami sodelovati, saj njihovo delovanje brez vojaškega varovanja pogosto ni možno. Kljub tej preživetveni nujnosti je veliko nevladnih organizacij, ki na krizno področje ne želijo prispeti s pomočjo vojske, ker menijo, da bo s tem prizadeta njihova legitimnost med lokalnim prebivalstvom.

Upoštevalje navedene ugotovitve, lahko širšo uvodno definicijo mirovnih operacij zožimo in rečemo, da so mirovne operacije vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti za vzpostavitev ter ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno, da: imajo mednarodni mandat, praviloma s strani mednarodne organizacije (najbolj zaželeno s strani Varnostnega sveta Združenih narodov (VS ZN)); jih izvajajo mednarodne organizacije, regionalne organizacije ali ad hoc koalicije držav; jih izvajajo sile in osebje v večnacionalni sestavi; potekajo zaradi vzpostavitve ali ohranitve statusa quo oziroma zagotovitve mirnega in dogovorjenega prehoda iz statusa quo v neko drugo obliko politične skupnosti; potekajo v dobro lokalnega prebivalstva in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi ozemlja; potekajo tako, da povzročajo čim manj škode, in ob uporabi minimalne sile.

V času po koncu hladne vojne smo soočeni z dodatnimi poimenovalnimi zagatami, kajti mirovne operacije, ki smo jih zgodovinsko in kulturno razumeli zlasti v kontekstu ZN, potekajo tudi pod okriljem nekaterih regionalnih organizacij in skupnosti, včasih z avtorizacijo ZN, včasih pa tudi ne. Gre za operacije v podporo miru v okviru zveze Nato, EU, Zahodnoevropske unije (ZEU), Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), Gospodarske skupnosti zahodnoafriških držav (angl. *Economic Community of West African States* – ECOWAS), skupnosti nekdanjih sovjetskih držav, imenovane Skupnost neodvisnih držav (angl. *Commonwealth of Independent States* – CIS), in drugih.

Večino dosedanjih mirovnih operacij ZN so izvedle majhne, nevtralne in neuvrščene države, ki so prispevale večino vojaškega osebja. Svetovne velesile so na nastanek teh operacij politično vplivale, saj so bile lahko

vzpostavljene le z njihovim soglasjem (zlasti petih stalnih članic VS ZN), v proračun mirovnih operacij so prispevale in še vedno prispevajo levji delež, vendar v te operacije praviloma v večji meri niso napotile svojih vojaških sil. Po koncu hladne vojne se je to spremenilo in v mirovne operacije ZN so se dejavno vključile tudi vojaške sile svetovnih velesil (zaenkrat še brez Kitajske). Nove udeleženke v mirovnih operacijah vnašajo v rešitev posameznega konflikta svoje politične poglede, zahtevajo namestitev sil na strateški ravni, pristajajo na večjo količino prisile, vnašajo pa tudi svoja specifična notranja doktrinarna poimenovanja in stališča (npr. britanska vojaška doktrina o razširjenih operacijah za ohranjanje miru (angl. *Army Doctrine of Wider Peacekeeping*) (Gordon, Toase 2001)).

Zgodovina mirovnih operacij

Mirovne operacije zgodovinsko pripisujemo ZN, čeprav so tudi pred ustanovitvijo te organizacije obstajale večnacionalne vojaške aktivnosti za vzpostavitev ali varovanje meddržavnih meja v Evropi. Običajno so bile dogovorjene v okviru mirovnih pogodb po koncu vojn. Včasih so bile izvedene kot ekspedicijske operacije ene velesile, vendar s soglasjem drugih (npr. švedske mirovne sile v deželi Schleswig-Holstein, 1848–1849, odobritev berlinskega kongresa 1878 za avstro-ogrsko okupacijo in aneksijo Bosne in Hercegovine). Meja med mirovnimi operacijami za mednarodno stabilnost oziroma v imperialistične namene ni bila čisto jasna. Takoj po koncu prve svetovne vojne je bilo več mirovnih operacij vezanih na mirovne sporazume. Mednarodne sile so ohranjale mir na ozemljih, katerih prihodnost naj bi se določila s plebisciti (zavezniška komisija je leta 1920 nadzirala ozemlje Koroške, ker je mešano nemško-slovensko prebivalstvo moralo odločiti, ali bo ozemlje pripadalo Avstriji ali novi južnoslovanski kraljevini). Tudi Društvo narodov, ki je bilo ustanovljeno po koncu prve svetovne vojne, je izvajalo aktivnosti, primerljive z operacijami za ohranjanje miru v okviru ZN. Med najbolj znane mirovne operacije iz takratnega obdobja sodijo vojaške in policijske sile, ki so jih Velika Britanija, Italija, Nizozemska, Švedska ter Češkoslovaška poslale v nemško deželo Saar zaradi plebiscita o priključitvi k nemškemu rajhu.

Vloga ZN pri vzpostavitvi modernih mirovnih operacij

Z ustanovitvijo ZN leta 1945 tudi mirovne operacije stopijo v novo fazo razvoja, lahko bi rekli v moderne mirovne operacije. Čeprav danes mirovne operacije ohranjanja miru najpogosteje povezujemo z ZN, pa ta tehnika dokončanja konfliktov in vzpostavitve miru ni omenjena v Ustanovni listini Združenih narodov (UL ZN), temeljnem ustanovitve-

nem aktu te organizacije. Ob ustanovitvi OZN je bilo predvideno, da bodo velike sile, t. i. stalnih pet (angl. *Permanent Five*) članic VS, imele vodilno vlogo pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti. V šestem poglavju UL ZN so v 33. do 38. členu predvideni mehanizmi mirnega reševanja sporov, kot so pogajanja, anketa, posredovanje, sprava, razsodništvo, sodna rešitev, uporaba regionalnih dogovorov ali druga mirna sredstva po lastni izbiri strank v sporu. To so diplomatsko-pravna sredstva. V sedmem poglavju UL ZN (od 39. do 51. člena) so predvidene akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj. Ukrepi se nanašajo na sankcije in prisilne akcije. Tako 41. člen predvideva sankcije v obliki prekinitve gospodarskih odnosov, železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih telekomunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov. Če bi se akcije iz 41. člena izkazale za neustrezne, lahko VS ZN po 42. členu izvede ukrepe z zračnimi, pomorskimi in kopenskimi silami v obliki demonstracije ali blokade ali pa druge ukrepe. Zatem 45. člen UL ZN predvideva možnost izvršitve meddržavne prisilne akcije, za katero bi načrte izdelal in vojaške operacije na terenu vodil Odbor vojaškega štaba (46. člen UL ZN). Vse članice ZN so se zavezale, da bodo na poziv VS ZN prispevale potrebne sile.

Izkaže se, da mirovne operacije za ohranjanje miru ne sodijo v nobeno od zgoraj omenjenih kategorij. Zato jih nekateri umeščajo med šesto in sedmo poglavje UL ZN ali celo menijo, da so predpisane v »poglavju šest-in-pol« UL ZN. Tega poglavja v resnici nikjer ni, le aktivnosti ohranjanja miru so takšne, da so nekje vmes med diplomatsko-pravnimi, vendar povsem nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi reševanja sporov, ter vojaško-nasilnimi sredstvi reševanja mednarodnih sporov. Izraz »poglavje šest-in-pol« (angl. *Chapter Six-and-a-half*) je prvi uporabil legendarni generalni sekretar ZN Dag Hammarskjöld (1905–1961), eden najbolj sposobnih in najbolj učinkovitih generalnih sekretarjev, znan je bil po svoji intelektualni moči, administrativnih in diplomatskih sposobnostih ter po predanosti načelom ZN. Ustanovil je prvo mirovno operacijo za ohranjanje miru, ki je vsebovala elemente uporabe sile, to je ob krizi v Sueškem prekopu leta 1956. Svojo zavzetost za mirovne operacije je plačal z življenjem. Umrl je v letalski nesreči v Kongu, kjer je poskušal ustanoviti mirovno operacijo mimo interesov velesil (Ramsbotham, Woodhouse, 1999: 110).

Operacije ohranjanja miru, kot se razvijejo od leta 1947 dalje, zlasti v času hladne vojne, so v resnici odraz nesposobnosti VS ZN, da bi s soglasjem vseh stalnih članic oblikoval klasične operacije vsiljevanja miru, kot jih je predvidevalo sedmo poglavje UL. Vse mirovne operacije, ki jih vodijo ZN, imajo v poimenovanju operacije kratice UN (angl. *United Nations*). Operacije izvajajo mirovne sile, ki so sestavljene iz različnega osebja. Vojaško osebje v sestavi mirovnih sil ZN je postalo zaradi opazne barve pokrival znano pod imenom »modre čelade« oziroma

»modre baretke«. Modre čelade so bile prvič uporabljene v mirovni operaciji UNEF 1 na Sinaju, zato da bi se pripadniki mirovnih sil razlikovali od invazijske britanske vojske. Šlo je za običajne čelade sodelujočih vojakov, prebarvane z modro barvo. Kasneje so modre čelade in modre baretke postale standardno pokrivalo pripadnikov mirovnih sil ZN.

Zgodovinski razvoj mirovnih operacij za ohranjanje miru

Obdobje po letu 1947, ko je nastala prva pobuda za morebitno operacijo za ohranjanje miru v okviru ZN, pa do danes lahko razdelimo na tri ključne faze:

1. faza – od leta 1947 do 1956, ko se razvijajo predvsem opazovalne misije z manjšim številom vojaških oseb s praviloma bolj diplomatskimi kot vojaškimi pooblastili.
2. faza – od sueške krize leta 1956 do 1988, ko se razvije vrsta dolgotrajnih operacij za ohranjanje miru, povezanih s konflikti hladne vojne. Obdobje se zaključi le še s petimi preostalimi mirovnimi operacijami, toda leto 1988 je tudi leto začetka konca hladne vojne.
3. faza – po letu 1988, ko strmo naraste število mednarodnih oboroženih spopadov in posledično tudi število mirovnih operacij.

Posebnosti mirovnih operacij od 1947 do 1956

Kot odgovor na državljansko vojno v Grčiji leta 1947 je bila oblikovana pobuda za Posebni odbor ZN na Balkanu (angl. *United Nations Special Committee on the Balkans* – UNSCOB). Leta 1948 je bila ustanovljena opazovalna misija ZN z namenom nadzirati arabsko-izraelski konflikt v Palestini (angl. *United Nations Truce Supervision Organization* – UNTSO). Sestavljali so jo posredniki ZN in vojaški opazovalci. V zgodovino mirovnih operacij je prišla kot ena najbolj dolgotrajnih – poteka namreč še danes, v njej sodelujejo tudi častniki Slovenske vojske. Tretja pobuda za mirovno operacijo je nastala zaradi indijsko-pakistanskega spora glede Kašmirja. Januarja 1948 je VS ZN ustanovil Komisijo ZN za Indijo in Pakistan (angl. *United Nations Commission for India and Pakistan* – UNCIP) z nalogo posredovanja v sporu. Ob prekinitvi ognja leta 1949 je ta komisija prešla v sestavo opazovalne misije (angl. *United Nations Military Observer Group in India and Pakistan* – UNMOGIP), ki prav tako deluje še danes.

Ključne mirovne operacije od leta 1956 do konca hladne vojne

Prva uradno poimenovana operacija za ohranjanje miru (torej *Peacekeeping Operation*) je bila ustanovljena na Sinajskem polotoku kot odgovor na krizo v Sueškem prekopu leta 1956. Namen operacije UNEF 1 (angl.

United Nations Emergency Force 1) je bil nadzorovati premirje in umik francoskih, britanskih ter izraelskih oboroženih sil iz Egipta. To je bila prva oborožena mirovna operacija, katere pripadniki so relativno uspešno pomagali pri ohranjanju miru do leta 1967, ko je ponovno prišlo do oboroženih sovražnosti. Operacija je bila dokaz za nevtralno obnašanje oboroženih mirovnih sil v zadrževanju konflikta. Na istem kriznem območju je bila po končanih oboroženih spopadih leta 1974 ustanovljena opazovalna operacija UNDOF (angl. *United Nations Disengagement Observer Force*), ki še danes nadzira stanje oborožitve ter oboroženih sil na meji med Izraelom in Sirijo. Podobna mirovna operacija je bila ustanovljena leta 1978 po invaziji izraelskih oboroženih sil v južni Libanon. Operacija UNIFIL (angl. *United Nations Interim Force in Lebanon*) naj bi nadzorovala umik izraelskih oboroženih sil iz Libanona ter pomagala pri ponovni vzpostavitvi libanonske oblasti na državnem ozemlju. Med operacije, ki so utemeljile praktični in normativni okvir ohranjanja miru pod ZN, sodi tudi operacija ONUC (angl. *United Nations Operation in Congo*). Je zgodovinsko druga oborožena operacija za ohranjanje miru (po UNEF 1) in ena največjih operacij ZN. Belgijska kolonija Kongo se je leta 1960 znašla v državljanski vojni. Prvi mandat operacije leta 1960 je bila zahteva po umiku belgijskih kolonialnih sil. Leto kasneje, 1961, je VS spremenil mandat operacije v mandat z močnejšo intervencijsko politiko, vendar dolgoročno operacija ni mogla rešiti notranjih političnih problemov v Kongu, zlasti zaradi vmešavanja in interesa Sovjetske zveze, da bi bila operacija pod njenim vplivom. Operacija v Kongu pomeni prelomnico v zgodovini mirovnih operacij ZN zaradi več razlogov. Ramsbotham in Woodhouse (1999: xii) sta navedla tri glavne razloge, in sicer: prvič, ZN so morali delovati na neznanem terenu in v okolju, kjer so državne ustanove propadle; drugič, to je bila prva operacija z velikim številom civilnih udeležencev, za civilno policijo pa je to bila sploh prva operacija, v kateri so se policisti pojavili kot mirovniki; tretjič, operacija je vzpodbudila vprašanja glede uporabe sile po 7. členu UL ZN. Čeprav je bila to najprej operacija za ohranjanje miru, pa je VS ob spoznanju, da s tem ne more doseči zastavljenih ciljev, odobril bolj robustno uporabo oborožene sile. Tako je operacija dobila elemente operacije za vsiljevanje miru.

Dekolonizaciji otoka Cipra izpod britanske oblasti je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja sledil izbruh nasilja med grško in turško skupnostjo (ob izdatni podpori matičnih držav obeh etničnih skupnosti). ZN so leta 1964 ustanovili mirovno operacijo UNFICYP (angl. *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*), ki naj bi preprečila obnovitev oboroženih spopadov in nadzirala premirje na razmejitveni črti med obema skupnostma.

V času hladne vojne je bilo vzpostavljenih še nekaj mirovnih operacij, npr. v Libanonu, Zahodnem Iranu, na Novi Gvineji, v Dominikanski republikli in na indijsko-pakistanski meji, vendar pa so bile manjšega

obsega in niso imele večjega vpliva na razvoj in načela mirovnih operacij nasploh. Leta 1988 je potekalo le še pet mirovnih operacij, tri opazovalne misije na Bližnjem vzhodu, manjša opazovalna misija v Kašmirju ter UNFICYP.

Mirovne operacije po koncu hladne vojne

Po letu 1988 je prišlo do naglega naraščanja števila mirovnih operacij pod zastavo ZN, pa tudi njihovi mandati so se v primerjavi s preteklimi operacijami močno spremenili. V tradicionalnih operacijah hladne vojne je bil mandat večinoma povezan z eno glavno nalogo – praviloma z razmejevanjem ali opazovanjem sprtih strani. Po koncu hladne vojne vidimo množenje nalog in zelo barvito sestavo sil (vojska, civilna policija, diplomati, civilni uslužbenci, nevladne organizacije). Za številčno primerjavo še tole: v času hladne vojne je bilo med leti 1948 in 1978 vzpostavljenih 13 mirovnih operacij, v desetletju med 1978 do 1988 ni bila ustanovljena nobena nova operacija, v času med 1988 do 1996 pa je bilo vzpostavljenih kar 29 novih mirovnih operacij (Ramsbotham, Woodhouse, 1999: xiii). Ta številčnost je povezana s povečanim številom oboroženih spopadov in s povečanim interesom ZN, da sodelujejo pri graditvi miru na konfliktnih področjih. Lahko bi celo rekli, da postanejo mirovne operacije najbolj vidna in hkrati tudi najbolj protislovna naloga ZN po koncu hladne vojne. Ena skupina kritikov je opozarjala na nemoč ZN, če se v notranjih konfliktih in državljanskih vojnah uporablja samo tradicionalno razmejevanje sprtih strani. S tem se vzroki konfliktov ne rešujejo, temveč poglobljajo. Sami pripadniki mirovnih sil so postavljeni v zelo nevarne pogoje dela, saj je državna stran praviloma zelo šibka in brez avtoritete, uporniške skupine pa pogosto ne spoštujejo mirovnih sporazumov niti pravil mednarodnega humanitarnega prava. Druga skupina kritikov je opozarjala, da je mešanje vojaških, humanitarnih in političnih ciljev v mirovnih operacijah lahko nevarno in da je treba operacije omejiti na enostavne razmejitvene vloge tradicionalnega vzdrževanja miru. Mešanje ciljev vodi v pristranskost mirovnih sil, pogosto tudi v napačno uporabo vojaških sil v namene, ki niso strogo vojaški, pokažejo pa se tudi razlike v političnih ciljih držav, ki v mirovne operacije prispevajo kontingente.

Tipologije mirovnih operacij

V obravnavi mirovnih operacij obstaja več tipologij, ki so posledica različnih kriterijev, po katerih se operacije razvrščajo. V literaturi, ki razmejuje mirovne operacije iz obdobja hladne vojne in po njej, se uporabljata tipologija operacij za ohranjanje miru prve in druge generacije, pri čemer gre za razvrščanje operacij za ohranjanje miru. Glede na stopnjo oboroženosti pripadnikov se mirovne operacije delijo na opazovalne in lažje oborožene operacije; glede na število in raznovrstnost udeležencev v operacijah pa se mirovne operacije delijo na tradicionalne in kompleksne.

Po koncu hladne vojne se je uveljavila nova tipologija operacij za ohranjanje miru, in sicer avtorja Marracka Gouldinga, ki operacije natančneje določa glede na intenzivnost uporabe sile in glede na stopnjo razvitosti državne infrastrukture v sprejemnicah mirovnih sil.

Ko izstopimo iz skupine operacij za ohranjanje miru, pa dobimo še večje število razvrščanj, zlasti pomembno je razlikovanje med operacijami, ki so posledica mehanizmov kolektivne varnosti, in med operacijami za ohranjanje miru. Grizold (1999: 44) trdi, da pomenijo mehanizmi kolektivne varnosti kaznovalni kooperativni proces, ki se aktivira z določitvijo skupnega sovražnika, medtem ko so operacije za ohranjanje miru utemeljene na predpostavki, da sovražnika ni, so le sprte strani. Pri operacijah za ohranjanje miru je torej krivda za predhodni oboroženi spopad bolj ali manj enakovredno razporejena med vse sprte strani.

Prva in druga generacija operacij za ohranjanje miru

V operacijah za ohranjanje miru je razmestitev mirovnih sil ZN v mnogih primerih pomenila zamrznitev bolj ali manj ugodnega vojaškega položaja sprtih strani, ki naj bi se zaradi prisotnosti mirovnih sil ne mogle ali ne smele več spopasti. Slediti bi morale različne oblike diplomatskih in političnih oblik reševanja sporov. Mirovne operacije skladno s svojimi mandati niso bile namenjene reševanju konfliktov, temveč preprečitvi vojaškega spopada. Politične sile sprtih strani in mednarodna skupnost pa bi morale iskati politične rešitve. Sodobne mirovne operacije, nastale po koncu hladne vojne, tako postavljene omejitve presegajo. Poleg ohranjanja miru vzpostavljajo pogoje za red, stabilnost in razvoj kriznih regij. S tem razlikovanjem smo prišli do prve možne tipologije mirovnih operacij, ki jih glede na koncept uporabe mirovnih sil razlikujemo kot mirovne operacije prve generacije (angl. *First-generation Peacekeeping*) in mirovne operacije druge generacije (angl. *Second-generation Peacekeeping*). Mirovne operacije prve generacije zadevajo obdobje od leta 1947 do 1988 oziroma obdobje hladne vojne, se pravi prvo in drugo fazo razvoja operacij za

ohranjanje miru. Za obdobje po letu 1988 je značilna prevlada mirovnih operacij druge generacije, vendar se nadaljujejo tudi operacije prve generacije.

Splošne značilnosti mirovnih operacij prve generacije

Večinoma so bile to mirovne operacije zaradi sporov v procesu dekolonizacije (od 13 vzpostavljenih operacij samo ena ni bila povezana z dekolonizacijo). Ustanovljene so bile samo v tistih kriznih regijah, kjer je bilo doseženo soglasje članic VS ZN, in mirovne sile so jamčile za dogovore, ki so bili sprejeti v ZN. V razdeljenem VS ZN, kjer se je vedno odvijalo rivalstvo med stalnimi članicami, ni bilo soglasja za vojaške kolektivne akcije v duhu 7. poglavja UL ZN, pač pa je bilo mogoče včasih doseči soglasje o uporabi nenasilnih oziroma šibkejših sil. Takšne mile akcije niso ogrožale interesov velikih sil. Veliko konfliktov, zlasti zaradi napetosti med Vzhodom in Zahodom, sploh ni bilo obravnavanih v VS ZN.

Ker mirovne operacije za ohranjanje miru niso bile predvidene v UL ZN, tudi ni bilo standardov za njihovo vodenje, zato je bilo treba opredeliti bolj ali manj obvezujoča načela njihovega poteka.

Temeljna načela operacij za ohranjanje miru prve generacije

Dag Hammarskjöld kot generalni sekretar ZN in Lester B. Pearson, predsednik generalne skupščine ZN v letih 1952 do 1953, sta opredelila temeljna načela mirovnih operacij za ohranjanje miru (povzeto po: Ramsbotham, Woodhouse, 1999), ki v veliki meri veljajo še danes:

1. Načelo soglasja sprtih strani za ustanovitev mirovne operacije – mirovna operacija je možna šele po premirju in na podlagi soglasja vpletenih držav. Brez privolitve sprtih strani operacije ni mogoče izvesti, razen če VS ZN ne spremeni mandata operacije v operacije po 7. poglavju UL ZN z uporabo prisilne akcije.
2. Načelo neuporabe sile – mirovne sile morajo omejevati uporabo sile samo na samoobrambo in še to kot skrajno sredstvo.
3. Načelo prostovoljnega prispevka kontingentov vojakov iz majhnih, nevtralnih držav – sestava mirovnih sil je zagotovilo pravičnosti v sporu. Najbolj je zaželeno vojaško osebje iz nevpletenih držav, VS ZN se je izogibal uporabi vojakov iz petih stalnih članic VS in iz konfliktu sosednjih držav.
4. Načelo nepristranskosti – nevpletene države (manjše, nevtralne države) lažje izpolnjujejo pričakovanja glede enakopravne obravnave sprtih strani. Mirovne sile ne smejo ustvarjati vojaške prednosti za katerokoli stran, ki je v sporu, niti ne smejo sprtih strani obtoževati.
5. Načelo nadzora generalnega sekretarja ZN nad mirovno operacijo.
6. Načelo sodelovanja sprtih strani z mirovnimi silami, ki jim je treba omogočiti svobodo gibanja in izvajanja nalog.

Skladno z omenjenimi načeli so desetletja dolgo mirovne operacije za ohranjanje miru sledile mirovnim sporazumom; k njihovi vzpostavitvi so morale dati soglasje vse sprte strani; če je prišlo do obnovitve oboroženih sovražnosti, je bilo mirovne operacije konec; pripadniki mirovnih sil so večinoma prihajali iz manjših držav in skoraj nikoli iz velesil oziroma iz držav stalnih članic VS ZN. Načela so postala osnova za delovanje mirovnih sil zlasti v času hladne vojne, vendar se je po koncu hladne vojne pokazalo, da so tudi vzrok za neučinkovitost in dolgotrajnost nekaterih mirovnih operacij.

Glavna dejavnost teh mirovnih operacij je interpozicijska, usmerjena v preprečevanje sovražnosti in v vzpodbudo političnemu dialogu med sprtimi stranmi.

Mirovne operacije druge generacije

V štirih letih (od 1988 do 1992) je bilo ustanovljenih 13 novih mirovnih operacij, torej toliko kot v celotnem predhodnem obdobju. Številčnost mirovnih operacij je odvisna od povečanega števila spopadov zaradi popuščanja napetosti po koncu hladne vojne, od upadanja pomena veta v VS ZN in od povečane vloge ZN pri reševanju mednarodnih sporov.

Nekatera načela iz operacij prve generacije se ohranjajo, nekatera pa se precej spremenijo. Tako se v nekaterih primerih opušča soglasje sprtih strani kot pogoj za delovanje VS ZN. V notranjih konfliktih in v državljanskih vojnah, je težko dobiti soglasje vseh sprtih strani. Povečana je pripravljenost za uporabo sile, ki je bila prej dopustna le v samoobrambi. Uporaba sile proti eni od sprtih strani pa ruši tudi načelo nepristranskosti. V teh operacijah sodelujejo sile stalnih članic VS ZN, pa tudi članic ZN, ki jim sicer ustave prepovedujejo pošiljanje vojakov v tujino, npr. Nemčija. Nekateri države spremenijo svoje dolgoletne odločitve o pošiljanju neoboroženih vojakov v pošiljanje vojakov z orožjem za uporabo v samoobrambi, npr. Švica.

Dejavnosti te vrste operacij potekajo na celotnem področju države operacije. Civilisti in sprte strani so pomešani in sprte strani je težko razmejiti z ločitveno linijo. Dejavnosti so vojaškega in nevojaškega značaja.

Opazovalne in oborožene operacije

Namen tipologije je razlikovati med tistimi operacijami, kjer običajno sodelujejo častniki kot opazovalci različnih mirovnih procesov, procesov razoroževanja in izpolnjevanja sklenjenih sporazumov. Opazovalci sicer imajo osebno oborožitev, ki pa ima bolj simbolno vrednost. V redkih primerih in za kratka obdobja so opazovalne misije okrepljene s pehotnimi enotami, pogosteje pa z logističnimi enotami, zlasti ko gre za večje število opazovalcev. Njihova naloga je zbiranje informacij in posredovanje le-teh

generalnemu sekretarju in VS ZN. V nasprotju z opazovalnimi operacijami imajo oborožene operacije z mandatom predvideno ustrezno orožje, zlasti gre za lahko oborožitev pehotnih enot, ki imajo zaradi lastne varnosti na voljo oklepna vozila, ki pa, čeravno so to lahko tudi bojna oklepna vozila, niso oborožena in opremljena za daljše spopade s sprtimi stranmi. Orožje je namenjeno samoobrambi udeležencev. Načela uporabe so strogo določena in morajo biti spoštovana. V okviru oboroženih lahkih pehotnih enot v operacijah se pojavljajo tudi logistične enote, ki so lahko obsežne, vendar v nekaterih primerih neoborožene.

Tradicionalne in kompleksne mirovne operacije

Tradicionalne operacije za ohranjanje miru naj bi bile operacije, v katerih sodelujejo samo vojaške osebe in katerih mandat je omejen samo na razmejevanje sprtih strani. Cilj teh operacij ni reševanje spora ali odpravljanje vzrokov zanj, za te naloge skrbijo sprte strani same oziroma politični in diplomatski predstavniki mednarodne skupnosti, vojaške sile samo vzdržujejo status quo, razmerje sil, v katerem so možna pogajanja. Ta tip operacij nekateri sodobni analitiki, zlasti pa del svetovnega javnega mnenja, zmotno kritizirajo kot neučinkovite, češ da niso razrešile konflikta. To niti ni bil osnovni namen operacij. Kot rečeno, za neuspešnost takih operacij niso krive vojaške mirovne sile, krivdo je treba iskati v sprtih straneh in v neuspehu političnih dejavnikov. Kompleksne mirovne operacije naj bi zato bile odgovor na nemoč tradicionalnih operacij, zlasti pri razrešitvi osnovnega konflikta. Za kompleksne operacije je značilno sodelovanje vojaških in nevojaških sil, pri čemer so zlasti nevojaške mirovne sile zelo raznovrstne. Sodelujejo civilni policisti (glej Hansen, 2002), visoki uradniki, civilni opazovalci, strokovnjaki za politične sisteme in nevladne organizacije, večinoma kot sestavni del mandata mirovne operacije. V zadnjem desetletju opažamo naraščanje števila nevladnih organizacij, ki so prisotne v regiji mirovne operacije, niso pa njen uradni sestavni del, vseeno pa si vojaške mirovne sile prizadevajo tudi za njihovo varnost. Namen te velike vojaško-gospodarsko-socialno-politične infrastrukture, ki se naseli v krizni regiji, je ponovno vzpostaviti državne organe, dele gospodarstva, zdravstva, šolstva, sodnega sistema in zlasti oblikovati nov politični sistem.

Angleški avtorji so nekoliko priredili omenjeno tipologijo, in sicer tako, da opozarjajo na taktično raven tradicionalnih operacij, to pomeni, da v njih sodelujejo manjše vojaške enote taktičnih sestavov in njihov namen je le ohranjanje miru na taktični ravni. V primerih, ko ni mogoče doseči soglasja sprtih strani za prihod tradicionalnih mirovnih sil, je treba vzpostaviti operacijo na strateški ravni. To potem nujno ne pomeni povečanja vojaških enot v operaciji, temveč organiziranje operacije od strateške ravni navzdol, se pravi, zaustaviti sprte strani v njihovih oboro-

ženih spopadih in predvideti, kako urediti njihove odnose v prihodnje. Torej ne le zaustaviti spopad, ga omejiti, vzroke za konflikt pa pustiti na mrtvi točki, temveč razreševati bistvo spora v skladu z načeli mednarodnega prava (Gow, Dandeker, 2001).

Tipi operacij za ohranjanje miru po koncu hladne vojne: Marrack Goulding

Gouldingova tipologija (1993: 456–9) opisuje šest skupin operacij, pri čemer kot kriterij razlikovanja upošteva njihove mandate oziroma predvidene vloge:

1. Preventivna namestitve sil ZN pred izbruhom oboroženega spopada na zahtevo ene od sprtih strani in samo na njenem ozemlju. Primer take operacije je bila UNPREDEP (angl. *United Nations Preventive Deployment*) v Makedoniji.
2. Tradicionalna interpozicijska (vmesna) razmestitev mirovnih sil, ki ustvarjajo pogoje za uspeh političnih pogajanj. Mirovne sile nadzirajo prekinitve ognja, ločujejo sprte strani, poročajo o kršitvah, vendar se v spor ne vpletajo in skrbno pazijo na nepristranskost. Interpozicijske mirovne sile so lahko neoborožene opazovalne sile, oborožene interpozicijske sile ali mešanica obojega.
3. Operacije za uresničevanje sprejetih mirovnih ali drugih splošnih sporazumov med sprtimi stranmi. Mirovne sile opravljajo naloge, kot so spoštovanje premirja, spoštovanje človekovih pravic, razorožitev sprtih strani, skladiščenje in uničevanje orožja, ustanavljanje in usposabljanje novih oboroženih sil, nadzor nad policijskimi enotami. Običajno so take operacije možne ob sodelovanju vseh petih stalnih članic VS ZN. Mirovne sile morebitnih kršilcev dogovorjenih sporazumov ne morejo kaznovati.
4. Operacije za zaščito humanitarne pomoči še v času oboroženih spopadov. To je nov tip operacij, ki predvideva uporabo vojaške sile za zaščito konvojev ali samo za razdeljevanje humanitarne pomoči.
5. Operacije za stabilizacijo razmer in vzpostavitev državnosti. Mirovne sile imajo širok spekter nalog, od humanitarne pomoči in ustvarjanja razmer za prekinitve ognja do razorožitve enot, doseganja političnega kompromisa med sprtimi stranmi, izgradnje političnih struktur, oživitve gospodarstva in drugih infrastrukturnih sistemov. V teh operacijah je možna širša uporaba sile, tudi v skladu s 7. poglavjem UL ZN.
6. Operacije za preprečitev kršenja dogovorov v sporu. Te operacije predvidevajo uporabo prisile, pri čemer sprte strani vnaprej dosežejo sporazum, po katerem lahko mirovne sile ZN uporabijo silo proti katerikoli strani, ki bi kršila premirje ali sporazum kot tak. Tudi pri teh operacijah gre za uporabo sile, ki bistveno presega samoobrambne namene in s tem tudi presega namene tradicionalnih operacij za ohranjanje miru.

Mirovne operacije po koncu hladne vojne: spoznanja, kritike in razvoj

Po koncu hladne vojne so mirovne operacije ZN za ohranjanje miru doživele tudi formalno opredelitev na ravni ZN, in ne le v teorijah mednarodnih odnosov ali varnostnih študij. VS ZN, ki se je sestal 31. januarja 1992, je generalnemu sekretarju ZN dodelil nalogo, da pripravi analizo in priporočila o povečevanju sposobnosti ZN za preventivno diplomacijo ter ustvarjanje in ohranjanje miru. Poročilo je prišlo v javnost junija 1992 pod naslovom Dnevni red za mir: Preventivna diplomacija, ustvarjanje in ohranjanje miru (angl. *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking, and Peacekeeping*). Boutros Boutros - Ghali je v njem ugotovil, da je v spopadih po koncu druge svetovne vojne umrlo vsaj 20 milijonov ljudi, ZN pa v mnoge od teh spopadov niso smeli poseči zaradi pravice do veta prizadetih velesil (velesile so do 1990 dale veto v 279 primerih). Dokument je priporočal ZN, da se vključijo v reševanje vzrokov za spopade, zlasti gospodarskega zaostajanja, socialne nepravilnosti in političnega nasilja. ZN bi morali identificirati situacije, ki lahko vodijo v spopade, in s pomočjo diplomacije preprečiti izbruh nasilja.

Če do izbruha nasilja že pride, bi ZN morali nastopiti v vlogi ustvarjanja miru in reševanja zadev, ki so vodile v spopad. S pomočjo aktivnosti za ohranjanje miru pa bi ZN morali vzdrževati mir tam, kjer so bili spopadi zaustavljeni. ZN bi morali pomagati v graditvi miru, kjer bi zlasti znova vzpostavili nacionalne ustanove in državno infrastrukturo. Vloga ZN se tako razširi v čas pred izbruhom nasilja, v čas poteka spopadov, po prekinitvi ognja in po vzpostavitvi trajnejšega miru. Dokument Dnevni red za mir je vse aktivnosti ZN na področju miru in varnosti natančno opredelil. Ključni izrazi nove svetovne varnostne arhitekture so tako postali: preventivna diplomacija, ustvarjanje miru, ohranjanje miru in pokonfliktna graditev miru. Za vse te aktivnosti ni bilo več mogoče uporabljati ustaljenega izraza »peacekeeping«, kajti dejavnosti so ta ozek pojem presegle. Uveljavljati se začne izraz mirovne operacije (angl. *Peace Operations*).

Politične mirovne operacije – mirovne operacije nove, morda tretje generacije?

Iz ZN se izrazi, povezani z razvojem mirovnih operacij, prenesejo tudi v uradne doktrinarne dokumente držav, zlasti velesil, ki do konca hladne vojne v mirovnih operacijah niso sodelovale, le da so tam opredeljeni kot operativni in manj kot politični pojmi. Iz priručnika ameriške vojske 100-23 Mirovne operacije (angl. *US Army Field Manual 100-23*, 1994) lahko vidimo, kako se politična opredelitev mirovnih operacij spremeni v

logiko operacij, v katerih mora svoje mesto določiti tudi vojaška organizacija.

Vse nove operacije, torej tiste, ki presegaajo pojem operacij za ohranjanje miru, se v nečem močno razlikujejo od že znanih operacij za ohranjanje miru. Prisotnost vojaške organizacije je v nekaterih operacijah ali vsaj v nekaterih fazah teh novih operacij bistveno manjša, kot pa je to veljalo za operacije za ohranjanje miru, ki so v bistvu temeljile na vojaškem osebju. V teh operacijah so vojaki le redki posamezniki, npr. vojaški opazovalci ali vojaški svetovalci. V 10 trenutno potekajočih operacijah je od ene do osem vojaških oseb, medtem ko je civilnih uslužbencev tudi po več sto. V nove operacije, vendar tudi v operacije ohranjanja miru, se v večjem obsegu vključuje civilna policija, težišče osebja pa je v civilnih mednarodnih in lokalnih uslužbencih, ki spore rešujejo na diplomatski način. Zato se mnoge od teh akcij vodijo znotraj Oddelka za politične zadeve ZN, in ne znotraj Oddelka za operacije za ohranjanje miru. Publikacija ZN *UN Peace Operations, Year in Review* tudi kaže na to novodobno ločevanje dveh tipov operacij: 1. operacije za ohranjanje miru ter 2. politične misije in misije za graditev miru (<http://www.un.org/Depts/dpko/yir>).

Ker so t. i. politične operacije še novost v zgodovini mirovni operacij, o njihovi uspešnosti še ne moremo soditi. Glede na dejstvo, da so usmerjene bolj v preprečevanje sporov ter v ponovno vzpostavitev političnih, gospodarskih, diplomatskih in drugih odnosov med sprtimi stranmi, sklepamo, da so namenjene preseganju ene od glavnih kritik zgodovinsko bolj znanih operacij za ohranjanje miru, ki so konflikte zamrzile, niso pa jih reševale. S terminologijo, ki jo uporabljamo v mirovni študijah, bi rekli, da so operacije za ohranjanje miru v bistvu operacije za graditev negativnega miru, ko sicer ni veliko fizičnega nasilja, se pa ohranja strukturno nasilje in nerazvoj. Nove, politične operacije pa so zaradi svoje naravnosti v graditev miru v bistvu operacije za graditev pozitivnega miru. Zaradi prenosa težišča delovanja z vojaške organizacije in civilne policije na politične ustanove bi jih lahko poimenovali z delovnim naslovom mirovne operacije tretje generacije.

ZN kot svetovna protikrizna agencija?

V zgodovini ZN je bilo ustanovljenih 59 (vključno z letom 2005) operacij za ohranjanje miru, od tega le 13 v času vrhuncev hladne vojne, preostalih 46 pa po letu 1988. Gledano kvantitativno bi lahko sklepali, da je po koncu hladne vojne vloga ZN pri reševanju svetovnih konfliktov narasla, da se ZN pojavljajo v vlogi arbitra v vseh tipih kriznih žarišč (v času hladne vojne le tam, kjer niso bili prizadeti interesi protagonistov hladne vojne), da se ZN dejansko in končno spreminjajo v nekakšno svetovno vlado. Število novih mirovni operacij bi nas lahko zavedlo v sklep, da je

po koncu hladne vojne več oboroženih spopadov kot v preteklosti. Vendar takega sklepa ne moremo empirično potrditi. Ugotovimo lahko samo, da je bilo ZN »dovoljeno« vstopiti v večje število kriznih žarišč kot pa v času hladne vojne. To bi kazalo na večjo legitimnost ZN in na večjo pripravljenost ZN na »spopad« s kriznimi žarišči. In vendar je ravno v času izjemnega uspeha ZN na področju širjenja mirovnih operacij prišlo tudi do najostrejših kritik zlasti tradicionalnih operacij za ohranjanje miru in njihove neuspešnosti. Kritike so povezane s problemom učinkovitosti mirovnih operacij v razmerah, vzpostavljenih po t. i. novih vojnah, ki so znotrajdržavne vojne, večinoma državljanske vojne, kjer je centralna, vladna stran nesposobna izvajati suverenost oblasti na ozemlju celotne države in kjer so vojskujoče se strani paradržavnega, celo paravojaškega tipa več ali manj povsem brez političnega, javnega, kaj šele demokratičnega nadzora. Nevladni akterji v novih vojnah praviloma ne spoštujejo mednarodnega humanitarnega in vojnega prava (le-to zavezuje države podpisnice mednarodnih dokumentov), ne spoštujejo diplomatskih pravil niti političnih dokumentov, ki jih podpišejo njihovi predstavniki, nekateri celo nimajo kakih večjih političnih ciljev. Kljub temu, da so to znotrajdržavne vojne, imajo pomembne mednarodne posledice, in tudi vpletanje mednarodnih dejavnikov je zelo veliko.

Dokument ZN Dnevni red za mir iz leta 1992 je vnesel v razprave o mirovnih operacijah nove kategorije, ki so kot abstraktni izrazi sicer lahko opredeljene (preventivna diplomacija, ustvarjanje miru, ohranjanje miru, pokonfliktna graditev miru), toda v praksi so manj razločljive in še zlasti v praksi birokratskega aparata zahtevajo reforme. Tu pa prepoznamo dolgotrajne napetosti in spore med dvema oddelkoma ZN: Oddelkom za politične zadeve in Oddelkom za operacije ohranjanja miru, med katerima pristojnosti niso povsem jasno razmejene. Kompleksnost novih operacij namreč zahteva veliko usklajevanja na horizontalni ravni, med birokratsko enakovrednimi telesi, ki pa niso povsem pripravljena na odstopanje od svojih predvidenih nalog. Zlasti sporno je ločevanje politične in operativne dimenzije mirovne operacije, kar vidimo skozi delitev del med obema prej omenjenima oddelkoma. Mirovne operacije namreč vsebujejo prekrivanje političnih, vojaških, humanitarnih, policijskih, vladnih in nevladnih sestavin, v ločenih oddelkih pa te kompleksnosti ne morejo povsem uskladiti.

Vzpostavljanje mirovnih operacij, v katerih se pričakuje privolitev sprtih strani v prihod tujih sil in spoštovanje skupnih, s strani držav določenih postopkov, je v državah, ki niso sposobne izvajati nadzora nad svojim ozemljem, zelo težavno. ZN so v Brahimijevem poročilu iz leta 2000 odgovorili na upravičene kritike – prihodnost mirovnih operacij ZN je v bolj robustnih operacijah, ki vsebujejo tudi vsiljevanje miru, če je to potrebno. Toda ZN nimajo na razpolago stalnih vojaških sil, ki bi jih lahko napotili v take akcije! Rešitev se ponuja v regionalnih varnostnih organizacijah, kakršna je zveza Nato. Ta je ravno v času krize svoje legiti-

mnosti v letu 1992, torej v iskanju novih nalog in izhoda iz krize identitete, videla mirovne operacije kot prostor svojega pohladnovojnega razvoja in ponudila svoje storitve najprej OVSE, nato pa še ZN. Tako so nastali prototipi novih robustnih mirovnih operacij s pripravljenostjo na vsiljevanje miru, kot so IFOR/SFOR in KFOR. To pomeni, da je pri doktrini mirovnih operacij ZN viden razvoj v dve smeri: prva smer je bila omenjena v razpravi o »političnih operacijah«, druga smer razvoja pa je preusmerjeno težišče iz operacij za ohranjanje miru, torej ohranjanje statusa quo, v operacije za vzpostavlanje miru, če je po mnenju ZN za stabilizacijo razmer v mednarodni varnosti to potrebno. Vendar pa ZN še ne posredujejo kot nadvladna organizacija, temveč za izpolnitev takega mandata določijo regionalne organizacije ali druge ustanove, ki razpolagajo z ustrezno vojaško silo za hitro posredovanje. To je prvo veliko odstopanje od načel Hammarskjölda in Pearsona.

Drugo veliko odstopanje od teh načel je aktivno poseganje v notranje zadeve države ali skupnosti, kjer poteka mirovna operacija. Mirovne sile ZN niso več nevtralne opazovalke in razmejevalke sprtih strani, ki se morajo same dogovoriti o svoji prihodnosti, temveč aktivno določajo načine pokonfliktne obnove regije zlasti na področju civilne infrastrukture in ustanov, ki morajo preprečiti ponovitev spopadov. V tej novosti vidimo odgovor na kritike, ki so ZN očitale nesposobnost za rešitev konfliktov.

Tretja novost v delovanju mirovnih sil ZN je tesno povezana s prvima dvema: namreč, robustne mirovne operacije za vsiljevanje miru in politiko vpletanja v notranje zadeve formalno sicer suverenih držav (čeprav nesposobnih za izvajanje te suverenosti) lahko opravljajo le vojaško, politično, gospodarsko in diplomatsko močni akterji v mednarodni skupnosti. Takih akcij ne morejo več opravljati majhne, nevtralne, od spopadov oddaljene države. Vstop velesil in vojaško-političnih zavezništev v mirovne operacije po koncu hladne vojne pomeni tudi vstop bolj radikalnih in nasilnih rešitev v nekatera svetovna krizna žarišča. Ravno na tej točki je vidno, zakaj nekateri sodobni kritiki mirovnih operacij tudi z omenjenim razvojem niso preveč zadovoljni. Velesile so namreč v mirovne operacije vnesle hitrejša odločanja za uporabo določb 7. poglavja UL ZN. Če so v času hladne vojne postavljale ZN na stranski tir vselej, ko je bil prizadet kak njihov neposredni interes v kriznem žarišču, so se v novejšem času preusmerile na uporabo ZN v prid svojim neposrednim interesom. Zlasti v primerih, ko gre za širšo uporabo vojaške sile v imenu vsiljevanja miru, se postavi vprašanje, ali je uporaba vojne kaj bolj upravičena, če jo pooblasti VS ZN, in ali so smrtne žrtve kaj bolj upravičene, če jih »dovoli« ali celo omogoči VS ZN. Z veliko mero ironije bi lahko rekli, da se uporaba vojaške sile s pooblastilom mednarodne skupnosti, praviloma VS ZN, za uveljavitev splošno sprejetih načel in resolucij imenuje mirovna operacija za vsiljevanje miru, podobna operacija brez pooblastila mednarodne skupnosti pa je vojna.

Izkušnje iz obdobja po koncu hladne vojne kažejo, da ZN niso primeren instrument za vojaško vsiljevanje miru. Varnostni svet ZN lahko pooblasti in legitimizira vojaške akcije, toda ZN so preslabo pripravljene in opremljene za vodenje takih operacij (Berdal, 2001: 45). Kako tvegano je lahko tako početje, kažeta dva najbolj šokantna primera iz zadnjih desetih let: vloga ZN v spopadih, ki vodijo v genocid v Ruandi leta 1994, in padec varovanega območja Srebrenica julija 1995 v srbske roke, ki vodi v množične poboje zajetih ljudi.

Zelo samokritično poročilo o padcu Srebrenice iz leta 1999 je bilo v ZN temeljni dokument za nadaljnje analize in priporočila na področju mirovniških operacij. Ta priporočila so zapisana v Brahimijevem poročilu. Brahimijevo poročilo je poročilo ZN, kar mu daje veliko težo in ugled. Poročilo zahteva, da morajo biti mandati, ki jih VS določi za posamezno mirovno operacijo, jasni, verodostojni in uresničljivi. Zlasti je to pomembno za operacije za vsiljevanje miru. Za VS ZN je bilo namreč značilno, da je ravno v nevarnih situacijah dajal prednost nejasnim mandatom in se z uresničljivostjo mandatov ni veliko ukvarjal. Že soglasje k mandatom je bilo v mnogih primerih med članicami VS težko dobiti, kaj šele podrobnosti o njihovem uresničevanju. Brahimijevo poročilo opozarja, da je cena za tako neodgovorno ravnanje prevelika (primer Srebrenice).

Brahimijevo poročilo se zavzema za uporabo bolj prisilnih metod reševanja konfliktov, če sprte strani na dolgi rok v mirovnem procesu nečesto korektno sodelovati. Ta pristop ne ustreza državam manj razvitega sveta, ki so združene v t. i. Skupini 77. Trdijo namreč, da poročilo vpeljuje način razmišljanja zahodnega sveta ter da zapostavlja svetost načel o suverenosti in nevmesavanju držav v notranje zadeve drugih držav (Berdal, 2001: 49).

Med pomembnejša priporočila iz Brahimijevega poročila lahko štejemo zahtevo po oblikovanju Združenih sil za mirovne misije (angl. *Integrated Mission Task Forces* – IMTF), ki bi bile sestavljene iz osebja držav članic, vendar dodeljene ZN kot enota za načrtovanje in podporo misijam. Poročilo tudi opozarja na potrebo po bolj učinkoviti koordinaciji uporabe civilne policije v mirovniških operacijah.

V strokovni javnosti (*Geneva Centre for Security Policy*) zasledimo leta 2004 ponovno ovrednotenje Brahimijevega poročila, zlasti upoštevanje dejstva, da so bile mednarodne okoliščine glede na leto 2000 že precej spremenjene. Ocena ogroženosti se je bistveno spremenila – najprej zaradi terorističnih napadov 11. septembra 2001 v ZDA, ki jim sledijo podobni napadi na civilno prebivalstvo v Madridu in Londonu; potem zaradi koalicijske vojne v Afganistanu proti talibanskim oblastem ter nenazadnje zaradi leta 2003 začete vojne v Iraku, ki se v letu 2004 vse bolj spreminja v notranjo državljansko vojno ob množični prisotnosti tujih vojsk. Vsi ti dogodki in reševanje kriz, povezanih z njimi, kažejo na vse bolj marginalizirano vlogo ZN v mednarodnem miru, kjer kot

vrhunec zanikanja sposobnosti ZN štejejo pomlad 2003. To je obdobje krize relevantnosti ZN, ko politična elita ZDA označuje odpor ZN proti svoji enostranski intervencijski vojaški akciji v Iraku kot nesposobnost razumeti prave svetovne grožnje. ZN odgovorijo kritikam iz ZDA na svoj način, po krizi leta 2003 namreč ustanovijo kar štiri precej obsežne mirovne operacije (Liberija, Slonokoščena obala, Haiti, Burundi). Mirovne sile ZN se s tem ne znebijo težav, ki jih imajo zaradi stalnega odpora zahodnih držav proti vključitvi svojih sil pod poveljstvo ZN. Tudi prepad med obveznostmi, ki jih lahko opravijo razvite države na eni strani ter države v razvoju na drugi strani se povečuje in onemogoča uspešno izvedbo robustnih mirovnih operacij, ki jih predvideva Brahimijsko poročilo (Tardy, 2004: 1). Vendar pa se ZN prilagajajo novim zahtevam s svojimi reformami, predvsem v hitrejši razmestitvi sil ter pri podpornih nalogah.

Zaključek

Mirovne operacije ZN so v desetletjih razvoja presegle zamisli ustvarjalcev UL ZN in zamisli prvih snovalcev aktivne oblike mednarodnega preoblikovanja kriznih žarišč v mirne in stabilne regije, njihova praksa je mnogokrat silila ZN v institucionalne spremembe, v doktrinarne prilagoditve in v povečevanje učinkovitosti v pripravah naslednjih mirovnih operacij. Vojaki, ki so bili na začetku zgodovine operacij ZN skoraj edino osebje teh operacij, so samo še ena od sestavin in vse bolj le še soizvajalci različnih nalog skupaj s civilno policijo, civilnimi uradniki in nevladnimi organizacijami. V izvedbo operacij so se vključevale države iz različnih predelov sveta, najprej samo nevtralne in v spopade ne vključene države, nato pa vse bolj vse za mir in varnost zainteresirane države, tudi velesile. Novost v mirovnih operacijah ZN je sodelovanje naddržavnih ali regionalnih varnostnih organizacij. Zdi se, da se ZN počasi spreminjajo v koordinatorja mirovnih prizadevanj različnih držav in organizacij, vendar spet samo v primerih, ko je doseženo soglasje med velesilami o skupni obliki reševanja krize. Če takega soglasja ni, se krize rešujejo brez nadzora ZN, običajno z ad hoc koalicijami zainteresiranih držav.

Glede sodelovanja vojakov v mirovnih organizacijah so se mnogi vedno znova vračali k besedam večkrat citiranega generalnega sekretarja ZN Daga Hammarskjölda, ko je dejal, da so vojaki manj primerni za mirovne operacije, vendar so edini, ki lahko opravijo to delo. Toda sposobnost za uporabo sile je predpogoj, nikakor pa ne zadostna kvaliteta za uporabo katerekoli organizacije v mirovnih operacijah. Danes, ko imamo poleg oboroženih mirovnih operacij tudi politične operacije, v katerih so vojaki osebje v manjšini, lahko sklepamo, da sta grožnja z uporabo sile ali celo sama uporaba sile le del celotnega procesa mirovnih prizadevanj

in da je mir, vzpostavljen s pomočjo sile, le del prehojene poti do pozitivnega miru, stabilnosti in razvoja krizne regije.

Prihodnost mirovnih operacij ZN je odvisna od sposobnosti reševanja konfliktov na miren način, od nadaljevanja reforme ZN, od podpore držav, od sposobnosti ZN, da bi razvili strategijo mirovnih operacij s kratkoročnimi in dolgoročnimi parametri in vključitvijo širokega spektra mirovnih akterjev; od sposobnosti kombiniranja vojaških in civilnih aktivnosti, kot so razmejevanje sprtih strani, razorožitev, demobilizacija, reintegracija, vladavina prava, graditev političnih institucij, humanitarna pomoč, ekonomska rekonstrukcija. Ker so ZN že dolgo preobremenjeni z mirovnimi aktivnostmi, je v prihodnosti nujna delitev dela in regionalno sodelovanje, iz katerega bo razvidna sposobnost političnih in vojaških organizacij v kriznih regijah zaustaviti, razrešiti in dokončati nek konflikt na miren način. Poleg nujne jasne določitve mandata mirovnih sil je pomembno izoblikovati tudi strategijo izhoda, kar pomeni načrt za umik mirovnih sil iz države, ki bi lahko že sama skrbela za svojo varnost. Glede na dolžino nekaterih še danes potekajočih mirovnih operacij bi lahko sklepali, da ZN doslej niso bili uspešni v iskanju možnosti za odhod iz operacije (Tardy, 2004: 13–15). Na ravni vojaških doktrin držav je umik sil iz operacij lažje definirati, saj je razumljen kot tehnični postopek brez bremena političnega nelagodja (glej *Military Doctrine*, 1996).

VIRI:

- Berdal, Mats (2001): *United Nations Peace Operations: The Brahimi Report in Context*. V: Kurt Spillmann et al.: *Peace support Operations: Lessons Learned and Future Perspectives*. Bern: Peter Lang. 35–53.
- Gordon, D. S., Toase, F. H. (2001): *Aspects of Peacekeeping*. London: Frank Cass.
- Goulding, Marrack (1993): *The Evolution of United Nations Peacekeeping*. *International Affairs* 69(3).
- Gow, James, Dandeker, Christopher (2001): *The Legitimation of Strategic Peacekeeping: Military Culture, the Defining Moment*. V: D. S. Gordon, F. H. Toase: *Aspects of Peacekeeping*. London: Frank Cass.
- Gradivo za tečaj IS 7006, *Military Operations Other Than War* (1993). The Army Institute for Professional Development, US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth.
- Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Haltiner, Karl W. (2000): *Policemen or Soldiers? Organizational Dilemmas in the Constabularization of Armed Forces*. V: Marjan Malešič (ur.): *International Security, Mass Media and Public Opinion*. Ljubljana: Ergomas, Faculty of Social Sciences.

- Hansen, Annika S. (2002): *From Congo to Kosovo: Civilian Police in Peace Operations*. New York, London: Oxford University Press; The International Institute for Strategic Studies. Adelphi Paper 343.
- Military Doctrine (1996). Hague: Royal Netherlands Army.
- Pipenbaher, Bojan (2005): Vključevanje civilnih funkcionalnih strokovnjakov v operacije v podporo miru. V: Bojan Pipenbaher (ur.): *Vključevanje civilnih zmogljivosti v operacije v podporo miru*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
- Ramsbotham, Oliver, Woodhouse, Tom (1999): *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Report of the Panel on United Nations Peace Operations. A/55/305. S/2000/809. UN General Assembly. Report of the Secretary-General Pursuant to General Assembly Resolution 53/35 – The Fall of Srebrenica. A/54/549, New York: United Nations, 15. 11. 1999.
- Tardy, Thierry (2004): *The Brahimi Report: Four Years On*. Proceedings of a Workshop held at the Geneva Centre for Security Policy, 20–21 June 2004.
- US Army Field Manual 100-23: *Peace Operations*. Washington, DC: Headquarters Department of the Army, 1994.
- Ustanovna listina Združenih narodov in statut Meddržavnega sodišča, <http://www.un.org/Depts/dpko/yir/>, 9. 4. 2003.

II.

Maja Garb

MIROVNE OPERACIJE ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV

Po Ustanovni listini Organizacije združenih narodov (OZN) je eden osnovnih namenov te organizacije varovanje mednarodnega miru in varnosti. Operacije ohranjanja miru so v tem kontekstu pogosto omenjana naloga, čeprav v Ustanovni listini niso neposredno predvidene. Ohranjanje miru je šele leta 1992 v Dnevnem redu za mir (*An Agenda for Peace*) formalno opredelil takratni generalni sekretar OZN Boutros Boutros - Ghali. Na konfliktnih območjih po svetu je ravno dejavnost mirovnihi sil najbolj vidna, čeprav ni edina, saj tam delujejo tudi druge agencije OZN.

Operacije ohranjanja miru

OZN je v svoji zgodovini ustanovila 59 operacij ohranjanja miru, od teh jih je v letu 2005 potekalo še 16. Prva tovrstna operacija je bila ustanovljena leta 1948 na Srednjem vzhodu in je najbolj dolgotrajna operacija ZN, saj poteka še danes. V nadaljevanju bomo kronološko, a ločeno na pretekle oziroma zaključene in potekajoče na kratko predstavili vse operacije ohranjanja miru, ki jih je doslej ustanovila OZN, zatem pa še politične misije in operacije za graditev miru.

Zaključene operacije¹

UNEF I – *First United Nations Emergency Force* (Srednji vzhod)

Operacija je trajala od novembra 1956 do junija 1967. Ustanovljena je bila za zagotavljanje varnosti in nadziranje prekinitve sovražnosti, pa tudi umika oboroženih sil Francije, Izraela in Velike Britanije z ozemlja Egipta. Po umiku sil je operacija služila kot blažilec med egiptovskimi in izraelskimi silami. Maja 1967 je Egipt izsilil umik UNEF-a I. V operaciji je sodelovalo² 6.073 vojakov s podporo mednarodnega in lokalnega civil-

¹ Vir: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/home.shtml>, marec in april 2003.

² Podatki o moči oziroma številu sodelujočih v operaciji se nanašajo na število oseb, ki so bile v operacijo vključene istočasno.

nega osebja. V operaciji je bilo 107 smrtnih žrtev, stala pa je 214,249.000 USD.

UNOGIL – United Nations Observation Group in Lebanon (**Libanon**)

Operacija je trajala od junija do decembra 1958. Ustanovljena je bila za preprečevanje ilegalne infiltracije ljudi ter zalog orožja in drugih materialov preko libanonske meje. Po umiritvi konflikta so se napetosti zmanjšale in operacijo so ukiniteli. V operaciji je sodelovalo 591 vojaških opazovalcev ob podpori mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. V operaciji smrtnih žrtev ni bilo, stala pa je 3,697.742 USD.

ONUC – United Nations Operation in the Congo (**Kongo**)

Operacija je trajala od julija 1960 do junija 1964. Ustanovljena je bila za zagotavljanje umika belgijskih sil, za pomoč vladi pri vzdrževanju zakonitosti in reda ter za zagotavljanje tehnične pomoči. Mandat ONUC-a se je kasneje spremenil in vključeval tudi ohranjanje ozemeljske celovitosti in politične neodvisnosti Konga, preprečevanje državljanske vojne in zavarovanje umika tujega vojaškega, paravojaškega ter svetovalnega osebja, ki ni pripadalo ZN, ter vseh najemnikov. 30. 12. 1963 je v operaciji sodelovalo 5.871 vojakov³ ob podpori mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Vojaško osebje je prispevalo 30 držav. V operaciji je bilo 250 smrtnih žrtev. Stala je 400,100.000 USD.

UNSF – United Nations Security Force in West New Guinea (West Irian) (**zahodna Nova Gvineja**)

Operacija je trajala od oktobra 1962 do aprila 1963. Ustanovljena je bila za vzdrževanje miru in varnosti na ozemlju pod upravo ZN (UNTEA – *United Nations Temporary Executive Authority*), določeno v skladu s sporazumom med Indonezijo in Nizozemsko. UNSF je spremljal premirje in pomagal zagotavljati zakonitost in red v prehodnem obdobju (do indonezijskega prevzema oblasti). V operaciji je sodelovalo 1.576 vojakov. Smrtnih žrtev ni bilo, vse stroške pa sta enakovredno pokrili vladi Indonezije in Nizozemske.

UNYOM – United Nations Yemen Observation Mission (**Jemen**)

Operacija je trajala od julija 1963 do septembra 1964. Ustanovili so jo za opazovanje in potrditve uveljavljanja sporazuma o umiku med Saudovo Arabijo in Združeno arabsko republiko.⁴ V operaciji je sodelovalo 25 opa-

³ Predstavitev operacije ONUC na spletni strani ZN navaja samo podatke o vojaki, po drugih virih (Schmidl, 1998: 30–31; Broer, Emery, 1998: 367) pa naj bi v operaciji ONUC prvič sodelovali tudi civilni policisti.

⁴ Združena arabska republika je bila politična unija med Egiptom in Sirijo v letih 1958 do 1961. Po državnem udaru v Siriji leta 1961 je unija razpadla, Egipt pa je naziv uporabljal še do leta 1971 (http://www.wikipedia.org/wiki/United_Arab_Republic, 3. 4. 2003).

zovalcev in 164 vojaških oseb iz letalstva ter izvidnikov, ki jih je podpiralo mednarodno in lokalno civilno osebje. Operacija ni zahtevala smrtnih žrtev, stala pa je 1,840.450 USD.

UNIPOM – *United Nations India-Pakistan Observation Mission*
(Indija/Pakistan)

Operacija je trajala od septembra 1965 do marca 1966. Ustanovljena je bila za nadzorovanje premirja vzdolž indijsko-pakistanske meje (razen v državah Jammu in Kašmir, kjer deluje UNMOGIP) in umika vsega oboroženega osebja na položaje, ki ga je imelo pred 5. 8. 1965. Ko sta Indija in Pakistan enote umaknili v skladu z načrtom, so operacijo ukinili. V operaciji je sodelovalo 96 vojaških opazovalcev ter mednarodno in lokalno civilno osebje. Smrtnih žrtev ni bilo, operacija pa je stala 1,713.280 USD.

DOMREP – *Mission of the Special Representative of the secretary-General in the Dominican Republic* **(Dominikanska republika)**

Operacija je trajala od maja 1965 do oktobra 1966. Ustanovljena je bila za opazovanje razmer in poročanje o kršitvah premirja med dvema *de facto* oblastema v Dominikanski republiki. Po sporazumu o novi vladi je bila operacija DOMREP ukinjena. V operaciji so sodelovali: vojaški svetovalec odposlanca generalnega sekretarja in dva vojaška opazovalca. Smrtnih žrtev ni bilo, stala pa je 275.831 USD.

UNEF II – *Second United Nations Emergency Force* **(Srednji vzhod)**

Operacija je trajala od oktobra 1973 do julija 1979. Ustanovljena je bila za nadzor premirja med silami Egipta in Izraela, po sporazumih, sprejetih 18. 1. 1974 in 4. 9. 1975, pa tudi za nadzor nad ponovno razmestitvijo izraelskih in egiptovskih sil ter nadzor nad tamponskimi conami, ki sta jih predvidela sporazuma. V operaciji je sodelovalo 6.973 vojakov ob podpori mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Smrtnih žrtev je bilo 55. Operacija je stala 446,487.000 USD.

UNGOMAP – *United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan* **(Afganistan/Pakistan)**

Operacija je trajala od maja 1988 do marca 1990. Ustanovljena je bila za pomoč pri zagotavljanju uveljavljanja sporazumov glede Afganistana (t. i. Ženevski sporazumi) ter v tem kontekstu za poizvedovanje in poročanje o možnih kršitvah določil sporazumov. Tako je mandat določal spremljanje medsebojnih nevmešavanj obeh strani, umik sovjetskih enot iz Afganistana in prostovoljno vračanje beguncev. V operaciji je sodelovalo 50 vojaških opazovalcev (ob koncu operacije 35) ter mednarodno in lokalno civilno osebje. Vojaško osebje je bilo v operacijo UNGOMAP začasno dodeljeno iz drugih operacij ZN (UNTSO, UNDOF, UNIFIL), prispevalo pa ga je 10 držav. Operacija je stala 14,000.000 USD.

UNIIMOG – United Nations Iran-Iraq Military Observer Group (Iran/Irak)

Operacija je trajala od avgusta 1988 do februarja 1991. Ustanovili so jo za verifikacijo, potrditev in nadzor nad premirjem in umikom vseh enot z mednarodno priznane meje do vsestranskega sporazuma. Po umiku enot Iraka in Irana na mednarodno priznane meje so operacijo ukinili, do leta 1992 pa sta v Teheranu in Bagdadu še ostali dve pisarni za urejanje preostalih, predvsem političnih nalog. V misiji je sodelovalo 400 vojaških oseb ter mednarodno in lokalno civilno osebje. V operaciji je umrl en vojak, stala pa je 177,895.000 USD.

UNAVEM I – United Nations Angola Verification Mission I (Angola)

Operacija je trajala od decembra 1988 do maja 1991. Ustanovljena je bila za verifikacijo umika kubanskih enot z ozemlja Angole. Maja 1991 je v operaciji sodelovalo 61 vojaških opazovalcev ter mednarodno in lokalno civilno osebje. Vojaško osebje je prispevalo 10 držav. Smrtnih žrtev ni bilo, stroški operacije so znašali 16,404.200 USD neto.

UNTAG – United Nations Transition Assistance Group (Namibija)

Operacija UNTAG je trajala od aprila 1989 do marca 1990. Ustanovljena je bila za pomoč posebnemu odposlancu generalnega sekretarja ZN pri zagotavljanju neodvisnosti Namibije prek svobodnih in poštenih volitev pod nadzorom ZN ter pri izvajanju njegovih številnih drugih dolžnosti (zagotavljanje, da se bodo končale vse sovražnosti, osvobodili politični zaporniki, južnoafriške sile umaknile v baze ipd.). V operaciji je sodelovalo 4.493 vojakov, 1.500 civilnih policistov in nekaj manj kot 2.000 pripadnikov mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Vojaško osebje je prispevalo 50 držav. V operaciji je bilo 19 smrtnih žrtev. Stroški operacije so znašali 368,600.000 USD.

ONUCA – United Nations Observer Group in Central America (Srednja Amerika)

Operacija je trajala od novembra 1989 do januarja 1992. Ustanovljena je bila za verifikacijo pripravljenosti vlad Kostarike, Salvadorja, Gvatemale, Hondurasa in Nikaragve, da v skladu s sporazumom prekinejo s pomočjo neregularnim silam in uporniškim gibanjem v regiji in da ne dovolijo uporabe svojega ozemlja za napade na druge države. ONUCA je imela tudi pomembno vlogo pri prostovoljni demobilizaciji nikaragovskega odpora ter pri spremljanju premirja in ločevanju sil, kot so se sporazumele nikaragovske stranke. Odobrena moč za operacijo je bila 260 vojaških opazovalcev, bataljon pehote (okrog 800 vojakov ter posadka in podporno osebje), v operaciji pa je sodelovalo tudi mednarodno in lokalno civilno osebje. Smrtnih žrtev v operaciji ni bilo. Stroški operacije so znašali 88,573.157 USD.

UNIKOM – *United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission (Irak/Kuvajt)*
Operacija je potekala od aprila 1991 do oktobra 2003.⁵ Ustanovljena je bila po prisilnem umiku iraških sil iz Kuvajta za spremljanje demilitarizirane cone vzdolž iraško-kuvajtske meje, za preprečevanje kršitev na meji in poročanje o vsakršni sovražni dejavnosti. V operaciji po podatkih z dne 28. 2. 2003 sodeluje 1.111 vojakov (194 vojaških opazovalcev in 917 pripadnikov enot) ter mednarodno (67) in lokalno (163) civilno osebje. Vojaško osebje prispeva 32 držav. Doslej je operacija zahtevala 17 smrtnih žrtev. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je bilo za operacijo odobreno 52,900.000 USD bruto (vključno z dvotretjinskim prostovoljnim prispevkom Kuvajta).

UNAMIC – *United Nations Advance Mission in Cambodia (Kambodža)*
Operacija je trajala od oktobra 1991 do marca 1992. Ustanovljena je bila za pomoč kamboškim strankam, da ohranijo premirje v obdobju pred ustanovitvijo in razvitjem prehodne oblasti ZN (*United Nations Transitional Authority in Cambodia – UNTAC*). Kasneje se je mandat razširil in vključeval program usposabljanja Kambodžanov za detekcijo in odstranjevanje min s poti vračanja razseljenih oseb, iz sprejemnih centrov in z območij naseljevanja. V operaciji je sodelovalo 1.504 vojaških in civilnih oseb. Smrtnih žrtev ni bilo. Stroški operacije se štejejo k stroškom operacije UNTAC, v katero se je UNAMIC vključil marca 1992.

ONUSAL – *United Nations Observer Mission in El Salvador (Salvador)*
Operacija je trajala od julija 1991 do aprila 1995.⁶ Ustanovljena je bila za verifikacijo uveljavljanja vseh sporazumov med vlado Salvadorja in *Frente Farabundo Marti para la Liberacion Nacional*. Sporazum je vključeval premirje in določene ukrepe, reforme in zmanjšanje oboroženih sil, ustanovitev nove policijske sile, reformo sodnega in volilnega sistema, spoštovanje človekovih pravic, posesti in druga gospodarska in socialna vprašanja. Za operacijo je bilo odobrenih 380 vojaških opazovalcev, 8 častnikov zdravnikov in 631 policijskih opazovalcev. Vključeno je bilo tudi mednarodno (okrog 140) in lokalno (okrog 180) civilno osebje. V operaciji je bilo 5 smrtnih žrtev. Operacija je stala 107,003.650 USD.

UNAVEM II – *United Nations Angola Verification Mission II (Angola)*
Operacija je trajala od maja 1991 do februarja 1995 (nadomestil jo je UNAVEM III). Ustanovljena je bila za verifikacijo dogovorov med vlado

⁵ V sredini marca 2003 se je UNIKOM zaradi vojaške kampanje proti Iraku umaknil z območja svojega delovanja, njegov mandat pa je bil začasno ustavljen (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/index.html>, 2. 4. 2003).

⁶ Po zaključku mandata ONUSAL-a 30. 4. 1995 je v Salvadorju ostal majhen del civilnega osebja ZN (poznano kot *United Nations Mission in El Salvador – MINUSAL*) za nudenje dobrih uslug strankam, verifikacijo uveljavljanja pomembnih določil sporazuma in zagotavljanje nadaljevanja pretoka točnih in zanesljivih informacij.

Angole in UNITA (*União Nacional para a Independência Total de Angola*) ter za spremljanje premirja in angolske policije v obdobju premirja, pa tudi za opazovanje ter verifikacijo volitev v skladu z mirovnim sporazumom. Konec januarja 1995 je v operaciji sodelovalo 171 vojaških opazovalcev, 122 civilnih policistov in 11 pripadnikov vojaškega medicinskega osebja ter mednarodno in lokalno civilno osebje. Vojaško osebje in civilno policijo je prispevalo 25 držav. V operaciji je bilo 5 smrtnih žrtev. Stroški operacije so znašali 175,802.600 USD neto.

UNTAC – *United Nations Transitional Authority in Cambodia* (**Kambodža**)

Operacija je trajala od marca 1992 do septembra 1993. Ustanovljena je bila za uveljavljanje sporazumov glede konflikta v Kambodži (podpisani v Parizu 23. 10. 1991). Mandat je vključeval vidik človekovih pravic, organizacijo in izvajanje volitev, vojaške zadeve, civilno upravo, vzdrževanje zakonitosti in reda, repatriacijo in nastanitev beguncev in razseljenih oseb ter rehabilitacijo kamboške infrastrukture. V operaciji je sodelovalo okrog 22.000 vojaških in civilnih oseb. Zahtevala je 78 smrtnih žrtev, stala je 1.620,963.300 USD (skupaj UNAMIC in UNTAC).

UNOSOM I – *United Nations Operation in Somalia I* (**Somalija**)

Operacija je trajala od aprila 1992 do marca 1993. Ustanovljena je bila za spremljanje prekinitve ognja v Mogadišu in zaščito razdeljevanja humanitarnih zalog distribucijskim centrom v mestu. Mandat in moč sta se kasneje povečala na zaščito humanitarnih konvojev in distribucijskih centrov po celotni Somaliji. UNOSOM I je kasneje pri ustvarjanju varnega okolja za razdeljevanje humanitarne pomoči sodeloval z UNITAF-om (*Unified Task Force*).⁷ UNOSOM je sestavljalo 50 vojaških opazovalcev, 3.500 pripadnikov varnostnega osebja, do 719 oseb za logistično podporo ter okrog 200 mednarodnih civilistov. Smrtnih žrtev je bilo 8. Stroški operacije so bili 42,931.700 USD neto.

UNPROFOR – *United Nations Protection Force* (**bivša Jugoslavija**)

Operacija je trajala od februarja 1992 do marca 1995, ko se je UNPROFOR preoblikoval v tri misije.⁸ Prvotno je bil UNPROFOR ustanovljen na Hrvaškem za zagotovitev demilitarizacije na določenih območjih. Njegov mandat se je kasneje razširil na Bosno in Hercegovino za podporo razde-

⁷ UNITAF, ki so ga sestavljale enote iz 20 držav, je pod vodstvom ZDA v Somaliji izvajal operacijo Restore Hope. Maja 1993 je naloge UNITAF-a prevzel UNOSOM II (več na: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosomi.htm, 28. 3. 2003).

⁸ UNCRO na Hrvaškem in UNPREDEP v Makedoniji, v Bosni in Hercegovini pa je Varnostni svet ZN z resolucijo z dne 31. 3. 1995 operaciji UNPROFOR/UNPF (*United Nations Peace Forces*) podaljšal mandat do 30. 11. 1995 in nato še do 31. 1. 1996. 20. 12. 1995 je bil v skladu z Daytonskim mirovnim sporazumom podpisan t. i. prenos odgovornosti (*Transfer of Authority – TOA*) z UNPROFOR-ja na IFOR (*Implementation Force*) pod vodstvom Nata.

ljevanju humanitarne pomoči ter spremljanje območij prepovedi letenja (angl. *no fly zones*) in varovanih območij (angl. *safe areas*) ter nato še na Makedonijo za preventivno spremljanje obmejnih območij. V operaciji je sodelovalo (podatki za marec 1995) 38.599 vojaških oseb (vključno s 684 vojaškimi opazovalci ZN), 803 civilnih policistov ter drugo mednarodno (2.017) in lokalno (2.615) civilno osebje. Operacija je terjala 167 smrtnih žrtev. Stroške UNPROFOR-ja (skupaj z operacijami UNCRO, UNPRE-DEP in UNPROFOR/UNPF) ocenjujejo na 4.616,725.556 USD neto.

UNOMOZ – *United Nations Operation in Mozambique* (**Mozambik**)

Operacija je trajala od decembra 1992 do decembra 1994. Ustanovljena je bila za pomoč pri uveljavljanju splošnega mirovnega sporazuma, ki sta ga podpisala predsednika Mozambika in mozambiškega odporniškega gibanja. Mandat je vključeval pospeševanje uveljavljanja sporazuma, spremljanje premirja, spremljanje umika tujih sil in zagotavljanje varnosti v transportnih koridorjih, zagotavljanje tehnične pomoči in spremljanje celotnega volilnega procesa. Novembra 1994 je v operaciji sodelovalo 3.941 vojakov in pripadnikov podpornega osebja, 204 vojaški opazovalci in 918 civilnih policistov. Vojaško osebje je prispevalo 40 držav. V operaciji je bilo 24 smrtnih žrtev. Stroški so znašali 492,600.000 USD bruto (486,700.000 USD neto).

UNOMUR – *United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda* (**Uganda/Ruanda**)

Operacija je trajala od junija 1993 do septembra 1994. Ustanovljena je bila za opazovanje meje med Ugando in Ruando ter verifikacijo, da čez mejo ne prehaja nobena vojaška pomoč. V operaciji je sodelovalo 81 vojaških opazovalcev ob podpori mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Smrtnih žrtev ni bilo. Stroški operacije do 21. 10. 1993 so bili 2,298.500 USD neto, potem pa so se šteli v stroške operacije UNAMIR.

UNOSOM II – *United Nations Operation in Somalia II* (**Somalija**)

Operacija je trajala od marca 1993 do marca 1995. Ustanovljena je bila z namenom, da se v Somaliji zagotovi (tudi s prisilnimi ukrepi) varno okolje za humanitarno pomoč. Maja 1993 je UNOSOM II od UNITAF-a prevzel tudi naloge za obnovo miru, stabilnosti, zakonitosti in reda. V operaciji je sodelovalo 28.000 vojakov in policistov, pa tudi okrog 2.800 pripadnikov mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Smrtnih žrtev je bilo 147. Operacija je stala 1.643,485.500 USD neto.

UNMIH – *United Nations Mission in Haiti* (**Haiti**)

Operacija je trajala od septembra 1993 do junija 1996. Ustanovljena je bila za pomoč pri uveljavljanju nekaterih določil sporazuma med haitijskimi strankami z dne 3. 7. 1993 (*Governors Island Agreement*). UNMIH naj bi tako pomagal pri modernizaciji oboroženih sil Haitija in ustanav-

ljanju novih policijskih sil. Ker pa poveljstvo haitijske vojske ni sodelovalo, UNMIH ni mogel v celoti izvajati svojega mandata. Kasneje se je njegov mandat spremenil v pomoč demokratični vladi Haitija pri izpolnjevanju njenih obveznosti v zvezi z vzdrževanjem varnega in stabilnega okolja, profesionalizaciji haitijskih oboroženih sil, ustanavljanju ločenih policijskih sil ter ustanavljanju primerne okolja za svobodne in poštene zakonodajne volitve. Za operacijo je bilo odobrenih 1.200 vojakov (zagotavljalo jih je 24 držav) in 300 civilnih policistov (zagotavljajo jih je 19 držav), pa tudi mednarodno (160) in lokalno (180) civilno osebje ter 18 prostovoljcev ZN. Operacija je zahtevala 8 žrtev. Stroški operacije od 23. 9. 1993 do 31. 5. 1996 so ocenjeni na 315,794.700 USD neto.

UNAMIR – *United Nations assistance Mission for Rwanda* (**Ruanda**)

Operacija je trajala od oktobra 1993 do marca 1996. Prvotni namen operacije je bil uveljaviti mirovni sporazum iz Aruše, ki so ga ruandske stranke podpisale 4. 8. 1993. Po številnih primerih genocida in spremenjenih razmerah v državi sta se mandat in moč UNAMIR-ja temu prilagodila. Konec februarja 1996 je v operaciji sodelovalo 1.252 vojakov in pripadnikov podpornega osebja, 146 vojaških opazovalcev, okrog 160 mednarodnih in okrog 160 lokalnih civilistov ter 56 prostovoljcev ZN. Osebje je prispevalo 40 držav. Operacija je zahtevala 27 smrtnih žrtev. Stroški operacije so znašali 453,900.000 USD neto.

UNOMIL – *United Nations Observer Mission in Liberia* (**Liberija**)

Operacija je trajala od septembra 1993 do septembra 1997. Ustanovljena je bila za izvajanje dobrih uslug v podporo Ekonomski skupnosti zahodnoafriških držav in liberijski prehodni vladi pri uveljavljanju mirovnih sporazumov, za preiskovanje domnevnih kršitev premirja, pomoč pri vzdrževanju zbirnih območij in demobilizacijo borcev, podporo humanitarni pomoči, preiskovanje kršitev človekovih pravic in pomoč lokalnim skupinam za človekove pravice in opazovanje ter verifikacijo volitev. Za obdobje od novembra 1996 do septembra 1997 je bilo UNOMIL-u odobrenih 92 vojaških opazovalcev, podpora vojaškega medicinskega osebja ter mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Vojaško osebje je prispevalo 22 držav. Smrtnih žrtev ni bilo, stroški operacije so znašali 103,700.000 USD bruto.

UNASOG – *United Nations Aozou Strip Observer Group* (**Čad/Libija**)

Operacija je trajala od maja do junija 1994. Ustanovljena je bila za verifikacijo umika libijske uprave in sil z ozemeljskega pasu Aouzou v skladu z odločitvijo meddržavnega sodišča. UNASOG je končal svoj mandat, ko sta obe strani – Čad in Libija – objavili, da sta umaknili svoje sile. V operaciji je sodelovalo 9 vojaških opazovalcev ob podpori mednarodnega osebja (6). Vojaško osebje je prispevalo 6 držav. Smrtnih žrtev ni bilo, stroški operacije so bili 64.471 USD.

UNMOT – *United Nations Mission of Observers in Tajikistan* (**Tadžikistan**)
Operacija je trajala od decembra 1994 do maja 2000. Ustanovljena je bila za spremljanje sporazuma o premirju med vlado Tadžikistana in Združene opozicije Tadžikov. Po podpisu splošnega mirovnega sporazuma leta 1997 je bil mandat UNMOT-a razširjen na spremljanje uveljavljanja tega sporazuma. Sprva je bilo za sodelovanje v misiji pooblaščenih 40 vojaških opazovalcev, kasneje 120, dejansko pa število sodelujočih vojaških opazovalcev ni preseglo številke 81 (junij 1998). Ob koncu operacije, maja 2000, je bilo v UNMOT-u 17 vojaških opazovalcev. Od julija 1998 do maja 2000 sta v operaciji sodelovala tudi 2 civilna policista. Operacijo je podpiralo mednarodno in lokalno civilno osebje. Osebje je prispevalo 15 držav. Operacija je zahtevala 7 smrtnih žrtev, njeni stroški so bili 63,900.000 USD bruto.

UNCRO – *United Nations Confidence Restoration Operation* (**Hrvaška**)
Operacija je trajala od marca 1995 do januarja 1996 in je na Hrvaškem nadomestila UNPROFOR, njen mandat pa je bil izvajanje nalog v skladu s premirjem z dne 29. 3. 1994, pospeševanje uveljavljanja ekonomskega sporazuma z dne 2. 12. 1994 in vseh relevantnih resolucij Varnostnega sveta ZN, nadalje spremljanje prehajanja vojaškega osebja, opreme, zalog za oskrbo in orožja preko mednarodnih meja med Hrvaško ter Bosno in Hercegovino ter Hrvaško in Zvezno republiko Jugoslavijo (Srbijo in Črno goro), lajšanje dostave humanitarne pomoči za Bosno in Hercegovino preko hrvaškega ozemlja in spremljanje demilitarizacije polotoka Prevlaka. V operaciji je sodelovalo 6.581 pripadnikov vojaških enot, 194 vojaških opazovalcev in 296 pripadnikov civilne policije (stanje novembra 1995) ob podpori mednarodnega in lokalnega civilnega osebja. Operacija je zahtevala 16 žrtev. Stroški za operacijo UNCRO se štejejo k stroškom za operacijo UNPROFOR.

UNAVEM III – *United Nations Angola Verification Mission III* (**Angola**)
Operacija je trajala od februarja 1995 do junija 1997. Ustanovljena je bila za pomoč vladi Angole in UNITA pri ponovnem vzpostavljanju miru in doseganju narodne sprave na podlagi mirovnega sporazuma za Angolo, podpisanega 31. 5. 1991, Protokola iz Lusake, podpisanega 20. 11. 1994, in relevantnih resolucij Varnostnega sveta ZN. 30. 6. 1997 je bilo v operacijo vključenih 283 vojaških opazovalcev, 3.649 pripadnikov vojaških enot in 288 civilnih policistov, osebje je prispevalo 31 držav. Smrtnih žrtev je bilo 36. Do decembra 1996 je operacija stala 752,215.900 USD neto.

UNPREDEP – *United Nations Preventive Deployment Force* (**Makedonija**)
Operacija je trajala od marca 1995 do februarja 1999, ko je Kitajska z vetom preprečila njeno nadaljevanje. UNPREDEP je nadomestil operacijo UNPROFOR v Makedoniji, mandat pa je ostal skoraj isti, tj. opazovati in poročati o dogajanjih na obmejnem območju, ki bi lahko spodko-

pala zaupanje in stabilnost v Makedoniji ter ogrozila njeno ozemlje. Po ukinitvi mandata UNCRO in UNPROFOR februarja 1996 je UNPREDEP postal neodvisna misija, ohranil pa je mandat, moč in sestavo sil. Julija 1998 se je število udeležencev operacije nekoliko povečalo, spremljati pa so začeli tudi nelegalne tokove orožja in poročati o njih. Vojaški del misije je sodeloval s civilnimi agencijami ter nudil pomoč prebivalstvu. Februarja 1999 je bilo v operacijo vključenih 1.100 uniformiranih oseb (1.049 vojakov, 35 vojaških opazovalcev in 26 civilnih policistov), ki so jim nudili podporo 203 mednarodni in lokalni civilisti. Operacija je zahtevala 4 smrtne žrtve.

UNMIBH – United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina
(Bosna in Hercegovina)

Operacija je trajala od decembra 1995 do decembra 2002, januarja 2003 pa je njene naloge prevzela Evropska unija v okviru operacije EUPM (*European Union Police Mission*). Mandat UNMIBH je bil prispevati k ustanovitvi vladavine prava v Bosni in Hercegovini s pomočjo pri reformiranju in prestrukturiranju lokalne policije, ocenjevanju delovanja obstoječega pravnega sistema ter spremljanju in pregledovanju dela policije in drugih, vključenih v vzdrževanje prava in reda. Po avtorizaciji ZN naj bi v operaciji sodelovalo 2.057 civilnih policistov in 5 vojaških častnikov za zvezo, vendar je bilo največje število sodelujočih civilnih policistov in častnikov za zvezo 2.047 (november 1997). Malo pred koncem operacije, septembra 2002, je v operaciji sodelovalo 1.414 civilnih policistov, 395 civilistov iz mednarodnega okolja in 1.174 pripadnikov lokalnega osebja. Civilno policijo je v operacijo prispevalo 46 držav. Operacija je zahtevala 17 žrtev. Podatki o stroških operacije še niso na voljo.

UNSMIH – United Nations Support Mission in Haiti **(Haiti)**

Operacija je trajala od julija 1996 do junija 1997. Ustanovljena je bila za pomoč vladi Haitija pri profesionalizaciji policije ter ohranjanju varnega in stabilnega okolja. Z ustanovitvijo operacije UNSMIH je Varnostni svet ZN podprl vlogo posebnega odposlanca generalnega sekretarja pri koordinaciji aktivnosti sistema ZN za promocijo graditve institucij, narodne pomiritve in gospodarske rehabilitacije na Haitiju. Za operacijo so bile odobrene sile 300 civilnih policistov in 600 vojakov, 10. 7. 1997 pa je bilo v operacijo vključenih 225 civilnih policistov in 1.300 vojakov. V operacijo so bili vključeni tudi 103 pripadniki mednarodnega in 148 pripadnikov lokalnega civilnega štaba ter 14 prostovoljcev ZN. Operacija ni zahtevala smrtnih žrtev. Stroški operacije se ocenjujejo na 56,105.000 USD bruto.

UNTAES – United Nations Transitional Authority in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium **(Hrvaška)**

Operacija je trajala od januarja 1996 do januarja 1998. Ustanovljena je bila za nadziranje in pospeševanje demilitarizacije, spremljanje vračanja

beguncev, prispevanje k vzdrževanju miru in varnosti, ustanovitev začasne policijske sile, prevzem nalog, povezanih s civilno upravo in javnimi službami, ter organiziranje volitev, prevzela pa je tudi druge naloge iz sporazuma (*Basic Agreement*). V operaciji je sodelovalo 22.847 uniformiranih oseb (stanje 30. 9. 1997), od tega 2.346 pripadnikov vojaških enot, 97 vojaških opazovalcev in 404 pripadniki civilne policije. Osebe je zagotavljalo 30 držav. V operaciji je bilo 11 smrtnih žrtev.

UNMOP – United Nations Mission of Observers in Prevlaka
(polotok Prevlaka)

Operacije je trajala od februarja 1996 do decembra 2002. UNMOP je od prejšnjih operacij (UNPROFOR in UNCRO) prevzel nalogo spremljanja razmer in demilitarizacije polotoka Prevlaka na meji med Hrvaško in Zvezno republiko Jugoslavijo. V operaciji je sodelovalo 28 vojaških opazovalcev ob podpori mednarodnega (3) in lokalnega (6) civilnega osebja. Operacija ni zahtevala smrtnih žrtev. Administrativno in finančno je bila sicer samostojna operacija UNMOP podprta iz operacije UNMIBH.

UNTMIH – United Nations Transition Mission in Haiti **(Haiti)**

Operacija je trajala od avgusta do novembra 1997. Ustanovljena je bila za pomoč vladi Haitija, in sicer s podporo in pomočjo profesionalizaciji haitijske policije. Za operacijo je bila odobrena moč 250 civilnih policistov in 50 vojakov. Civilno policijo je prispevalo 11 držav, vojake pa 2. Podatkov o smrtnih žrtvah ni. Stroški za obdobje od 1. 7. 1997 do 30. 7. 1998 znašajo 20,600.000 USD bruto (vključeni so stroški vzdrževanje predhodne operacije UNSMIH in stroški vzdrževanja in odprave UNTMIH-a).

MINUGUA – United Nations Verification Mission in Guatemala **(Gvatemala)**

Operacija je trajala od januarja do maja 1997. Ustanovljena je bila za verifikacijo sporazuma o končnem premirju med vlado Gvatemale in *Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca* (URNG), podpisanem 4. 12. 1996 v Oslu. Verifikacijske naloge so vsebovale opazovanje formalne prekinitve sovražnosti, ločitev sil in demobilizacijo borcev UNRG-ja. V operaciji je sodelovalo (podatki z dne 30. 4. 1007) 145 vojaških opazovalcev in 43 civilnih policistov. Osebe je prispevalo 18 držav. V operaciji so bile 4 smrtne žrtve. Stroški operacije so bili 4,570.800 USD bruto.

MONUA – United Nations Observer Mission in Angola **(Angola)**

Operacija je trajala od junija 1997 do februarja 1999. Ustanovljena je bila za pomoč angolskim strankam pri utrjevanju miru in narodne sprave, večanju graditve zaupanja in ustvarjanju okolja z dolgotrajno stabilnostjo, demokratičnim razvojem in obnovo države. Moč MONUA se je od ustanovitve do zaključka precej zmanjšala. Tako je v operaciji 31. 7. 1997 sodelovalo 3.026 vojakov, 253 vojaških opazovalcev in 289 civilnih poli-

cijskih opazovalcev, ob koncu operacije pa le še 396 vojakov, 41 vojaških opazovalcev in 54 civilnih policijskih opazovalcev. Uniformiranemu osebje je nudilo podporo mednarodno in lokalno civilno osebje. Vojaško osebje je prispevalo 36 držav. Smrtnih žrtev je bilo 17. Stroški operacije za obdobje od 1. 7. 1997 do 30. 6. 1999 znašajo 293,700.000 USD neto, ocenjeni stroški za odpravo misije pa so 6,600.000 USD neto.

MIPONUH – *United Nations Civilian Police Mission in Haiti* (**Haiti**)

Operacija je trajala od decembra 1997 do marca 2000, ko jo je nasledila nova mednarodna operacija MICAH (*International Civilian Support Mission in Haiti*). Ustanovljena je bila za pomoč vladi pri profesionalizaciji nacionalne policije. Posebno pozornost so posvetili nadzoru in usposabljanju specializiranih policijskih enot. Za operacijo je bilo odobrenih 300 civilnih policistov, vključno s specialno policijsko enoto, s podporo mednarodnega (72) in lokalnega (133) civilnega osebja ter prostovoljcev ZN (17). Policijo je prispevalo 11 držav. Operacija je zahtevala eno smrtno žrtev.

UNPSG – *United Nations Civilian Police Support Group* (**Hrvaška**)

Operacija je trajala od januarja do oktobra 1998, ko so ZN odgovornosti predali Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Skupina je bila ustanovljena po izteku operacije UNTAES za nadaljnje spremljanje delovanja hrvaške policije v donavski regiji, še zlasti v zvezi z vračanjem razseljenih oseb. Skupino je sestavljalo 114 pripadnikov civilne policije iz 19 držav, podpiralo pa jih je mednarodno in lokalno civilno osebje. Operacija je terjala eno smrtno žrtev.

MINURCA – *United Nations Mission in teh Central African Republic* (**Centralnoafriška republika**)

Operacija je trajala od aprila 1998 do februarja 2000. Ustanovljena je bila za pomoč pri vzdrževanju in povečevanju varnosti in stabilnosti v Banguiju in njegovi okolici, za nadzor skladišč in spremljanje orožja, pridobljenega v razoroževanju, ter pomoč pri vzpostavljanju nacionalne policije, svetovanje in tehnično podporo pri zakonodajnih volitvah. Kasneje je imela MINURCA tudi mandat za izvajanje predsedniških volitev in nadzor uničevanja zaplenjenega orožja. Največje število odobrenega osebja je bilo 1.350 vojakov in pripadnikov vojaškega podpornega osebja ter 24 civilnih policistov, ki jih je podpiralo mednarodno (114) in lokalno (111) civilno osebje ter prostovoljci ZN (13). Vojaško osebje je prispevalo 14 držav (večinoma afriških). V operaciji sta umrla 2 vojaka. Od 27. 3. 1998 do 30. 6. 1999 so stroški operacije znašali 60,200.000 USD bruto, za obdobje do 30. 6. 2000 pa je bilo odobrenih še 41,100.000 USD bruto (tudi za stroške zaključka operacije).

UNOMSIL – *United Nations Observer Mission in Sierra Leone*
(Sierra Leone)

Operacija je trajala od julija 1998 do oktobra 1999, ko je Varnostni svet ZN ustanovil novo in večjo mirovno operacijo (UNAMSIL). UNOMSIL je bil ustanovljen za spremljanje vojaških in varnostnih razmer v Sierra Leone, za razorožitev in demobilizacijo nekdanjih borcev, pa tudi za pomoč in spremljanje spoštovanja mednarodnega humanitarnega prava. Oktobra 1999 je bilo v operaciji 192 vojaških opazovalcev in 15 drugih vojaških oseb ter 2 pripadnika medicinskega osebja, podporo jim je nudilo mednarodno in lokalno civilno osebje. Uniformirano osebje je prispevalo 28 držav. O smrtnih žrtvah ni poročil. Po oceni generalnega sekretarja ZN so bili do avgusta 1999 celotni stroški operacije 40,700.000 USD.

UNTAET – *United Nations Transitional Administration in East Timor*
(Vzhodni Timor)

Operacija je trajala od oktobra 1999 do maja 2002, ko jo je nadomestila operacija UNMISSET. Ustanovljena je bila z namenom, da po volitvah 30. 8. 1999, ko so prebivalci Vzhodnega Timorja izglasovali neodvisnost, upravlja to ozemlje, izvaja zakonodajno in izvršno oblast med prehodnim obdobjem in podpira vzpostavljanje državnih institucij. Za operacijo je bilo odobrenih 8.950 (največ pa 9.150) vojakov mirovnih sil in vojaških opazovalcev ter 1.640 civilnih policistov. Sodelovalo je tudi mednarodno in lokalno civilno osebje. Število sodelujočih v operaciji se je zmanjševalo, ob koncu operacije je bilo vanjo vključenih le še 25 odstotkov prvotno odobrenega osebja. Vojaško osebje je v operacijo prispevalo 29 držav, civilno policijo pa 39 držav, med njimi tudi Slovenija. Do konca marca 2002 je operacija zahtevala 17 smrtnih žrtev.

Potekajoče operacije⁹

UNTSO – *United Nations Truce Supervision Organization* **(Srednji vzhod)**

Operacija poteka od junija 1948 in je prva operacija ohranjanja miru, ki so jo ustanovili ZN. UNTSO je bil ustanovljen za pomoč posrednikom ZN in komisiji za premirje pri nadziranju premirja v Palestini. Od takrat je UNTSO opravljal različne naloge (npr. opazovanje premirja na območju Sueškega prekopa in Golanske planote po arabsko-izraelski vojni junija 1967, za pomoč UNDOF-u na Golanski planoti in UNIFIL-u v Libanonu; prisoten je tudi na Sinaju). V operaciji po podatkih z dne

⁹ Viri: <http://www.un.org/peace/bnote010101.pdf>, marec in april 2003; <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/home.shtml>, marec in april 2003; <http://www.unama-afg.org/>, april 2003; Background Note, 28 February 2005.

28. 2. 2005 sodeluje 155 vojaških opazovalcev ter mednarodno (104) in lokalno (113) civilno osebje. Vojaško osebje v operacijo prispeva 23 držav (tudi Slovenija). Operacija je doslej terjala 38 smrtnih žrtev. Proračun za leto 2003 je 25,900.000 USD.

UNMOGIP – United Nations Military Observer Group in India and Pakistan
(Indija/Pakistan)

Operacija poteka od januarja 1949. Ustanovljena je bila za nadzor nad premirjem med Indijo in Pakistanom na ozemljih držav Jammu in Kašmir. V operaciji sodeluje (podatek z dne 28. 2. 2003) 45 vojaških opazovalcev ter mednarodno (24) in lokalno (47) civilno osebje. Vojaško osebje prispeva 9 držav. V operaciji je bilo doslej 9 smrtnih žrtev. Proračun za leto 2003 je 9,200.000 USD.

UNFICYP – United Nations Peacekeeping Force in Cyprus **(Ciper)**

Operacija poteka od marca 1964. Ustanovljena je bila z namenom, da prepreči bojevanje med skupnostma grških in turških Ciprčanov. Po sovražnostih leta 1974 so bile odgovornosti misije razširjene. UNFICYP nadzira črte premirja, ohranja tamponsko cono in izvaja humanitarne aktivnosti. V operaciji po podatkih z dne 28. 2. 2003 sodeluje 1.218 vojakov, 35 civilnih policistov ter mednarodno (44) in lokalno (105) civilno osebje. Vojaško osebje v operacijo prispeva 15 držav (v preteklosti tudi Slovenija), civilno policijo pa 2. Doslej je bilo v operaciji 170 smrtnih žrtev. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 45,600.000 USD bruto (vključno s prostovoljnima prispevkoma Cipra (15,200.000 USD) in Grčije (5,500.000 USD)).

UNDOF – United Nations Disengagement Observer Force
(Golanska planota)

Operacija poteka od junija 1974. Ustanovljena je bila za ohranjanje premirja med Izraelom in Sirijo, za nadziranje umika izraelskih in sirskih enot ter za nadzor nad območji ločitve in omejitve, kot to določa sporazum o umiku. Mandat UNDOF-a se od takrat podaljšuje vsakih šest mesecev. V operaciji sodeluje (podatek z dne 28. 2. 2003) 1.043 vojakov, ki jim pomaga okrog 80 vojaških opazovalcev UNTSO-ja ter podpira mednarodno (38) in lokalno (87) civilno osebje. Operacija je doslej zahtevala 40 smrtnih žrtev. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 40,800.000 USD bruto.

UNIFIL – United Nations Interim Force in Lebanon **(Libanon)**

Operacija poteka od marca 1978. Ustanovljena je bila za potrditev izraelskega umika iz Libanona, ponovno vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti ter pomoč libanonski vladi, da ponovno vzpostavi svojo efektivno oblast. V operaciji po podatkih z dne 28. 2. 2003 sodeluje 2.023 vojakov, ki jim pomaga okrog 50 vojaških opazovalcev ter mednarodno

(112) in lokalno (299) civilno osebje. Doslej je bilo smrtnih žrtev 246. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 117,100.000 USD bruto.

MINURSO – United Nations Mission for the referendum in Western Sahara
(Zahodna Sahara)

Operacija traja od aprila 1991. Ustanovitev MINURSO-ja je sledila sporazumu med vlado Maroka in fronto POLISARIO, njegov mandat pa je bil predvsem spremljanje premirja ter organiziranje in izvajanje referenduma, na katerem bi prebivalci Zahodne Sahare odločali o prihodnjem statusu svojega ozemlja. V operaciji sodeluje (podatek z dne 31. 12. 2002) 190 vojaških opazovalcev, 27 vojakov, 25 civilnih policistov ter mednarodno (167) in lokalno (123) civilno osebje. Vojaško osebje prispeva 24 držav. Smrtnih žrtev je bilo doslej 10. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 43,400.000 USD bruto.

UNOMIG – United Nations Observer Mission in Georgia **(Gruzija)**

Operacija poteka od avgusta 1993. UNOMIG je bil ustanovljen za verifikacijo pripravljenosti na sporazum o premirju med vlado Gruzije in oblastmi Abhazije v Gruziji. Po sporazumu o premirju in ločitvi sil leta 1994 se je mandat UNOMIG-a razširil na spremljanje in verifikacijo uveljavljanja določil tega sporazuma. V operaciji sodeluje (podatek z dne 28. 2. 2003) 117 vojakov ter mednarodno (94) in lokalno (175) civilno osebje. Vojaško osebje v operacijo prispeva 23 držav. V operaciji je bilo doslej 7 smrtnih žrtev. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 33,100.000 USD bruto.

UNMIK – United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
(Kosovo)

Operacija poteka od junija 1999. UNMIK v skladu z Resolucijo 1244 Varnostnega sveta ZN predvsem izvaja osnovne civilne upravne funkcije, pospešuje avtonomijo in samovlado na Kosovu, pospešuje politični proces za določanje bodočega statusa Kosova, koordinira humanitarno pomoč in pomoč ob nesrečah vseh mednarodnih agencij, podpira obnovo ključne infrastrukture, vzdržuje zakonitost in red, promovira človekove pravice in zagotavlja varno in neprisilno vračanje vseh beguncev in razseljenih oseb na njihove domove na Kosovu. V operaciji sodeluje 4.446 civilnih policistov, 39 vojakov ter mednarodno (1.022) in lokalno (3.243) civilno osebje. Smrtnih žrtev je bilo v operaciji do konca leta 2002 20. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 345,000.000 USD bruto.

UNAMSIL – United Nations Mission in Sierra Leone **(Sierra Leone)**

Operacija poteka od oktobra 1999. Varnostni svet ZN jo je ustanovil za sodelovanje z vlado Sierre Leone in drugimi strankami pri uveljavljanju

mirovnega sporazuma iz Lomeja in za pomoč pri uveljavljanju razoroževalnega, demobilizacijskega ter reintegracijskega načrta. Mandat in obseg UNAMSIL-a je bil kasneje dvakrat razširjen. V operaciji sodeluje (podatek z dne 28. 10. 2003) 15.563 vojakov (15.255 pripadnikov vojaških enot in 256 vojaških opazovalcev), 52 civilnih policistov ter mednarodno (304) in lokalno (560) civilno osebje. Vojaško osebje prispeva 31 držav, civilno policijo pa 18 držav. Do 28. 2. 2003 so bile v operaciji 104 smrtno žrtve. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 699,800.000 USD bruto.

MONUC – *United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo* (**Demokratska republika Kongo**)

Operacija poteka od decembra 1999. Ustanovljena je bila za spremljanje sporazuma o premirju iz Lusake (julij 1999), ohranjanje zveze med vsemi strankami in izvrševanje drugih nalog. V operacijo je vključeno 476 vojaških opazovalcev, 3.889 pripadnikov vojaških enot, 49 civilnih policistov ter mednarodno (581) in lokalno (682) civilno osebje. Vojaško osebje operacije prispeva 53 držav. Doslej je bilo v operaciji 12 smrtnih žrtev. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 608,300.000 USD bruto.

UNMEE – *United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea* (**Etiopija/Eritreja**)

Operacija poteka od julija 2000. Po dvoletnem bojevanju zaradi nesoglasja o meji sta Etiopija in Eritreja junija 2000 podpisali sporazum o prekinitvi sovražnosti. Varnostni svet ZN je julija ustanovil UNMEE za ohranjanje zveze s strankami in verifikacijo premirja, leta 2002 pa je prilagodil mandat ENMEE-ja, da pomaga komisiji za mejo (*Boundary Commission*). V operaciji sodeluje (podatek z dne 28. 9. 2003) 4.059 vojakov (3.852 pripadnikov vojaških enot in 207 vojaških opazovalcev) ter mednarodno (227) in lokalno (263) civilno osebje. Vojaško osebje prispeva 46 držav. V operaciji so bile doslej 3 smrtno žrtve. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 230,900.000 USD bruto.

UNMISET – *United Nations Mission of Support in East Timor* (**Vzhodni Timor**)

Operacija poteka od maja 2002, ko je Vzhodni Timor postal neodvisna država po treh letih prehodnega obdobja pod vodstvom ZN. UNMISET je bil ustanovljen za pomoč Vzhodnemu Timorju v obdobju dveh let do predaje vseh operativnih odgovornosti oblastem Vzhodnega Timorja. V operaciji sodeluje (podatek z dne 28. 2. 2003) 3.761 pripadnikov vojaških enot, 108 vojaških opazovalcev, 682 civilnih policistov ter mednarodno (432) in lokalno (995) civilno osebje. Smrtnih žrtev je bilo do 6. 3. 2003 9. Za obdobje od julija 2002 do junija 2003 je za operacijo odobreno 305,200.000 USD bruto. Operacija se je zaključila na začetku leta 2005,

nadomestila pa jo je politična mirovna operacija UNOTIL (*United Nations Office in Timor-Leste*), ki jo kljub temu, da je operacija za graditev miru, vodi Oddelek za operacije ohranjanja miru pri ZN. Operacija se je začela 20. 5. 2005.

UNMIL – *United Nations Mission in Liberia* (**Liberija**)

Operacija je bila z Resolucijo 1509 Varnostnega sveta ZN (2003) ustanovljena za podporo uveljavljanju sporazuma o premirju in mirovnemu procesu, za zaščito osebja in zmogljivosti ZN ter civilistov, za podporo humanitarnim aktivnostim in aktivnostim za zaščito človekovih pravic ter za pomoč pri reformi nacionalne varnosti, vključno z usposabljanjem policije, in vzpostavljanju nove, prestrukturirane vojske. Mandat operacije se je pričel septembra 2003 in naj bi trajal do septembra 2005. Operacijo sestavlja (struktura ob koncu februarja 2005): 16.017 pripadnikov uniformiranega osebja (vključuje 14.738 pripadnikov vojaških enot, 205 vojaških opazovalcev in 1.074 civilnih policistov) s podporo mednarodnega civilnega osebja (486) in lokalnega osebja (668). V operaciji je bilo do aprila 2005 32 smrtnih žrtev (28 vojakov in 4 civilni policisti). Za obdobje od 1. 7. 2004 do 30. 6. 2005 je za operacijo odobrenih 864,820.000 USD (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmil>).

UNOCI – *United Nations Operation in Cote d'Ivoire* (**Slonokoščena obala**)

Operacija UNOCI je nadomestila operacijo MINUCI po oceni Varnostnega sveta ZN, da razmere na Slonokoščeni obali še naprej predstavljajo nevarnost za mednarodni mir in varnost v regiji. UNOCI je pričela delovati aprila 2004, sestavljajo pa jo (struktura konec februarja 2005): 6.237 pripadnikov uniformiranega osebja (od tega 5.848 pripadnikov vojaških enot, 171 vojaških opazovalcev in 218 civilnih policistov) s podporo mednarodnega (266) in lokalnega (225) civilnega osebja. Operacija je do aprila 2005 terjala dve smrtni žrtvi (vojaški osebi). Za operacijo je za obdobje od 1. 7. 2004 do 30. 6. 2005 odobren proračun v višini 378,480.000 USD (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unoci>).

MINUSTAH – *United Nations Stabilization Mission in Haiti* (**Haiti**)

Operacijo so ZN ustanovili po oceni, da razmere na Haitiju še nadalje predstavljajo nevarnost za mednarodni mir in varnost v regiji. MINUSTAH je pričel z delom 1. 6. 2004, takrat so se na to operacijo prenesle tudi pristojnosti mednarodnih sil MIF (*Multinational Interim Force*; Varnostni svet ZN je te mednarodne sile avtoriziral februarja 2004). MINUSTAH sestavlja (podatek s konca februarja 2005) 7.413 pripadnikov uniformiranega osebja (6.012 pripadnikov vojaških enot in 1.413 civilnih policistov), ki ga podpira mednarodno (359) in lokalno civilno osebje (okrog 800). Za operacijo je za obdobje od 1. 7. 2004 do 30. 6. 2005 odobren proračun 379,050.000 USD (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minustah>).

ONUB – *United Nations Operation in Burundi* (**Burundi**)

To mirovno operacijo je Varnostni svet ustanovil po VII. poglavju Ustanovne listine ZN za podporo in pomoč pri uveljavljanju ukrepov, ki jih izvajajo Burundijci, da bi vzpostavili trajen mir in dosegli narodno spravo, kot to določa sporazum iz Aruše. Operacije se je pričela 1. 6. 2004, njen začetni mandat je eno leto. Varnostni svet je za operacijo avtoriziral sile v obsegu 5.650 vojakov (vključno z 200 vojaškimi opazovalci), 120 civilnih policistov, 434 pripadnikov mednarodnega civilnega osebja, 170 prostovoljcev ZN in 446 lokalnih civilnih oseb. Dejanski obseg sil je bil konec februarja 2005 skupno 5.445 pripadnikov uniformiranega osebja (5.174 pripadnikov vojaških enot, 186 vojaških opazovalcev in 85 civilnih policistov) s podporo mednarodnega (313) in lokalnega civilnega osebja (217). Do konca februarja 2005 je operacija terjala 7 smrtnih žrtev (vojaško osebje). Operacija se financira s posebnega računa, za obdobje od 1. 7. 2004 do 30. 6. 2005 pa je za njene potrebe odobrenih 329,710.000 USD (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/onub/index.html>).

V statistiki potekajočih mirovnih operacij (glej Background Note, 28 February 2005) še ni upoštevana operacija v **Sudanu**, ki se je pričela marca 2005. Operacijo UNMIS (*United Nations Mission in the Sudan*) so ZN ustanovili za podporo uveljavljanja mirovnega sporazuma, ki sta ga 9. 1. 2005 podpisala sudanska vlada in sudansko ljudsko osvobodilno gibanje (vojska), in za izvajanje nekaterih dejavnosti humanitarne pomoči ter zaščite in podpiranja človekovih pravic. V operacijo je vključenih okrog 10.000 vojaških oseb (vključno z okrog 750 vojaškimi opazovalci), 715 civilnih policistov, 1.018 pripadnikov mednarodnega civilnega osebja, 2.623 pripadnikov nacionalnega osebja ter 214 prostovoljcev ZN. Za operacijo je za enoletno obdobje predviden proračun 1.009,800.000 USD (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis>).

Po podatkih iz februarja 2003 je v operacije ohranjanja miru ZN vključenih 90 držav z vseh celin, ki prispevajo 39.001 udeleženca (od tega 5.226 civilnih policistov, 1.781 vojaških opazovalcev in 31.993 pripadnikov vojaških enot). Največ udeležencev je iz Pakistana (4.264), Bangladeša (4.230), Nigerije (3.294), Indije (2.748), Gane (2.130), Kenije (1.761), Urugvaja (1.687), Jordanije (1.618) in Ukrajine (1.065) (<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/Feb2003Countrysummary.pdf>, 21. 3. 2003). Po podatkih ZN je do februarja 2003 v mirovnih operacijah ZN umrlo 1.805 oseb, in sicer tako vojakov kot civilnih policistov in civilnih oseb. Največ smrtnih žrtev je bilo med udeleženci operacij ONUC (250), UNIFIL (246) in UNPROFOR (211). Večinoma so smrtne žrtve posledica različnih nesreč, velikokrat pa so bile razlog zanje tudi sovražnih aktivnosti (<http://www.un.org/Depts/dpko/fatalities/>, 25. 3. 2003).

Mirovne sile ZN so leta 1988 dobile Nobelovo nagrado za mir, kar lahko, kot ugotavlja Johanssonova (2001: 21), razumemo tudi kot simbol mednarodne podpore njihovim prizadevanjem.

Politične misije in operacije za graditev miru

Poleg operacij za ohranjanje miru ZN izvajajo tudi politične misije in operacije za graditev miru. Prvo in drugi dve obliki operacij ločuje organizacijska struktura znotraj ZN. Z operacijami za ohranjanje miru se tako ukvarja Oddelek za operacije za ohranjanje miru (*Department of Peacekeeping Operations* – DPKO), s političnimi misijami in operacijami graditve miru pa Oddelek za politične zadeve (*Department of Political Affairs* – DPA). Da pa se pristojnosti obeh oddelkov vedno ne da ločiti, dokazujeta dve politični misiji (UNAMA v Afganistanu in UNAMIS v Sudanu), ki ju usmerja in podpira Oddelek za operacije za ohranjanje miru (glej DPA – Background Note, 28 February 2005).

Za nekakšen začetek teh t. i. političnih mirovnih operacij¹⁰ bi lahko šteli leto 1993, ko je bil v Burundiju vzpostavljen politični urad ZN, prvi urad za podporo graditvi miru pa je začel z delom leta 1997 v Liberiji. Vse države, v katerih so vzpostavljene politične mirovne operacije, povezujejo določene značilnosti, kot so: neobstoj učinkovite civilne oblasti (voditelji imajo malo izkušenj z demokracijo in z vodenjem civilne uprave), slabotna in neučinkovita policija ter pravosodni sistem, slabotno gospodarstvo z velikimi potrebami po virih in strokovnjakih, revščina, obstoj nekdanjih bojevnikov, ki se ne želijo razorožiti, itd., kar vse onemogoča razvoj in pot k miru (www.un.org/Depts/dpa/docs/conflict/text.html, 1. 9. 2003, po Atanasov, 2004: 30).

Trenutno¹¹ ZN izvajajo 11 političnih misij oziroma operacij graditve miru, in sicer:¹²

- V **Afganistanu** je vzpostavljena UNAMA (*United Nations Assistance Mission in Afghanistan*). Operacija poteka od marca 2002. Ustanovljena je bila za integracijo vseh aktivnosti ZN v Afganistanu. Njen mandat vključuje pospeševanje narodne sprave, izpolnjevanje odgovornosti ZN po sporazumu iz Bonna (vključno z odgovornostmi glede človeko-

¹⁰ Termin »politične mirovne operacije« sicer v slovenskem prostoru še ni uveljavljen. Kot ugotavlja v svojem diplomskem delu Atanasov (2004: 19–20), lahko enega od razlogov za neuveljavljenost izraza vidimo v pomenu besede operacija, ki se uporablja na področju medicine, matematike, ekonomije in faz delovnega procesa, na vojaškem področju pa za opis vojaške aktivnosti z jasno opredeljenim pristopom, cilji in zaključkom, medtem ko gre pri »politični mirovni operaciji« bolj za nek dolgotrajnejši proces, v katerem deluje množica dejavnikov, od katerih je le malo vojaških. Drugi, verjetno bolj zavajajoči del termina pa je pridevnik »politični«, velik del političnih mirovnih operacij so namreč dejavnosti na področjih gospodarstva, šolstva, zdravstva, notranje varnosti, humanitarne aktivnosti itd., kar so nepolitične dejavnosti. Njihov bistveni del je izgradnja političnih in drugih struktur v državi, ki bodo sposobne same vzdrževati primerno okolje za mir in razvoj. Vendar pa daje politični predznak tem operacijah predvsem njihov način organiziranja in njihova (pretežno civilna) struktura.

¹¹ Podatki z dne 28. 2. 2005 (DPA – Background Note, 28 February 2005).

¹² Vira: DPA – Background Note, 28 February 2005; Atanasov, 2004.

vih pravic, vladavine prava in vprašanj spolov), vodenje vseh humanitarnih in obnovitvenih vprašanj ter vprašanj pomoči v Afganistanu (v koordinaciji z afganistansko administracijo). V operaciji sodeluje (podatek iz novembra 2002) 443 članov štaba (175 mednarodnih in 268 lokalnih). Proračun operacije za obdobje od aprila 2003 do decembra 2003 je 37,932.500 USD.

- Na Bougainvillu (**Papua Nova Gvineja**) sta v opazovalni misiji UNOMB (*United Nations Observer Mission in Bougainville*) 2 mednarodna civilista, misija pa poteka od januarja 2004.
- V **Centralnoafriški republiki** je od februarja 2000 vzpostavljen urad za graditev miru – BONUCA (*United Nations Peace-building Office in the Central African Republic*). Konec februarja je bilo v operaciji 23 mednarodnih civilistov, 5 vojaških svetovalcev, 6 civilnih policistov in 42 lokalnih civilistov.
- V Afriki na območju **Velikih jezer** od decembra 1997 deluje urad posebnega predstavnika generalnega sekretarja (*Office of the Special Representative of the Secretary-General for the Great Lakes Region*). V misiji je bilo po podatkih s konca februarja 8 mednarodnih in prav tako 8 lokalnih civilistov.
- V **Gvineji Bissau** od marca 1999 deluje urad za podporo graditvi miru – UNOGBIS (*United Nations Peace-building Support Office in Guinea-Bissau*). V misiji je po podatkih s konca februarja 2005 11 mednarodnih civilistov, 2 vojaška svetovalca, civilni policijski svetovalac in 13 lokalnih civilistov.
- Na **Bližnjem vzhodu** je od oktobra 1999 urad posebnega koordinatorja za to regijo – UNSCO (*Office of the United Nations Special Coordinator for the Middle East*). V UNSCU je bilo konec februarja 2005 22 mednarodnih civilistov in 23 lokalnih civilistov.
- V **Somaliji** od aprila 1995 deluje politični urad – UNPOS (*United Nations Political Office for Somalia*), v njem pa je 5 mednarodnih in 3 lokalni civilisti.
- V **Tadžikistanu** deluje urad za graditev miru – UNTOP (*United Nations Tajikistan Office of Peace-building*). Vzpostavljen je bil junija 2000, v njem pa je po podatkih s konca februarja 2005 10 mednarodnih civilistov, civilni policijski svetovalac in 18 lokalnih civilistov.
- Za območje **zahodne Afrike** je vzpostavljen urad posebnega predstavnika generalnega sekretarja – UNOWA (*Office of the Special Representative of the Secretary-General for West Africa*). Deluje od novembra 2001, konec februarja 2005 pa ga je sestavljalo 7 mednarodnih in 7 lokalnih civilistov.
- V **Iraku** je od avgusta 2003 vzpostavljena misija humanitarne pomoči – UNAMI (*United Nations Assistance Mission for Iraq*). V njej je bilo 154 mednarodnih civilistov, 216 lokalnih civilistov ter 4 vojaški svetovalci, osebje pa je nastanjeno na treh lokacijah, in sicer v Iraku, Jordaniji in Kuvajtu.

- Za potrebe priprav na operacijo v podporo miru je bila junija 2004 v **Sudanu** ustanovljena t. i. prehodna misija UNAMIS (*United Nations Advance Mission in Sudan*). Konec februarja 2004 je bilo v misiji 184 pripadnikov mednarodnega civilnega osebja, 200 lokalnih civilistov, 25 vojakov in šest civilnih policistov.

Urad ZN v **Burundiju** (UNOB – *United Nations Office in Burundi*), ustanovljen oktobra 1998 za podporo obnovi ustavnega reda v tej državi (http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/africa/burundi/fst_burundi.htm), je zaključil svojo misijo leta 2004. Misija za verifikacijo človekovih pravic v **Gvatemali** – MINUGUA (*United Nations Verification Mission in Guatemala*), ki je bila ustanovljena leta 1997 kot dodatek k drugi misiji, je prenehala z delom novembra 2004, politično misijo ZN na **Slonokoščeni obali** MINUCI (*United Nations Mission in Cote d'Ivoire*), vzpostavljeno maja 2003, pa je aprila 2004 nadomestila operacija za ohranjanje miru UNOCI. Med operacije za graditev miru štejemo tudi operacijo UNOTIL (**Vzhodni Timor**), ki pa jo vodi Oddelek za operacije ohranjanja miru in je zato predstavljena pri operacijah ohranjanja miru.

Osebe ZN v mirovnih operacijah

V mirovnih operacijah ZN sodeluje vojaško osebje, civilna policija in civilni strokovnjaki, poleg njih pa še različne podporne strukture (Report of the Panel /.../, 2000). Osebje se prilagodi potrebam mirovne operacije. Zaenkrat predvidene sestavine operacij ohranjanja miru ZN so naslednje:

- diplomatsko in politično osebje,
- sestavina za človekove pravice,
- civilna administracija,
- sestavina za volitve,
- sestavina za repatriacijo,
- civilna policija,
- opazovalci mej,
- sestavina, ki skrbi za administracijo,
- integrirani podporni sistem,
- civilno-vojaško sodelovanje.

Kakšna pa bo konkretna struktura posamezne operacije, je odvisno od problemov, ki jih je na konfliktnem območju treba rešiti, ter od sporazuma med ZN in stranmi v sporu (United Nations Military Observers Handbook, 2001: 9–11). Pestrost osebja oziroma neposrednih izvajalcev nalog v mirovnih operacijah se pokaže predvsem v sodobnih kompleksnih mirovnih operacijah, še zlasti v t. i. mednarodnih administracijah (kot je na primer UNMIK), ki so nekakšen nov tip ohlapno oblikovanega političnega sistema, v katerem so politični odločevalci tako mednarodni

kot nacionalni, izvajanje politike v njem pa je odvisno od sodelovanja in koordinacije vrste vojaških, političnih, administrativnih in nevladnih organizacij (o mednarodni administraciji glej Baskin, 2003: 162).

Statistika osebja v mirovnih operacijah ZN pokaže, da je bilo 28. 2. 2005 v 16 potekajočih operacijah ohranjanja miru ZN skupaj 66.918 uniformiranih oseb (vojaško osebje – enote in vojaški opazovalci – ter civilna policija), 4.143 pripadnikov mednarodnega civilnega osebja in 8.044 pripadnikov lokalnega civilnega osebja (United Nations Peacekeeping Operations – Background Note, 28 February 2005). Če k temu prištejemo še 608 pripadnikov mednarodnega civilnega osebja, 68 vojaških in policijskih svetovalcev in častnikov za zveze ter 1.182 pripadnikov lokalnega civilnega osebja v političnih misijah in misijah za gradnjo miru (DPA – Background Note, 28 February 2005), lahko ugotovimo, da so ZN za potrebe mirovnih operacij v začetku leta 2005 zaposlovali blizu 81.000 ljudi. Ker pa v mirovnih operacijah ZN pogosto pomagajo tudi prostovoljci, je obseg osebja še nekoliko večji.

Po številu prevladujoča struktura v mirovnih operacijah so pripadniki vojaških enot (*troops*). V mirovne operacije sicer odhajajo kot pripadniki nacionalnih kontingentov in vsaj za večino še vedno velja nacionalna linija poveljevanja, v operaciji pa se vendarle znajdejo v tujem okolju, in sicer z dveh vidikov: hkrati so del multinacionalnih vojaških struktur, delujejo pa v lokalnem okolju. Oboje zahteva od njih poleg strokovnosti tudi veliko mero prilagodljivosti in potrpežljivosti. V lokalnem okolju morajo »vojaki mirovniki« predvsem delovati kot zaščitniki, se obnašati kot gostje in neposredno sodelovati z lokalnim prebivalstvom. Kot ugotavlja O'Connor (2001: 64–65), lokalna skupnost predvsem prihaja v stik s posameznimi vojaki ZN. Pogosto so ti vojaki mladi in brez izkušenj z delom v tujem okolju in tuji skupnosti, ki sta pogosto vsaj na začetku nasprotujoča si in nevarna, zato so v velikem stresu, še zlasti, ker velikokrat v bližini nimajo izkušenih in starejših vodij. Reakcija teh vojakov na incidente ima lahko daljnosežne posledice za uspeh misije. K uspehu misije bodo vojaki predvsem prispevali, če bodo združevali vojaški profesionalizem s pristno in osebno skrbjo za dobrobit lokalne civilne skupnosti. Hkrati naj bi bili ambasadorji, mirovniki, učitelji in vojaki.

Vojaški opazovalci ZN (UNMOs – *United Nations Military Observers*) so vojaški častniki. V misijo jih na zahtevo generalnega sekretarja ZN pošljejo vlade držav. Vojaški opazovalci so t. i. strokovnjaki za misije za ZN. So neoboroženi. Pri svojem delu so običajno soočeni z naslednjimi štirimi nalogami: opazovanje, spremljanje (*monitoring*), poročanje, registriranje in pogajanje. Konkretniješe tipične naloge vojaških opazovalcev pa so: nadziranje, spremljanje, verifikacija in poročanje o sporazumih, premirju, ločitvi in umiku enot ter prekinitvi pomoči iz tujine; opazovanje kontrolnih točk (*checkpoints*), prehodov mej, vhodno-izhodnih točk, letališč in pristanišč; opazovanje procesov razoroževanja in demobilizacije, pregrupiranja in kantonizacije oboroženih sil; pomoč pri odkrivanju in

zaplembi orožja; vzdrževanje zveze s sovražnimi stranmi in med njimi, z drugimi (civilnimi) agencijami ZN, nevladnimi organizacijami in sosednjimi državami; pomoč humanitarnim agencijam pri nadziranju in izvajanju izmenjave vojnih ujetnikov, razdeljevanju hrane ipd. Kakšne bodo naloge, je odvisno od mandata posamezne misije, prevladujočih političnih in vojaških razmer ter življenjskih pogojev različnih skupin prebivalstva (United Nations Military Observers Handbook, 2001: 21–24).

Sodobne mirovne operacije imajo pogosto tudi številno civilnopolicijsko sestavino. Policiste srečamo v mirovni operaciji v vlogi »mirovnikov« prvič leta 1960. Takrat je v operaciji ZN v Kongu ONUC (*United Nations Operation in the Congo*) sodelovala majhna enota civilne policije iz Gane, ki pa se je zaradi notranjih policijskih zapletov morala po nekaj mesecih umakniti; kasneje so jo nadomestili civilni policisti iz Nigerije, ki so v Kongu ostali še po zaključku te operacije (Schmidl, 1998: 30–31; Broer, Emery, 1998: 367). Do leta 1989, ko lahko pri operaciji v Namibiji (UNTAG – *United Nations Transitional Authority Group*) govorimo o oživitvi mednarodnih operacij civilne policije, so policiste v mirovnih operacijah le občasno uporabljali za spremljanje lokalne policije na patroljah, spremljanje obnašanja policistov in v nekaterih primerih tudi za svetovanje (Hansen, 2002: 9). Danes civilna policija v mirovnih operacijah izvaja naloge spremljanja oziroma nadzora lokalnih policijskih služb, svetuje, usposablja in pomaga pri vzpostavljanju policijskih struktur v državi, vedno pogosteje pa nudi tudi mentorstvo in včasih izvaja naloge uveljavljanja zakonitosti. Civilna policija ZN je polno funkcijo uveljavljanja zakonitosti (začasno nadomeščanje lokalnih varnostnih sil in prevzemanje odgovornosti za ohranjanje zakonitosti in reda – *executive policing*) prvič dobila leta 1999 na Kosovu v operaciji UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*; glej spletno stran United Nations Civilian Police; Hansen, 2002: 9; o nalogah tudi Schmidl, 1998: 23).

Kadrovanje za potrebe mirovnih operacij je zahtevna naloga tako za same ZN kot za države, ki pošiljajo osebje v misije, nenazadnje pa sta priprava in sodelovanje v operaciji zahtevna tudi za vsakega posameznika.¹³ Ker je v mirovnih operacijah pogosto potrebna hitro odzivnost ter številno osebje, ki je tudi dobro usposobljeno, so začele organizacije izvajalke mirovnih operacij, vzpostavljati nekakšne sezname oseb, ki so na razpolago, da se relativno hitro pošljejo v mirovno operacijo. ZN so za reševanje težav z osebjem v sredini 90. let vzpostavili bazo podatkov

¹³ Večino osebja za mirovne operacije zagotavljajo države. Tovrstno osebje imenujemo sekundirano osebje. V manjši meri pa se na položaje v misijah lahko samostojno prijavljajo tudi posamezniki, ki za delo v konkretni mirovni operaciji podpišejo pogodbo neposredno z odgovorno organizacijo (OVSE, Evropska unija ...). Tako sekundirano kot pogodbeno osebje mora izpolnjevati minimalne pogoje za delo v misiji, ki jih določa organizacija, ki mirovno operacijo vodi (glej predstavitev sekundiranih in pogodbenih delovnih položajev v OVSE na: OSCE – Employment, <http://www.osce.org/employment>).

vojaških, policijskih in civilnih kadrovske zmožljivosti, ki so na razpolago za razporeditev v mirovno operacijo, te podatke pa so dale vlade držav (*United Nations Standby Arrangements System – UNSAS*; glej Report on the Panel /.../, 2000).

Kadrovske razprave na področju mirovni operacij so v ZN v zadnjih letih namenjene tudi analizi in priporočilom v zvezi s strukturo osebja po spolu. Vključevanje žensk v mirovne operacije je bilo v ZN posebej izpostavljeno z Resolucijo 1325 Varnostnega sveta ZN z dne 31. 10. 2000. V resoluciji, ki sicer nasploh opozarja na nujnost po večjem upoštevanju perspektive spola na področju zagotavljanja mednarodnega miru, je zapisano, da je treba razširiti vlogo in prispevek žensk v operacijah ZN, še zlasti med vojaškimi opazovalci, civilno policijo ter humanitarnim osebjem in osebjem, ki dela na področju človekovih pravic. Poudarjeno je vključevanje večjega števila žensk na vse ravni odločanja v nacionalnih, regionalnih in mednarodnih institucijah ter mehanizmih za preprečevanje, upravljanje in reševanje konfliktov; nadalje povečanje sodelovanja žensk na ravneh odločanja v mirovni procesih in procesih reševanja konfliktov; imenovanje večjega števila žensk na mesta posebnih odposlancev generalnega sekretarja.¹⁴ Na večjo vlogo žensk v mirovni procesih se je začelo opozarjati v sredini 90. let prejšnjega stoletja. V tem smislu je bil pomemben zlasti Akcijski program iz Pekinga (*The Beijing Platform for Action*), sprejet na četrti svetovni konferenci žensk leta 1995. Program je poudaril pomen enakosti spolov za učinkovito in trajno gradnjo miru in procese ohranjanja miru ter vladam, mednarodni skupnosti in civilni družbi predlagal vrsto konkretnih ukrepov. Hkrati je ta program na nek način podpiral razvoj novih pobud za povečevanje sodelovanja žensk v zagotavljanju miru. Naslednja pomembna dokumenta na tem področju sta Deklaracija iz Windhoek (Windhoek Declaration) in akcijski načrt iz Namibije (*Namibia Plan of Action on Mainstreaming a Gender Perspective in Multidimensional Peace Support Operations*, A/55/138), oba sprejeta maja 2000. Po razpravi je konec oktobra 2000 Varnostni svet sprejel še posebno resolucijo (*Women, Peace and Security*, 2001). Razvoj na področju sodelovanja žensk in perspektive spola pri zagotavljanju miru so po sprejetju Resolucije 1325 (2000) v Varnostnem svetu spremljali v odprtih razpravah leta 2002 in 2003. Oktobra 2004 je generalni sekretar izdal posebno poročilo z naslovom *Ženske ter mir in varnost (Women and Peace and Security, S/2004/814)*. V njem ugotavlja, da precej držav članic ZN poroča o nacionalnih pobudah za uravnoteženje zastopanosti spolov in reprezentativnosti žensk v civilni in uniformirani službah ter za povečanje sodelovanja žensk v mednarodni mirovni operacijah. Podaja tudi podatke, po katerih so v juniju 2004 ženske predstavljale en

¹⁴ Prva posebna odposlanica generalnega sekretarja ZN je bila imenovana leta 1992 za misijo ZN v Angoli (What is the UN doing to encourage the participation of women in peacekeeping?, 23. 2. 2005).

odstotek vojaškega osebja in 5 odstotkov osebja civilne policije, ki deluje v operacijah ohranjanja miru ZN, medtem ko v mednarodnem civilnem administrativnem osebju, ki ga izbere DPKO, ženske predstavljajo 27,5-odstotni delež. V nadaljevanju poročilo tudi omenja, da se ženske želi vzpodbuditi k prijavljanju v mirovne operacije, kar DPKO kaže z uporabo posebnega izrazoslovja v razpisih delovnih mest v mirovnih operacijah.¹⁵

V zaključku razprave kaže omeniti še, da ZN osebje v svojih operacijah opozarjajo, da so ambasadorji ZN in svoje lastne države ter da bo njihovo vedenje vplivalo na celotno podobno ZN (glej *United Nations Military Observers Handbook*, 2001: 32; *United Nations Civilian Police Handbook*, 1995: 30).

VIRI:

- An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. Report of the UN Secretary-General, A/47/277 – S/24111, 17 June 1992.
- Atanasov, Peter (2004): *Politične mirovne operacije*, Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Background Note, 28 February 2005 (DPA – Department of Political Affairs), <http://un.org/Depts/dpa>, 7. 4. 2005.
- Background Note, 28 February 2005 (DPKO – Department of Peacekeeping Operations), <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/bnote.htm>, 30. 3. 2005.
- Baskin, Mark (2003): Post-conflict administration and reconstruction (Review article). *International Affairs* 79(1): 161–170.
- Broer, H., Michael E. (1998): *Civilian Police in U.N. Peacekeeping Operations*. V: Robert B. Oakley, Micheel J. Dziedzic, Eliot M. Goldberg (ur.): *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*. Washington, DC: National Defense University Press.
- Broer, Harry, Michael Emery (1998): *Civilian Police in U.N. Peacekeeping Operations*. V: Robert B. Oakley, Micheel J. Dziedzic, Eliot M. Goldberg (ur.): *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*. Washington, DC: National Defense University Press.
- Hansen, A. S. (2002): *From Congo to Kosovo: Civilian Police in Peace Operations*. Adelphi Paper 343, London: The International Institute for Strategic Studies, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/index.html> – UNIKOM, 2. 4. 2003.

¹⁵ V razpisih delovnih mest ZN (<https://jobs.un.org/Galaxy/Release3/vacancy/vacancy.aspx>) tako posebej izpostavljajo določilo iz Ustanovne listine, da ZN ne bodo v ničemer omejevali dostopa moških in žensk ob enakih pogojih na vse položaje v svojih glavnih in pomožnih organih (3. poglavje, 8. člen).

- [Http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis](http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis) – UNMIS, 7. 4. 2005.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unoci](http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unoci) – UNOCI, 7. 4. 2005.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmil](http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmil) – UNMIL, 7. 4. 2005.
- [Http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/africa/burundi/fst_burundi.htm](http://www.un.org/Depts/dpa/prev_dip/africa/burundi/fst_burundi.htm) – UNOB – Press Kit, 8. 4. 2005.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosomi.htm](http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosomi.htm) – UNOSOM I, 28. 3. 2003.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/Feb2003Countrysummary.pdf](http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/Feb2003Countrysummary.pdf) – United Nations Peacekeeping: Monthly Summary of Contributors, 21. 3. 2003.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/home.shtml](http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/home.shtml) – United Nations Peacekeeping, marec in april 2003.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/fatalities/](http://www.un.org/Depts/dpko/fatalities/) – United Nations Peacekeeping: United Nations Fatality Statistics, 25. 3. 2003.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minustah](http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minustah) – MINUSTAH, 7. 4. 2005.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/missions/onub/index.html](http://www.un.org/Depts/dpko/missions/onub/index.html) – ONUB, 4. 4. 2005.
- [Http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmiset/index.html](http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmiset/index.html) – UNMISSET, 2. 4. 2003.
- [Http://www.unama-afg.org/](http://www.unama-afg.org/) – United Nations Assistance Mission in Afghanistan – UNAMA, april 2003.
- [Http://www.wikipedia.org/wiki/United_Arab_Republic](http://www.wikipedia.org/wiki/United_Arab_Republic) – Wikipedia, the free encyclopedia: United Arab Republic, 3. 4. 2003.
- Johansson, Eva (2001): *The UNknown soldier: A portrait of the Swedish peacekeeper at the threshold of the 21st century.* Karlstad University Studies.
- O'Connor, Michael (2001): *Policing the Peace. V: Ramesh Takur, Albrecht Schnabel: United Nations peacekeeping operations: Ad hoc missions, permanent engagement.* Tokyo, New York, Paris: United Nations University Pres. 57–73.
- OSCE – Employment, <http://www.osce.org/employment>, 31. 3. 2005.
- Report of the Panel on United Nations Peace Operations. A/55/305 – S/2000/809, 21. 8. 2000.
- S/RES/1325(2000): Resolucija 1325 Varnostnega sveta Združenih narodov (31. 10. 2000).
- Schmidl, E. A. (1998): *Police functions in Peace Operations: An Historical Overview.* V: Robert B. Oakley, Micheel J. Dziedzic, Eliot M. Goldberg (ur.): *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security.* Washington, DC: National Defense University Press.
- Schmidl, Erwin A. (1998): *Police Functions in Peace Operations: An Historical Overview.* V: Robert B. Oakley, Micheel J. Dziedzic, Eliot M. Goldberg (ur.): *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security.* Washington, DC: National Defense University Press.
- United Nations Civilian Police Handbook (1995). United Nations Department for Peacekeeping Operations.
- United Nations Civilian Police, <http://www.un.org/Depts/dpko/civpol/civpol1.html>, 22. 1. 2003.

- United Nations Military Observers Handbook (2001). United Nations Department for Peacekeeping Operations.
- Ustanovna listina Združenih narodov in Statut meddržavnega sodišča (1992). Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
- What is the UN doing to encourage the participation of women in peacekeeping?, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q13.htm>, 23. 2. 2005.
- Women and peace and security: Report of the Secretary-General, S/2004/814 (13. 10. 2004).
- Women, Peace and Security: Women Managing Conflict (2001). V: Women's Rights and International Peace, 8 March, <http://www.un.org/events/women/2001/background.htm>, 24. 2. 2005.

III.

Erik Kopač

FINANČNI VIDIKI MIROVNIH OPERACIJ ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV

Uvod

Za čas po koncu hladne vojne bi lahko rekli, da je bilo to obdobje mirovnihi operacij. Število, različnost in razsežnost mirovnihi operacij se je med letoma 1991 in 2004 drastično povečalo. Večje število mirovnihi operacij odseva nove oblike delovanja mednarodne skupnosti pri poskusih reševanja najbolj perečih varnostnih in humanitarnih kriz tega obdobja.

V zadnjih trinajstih letih je bilo razmeroma veliko napisanega o finančnih vidikih mirovnihi operacij. To vprašanje je sicer pritegnilo pozornost zaradi formalnega proučevanja, predvsem pa zaradi tega, ker je v tem obdobju financiranje mirovnihi operacij postalo predmet ogorčenih razprav, sporov in nesporazumov. Kljub takšni pozornosti pa je pregled finančnih vidikov mirovnihi operacij zaradi prezasičenosti z moralnimi, legalnimi in političnimi vidiki mirovnihi operacij¹ ter težav pri pridobivanju podatkov, ki nikoli niso tako izčrpani, kot bi si želeli,² še vedno zapleten in težaven podvig.

V skladu s tem se bomo pri predstavitvi in analizi finančnih vidikov mirovnihi operacij omejili le na stroške mirovnihi operacij po koncu hladne vojne, na dosedanje načine financiranja mirovnihi operacij in na predloge, kako odpraviti pomanjkljivosti na tem področju.

Stroški mirovnihi operacij po koncu hladne vojne

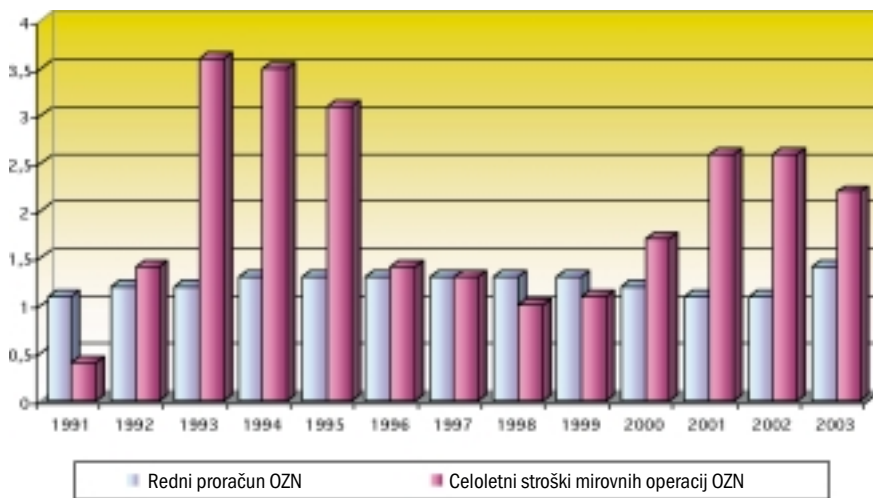
Številne mirovne operacije po koncu hladne vojne so povzročile stroške, ki so bili osupljivo višji od stroškov mirovnihi operacij pred letom 1991. Tako so letni stroški mirovnihi operacij OZN danes skoraj desetkrat večji

¹ Izjema je obdobje takoj po koncu hladne vojne, ko je finančna kriza OZN sovpadla z izrednim povečanjem stroškov mirovnihi operacij.

² Čeprav so neposredni stroški mirovnihi operacij merljivi, obstaja veliko posrednih stroškov mirovnihi operacij, ki jih je težko identificirati in še težje oceniti.

od vsote, ki jo je OZN letno potrošila za mirovne operacije v obdobju med letoma 1948 in 1991. Stroški mirovnih operacij OZN so zrasli z 233 milijonov USD v letu 1987 na več kot 3,5 milijarde USD v letu 1994, ko so dosegli tudi svoj vrh. V letu 2003 so stroški mirovnih operacij OZN, če upoštevamo financiranje iz rednega proračuna in proračuna mirovnih operacij, znašali 2,2 milijarde USD (Total UN peacekeeping operations expenditures per year, 27. 11. 2004). Tako so celotni stroški mirovnih operacij po koncu hladne vojne dosegli vrednost 27,3 milijarde USD, kar pomeni, da v zadnjih trinajstih letih stroški mirovnih operacij in posledično proračuni mirovnih operacij, ki pokrivajo večji del teh stroškov, močno presegajo redne proračune OZN, ki so po letu 1991 skupaj znašali 17,3 milijarde USD (Graf 1).

Graf 1: Razmerje med rednim proračunom OZN in celotnimi stroški mirovnih operacij OZN v obdobju med letoma 1991 in 2003 (v tekočih milijardah USD).

Vir: UN peacekeeping costs and regular budget (1991–2000), 26. 11. 2001; Total UN peacekeeping operations expenditures per year, 27. 11. 2004.

Pri tem je treba opozoriti, da omenjeni stroški mirovnih operacij OZN ne predstavljajo celotne vsote denarja, ki jo dejansko porabijo za razreševanje varnostnih in humanitarnih kriz v okviru mirovnih operacij. Za pridobitev popolnejše slike o stroških mirovnih operacij je hkrati treba upoštevati še humanitarne, rehabilitacijske in druge ekonomske stroške, ki jih praviloma plačujejo preostale mednarodne organizacije, kot so OZN-ov visoki urad za begunce (UNHCR), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), Svetovna banka, Svetovni program za hrano (WFP) in

OZN-ov otroški sklad (UNICEF). Vsote, ki jih plačujejo te organizacije za aktivnosti v okviru mirovnih operacij, so vse prej kot zanemarljiv.³ Velik del ekonomskih stroškov mirovnih operacij pa pokrivajo tudi neposredni prispevki posameznih držav, regionalnih organizacij, kot sta Evropska unija (EU) in Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD), ter različne nevladne organizacije.⁴

Med stroške mirovnih operacij OZN pa ne prištevamo stroškov mirovnih operacij, ki jih po 8. poglavju Ustanovne listine OZN izvajajo večnacionalne sile regionalnih organizacij. Tako so morale države, ki so sodelovale v mirovnih operacijah večnacionalnih sil v Somaliji, Bosni in Hercegovini, na Haitiju, Kosovu in v Vzhodnem Timorju, kljub dejstvu, da so bile te mirovne operacije odobrene s strani Varnostnega sveta in izpeljane pod okriljem OZN, same pokriti vse stroške delovanja.⁵

Čeprav v zadnjih trinajstih letih izredno povečanje vseh stroškov mirovnih operacij kaže na močno pripravljenost mednarodne skupnosti, da sodeluje v mirovnih aktivnostih, pa relativno majhen delež sredstev, ki jih posamezne države še vedno namenjajo za mirovne operacije, opozarja na drugo, bolj temno stran zgodbe. Ta kaže na določene omejitve mednarodne skupnosti pri izvajanju in financiranju mirovnih operacij.

Ker države pojmujejo mirovne operacije predvsem v varnostnem kontekstu in ne toliko v humanitarnem, je smiselno primerjati stroške, ki jih imajo posamezne države, še posebej pomembnejše države članice OZN, zaradi angažiranosti v mirovnih operacijah z njihovimi celotnimi obrambnimi izdatki. Kot smo že povedali, so celotni stroški mirovnih operacij po letu 1991 dosegli vrednost 27,3 milijarde USD. Na drugi strani pa celotni svetovni obrambni izdatki v istem obdobju znašajo približno 9,3 bilijona USD (SIPRI Yearbook, 2004: 340, 341). Vsota denarja, ki ga je zbrala OZN zato, da bi se lahko spopadla z nastalimi krizami v zadnjih trinajstih letih, tako predstavlja manj kot 0,3 % celotne vsote izdatkov, ki so jih države imele v istem obdobju za obrambo. V povprečju je bilo tako v obdobju po koncu hladne vojne na svetu za vsak USD, namenjen

³ Leta 1994 je proračun UNHCR-ja, ki se financira skoraj izključno iz neposrednih prostovoljnih prispevkov vlad, nevladnih organizacij in posameznikov, zaradi begunskih kriz na področju bivše Jugoslavije in območju Velikih jezer v Afriki znašal prek 1,4 milijarde USD (UNHCR Global Report 2002 – An Overview – Funding UNHCR's Programs, 28. 11. 2004).

⁴ Na Haitiju so ZDA porabile več kot milijardo USD za pokritje nevojaških intervencijskih stroškov, zasebne in nevladne organizacije pa še dodatnih nekaj milijonov USD (Blakey, 1999: 143).

⁵ Večnacionalni mirovni operaciji v Somaliji, operacija Vrnimo upanje (Restore Hope) in UNITAF, sta ZDA stali več kot milijardo USD. Večnacionalna mirovna operacija na Haitiju je ZDA stala okoli 2 milijardi USD, če ne upoštevamo 56 milijonov USD stroškov postintervencijske operacije OZN (Blakey, 1999: 101, 102). V Bosni in Hercegovini so morale države, ki so sodelovale v mirovni operaciji Nata (IFOR), katere naloga je bila uveljavljanje Daytonskega mirovnega sporazuma, do konca leta 1996 plačati več kot 5 milijard USD operativnih stroškov (Talentino, 1999: 42).

mirovnim operacijam, porabljenih 295 USD za nacionalno obrambo. Še več, celo v razvitih državah, ki za mirovne operacije praviloma prispevajo največ denarja, predstavljajo mirovne operacije izredno majhen delež njihovih obrambnih izdatkov (Tabela 1). Tako so leta 1994, ko so stroški mirovnih operacij OZN dosegli svoj vrh, ZDA porabile za mirovne operacije OZN 1,08 milijarde USD, za nacionalno obrambo pa kar 313,6 milijarde USD. Podobno je bilo tudi s Francijo in Veliko Britanijo, ki sta v istem letu za mirovne operacije porabili 150 oziroma 230 milijonov USD, za nacionalno obrambo pa 42,6 oziroma 42,7 milijard USD (Report on Allied Contributions to Common Defense 1995, 29. 11. 2004: E-12). Za vsak USD, porabljen za mirovne operacije OZN, so tako leta 1994 ZDA namenile 290 USD za nacionalno obrambo, Francija in Velika Britanija pa 282 USD oziroma 182 USD.

Tabela 1: Obrambni izdatki in finančna sredstva za mirovne operacije OZN za obdobje med letoma 1995 in 2002.

Država	Obrambni izdatki (v milijardah USD v stalnih cenah 2002)				Finančna sredstva za mirovne operacije (v milijardah USD v stalnih cenah 2002)			
	1995	1998	2000	2002	1995	1998	2000	2002
ZDA	331,7	305,1	320,7	350,9	0,46	0,22	0,52	0,67
Francija	37,1	35,4	35,6	35,5	0,23	0,06	0,11	0,25
VB	38,6	36,8	36,8	36,8	0,22	0,05	0,13	0,13

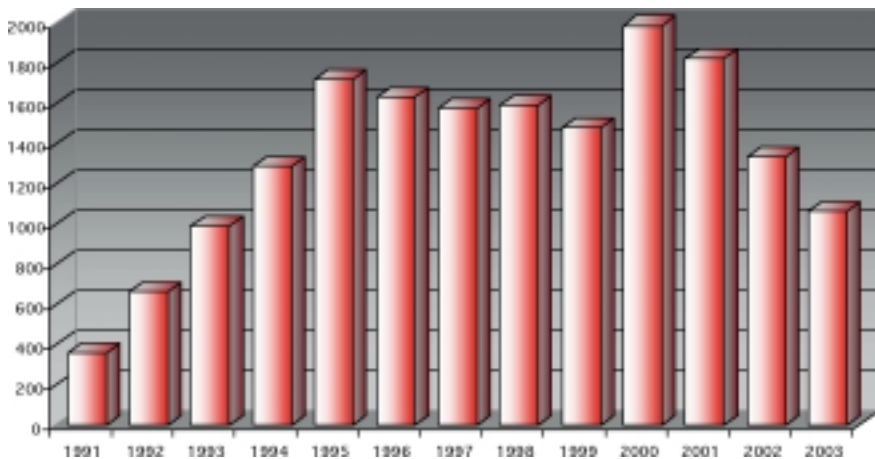
Vir: Report on Allied Contributions to Common Defense 2003, 29. 11. 2004: E-4 in E-12.

Kljub takšnemu razmeroma nizkemu deležu finančnih sredstev, namenjenih mirovnim operacijam OZN, in dejstvu, da so bili po koncu hladne vojne lokalni konflikti in z njimi povezane mirovne operacije dnevno na naslovnih straneh medijev, pa je bilo v zadnjih trinajstih letih zagotavljanje teh sredstev za ključne države članice in darovalce vse prej kot lahka naloga. Še več, z ekspanzijo mirovnih operacij v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja in zaradi skoka njihovih stroškov je financiranje mirovnih operacij v nekaterih državah članicah postalo celo eno izmed pomembnejših notranjepolitičnih vprašanj,⁶ katerega razreševanje je pogosto pripeljalo do zaostankov pri plačevanju obveznosti do mirovnih operacij (Graf 2). Septembra leta 2000 je tako zaradi neplačevanja obveznosti dolg držav članic do OZN znašal 3 milijarde USD, od tega samo za mirovne operacije 2,5 milijard USD (Payments Due to the UN

⁶ Medtem ko je Clintonova administracija v vseh svojih predlogih proračuna kot odgovor na izredno povečanje stroškov mirovnih operacij – obvezni finančni delež ZDA za mirovne operacij OZN se je namreč samo med letoma 1991 in 1992 počel z 115 milijonov USD na 460 milijonov USD – prosila za povečanje finančnih sredstev za mirovne operacije, pa je kongres najprej prekinil financiranje ameriških sil v Somaliji in Ruandi, nato pa omejil še uporabo ameriških sil na Haitiju, oviral uporabo ameriških sil v mirovnih operacijah pod tujim poveljstvom in prepovedal plačevanje stroškov mirovnih operacij iz sredstev obrambnega proračuna (Rosner, 1995: 77–82).

for Peacekeeping Accounts, 2000, 30. 11. 2004). Zaradi neplačevanja obveznosti in dejstva, da si je morala OZN zaradi deficita v rednem proračunu sposojati denar iz proračuna za mirovne operacije, je oktobra 2004 OZN dolgovala 72 državam, ki so prispevale enote in opremo za mirovne operacije, okrog 1,9 milijarde USD (Payments Due to the UN for Peacekeeping Accounts 2004, 30. 11. 2004). Zaradi vsega tega se je v obdobju po koncu hladne vojne OZN izredno težko pravočasno odzivala na krize in pokrivala tekoče operativne stroške mirovnih operacij. Nepovračilo stroškov državam, ki so s svojimi enotami izvajale mirovne operacije, povzroča dodatne ekonomske težave revnejšim državam. Med desetimi državami, ki v mirovne operacije OZN prispevajo največ osebja, je kar osem držav v razvoju.⁷

Graf 2: Dolg držav članic do mirovnih operacij OZN v obdobju od leta 1991 do 2003 (v tekočih milijonih USD).

Vir: Peacekeeping Operations Arrears by All Member States, 30. 11. 2004.

Neskladje med obrambnimi izdatki in finančnimi sredstvi, ki jih posamezne države namenjajo mirovnim operacijam, skupaj z odporom nekaterih držav članic do izpolnjevanja obveznosti, ki izhajajo iz mirovnih operacij, izpostavlja vprašanje, ali države članice sploh vidijo povezavo med obrambnimi stroški in stroški mirovnih operacij. Pri upoštevanju, da razporejanje finančnih sredstev posamezne države odseva njene varnostne prioritete, lahko tako po mnenju Hentgesa in Coicauda (2002: 359, 360) zaključimo, da države mirovnih operacij ne uvrščajo med napore, ki so dolgoročno kakorkoli povezani z obrambnim bremenom.

⁷ Države v razvoju, ki prispevajo največ osebja v mirovne operacije OZN, so: Bangladeš, Gana, Indija, Jordanija, Kenija, Nepal, Nigerija in Pakistan (Monthly Summary of Contributors of Military and Civilian Police Personal, 1. 12. 2004).

Kljub temu pa pripravljenost držav, da namenijo finančna sredstva mirovnim operacijam, odseva njihove politične prioritete. Politične prioritete držav, ki namenjajo sredstva, se kažejo predvsem pri razdeljevanju omejenih finančnih sredstev za mirovne operacije. Pri tem posamezne svetovne regije niso v enakopravnem položaju. Malone in Thakur (20. 10. 2000) menita, da prihaja celo do diskriminatorne izbire držav, v katere se pošilja mirovne sile. To najbolj nazorno prikazuje nesorazmernost stroškov mirovnih operacij na Balkanu in v Afriki (Tabela 2). Medtem ko si je bila mednarodna skupnost kljub splošnemu nasprotovanju povečanju stroškov mirovnih operacij pripravljena naprtiti veliko breme mirovnih operacij na Balkanu, pa tega nikakor ne moremo reči za Afriko.⁸

Tabela 2: Mirovne operacije na Balkanu in v Afriki v obdobju med letoma 1991 in 1999.

<i>Regija/država</i>	<i>Operacija</i>	<i>Stroški (v milijonih USD)</i>
1. Balkan		
<i>OZN</i>		
bivša Jugoslavija	UNPROFOR (vključno z UNCRO)	4.616,7
	UNPREDEP	149,5
Bosna in Hercegovina	UNMIBIH (vključno z UNMOP)	733,3
Hrvaška	UNTAES	588,8
	UNPSG	28,7
Kosovo	UNMIK	66,3
SKUPAJ OZN		6.153,3
<i>NATO</i>		
Bosna in Hercegovina	IFOR 5.000 SFOR	9.000
Kosovo	KFOR	10.000
SKUPAJ NATO		24.000
SKUPAJ		30.153,3
2. Afrika		
Angola	UNAVEM II	175,8
	UNAVEM III	887,2
	MONUA	300,3
Centralnoafriška republika	MINURCA	62,5
Čad	UNASOG	0,07
Demokratska republika Kongo	MONIC	200,0
Liberija	UNOMIL	99,3
Mozambik	ONUMOZ	486,7
Ruanda	UNAMIR	453,9
	UNOMUR	2,3
Sierra Leone	UNOMSIL	53,6
	UNAMSIL	565,8
Somalija	UNOSOM I	42,9
	UNOSOM II	1643,5
Zahodna Sahara	MINURSO 372,0	
SKUPAJ		5.345,87

Vir: UN Missions 1990s, 1. 12. 2004; SIPRI Yearbook, 1993–2000; The Military Balance, 1997 in 1999.

⁸ Junija 1999 je Varnostni svet OZN na pobudo ZDA odobril napotitev 40.000 Natovih vojakov na Kosovo – majhno pokrajino z dvema milijonoma prebivalcev.

Če je bilo večjim državam članicam težko povezati udeležbo v mirovni operaciji z nacionalnim interesom, zgornji podatki kažejo, da je bilo še težje upravičiti udeležbo v specifičnih svetovnih regijah. Zdi se, da je tako edini način, da države članice za mirovne operacije prispevajo več finančnih sredstev, če vidijo neposredno in jasno povezavo med finančnimi sredstvi za mirovne operacije in svojo nacionalno varnostjo. To pa je v veliki meri odvisno tudi od ocene, koliko so posamezne mirovne operacije uspešne in koliko njihovo izvajanje zmanjšuje izdatke, ki bi nastali v drugih sektorjih, če do mirovni operacij ne bi prišlo.

Financiranje mirovni operacij

Redni proračun OZN je primarno namenjen pokrivanju administrativnih stroškov ter stroškov osebja OZN in le delno za pokrivanje stroškov manjših mirovni operacij.⁹ Večina mirovni operacij se tako financira iz posebnega proračuna OZN za mirovne operacije. Dodatno pa OZN s pomočjo obeh proračunov (rednega in tistega za mirovne operacije) vzdržuje tudi notranji »delovni kapitalni sklad«, ki ima vlogo osnovne gotovinske rezerve (The Financial Costs of Peacekeeping, 22. 11. 2004). Čeprav sta oba proračuna navidezno ločena, se pogosto zgodi, da se primanjkljaj iz enega prenese v drugega, zaradi česar prihaja do izpraznitve gotovinske rezerve. V preteklosti si je bil tako generalni sekretar OZN za kritje stroškov mirovni operacij prisiljen sposojati denar iz »delovnega kapitalnega sklada«, kot tudi iz proračuna mirovni operacij za pokrivanje deficita v rednem proračunu (Kennedy in Russet, 1995).

Osnovna finančna vprašanja, ki se nanašajo na mirovne operacije OZN, obravnava Generalna skupščina OZN pod naslovom »Administrativni in proračunski vidiki financiranja mirovni operacij OZN«. Pri tem Generalna skupščina OZN ločeno prouči proračune posamezne mirovne operacije. Na vsakem zasedanju je to vprašanje dodeljeno Petemu odboru Generalne skupščine OZN,¹⁰ ki pripravi poročilo, v katerem je povzet razmislek odbora o posameznem vprašanju, in zadnje

Slabo leto kasneje pa je Varnostni svet OZN prav na predlog ZDA s sprejetjem Resolucije 1291 zmanjšal z Lusaškim protokolom predlagani obseg mirovne operacije v Demokratični republiki Kongo, ki je 215-krat večja od Kosova in šteje 52 milijonov ljudi, na »realnih« 500 mirovni opazovalcev in 5.537 vojakov (Daudelin in Seymour, 2002: 100).

⁹ Vojaška opazovalna misija v Libanonu (UNOGIL) se financira iz rednega proračuna OZN.

¹⁰ Peti odbor Generalne skupščine OZN je eden od šestih glavnih odborov Generalne skupščine OZN, ki se med drugim ukvarja z naslednjimi vprašanji: izvajanje smernic, priporočenih v javni razpravi o mirovni operacijah OZN, poročilo o finančni učinkovitosti logistične baze OZN v Brindisiju in oblikovanje rezervnega sklada za mirovne operacije (UN Peacekeeping Documentation, 8. 12. 2004).

delovno verzijo resolucije ter ju predloži v obravnavo in sprejem Generalni skupščini OZN. Glavni dokumenti, ki so osnova za odločanje na tem področju, so poročila generalnega sekretarja OZN in Posvetovalnega odbora za administrativna in proračunska vprašanja (UN Peacekeeping Documentation, 8. 12. 2004).

Sedanji standardni način financiranja mirovnih operacij OZN je rezultat spora, ki sta ga leta 1961 sprožili Francija in Sovjetska zveza, ko sta zaradi visokega povečanja stroškov mirovnih operacij na Sinaju (UNEF) in v Kongu (ONUC) odklonili plačilo svojega prispevka, in to kljub temu, da je Mednarodno sodišče potrdilo, da morajo stroške mirovnih operacij nositi vse države članice OZN (Mingst in Karns, 1995: 102). Spor je dosegel vrhunec leta 1964, ko državi že dve leti nista poravnali svojih obveznosti do OZN, zaradi česar sta, kot je predvideno v 19. členu Ustanovne listine OZN, tvegali izgubo glasovalne pravice v Generalni skupščini OZN. Ker pa je v primeru uporabe tega člena Sovjetska zveza zagrozila z izstopom iz OZN, se je Generalna skupščina OZN izognila zapletu z dogovorom, da o tem ne bodo glasovali na naslednjih dveh zasedanjih.

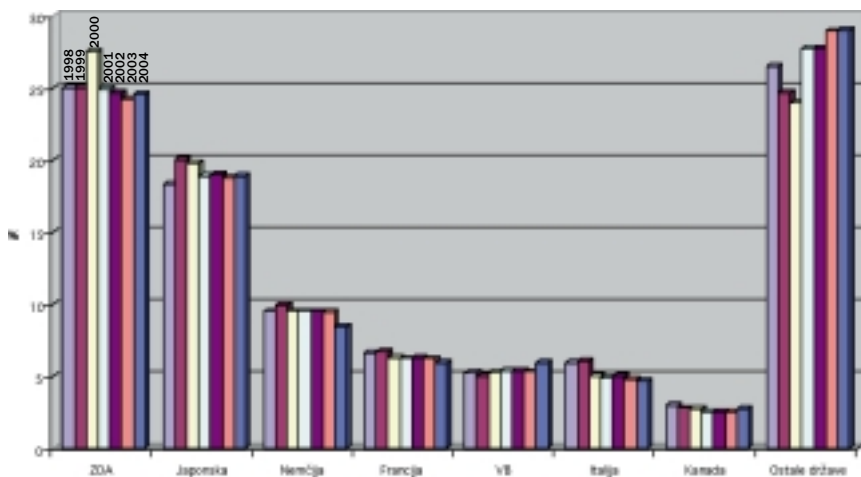
Na osnovi izkušenj iz te krize je leta 1973 Generalna skupščina OZN sprejela Resolucijo 3101, ki od generalnega sekretarja OZN zahteva, da za vsako mirovno operacijo odpre poseben račun, stroške posamezne mirovne operacije pa obravnava kot stroške OZN, za katere je značilno, da jih posamezne države članice pokrivajo po 17. členu Ustanovne listine OZN (Certain Expenses of UN Case, 1962). Resolucija 3101 Generalne skupščine OZN (11. 12. 1973) od vsake države članice zahteva, da za posamezno mirovno operacijo plača določen prispevek, ki temelji na modificirani lestvici plačil držav članic v redni proračun OZN.¹¹ Prispevki držav članic v proračun posameznih mirovnih operacij OZN se tako oblikujejo na osnovi njihove plačilne sposobnosti, ki temelji na njihovem bruto domačem proizvodu (BDP), za manjše države pa še na obsegu njihovega zunanjega dolga. Na takšni osnovi je oblikovana večstopenjska lestvica držav, ki v proračun posameznih mirovnih operacij prispevajo različno.

Med pomembnejšimi značilnostmi takšne oblike financiranja mirovnih operacij je način, s katerim so stroški mirovnih operacij skoncentrirani na razvite države (Graf 3). Do leta 2000, ko so bile države pri financiranju mirovnih operacij razvrščene na štiristopenjsko lestvico, so stalne članice Varnostnega sveta OZN, ki so skupaj s 25 najrazvitejšimi državami razporejene v skupini A in B štiristopenjske lestvice, plačevale kar 97,9 % vseh stroškov posamezne mirovne operacije, preostalih 159 držav članic pa le 2,1 %, od tega najmanj razvite države v skupini D le 0,05 %

¹¹ Lestvica plačil držav v proračun posameznih mirovnih operacij se razlikuje od lestvice plačil držav v redni proračun OZN po tem, da zaradi večje odgovornosti za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti od stalnih članic Varnostnega sveta OZN zahteva nadproporcionalen delež plačil, ter po tem, da se prilagaja dejanskim razmeram vsake pol leta oziroma šestkrat hitreje.

vseh stroškov posamezne mirovne operacije (Laurenti, 1998). Zaradi stalnih pritožb najrazvitejših držav članic nad velikostjo prispevkov, ki so jih morale plačevati za posamezne mirovne operacije v primerjavi z drugimi državami, je konec leta 2000 prišlo do preoblikovanja izračunavanja prispevkov držav v proračun posameznih mirovni operacij OZN. Z desetstopenjsko lestvico držav, katerih prispevki v proračun posameznih mirovni operacij OZN temeljijo na deležu njihovega BDP, zmanjšanega za 7,5 % do 90 %, se je breme financiranja mirovni operacij razporedilo nekoliko enakomerneje (UN Peacekeeping Scale of Assessment 2001, 10. 12. 2004). Kljub temu pa zaradi izrazite neenakosti v gospodarski moči med Severom in Jugom stroške mirovni operacij OZN še vedno v veliki meri pokrivajo najrazvitejše države članice. Takšna redistribucija bremena pa posledično povzroča že omenjeno različno obravnavanje posameznih mirovni operacij.

Graf 3: Delež plačil držav v redni proračun OZN v obdobju od leta 1998 do 2004.

Vir: Assessed Contributions to Regular Budget of the 15 Largest Assessed Contributors 1998-2004, 9. 12. 2004.

Poleg neenakomerne razporeditve bremena pa pri standardnem načinu financiranja mirovni operacij OZN nastaja še vrsta drugih problemov. Ker je vsaka mirovna operacija financirana ločeno, s svojim fiskalnim obdobjem, ki se začne, ko varnostni svet OZN odobri njen mandat, morajo države članice nepričakovano prispevati svoj delež finančnih sredstev za posamezno mirovno operacijo v kateremkoli obdobju svojega proračunskega cikla. Če nimajo potrebnih finančnih rezerv za takšne ad hoc prispevke, jim to lahko povzroča velike težave. Celoten proces sprejemanja proračuna posamezne mirovne operacije je tudi zelo raztegnjen. Najprej mora Sekretariat OZN pripraviti predlog

proračuna mirovne operacije. To lahko traja tedne. Proračun mora biti nato predložen v potrditev Posvetovalnemu odboru za administrativna in proračunska vprašanja. Proračun je za tem poslan v obravnavo Petemu odboru Generalne skupščine OZN in kasneje še sami Generalni skupščini OZN. Končno je proračun mirovne operacije predložen v odobritev vsem državam članicam. V času, ko države članice sprejemajo svoje odločitve, Sekretariat OZN ne sme podpisati nobene pogodbe o zagotovitvi opreme in transportnih storitev za obravnavano mirovno operacijo. Takšno »barantanje« lahko ohromi hitro napotitev mirovniških sil na krizno območje.¹² Dodatno dimenzijo problema financiranja mirovniških operacij predstavlja potreba po rezervnih finančnih sredstvih, ki bi OZN omogočila takojšen odziv. Sredstva iz »delovnega kapitalnega sklada« so že dolgo izčrpana. Samo manjše število držav, ki prispevajo enote v mirovne operacije, kot so Kanada in skandinavske države, si lahko privoščijo vzdrževanje svojih enot brez povrnitve stroškov. Za države v razvoju, ki prispevajo enote, pa je izostanek poplačila stroškov s strani OZN veliko breme. Zato je v danih okoliščinah pred začetkom izvajanja nove mirovne operacije OZN treba države članice prositi za nova finančna sredstva, kar povzroča zamudo.

Zaradi naštetih problemov standardnega načina financiranja mirovniških operacij in še posebej dejstva, da so v preteklosti nekatere države članice zaradi različnih političnih razlogov odklonile poravnavo svojega prispevka za posamezno mirovno operacijo¹³ oziroma zaradi slabih ekonomskih razmer enostavno niso bile sposobne plačati svojih obveznosti, so se razvili številni alternativni načini financiranja mirovniških operacij.

Po krizi, ki je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja nastala zaradi francoske in sovjetske odklonitve plačila prispevkov za mirovni operaciji na Sinaju in v Kongu, je prišlo v primeru mirovne operacije na Cipru (UNFICYP) do poskusa prostovoljnega zbiranja finančnih prispevkov. Breme financiranja mirovne operacije je kmalu padlo na pleča v mirovni operaciji sodelujočih držav in na samo državo gostiteljico. Leta 1993 je stanje postalo tako nezadovoljivo, da so tisti del stroškov mirovne operacije, ki ni bil pokrit s prostovoljnimi prispevki, začeli obravnavati kot stroške OZN, ki se financirajo na osnovi 17. člena Ustanovne listine OZN (Resolucija 831/47 Varnostnega sveta OZN, 27. 5. 1993). Prostovoljni prispevki so še vedno pomemben, predvsem pa dodaten način financiranja mirovniških operacij OZN.

Eden od načinov, kako financirati mirovne operacije OZN, je tudi razširitev mirovniških aktivnosti v skladu z 8. poglavjem Ustanovne listine OZN, ki omogoča prenos odgovornosti in stroškov na regionalne organi-

¹² Pri izvedbi mirovne operacije v Namibiji (UNTAG) je zaradi razprave o obsegu, strukturi in stroških operacije prišlo do šesttedenske zamude.

¹³ Leta 1956 so arabske države zavrnile prispevek finančnih sredstev za mirovno operacijo na področju Sueškega prekopa (UNEF).

zacije. To še posebej velja za operacije za vzpostavitev miru, v katerih praviloma sodelujejo večnacionalne sile regionalnih organizacij, ki dejansko niso sile OZN (McCoubrey in White, 1996: 83). Čeprav imajo avtorizacijo Generalne skupščine OZN, so večnacionalne sile sestavljene in financirane na osnovi koalicije »voljnih« držav. Prednost takšne vrste operacij je, da niso odvisne od dolgotrajnih postopkov zagotavljanja potrebnih finančnih sredstev, zaradi česar jih lahko angažirajo veliko hitreje. Na Balkanu je tako v preteklosti večji del aktivnosti v okviru mirovnihih operacij in s tem povezanihih stroškov prevzel Nato.¹⁴ Danes Nato svoje aktivnosti v okviru mirovnihih operacij in z njimi povezano pokrivanje stroškov širi že preko meja Evrope.¹⁵ S prevzemanjem mirovnihih operacij na Balkanu¹⁶ pa se celotnemu procesu prenosa odgovornosti in stroškov mirovnihih operacij na regionalne organizacije priključuje tudi EU.

Zgledu so sledile tudi različne afriške regionalne organizacije, ki pa, kot se je kasneje izkazalo, praviloma same niso bile sposobne plačevati stroškov mirovnihih operacij.¹⁷ To je bila predvsem posledica splošno slabega gospodarskega stanja afriških držav. Tudi mednarodni darovalci so bili zadržani pri financiranju mirovnihih operacij, ki so jih izvajale države z dvomljivimi motivi, ki tudi same niso spoštovale človekovih pravic. Če k temu dodamo še, da so se tudi afriški voditelji soočali z domačimi političnimi omejitvami, saj so njihovi državljani praviloma dvomili v legitimnost financiranja dragih posredovanj, ki niso imela neposredne povezave z njimi, pa je slika, zakaj je tako, še jasnejša. Zato so se v zadnjem času mnoge afriške mirovne operacije¹⁸ pričele samofinancirati. Čeprav takšna izraba lokalnih virov omogoča izvajanje mirovnihih operacij, ki se drugače sploh ne bi realizirale, pa so se pri takšni obliki financiranja zaradi nezmožnosti izvajanja učinkovite politične oblasti s strani zunanjih posrednikov pojavile podobne negativne posledice, za katere je zna-

¹⁴ Medtem ko so v obdobju med letoma 1991 in 1999 na ozemlju bivše Jugoslavije stroški mirovnihih operacij OZN znašali 6,2 milijarde USD, so Natovi stroški znašali kar 24 milijard USD oziroma skoraj štirikrat toliko.

¹⁵ Prvo mirovno operacijo izven evroatlantskega območja je Nato začel izvajati v Afganistanu (ISAF) leta 2003.

¹⁶ EU je aktivno vlogo v mirovnihih operacijah na Balkanu prevzela z operacijo Concordia v Makedoniji, ki je trajala od 31. marca do 15. decembra 2003. Nasledila jo je operacija Proxima, zaključena decembra 2005. V začetku leta 2004 je v Bosni in Hercegovini EU začela operacijo EUPM. Z ustanovitvijo EUFOR-ja 2. decembra 2004 pa je EU prevzela še naloge SFOR-ja.

¹⁷ Celotni letni proračun Organizacije afriške enotnosti, ki je leta 2001 znašal okrog 30 milijonov USD, bi komaj zadostoval za pokritje stroškov izredno majhne opazovalne misije OZN (Daudelin in Seymour, 2002: 102).

¹⁸ Samofinanciranje mirovnihih operacij se je pričelo z vrsto humanitarnih intervencij pod vodstvom Nigerije v zahodni Afriki. Sledile so jim intervencije v Demokratični republiki Kongo ter mirovne operacije UNAVEM in MONUA v Angoli in ECOMOG v Sierri Leone in Liberiji.

čilna nagnjenost k militarizaciji trgovine in privatizaciji varnosti ter k obujanju prakse ekonomskega kolonializma (Chopra, 1999). Vse to se je na primeru samofinanciranih mirovni operacij kazalo v množici problemov, ki so nastali: od prevlade ekonomskih interesov nad humanitarnimi cilji, spodbujanja lokalnega rivalstva v luči poslovnih interesov in rastoče napetosti v civilno-vojaških odnosih pa vse do razpada poveljniške strukture samih mirovni sil.

Predlagane reforme financiranja mirovni operacij

Ugotovitvi, da morajo biti finančna sredstva za mirovne operacije večja in da se morajo načini financiranja izboljšati, tako da ne bo prihajalo do zakasnitev plačil in posledičnega pomanjkanja sredstev, stabilnosti in programske ustaljenosti mirovni operacij OZN, sta pripeljali k oblikovanju številnih predlogov reform načinov financiranja mirovni operacij.

Zaradi težav s hitro razmestitvijo enot na krizno območje je generalni sekretar OZN Boutros - Ghali leta 1992 v besedilu Agenda for Peace predlagal, da se za pokritje zagonskih stroškov mirovni operacij oblikuje obnavljajoč kapitalski sklad v višini 50 milijonov USD.¹⁹ Agenda for Peace državam članicam tudi predlaga, naj zaradi pričakovanja, da bi bilo politično sprejemljivejše zagotavljati večje finančne prispevke, usmerjajo sredstva za financiranje mirovni operacij OZN prek obrambnih ministrstev in ne ministrstev za zunanje zadeve.

Še korak dlje v reformiranju financiranja mirovni operacij OZN predstavljajo predlogi, ki jih je leta 1993 oblikovala ugledna skupina strokovnjakov pod pokroviteljstvom Fordove fundacije. Zaradi problema pritoka finančnih sredstev so predlagali, naj posamezna država članica svoj letni delež sredstev za mirovne operacije plača v štirih enakih obrokih. Da bi upoštevali tako pozitivne kot negativne spremembe posameznih gospodarstev in posledično tudi sposobnost plačil, pa bi morali po njihovem mnenju deleži sredstev za mirovne operacije temeljiti na triletnih in ne desetletnih povprečjih BDP posamezne države članice. Na osnovi relativne rasti prostovoljnih prispevkov v primerjavi z rednimi sredstvi za financiranje mirovni operacij je skupina predlagala, naj se administrativni stroški na področju razvoja in humanitarnih aktivnosti pokrivajo iz obveznih deležev sredstev držav članic, operativne aktivnosti pa iz prostovoljnih prispevkov.²⁰ Nazadnje pa je skupina predlagala tudi, da se proračuni posameznih mirovni operacij združijo v enoten proračun, ki

¹⁹ Nekateri so menili, da bi morali v takšen sklad vložiti kar 20 % celotnega letnega proračuna mirovni operacij OZN (Mingst in Karns, 1995: 102, 142).

²⁰ Do podobnih predlogov je prišel tudi Nordic UN Project (1991), ki je poudarjal trikanalno strukturo financiranja mirovni operacij. S sredstvi, ki jih morajo države članice namenjati mirovni operacijam, bi plačevali infrastrukturo, dodatna sred-

bi omogočal Generalnemu sekretarju OZN veliko večjo fleksibilnost (Ogata in Volcker, 1993).

Se en način, kako financirati mirovne operacije OZN, pa vključuje uporabo Tobinovega davka, tj. instrumenta, ki je bil prvotno uporabljen za zmanjševanje spremenljivosti menjalnih tečajev in njihovega razdiralnega vpliva na gospodarstva²¹ (Felix, 1995). Isard in Fischer (1997) sta tako predlagala, da bi posamezne države dodelile OZN pravico, da za izvajanje menjalnih transakcij med valutami zaračunava dajatve. Podobno revolucionarna je tudi ideja Fischerja in Hattorija (1999), ki predlagata, da bi lahko OZN pridobila finančna sredstva z obdavčitvijo emisij, kot so ogljikov monoksid, žveplo in fluoroogljiki, ali pa z licitiranjem globalnih virov, kot je pravica do izkoriščanja naravnih bogastev na dnu svetovnih oceanov. Potencialni dodatni vir finančnih sredstev za mirovne operacije pa bi lahko bile tudi premije, ki bi jih države članice vplačale v novoustanovljeno Varnostno-zavarovalniško agencijo OZN z namenom, da se zavarujejo pred morebitno agresijo (Handerson in Kay, 1995).

Čeprav bi bilo nerazumno opustiti takšne predloge, pa se pri predlaganih rešitvah financiranja mirovni operacij OZN pojavi vprašanje, ali so v danem trenutku sploh praktične oziroma primerne. Kot v svojem poročilu ugotavljata Ogata in Volcker (1993), so namreč ovire za njihovo sprejetje trenutno nepremostljive, saj za to potrebnega nivoja administrativne kompleksnosti in mednarodnega sodelovanja še nekaj časa ne bo mogoče doseči. Zato po mnenju Daudelina in Seymourja (2002: 109) le zanašanje na vire držav, v katerih potekajo mirovne operacije, ponuja praktično rešitev problema financiranja mirovni operacij OZN. Praksa je sicer pokazala, da pri tem praviloma prihaja do vrste težav, ki pa jih je mogoče po njenem mnenju z upoštevanjem načel, da mora imeti od virov koristi družba, iz katere so bili ti viri pridobljeni, da ti viri ne smejo popolnoma nadomestiti mednarodnega financiranja mirovni operacij OZN in da je treba vzpostaviti mehanizme, ki omogočajo sledljivost in transparentnost samofinanciranj, marginalizirati, če že ne odpraviti (Daudelina in Seymour, 2002: 112, 113). Najprimernejši način pokrivanja stroškov mirovni operacij naj bi tako bila s strani OZN nadzirana uporaba dela proračunskih prihodkov države, v kateri se izvaja mirovna operacija. Najbolj se je leta 2000 takšnemu načinu financiranja približal protektorat OZN v Vzhodnem Timorju (UNTAET), ki je v imenu prihodnje vlade Vzhodnega Timorja z Avstralijo podpisal dogovor o pravicah o izkoriščanju zalog nafte in plina, na osnovi česar je UNTAET prejemal mesečno 3 milijone USD (East Timor receives first royalty payment from oil exploitation in Timor Gap, 24. 11. 2000).

stva bi pridobili iz izpogajanih večletnih jamstev, prostovoljni prispevki pa bi bili zagotovljeni na letni osnovi.

²¹ Leta 1982 je Tobin v članku v *Eastern Economic Journal* predlagal uvedbo enotnega davka na tuje menjalne transakcije za vse ključne valute.

Izsleditev in zaplenitev nezakonito pridobljenega premoženja je še en možen način samopridobivanja sredstev za pokrivanje stroškov mirovniških operacij (Porteus, 2000: 174). Tako že leta 1998 generalni sekretar OZN v poročilu *The Causes of conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa* (11. 11. 1998) poziva k razvoju mednarodnih mehanizmov, ki bi omogočali najti in zapleniti premoženje zločinskih političnih vodij.²² S takšnim preventivnim delovanjem OZN ne bi le preusmerila finančnih sredstev nazaj v domačo državo prek mirovniških, humanitarnih, razvojnih in drugih naporov, ampak bi v državah, ki pričakujejo sankcije, preprečila splošno znano prakso skrivanja finančnih sredstev. Generalni sekretar OZN je v istem poročilu (*The Causes of conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa*, 11. 11. 1998) razvil tudi idejo, s katero bi postale vse strani, vpletene v vojno, odgovorne za svoja dejanja, tako da bi bile po mednarodnem zakonu finančno zavezane pokriti stroške obnove in rehabilitacije. Čeprav je po eni strani treba priznati, da je področje uveljavljanja takšnih predpisov omejeno, pa se je treba tudi zavedati, da so v konflikte vedno bolj vmešana multinacionalna podjetja, ki so pravne osebe, od katerih je zaradi sokrivde možno iztožiti finančna sredstva.²³

V razmerah, ko mednarodne oblasti začasno upravljajo z državo vključno z dejavnostma, kot sta nadzor meje in pobiranje davkov, je praksa financiranja mirovniških operacij iz lokalnih virov dejansko že zaživela. Na Kosovu je tako skoraj polovico proračuna misije OZN (UNMIK) napolnjenega z lokalnimi prihodki, predvsem iz carin in davkov (*Report of Secretary General on the UN Interim Administration Mission in Kosovo*, 2000). Takšno samofinanciranje je ustvarilo stabilnost in zmanjšalo odvisnost mirovne operacije od mednarodnih darovalcev, katerih skromni prispevki so pogosto pripeljali UNMIK na rob insolventnosti.

Zaključek

Ob takšni poplavi različnih predlogov lahko zaključimo z ugotovitvijo, da mora izboljšanje financiranja mirovniških operacij presegati ad hoc rešitve. Temeljiti mora na zavezi, da je treba krizo financiranja mirovniških operacij, ki je strateškega pomena, reševati institucionalno v okviru javnih politik. Mirovne operacije pa lahko po mnenju Hantgesin Coicaud (2002: 367)

²² Ocenjuje se, da so samo v Nigeriji pripadniki Abacha odtujili okrog 4 milijarde USD javnih sredstev.

²³ V Resoluciji 1173 Varnostnega sveta OZN (1998) je bilo multinacionalno podjetje De Beers Centenary AG osumljeno, da krši sankcije OZN o prepovedi kupovanja diamantov, ki jih je izkopal UNITA. Zaradi spodbujanja vojne v Sudanu pa so leta 2000 v Kanadi obtožili multinacionalno podjetje Talisman Energy (*Human security in Sudan*, 2000: 67).

postanejo del mednarodne javne politike le, če njihovo financiranje postane del rednega proračunskega obdobja. Zavedati se je namreč treba, da mirovne operacije res poganja politični premislek, vendar pa lahko ekonomski premislek prevzem teh nalog spodbudi ali zavre. Po eni strani postajajo mirovne operacij vse bolj kompleksne in drage, po drugi pa obetajo, da se razvijejo v bolj učinkovit odgovor na konflikte. Če bodo mirovne operacije resnično uspešne, bodo njihovi mejni stroški prinašali večjo mirovno dividendo tako državam v konfliktu kot tudi celotni mednarodni skupnosti.

VIRI:

- Blakey, Mike (1999): Somalia. V: Brown, Michael E., in Richard N. Rosecrance (ur.): *The Costs of Conflict: Prevention and Cure in the Global Arena*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Blakey, Mike (1999): Haiti. V: Brown, Michael E. in Richard N. Rosecrance (ur.): *The Costs of Conflict: Prevention and Cure in the Global Arena*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Boutros - Ghali, Boutros (1992): *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*, A/47/277 in S/24111. New York: OZN.
- Chopra, Jarat (1999): *Peace-Maintenance: The Evolution of international Political Authority*. New York: Routledge.
- Daudelin, Jean, in Lee J. M. Seymour (2002): *Peace Operations Finance and Political Economy of the Way Out*. *International Peacekeeping* 9(22): 99–117.
- UN News Service: *East Timor receives first royalty payment from oil exploitation in Timor Gap* (24. 10. 2000). New York.
- Felix, David (1995): *The Tobin Tax Proposal*. *Futures* 27(2): 195–200.
- Fischer, Roger, in Akira Hattori (1999): *Economics of War and Peace, Overview*. V: Kurtz Lester (ur.): *Encyclopaedia of Violence, Peace and Conflict*. San Diego: Academic Press.
- Generalna skupščina OZN: *Financing of the United Nations Emergency Force, Resolucija 3101 (XXVIII)* (11. 12. 1973). New York.
- Global Policy: *Assessed Contributions to Regular Budget of the 15 Largest Assessed Contributors 1998–2004*, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/reg-budget.htm>, 9. 12. 2004.
- Global Policy: *Payments Due to the UN for Peacekeeping Accounts 2000*, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/pckep00.htm>, 30. 11. 2004.
- Global Policy: *Payments Due to the UN for Peacekeeping Accounts 2004*, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/pckep04.htm>, 30. 11. 2004.
- Global Policy: *Peacekeeping Operations Arrears by All Member States*, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/pko/arrears.htm>, 30. 11. 2004.
- Global Policy: *Total UN peacekeeping operations expenditures per year*, <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/pko/pend.gif>, 27. 11. 2004.

- Handerson, Hezel, in Alan F. Kay (30. 12. 1995): *The Flexibility of United Nations Security Insurance Agency: Update and Summary, Report to the Global Commission to Found the United Nations*. New York.
- Hentges, Harriet, in Jan-Marc Coicaud (2002): *Dividends of Peace: The Economics of Peacekeeping*. *Journal of International Affairs* 55(2): 351–367.
- Isard, Walter, in Dietrich Fischer (1997): *On Financing and Reorienting the United Nations*. *Peace Science and Public Policy* 4(3): 1–10.
- Kennedy, Paul, in Bruce Russett (1995): *Reforming the United Nations*. *Foreign Affairs* 74(5): 571–598.
- Laurenti, Jeffery (1998): *The New U.N. Assessment Scale An Analysis of the Rate Revisions Adopted by the 52nd United Nations General Assembly*, <http://www.unausa.org/newindex.asp?place=http://www.unausa.org/programs/scale.asp>, 9. 12. 2004.
- Malone, David, in Ramesh Thakur (20. 10. 2000): *»Racism in Peacekeeping«: The Globe and Mail*. Toronto.
- McCoubrey, Hilaire, in Nigel D. White (1996): *The Blue Helmets: Legal Regulation of United Nations Military Operations*. Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney: Dartmouth.
- Mednarodno sodišče (1962): *Certain Expenses of United Nations case – report*. Haag, 151–180.
- Mingst, Karen A., in Margaret F. Karns (1995): *The United Nations in the Post-Cold War Era*. Boulder, Oxford: Westview Press.
- Nordic UN Project (1991): *The United Nations in Development: Reform Issues in the Economic and Social Fields: A Nordic Perspective, Final Report*. Stockholm.
- Ogata, Shijuro, in Paul Volcker (1993): *Financing an Effective United Nations: A report of Independent Advisory Group on UN Financing*. New York: Ford Foundation.
- OZN: *Monthly Summary of contributors of Military and Civilian Police Personal*, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors>, 1. 12. 2004.
- OZN: *UN Missions 1990s*, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/timeline/pages/ninetya.html>, 1. 12. 2004.
- OZN: *UN Peacekeeping Operations Timeline*, <http://www.un.org/Depts/dpko/timeline/pages/timeline.htm>, 26. 11. 2004.
- OZN: *UN Peacekeeping Costs and Regular Budget, 1991–2000*, <http://un.org/Depts/dpko/dpko/pub/pdf/7.pdf>, 26. 11. 2004.
- OZN: *UN Peacekeeping Scale of Assessment 2001*, <http://www.un.int/usa/fact7.htm>, 10. 12. 2004.
- OZN: *United Nations Peacekeeping Documentation*, <http://www.un.org/dapts/dhl/resguide/specpk.htm>, 8. 12. 2004.
- OZN: *Report of Secretary General on the UN Interim Administration Mission in Kosovo, S/2000/1196*. New York, 15. 12. 2000.
- OZN: *The Causes of conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa, S/1998/318*. New York, 11. 11. 1998.
- Porteus, Samuel (2000): *Targeted Financial Sanctions*. V: Berdal, Mats, in David

- Malone (ur.): Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars. Boulder: Lynne Rienner. 173–203.
- Rosner, Jeremy D. (1995): The New Tug-of-War: Congress, the Executive Branch and National Security. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
- Secretary of Defense: Report on Allied Contributions to Common Defense: A report to the United States Congress by the Secretary of Defense 1995, http://www.defenselink.mil/pubs/allied_contrib95/index, 29. 11. 2004.
- Secretary of Defense: Report on Allied Contributions to Common Defense: A report to the United States Congress by the Secretary of Defense 2003, http://www.defenselink.mil/pubs/allied_contrib2003/index.html, 29. 11. 2004.
- SIPRI Yearbook (1993): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (1994): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (1995): Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (1996): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (1997): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (1998): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (1999): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (2000): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- SIPRI Yearbook (2004): Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
- Talentino, Andrea K. (1999): Bosnia. V: Brown, Michael E., in Richard N. Rosecrance (ur.): The Costs of Conflict: Prevention and Cure in the Global Arena. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- The Military Balance (1997–1998). London: International Institute for Strategic Studies.
- The Military Balance (1999–2000). London: International Institute for Strategic Studies.
- UN Association of Great Britain and Northern Ireland. The Financial Costs of Peacekeeping: Briefing Paper, <http://www.una-uk.org/UN&C/costs.html>, 22. 11. 2004.
- UNHACR: UNHCR Global Report 2002 – An Overview – Funding UNHCR's Programs, <http://unhcr.ch/cgi-bin/tehis/vtx/home>, 28. 11. 2004).
- Varnostni svet OZN: Resolucija 831/47 Varnostnega sveta OZN, UN SCOR. New York, 27. 5. 1993.

IV.

Vinko Vegič

VLOGA NATA V MIROVNIH OPERACIJAH

Redefiniranje vloge Nata po koncu hladne vojne

Od sredine prejšnjega desetletja naprej je Nato prevzel vlogo ključne organizacije v izvajanju več mirovnih operacij. Pri tem gre za novo vlogo tega zavezništva, saj se Nato v svoji dokaj dolgi zgodovini s tovrstnimi operacijami ni nikoli ukvarjal. Zavezništvo je bilo ustanovljeno leta 1949 s podpisom Severnoatlantske pogodbe kot odgovor na vse močnejši občutek vojaške ogroženosti Zahodne Evrope in ZDA s strani tedanje Sovjetske zveze (SZ). Njegova strategija je temeljila na odvrčanju nasprotnika od agresije in na pripravah za obrambo ozemelj držav članic v primeru napada. Strategija »množičnega povračila«, ki je bila formalno sprejeta leta 1957, in strategija »prožnega odziva«, ki je prejšnjo nadomestila leta 1967, sta določali način, kako bi se Nato odzval na vojaško agresijo na zavezništvo, obe pa sta vključevali tudi uporabo jedrskega orožja. Leta 1967 je Nato v določeni meri sicer spremenil svojo politiko do SZ in njenih zaveznic s tem, da je vpeljal t.i. dvotirno politiko (*dual-track policy*), ki je bila istočasno usmerjena v popuščanje napetosti (*detant*) v odnosih s SZ in v krepitev Natovih obrambnih zmogljivosti, vendar je obrambna drža Nata dejansko ostala temelj njegove strategije vse do leta 1991, ko je bil sprejet nov strateški koncept zavezništva.

Konec hladne vojne je privedel do položaja, ko so morale zaveznice temeljito premisliti o novi vlogi in politiki zavezništva. Z odpravo do tedaj prevladujoče grožnje ni prišlo do odprave vseh varnostnih groženj in tveganj, pač pa so ta postala težje predvidljiva. V znanstvenih razpravah v tem obdobju zasledimo celo vprašanja o tem, ali bo Evropa v prihodnje res bolj varna ali pa se bo – nasprotno – možnost nestabilnosti in konfliktov celo povečala (Mearsheimer, 1990). V Natu so bili najbolj zaskrbljeni glede razvoja dogodkov vzhodno od zavezništva, torej na območju t.i. držav na prehodu. To je bilo podlaga za snovanje novih zamisli o vlogi Nata, ki so bile formalno sprejete s strateškim konceptom Nata leta 1991. Nova strategija je predvidevala širšo paleto dejavnosti zavezništva, s katerimi bi lahko zavezništvo vplivalo na mir in varnost tudi izven svojih meja.

Natov pristop k mirovnim operacijam

Leta 1991 sprejeti strateški koncept je temeljne naloge zavezništva definiral kot: varnost, posvetovanje, odvracanje in obramba ter ohranjanje strateškega ravnotežja.¹ Mirovne operacije niso bile izrecno omenjene med temeljnimi nalogami Nata, vendar je strateški koncept dopuščal, da so lahko zaveznice tudi pozvane »k prispevku h globalni stabilnosti in miru z zagotavljanjem sil za misije Združenih narodov« (čl. 42). Celotna devetdeseta leta je dejansko zaznamovalo intenzivno preoblikovanje Nata, med najbolj korenite spremembe pa je sodil razvoj zmogljivosti in konceptov za krizno upravljanje in mirovne operacije.

Izvajanje mirovnih operacij je po 2. svetovni vojni potekalo pod okriljem Združenih narodov (ZN), po hladni vojni pa se je povečala potreba po novih oblikah sodelovanja med ZN in regionalnimi organizacijami na tem področju. Sile, ki jih je bilo mogoče sestaviti v okviru ZN, so bile preohlapno organizirane in premalo zmogljive, da bi lahko bile učinkovite v vse bolj zahtevnih operacijah. Zaradi razvite vojaške strukture in uveljavljenih postopkov odločanja in komuniciranja je bil Nato ustrezna struktura za izvajanje vse bolj zahtevnih in raznovrstnih mirovnih operacij. Pomočnik generalnega sekretarja ZN za mirovne operacije je izrazil prepričanje, da »pripravljenost Nata za sodelovanje v operacijah ZN obeta obsežno kvalitativno, kot tudi kvantitativno širitev sredstev, ki so ZN na razpolago za kolektivno delovanje« (Annan, 1993: 6).

Nato je najprej sklenil ponuditi sodelovanje v mirovnih operacijah pod okriljem KVSE (danes OVSE). To odločitev so članice zavezništva zapisale v dokumentu, sprejetem v Oslu junija 1992 (*Oslo Communiqué*). Decembra istega leta pa je Nato podobno sodelovanje ponudil tudi ZN: »Zavezništvo bo pozitivno odgovorilo na morebitne pobude generalnega sekretarja ZN« glede izvajanja resolucij Varnostnega sveta (VS) ZN (*NAC Final Communiqué*, 17. december 1992). Pri izvajanju mirovnih operacij se je na splošno uveljavilo načelo, da mandat zanje zagotavljajo ZN ali OVSE, Nato pa se vanje vključuje na poziv ene od teh dveh organizacij. Vstopanje Nata v mirovne operacije pa je prineslo tudi vrsto odprtih vprašanj. Najti je bilo treba rešitve za probleme na vojaškem in političnem področju. Procesi reorganizacije na vojaškem področju, ki so se jih v

¹ Te štiri naloge so podrobneje pojasnjene kot: 1. zagotavljanje enega od nujnih temeljev za stabilno varnostno okolje v Evropi, temelječe na rasti demokratičnih institucij in zavezanosti miroljubnemu reševanju sporov, v katerem nobena država ne bo zmožna izvajati zastraševanja ali prisile nad katerokoli drugo državo ali vsiliti hegemonije z grožnjo uporabe sile; 2. zagotavljanje transatlantskega foruma za posvetovanja med zaveznici glede kakršnihkoli problemov, ki zadevajo njihove vitalne interese, vključno z dogodki, ki predstavljajo tveganje za njihovo varnost, ter za ustrezno koordinacijo njihovih prizadevanj na področjih, ki zadevajo vse; 3. odvracanje in obramba v primeru kakršnekoli grožnje agresije na ozemlje katerekoli zaveznice; 4. ohranjanje strateškega ravnotežja v Evropi (21. člen).

Natu lotili v začetku devetdesetih let, so bili usmerjeni v preoblikovanje vojaških struktur, namenjenih obrambi ozemlja, v strukture, ki bodo sposobne izvajati različne posege ob krizah izven ozemlja zavezništva. Takšna reorganizacija zagotavlja tudi zmogljivosti za izvajanje mirovnihi operacij. Hkrati pa se je s tem, ko je Nato svoje delovanje pričel usmerjati k mirovnim in drugim posegom na kriznih območjih, pojavilo tudi vprašanje pripravljenosti članic zavezništva za sodelovanje v njih. Dolžnosti glede medsebojne pomoči v primeru napada na katero od članic so opredeljene v 5. členu Severnoatlantske pogodbe. Ko pa gre za različne posege v primeru kriz izven ozemlja zavezništev, takšna podlaga ne obstaja. Tovrstne posege zato pogosto imenujejo tudi »naloge izven določil 5. člena pogodbe« (*non-Article 5 missions*). Sodelovanje držav v njih je odvisno zgolj od njihove pripravljenosti.

Zaradi intenzivnega spreminjanja vloge Nata je zavezništvo strateški koncept iz leta 1991 že čez osem let nadomestilo z novim dokumentom. V strateškem konceptu iz leta 1999 je več pozornosti kot v prejšnjem namenjeno kriznemu upravljanju, kar obsega tudi možnost, da Nato prevzame izvajanje mirovnihi operacij. Dejansko je to pomenilo usklajevanje načel strateškega koncepta s prakso, saj je Nato svojo prvo obsežno mirovno operacijo (IFOR) pričel izvajati že leta 1995. Novi strateški koncept je deloma redefiniral temeljne naloge zavezništva. Trem temeljnim nalogam, ki jih je omenjal že koncept iz leta 1991 (varnost, posvetovanje, odvracanje in obramba), novi koncept dodaja še dve: krizno upravljanje (*crisis management*) in partnerstvo (*partnership*). Četrte naloge iz leta 1991, to je ohranjanje strateškega ravnotežja v Evropi, novi koncept zaradi spremenjenih odnosov z Rusijo ne navaja več. Pri kriznem upravljanju gre za »pripravljenost soglasno in v skladu s 7. členom Washingtonske pogodbe prispevati k učinkovitemu preprečevanju konfliktov in k aktivnemu angažiranju v kriznem upravljanju, vključno z operacijami odgovora na krize« (*crisis response operations*) (10. člen).

Strateški koncept v 31. in 32. členu podrobneje opredeljuje načela in vlogo članic ter partnerskih držav pri izvajanju mirovnihi in drugih operacij. V izvajanju politike za ohranjanje miru bo Nato skupaj z drugimi organizacijami preprečeval konflikte, ali če izbruhne kriza, prispeval k njenemu upravljanju, vključno z možnostjo izvajanja operacij odzivanja na krize izven določil 5. člena Severnoatlantske pogodbe (*non-Article 5 crisis response operations*). Nato pri tem predvideva možnost sodelovanja partnerskih držav. Sodelovanje zaveznic v mirovnihi operacijah temelji na prostovoljni odločitvi v skladu z njihovimi ustavnimi določili. Ta v strateškem konceptu zapisana načela kažejo, da se bo Nato pri izvajanju tovrstnih posegov, ki sicer postajajo vse bolj del njegovih aktivnosti, srečeval s problemom pripravljenosti članic za sodelovanje. Ob tem, da se v teh posegih ni mogoče sklicevati na določila Severnoatlantske pogodbe, do večjega izraza prihaja zavezniška solidarnost in interesi posameznih držav, ti pa so lahko precej različni.

Mirovne operacije v Natu obravnavajo kot del kriznega upravljanja, s katerim se zavezništvo odziva na krize v svetu. Na splošno se izraz »mirovne operacije« v terminologiji Nata ne uporablja pogosto. V Natovih dokumentih poudarjajo pomen vzdrževanja vojaških zmogljivosti zavezništva za izvajanje cele vrste nalog, od obrambe pa do preprečevanja konfliktov in kriznega upravljanja. Dejavnosti zavezništva, ki bi lahko vključevale tudi mirovne operacije, pogosto označujejo kot nove naloge (*new missions*) ali pa tudi – kot smo že zgoraj zapisali – kot naloge izven določil 5. člena Severnoatlantske pogodbe (*non-Article 5 missions*). V strateškem konceptu iz leta 1999 se uveljavlja tudi izraz »operacije kriznega odzivanja« (*crisis response operations*).

Vojaške zmogljivosti za dosedanje Natove operacije so članice in druge sodelujoče države prispevale na osnovi sprotnih dogovorov. Po letu 2000 pa Nato ustanavlja strukturo sil, ki bi jo bilo mogoče uporabiti tudi za mirovne operacije. Leta 2002 je bila za izvajanje različnih vojaških operacij v primeru kriz v mednarodnem okolju sprejeta odločitev o ustanovitvi sil za posredovanje (*NATO Response Force – NRF*). Na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi so tega leta predstavniki držav članic potrdili zamisel o oblikovanju sil v obsegu 21.000 pripadnikov v stalni visoki pripravljenosti. Sile naj bi članice prispevale izmenično, sestavljale pa naj bi jih kopenske, letalske ter pomorske enote, sodobno opremljene in usposobljene za vse vrste delovanja. Te sile naj bi bile v roku petih dni pripravljene za namestitev kjerkoli v svetu in sposobne enomesečnega avtonomnega delovanja. Oktobra leta 2004 je generalni sekretar Nata razglasil, da so te sile dosegle svojo začetno operativno zmogljivost 17.000 pripadnikov in so pripravljene za delovanje, popolno operativno zmogljivost z 21.000 pripadniki pa naj bi dosegle oktobra 2006. Naloge, ki jih v Natu namenjajo tem silam, so zelo različne in obsegajo namestitev z namenom odvratanja agresije, uporabo v primeru kolektivne obrambe (na podlagi 5. člena Severnoatlantske pogodbe), kot tudi za naloge izvajanja kriznega upravljanja, vključno z mirovnimi operacijami. Glede na to, da gre za sile v visokimi bojnimi zmogljivostmi, je zelo verjetno, da bi se jih uporabilo v začetnih fazah mirovnih operacij ali če bi bil potreben hiter in odločen poseg, kasneje pa bi jih nadomestile druge sile.

Mednarodnopravni temelji za delovanje Nata v mirovni operacijah

Nato je kolektivna obrambna organizacija, obstoj takih organizacij pa je skladen z načeli Ustanovne listine (UL) ZN. Ta listina namreč v svojem 51. členu opredeljuje pravico držav do ukrepov za kolektivno in individualno samoobrambo v primeru oboroženega napada.² Čeprav ta člen izrecno ne omenja zavezništev, so države interpretirale klavzulo o kolektivni samoobrambi kot pravno podlago za oblikovanje vojaškovarnostnih zavezništev.

Medtem ko funkcija zagotavljanja kolektivne obrambe z vidika mednarodnega prava ni vprašljiva, pa so se določena vprašanja pojavila v zvezi z vpletenostjo Nata v operacije za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti, ki jih izvaja od leta 1992 naprej. V teh primerih ne gre za kolektivno samoobrambo, pač pa za posege, ki so bili v preteklosti predvsem v domeni ZN. Izpostavilo se je vprašanje, ali lahko Nato izvaja prisilne akcije pod vodstvom VS ZN. Odgovor na to vprašanje so našli v tem, da so Natu pripisali vlogo regionalnega varnostnega dogovora. 53. člen UL ZN namreč predvideva možnost, da VS ZN uporabi regionalne dogovore ali ustanove za izvedbo prisilne akcije pod svojim vodstvom. Odgovor na vprašanje, ali je Nato ustrezen za izvajanje te vloge, so našli v dejstvu, da ni podana natančnejša definicija teh dogovorov in ustanov: »Takšna združenja ali entitete lahko vključujejo med drugim tudi regionalne obrambne in varnostne organizacije /.../. Resolucije Varnostnega sveta Združenih narodov v zvezi s krizo na območju bivše Jugoslavije jasno kažejo, da omenjeni organ Natu pripisuje kakovost regionalnih organizacij, ki so lahko nosilke izvajanja prisilnih akcij pod njegovim vodstvom v skladu z določilom 53. člena Ustanovne listine« (Pogačnik, 1996: 84).

Tako tudi posegi, s katerimi je Nato pričel v preteklem desetletju in ki niso povezani s kolektivno obrambo, niso nezakoniti, če so v skladu z odločitvami VS ZN. Že v začetnih fazah angažiranja mednarodne skupnosti pri reševanju konfliktov na ozemlju bivše Jugoslavije je Nato nudil tudi določeno vojaško podporo prizadevanjem ZN za rešitev krize, te aktivnosti pa so temeljile na resolucijah VS ZN. To je veljalo tako za operacije nadzora embarga na Jadranu kot za podporo silam UNPROFOR pred letom 1995. Od julija 1992 je zavezništvo skupaj z Zahodnoevropsko unijo (ZEU) izvajalo pomorski embargo na promet z orožjem, ki so ga ZN za območje Jugoslavije uvedli z Resolucijo 713 in Resolucijo 757. 2. aprila 1993 je Severnoatlantski svet (SAS) sprejel odločitev, da

² »Nobena določba te ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti.«

generalnemu sekretarju ZN izrazi pripravljenost za podporo pri izvajanju Resolucije 816, s katero je bila uvedena prepoved zračnega prometa (*no-fly zone*) nad Bosno in Hercegovino, 10. aprila 1993 pa je ponudil zaščito z zračnimi silami v primeru napada na UNPROFOR. Konec leta 1995 oblikovane Natove sile IFOR so mandat za posredovanje dobile z Resolucijo 1031 VS ZN.

Prvič se je problem legalnosti posega Nata pojavil ob njegovem posredovanju proti ZRJ leta 1999. Jasnega mandata VS ZN za to operacijo namreč ni bilo, kljub temu pa nekateri strokovnjaki ocenjujejo, da ni šlo za nedvoumno kršitev mednarodnega prava, pri čemer se navajata predvsem dve utemeljitvi:

1. Prva utemeljitev se nanaša na izvajanje Resolucije 1199 in Resolucije 1203 VS ZN, ki predvidevata »nadaljnje akcije«, če zahtevani ukrepi ne bodo sprejeti, in s tem »zagotavljata pravne temelje za vojaško posredovanje«. V prid zakonitosti posredovanja pa se navaja tudi dejstvo, da zahteva treh držav (Rusije, Kitajske in Namibije) za ustavitev operacij, vložena dva dni po njihovem začetku, v VS ni dobila podpore. Zavrnilo so jo vse članice VS razen predlagateljice.
2. Druga utemeljitev se nanaša na mednarodno pravo oziroma stališče, da je vojaško intervencijo mogoče upravičiti v primerih humanitarne nujne. Po tem razumevanju so številne konvencije (npr. Konvencija o genocidu, Ženevska konvencija) »osnova za intervencijo, čeprav eksplicitno ne predvidevajo vojaških preventivnih ukrepov proti državam, ki jih kršijo. /.../ S tega vidika toleriranje dejanj, ki kršijo splošno sprejete pravne norme, samo zato, ker UL ZN v takšnih primerih eksplicitno ne predvideva vojaških akcij, ali zato, ker veto v VS preprečuje akcije ZN, ni pravilno« (Roberts, 1999: 105–7).

Na temelju teh utemeljitev je mogoče sklepati, »da so obstajali mednarodnopravni temelji za posredovanje Nata na Kosovu« in da je bilo delovanje Nata v tej operaciji »daleč od nedvoumne kršitve mednarodnega prava« (prav tam: 105).

Po zaključku letalskih operacij proti ZRJ je Nato na temelju Resolucije 1244 VS ZN junija 1999 ustanovil sile KFOR. Resolucija je zagotovila mandat za vzpostavitev mednarodne civilne uprave na Kosovu, hkrati pa mandat za napotitev mednarodnih vojaških sil pod vodstvom Nata. Dve leti kasneje, junija 2001, je Nato pričel z izvajanjem operacije v Makedoniji, ki je glede mandata specifična. Tega mu ni zagotavljala resolucija VS ZN, pač pa sklep najvišjega organa Nata (SAS), ki je sledil prošnji predsednika Makedonije za napotitev sil. Vloga Nata v silah ISAF v Afganistanu pa je utemeljena na mandatu, ki izhaja iz resolucij VS ZN. Te sile so bile ustanovljene na osnovi Resolucij 1386, 1413 in 1444. Prvotno, od decembra 2001 do avgusta 2003, so te sile vodile sodelujoče države po načelu vodilne države (Velika Britanija, Turčija ter skupno Nemčija in Nizozemska), po avgustu 2003 pa je vodenje operacije prevzel Nato.

Razmerje med Natom in Evropsko unijo (EU)

V devetdesetih letih se je pričelo postavljati vprašanje razmerja med Natom in EU na varnostnem področju. V obdobju pred tem to vprašanje ni bilo aktualno, saj so bile predhodnice EU usmerjene v sodelovanje in integracijo predvsem na gospodarskem področju, evropske varnostne zadeve pa so reševali skoraj izključno v okvirih Nata. S podpisom pogodbe o EU leta 1992 je bil sprejet tudi koncept skupne zunanje in varnostne politike (SZVP). S tem se je EU dejansko pričela pojavljati kot bolj samostojen varnostni dejavnik, te težnje pa je še intenzivirala s krepitvijo odnosov z ZEU. Slednja je leta 1992 opredelila koncept t. i. petersberških nalog, ki je vseboval tudi izvajanje različnih mirovni operacij. Ta koncept so leta 1997 vključili v Amsterdamsko pogodbo o EU. V devetdesetih letih je EU tako postopoma postala ena od mednarodnih organizacij, ki lahko izvaja mirovne operacije, leta 1999 pa je sposobnost za to svojo vlogo še okrepila s sklepom o oblikovanju sil za posredovanje. Helsinški sklepi iz decembra tega leta določajo obseg skupnih vojaških zmogljivosti, s katerimi bo EU v prihodnje razpolagala.³ Težnje po krepitvi zmogljivosti EU na varnostnem področju so izhajale tudi iz želje, da bi Evropejci brez ZDA postali sposobni opravljati določeno varnostno vlogo. Glede razmerja med EU in Natom je postalo posebej pereče vprašanje vojaških zmogljivosti. Nato namreč razpolaga z obsežno poveljniško infrastrukturo, predvsem zaradi članstva ZDA, pa tudi z znatno večjimi vojaškimi zmogljivostmi od EU. Mnoge članice EU svoje zmogljivosti prispevajo v Nato, vendar želijo z njimi razpolagati tudi za operacije EU, pri vsem tem pa se želijo izogniti podvajanju sil. Zato je bilo treba razviti dovolj prožne mehanizme, ki v načelu omogočajo razpolaganje z istimi zmogljivostmi tako pri delovanju v okviru EU kot tudi v okviru Nata.

Sklop dogovorov, ki omogočajo sodelovanje med Natom in EU, na kratko imenujejo tudi *Berlin plus*. To ime je nastalo zato, ker so bili prvi dogovori o tem sprejeti v Berlinu na zasedanju zunanjih ministrov članic Nata 3. junija 1996, v naslednjih letih pa jih je nagradilo še več usmeritev in dogovorov. Nato je na zasedanju v Berlinu oblikoval koncept evropske varnostne in obrambne identitete (EVOI), ki naj bi povečal možnosti samostojnega delovanja evropskih zaveznic brez ZDA. To zamisel so nadalje obravnavali na washingtonskem zasedanju vrha Nata leta 1999. Nato naj bi za operacije, ki bi jih izvajale članice EU, po potrebi zagotavljal različne vrste zmogljivosti, postopke posvetovanja in načrtovanja, izmenjavo obveščevalnih podatkov ipd. Julija 2000 je z delom pričela skupna delovna skupina Nata in EU za področje zmogljivosti, ki naj bi zago-

³ Za prostovoljno sodelovanje v operacijah pod vodstvom EU bi morale biti članice do leta 2003 sposobne v šestdesetih dneh za dobo najmanj enega leta namestiti vojaške sile v obsegu 50.000–60.000 oseb, ki bodo zmožne opravljati vse petersberške naloge (Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 2. poglavje, 28. točka).

tavljala, da bosta ti dve organizaciji svoje zmogljivosti razvijali povezano in komplementarno. Januarja 2001 se je pričelo institucionalno sodelovanje med Natom in EU, ki poteka v obliki srečanj na različnih ravneh, vključno s sestanki na ministrski ravni.

13. decembra 2002 je SAS tudi formalno sprejel odločitev, da bo Nato podpiral operacije pod vodstvom EU in bo v ta namen EU zagotavljal svoje načrtovalne zmogljivosti. 16. decembra 2002 sta Nato in EU sprejela skupno deklaracijo o evropski varnostni in obrambni politiki. Deklaracija uvodoma pozdravlja prizadevanja EU za doseganje zmogljivosti za operacije kriznega upravljanja, vključno z vojaškimi operacijami, kjer Nato kot celota ne bi bil angažiran. Nato EU zagotavlja dostop do svojih načrtovalnih zmogljivosti, obe organizaciji pa si bosta pri zagotavljanju zmogljivosti prizadevali za transparentnost.⁴ V marcu 2003 je bilo sklenjenih več sporazumov, ki EU omogočajo dostop do Natovih kolektivnih zmogljivosti, predvsem na področju načrtovanja in poveljevanja.

Nato je v bližnji preteklosti izvajanje dveh svojih operacij prepustil EU. Tudi potem, ko je EU prevzela vodenje operacij, pa na osnovi dogovorov *Berlin plus* Nato še vedno zagotavlja določene vidike podpore. 31. marca 2003 je EU od Nata prevzela vodenje operacije *Allied Harmony* v Makedoniji. V operaciji, ki se poslej imenuje *Concordia*, se EU še vedno opira na določene Natove zmogljivosti. Prav tako je EU 2. decembra 2004 od Nata prevzela izvajanje operacije v Bosni in Hercegovini. S silami, imenovanimi EUFOR, je pričela z izvajanjem operacije *Althea*. Nato ostaja v izvajanje te operacije vključen še naprej. Zagotavlja podporo na področju načrtovanja, logistike in poveljevanja, še vedno je v Bosni in Hercegovini prisoten tudi z vojaško misijo za zvezo in svetovanje (*Military Liaison and Advisory Mission*), s katero bo pomagal na področju obrambnih reform v tej državi in njenih priprav za članstvo v Partnerstvu za mir (PZM).

Države nečlanice v Natovih mirovnih operacijah

Del politike Nata je v prejšnjem desetletju postalo tudi intenzivno sodelovanje z državami nečlanicami. Ta usmeritev Nata je odprla tudi možnosti, da se te države vključujejo v izvajanje mirovnih in drugih operacij pod njegovim vodstvom. V to kategorijo držav sodijo t. i. partnerske države, to so tiste, ki so vključene v leta 1994 ustanovljen program PZM. Sodelovanje v tem programu obsega tudi priprave in izvajanje mirovnih operacij. To področje je postalo tudi sestavni del dejavnosti Natovih struktur, kot sta Severnoatlantski svet za sodelovanje (SASS) in kasneje

⁴ [Http://www.nato.int/issues/nato-eu/index.html](http://www.nato.int/issues/nato-eu/index.html), 4. 1. 2005.

Evroatlantski partnerski svet (EAPS).⁵ V Natove mirovne operacije se vključuje tudi nekaj držav, ki niso vključene v PZM in EAPS.

Leta 1991 ustanovljeni SASS je bil prva institucionalna struktura za sodelovanje med Natom in državami nečlanicami. Kmalu po ustanovitvi je postal tudi forum za sodelovanje na področju mirovnih operacij. Potem, ko sta Nato in EU junija 1992 pričela z izvajanjem embarga na Jadranu, so zunanji ministri sodelujočih držav nečlanic Nata izrazili pripravljenost za širitev sodelovanja z Natom na področju mirovnih operacij (*NATO Press Communique M-NACC-1 (92)54*). Decembra istega leta je bila v okviru SASS ustanovljena delovna skupina za mirovne operacije (*Ad Hoc Group on Peacekeeping*). Od leta 1992 naprej v SASS pripravljajo letne delovne načrte. V načrt za leto 1993 je bilo prvič uvrščeno tudi sodelovanje na področju mirovnih operacij. Predvideno je bilo posvetovanje, skupne priprave, urjenje in proučitev možnosti skupnega izvajanja vaj.⁶ Ker pa je bilo tovrstno skupno delovanje novost, je delovna skupina za mirovne operacije v okviru SASS leta 1993 oblikovala naslednja temeljna načela:

- mirovne operacije je mogoče izvajati samo na zahtevo in pod okriljem ZN ali OVSE;
- namen mirovnih operacij je dopolnjevanje političnega procesa reševanja spora in ne sme biti nadomestilo za rešitev, doseženo s pogajanjem;
- potreben je jasen in natančen mandat, pristanek vpletenih strani (razen za mirovne operacije ZN na podlagi VII. poglavja UL ZN), transparentnost, nepristranskost in kredibilnost;
- nujno je enotno poveljevanje vojaškim silam;
- vsem članicam organizacije, ki zagotavlja mandat mirovni operaciji (ZN ali KVSE), mora biti zagotovljena možnost sodelovanja;
- nujno je urediti ustrezno financiranje;
- sodelovanje v okviru SASS na področju mirovnih operacij dopušča tudi širitev tega koncepta (Kriendler, 1993: 22).

Leta 1994 so v Natu pričeli z izvajanjem programa PZM. Okvirni dokument PZM med vsebine vojaškega sodelovanja v tem programu uvršča tudi sodelovanje med Natom in partnerskimi državami zaradi krepitev sposobnosti sodelovanja »v nalogah s področja ohranjanja miru (*peacekeeping*), iskanja in reševanja, humanitarnih operacij ter v drugih nalogah, o katerih se države med seboj dogovorijo«.

V prvo mirovno operacijo Natovih sil (IFOR), ki se je pričela decembra 1995, so se vključile številne partnerske države. Podobno velja tudi za sile, ki jih je Nato oblikoval kasneje (SFOR, KFOR, operacije v Make-

⁵ EAPS je nadomestil SASS leta 1997 in v osnovi opravlja podobne funkcije kot predhodna struktura.

⁶ Za bolj podrobno vsebino gl.: Work Plan for Dialogue, Partnership and Cooperation, 1993, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c921218b.htm>, 15. 4. 2005.

doniji in sile ISAF). S širitvami članstva Nata v letih 1999 in 2004 je bilo deset držav, sodelujočih v programu PZM, sprejetih v članstvo zavezništva. Sodelovanje v mirovni operaciji zavezništva pred sprejemom v članstvo pa je služilo tudi prilagajanju teh držav za sodelovanje s silami držav članic in s strukturami zavezništva.

Natova politika spodbuja partnerske države k sodelovanju v mirovni operaciji, za kandidatke za članstvo pa predstavlja tudi eno od meril za presojo njihove ustreznosti za sprejetje v zavezništvo. Leta 1999 sprejeti Akcijski načrt za članstvo⁷ tako v poglavju Obrambne in vojaške zadeve kot merilo za presojo ustreznosti določa tako prispevek h kolektivni obrambi kot prispevek k »novim misijam« (The Readers Guide /.../, 1999). V Natu veliko pozornosti namenjajo vnaprejšnjim pripravam partnerskih držav za skupne mirovne operacije, zato se v te operacije vključuje lažje kot v operacije ZN, kjer so takšne priprave izredno omejene. Pomembno vlogo pri tem ima Partnerska koordinacijska celica v Monsu, v kateri deluje osebje iz držav Nata in iz partnerskih držav. Postopki, ki olajšujejo integracijo v Natove mirovne operacije, pa so koristni za spoznavanje in prilagajanje Natovim standardom in načinom dela, kar je še posebej pomembno za kandidatke za članstvo. Partnerske države, ki prispevajo sile v Natove operacije, dobijo tudi bolj enakovredno vlogo na področju načrtovanja in vodenja teh operacij, kar je pomemben vir pridobivanja izkušenj na vojaškem področju.

Problem območja posredovanja Nata

Posredovanje ob krizah, ki lahko poteka tudi kot izvajanje mirovne operacije, je v devetdesetih letih postalo Natova prednostna naloga. Ta posredovanja potekajo izven območja držav članic zavezništva. Za njihovo poimenovanje se zato uporablja tudi izraz »*out of area operations*«. Območje, kjer obstaja verjetnost, da bi Nato posegal v krize, pa dejansko ni natančno določeno. Zato se postavlja vprašanje, ali lahko Nato posega povsod tam, kjer članice menijo, da je to potrebno. Dokumenti zavezništva določil glede območja morebitnega posredovanja ne vsebujejo. Strateški koncept iz leta 1999 najbolj pogosto kot območje interesov Nata navaja »evroatlantsko območje«, vendar njegov obseg ni nikjer natančno definiran (Cornish, 1999: 255).

⁷ Akcijski načrt za članstvo (ANC) (*Membership Action Plan – MAP*) je bil sprejet leta 1999 na vrhunskem zasedanju v Washingtonu. Njegov glavni namen je potrditi kredibilnost politike »odprtih vrat« zavezništva, izvajanje načrta pa naj bi zagotovilo jasnejše okvire za pripravo držav kandidatke za članstvo v Natu in omogočilo njihovo ocenjevanje.

»Evroatlantsko območje« bi lahko s političnega zornega kota opredelili kot območje vseh držav članic Nata in partnerskih držav. Vendar s tem izpuščamo države v jugovzhodni Evropi (Bosna in Hercegovina, Srbija in Črna gora), ki niso pristopile k PZM, nedvomno pa glede na interes Nata v to območje sodijo. Nekoliko širše bi to območje lahko opredelili tudi kot del Severne Amerike (ZDA in Kanada), celotno Evropo, Rusijo in države na območju bivše SZ v Aziji. To območje je enako območju držav, sodelujočih v OVSE, ki se ji pogosto pripisuje tudi evroatlantska dimenzija. Vendar pa je verjetnost posegov Nata na tem zelo obširnem območju različna. V zahodnih državah je majhna verjetnost za nastanek kriz, v katerih bi Nato moral vojaško posegati. Tudi na območju strateških interesov Rusije (Skupnost neodvisnih držav) so taki posegi zelo malo verjetni. Praktično si je morebitne posege Nata mogoče predstavljati samo v določenih delih široko definiranega severnoatlantskega območja, še dosti bolj vprašljivo pa je poseganje prek njegovih meja. Morebiten poseg Nata temelji na interesih zaveznic in na soglasju med njimi. Poleg tega pa Nato, kadar izvaja mirovne posege z mandatom VS ZN, to poslanstvo opravlja v duhu vloge, ki ga UL ZN pripisuje regionalnim varnostnim dogovorom. Zato najbrž ni pričakovati, da bi Nato postal organizacija z bolj globalnimi interesi za vojaško poseganje oziroma nekakšen »svetovni policist«. Vendar pa Natov prevzem vodenja operacije v Afganistanu (ISAF) kaže, da bo lahko v določenih primerih Nato izvajal svoje mirovne aktivnosti tudi izven območja držav, ki ga politično najbolj pogosto označujejo z »evroatlantskim«. Ker območje možnega posredovanja Nata ni vnaprej opredeljeno, bodo za to, kje bo Nato posegal, odločilni interesi držav članic. Lahko pričakujemo, da bo glede tega v Natu prihajalo do nasprotij, ki bodo omejevala geografski obseg posegov. Na to opozarjajo tudi nesoglasja v zavezništvu, ki smo jim bili priča po ameriškem posegu v Iraku. Zaradi različnih stališč članic ni verjetno, da bi Nato pričel z izvajanjem operacije v Iraku. Tudi glede pomoči pri urjenju iraških varnostnih sil so stališča članic zelo različna. Tako na primer Nemčija izključuje kakršnokoli prisotnost svojih inštruktorjev na ozemlju Iraka. Bolj kot sama geografska oddaljenost bo na to, kje bi Nato v prihodnje lahko posredoval, najbrž vplivala zmožnost zavezništva, da o nekem posredovanju doseže soglasje.

Krizne aktivnosti in pregled mirovnih operacij Nata

Po koncu hladne vojne se je Nato pričel ukvarjati s problemi varnosti in stabilnosti na območjih izven ozemlja držav članic. Ta dejavnost Nata obsega številne aktivnosti, med njimi tudi več mirovnih operacij. Od julija 1992 je zavezništvo skupaj z ZEU izvajalo pomorski embargo na promet z orožjem, ki so ga ZN uvedli za območje Jugoslavije. 2. aprila 1993 je Nato generalnemu sekretarju ZN ponudil podporo pri izvajanju resolucije, s katero je bila uvedena prepoved zračnega prometa nad Bosno in Hercegovino, 10. aprila 1993 pa je SAS ponudil zaščito z zračnimi silami v primeru napada na UNPROFOR. Februarja 1994 je prišlo do prvega oboroženega posredovanja Nata, ko so zavezniška letala sestrelila štiri srbska bojna letala, 10. aprila 1994 pa je Nato proti srbskim enotam v Bosni izvedel prvi ofenzivni zračni napad v svoji zgodovini. Do konca leta 1994 so zračne sile zavezniških držav na zahtevo in v sodelovanju z UNPROFOR-jem, izvedle več zračnih napadov proti srbskim enotam. Avgusta 1995 je Nato ponovno izvedel obsežnejše zračne operacije proti srbskim enotam v Bosni, konec leta 1995 pa je z napotitvijo sil IFOR v Bosno in Hercegovino pričel z izvajanjem svoje prve mirovne operacije.

Do nadaljnega povečevanja vloge in angažiranosti Nata pri reševanju problemov varnosti na območju bivše Jugoslavije je prišlo ob zaostrovanju krize na Kosovu v letih 1998 in 1999. Od februarja 1998 naprej je prihajalo do vse močnejših spopadov med Osvobodilno vojsko Kosova in oboroženimi silami ZRJ, hkrati pa do etničnega čiščenja in zločinov nad civilnim prebivalstvom. Poleg ZN se je v politično reševanje nastale krize vključeval tudi Nato. Ker vsa politična prizadevanja niso privedla do uspehov, je Nato 24. marca 1999 pričel z letalskim posredovanjem proti ZRJ. Napadi Natovih sil na ZRJ so trajali do 10. junija, ko je ZRJ sprejela zahteve za politično rešitev krize na Kosovu. VS ZN je tega dne sprejel Resolucijo 1244, ki je zagotovila mandat za vzpostavitev mednarodne civilne uprave na Kosovu, istočasno pa mandat za napotitev mednarodnih vojaških sil pod vodstvom Nata z mandatom za uporabo sile na podlagi VII. poglavja UL ZN in z obsežnimi, natančno definiranimi nalogami, ki so temeljile predvsem na silah držav članic Nata.⁸ Nato je v skladu s to resolucijo oblikoval sile KFOR, ki so s svojim nameščenjem na Kosovu prišle 12. junija 1999.

⁸ Aneks 2 k Resoluciji 1244 med drugim določa: »Učinkovito mednarodno civilno in vojaško navzočnost na Kosovu pod pokroviteljstvom ZN, ki bo po odločitvi delovala na podlagi VII. poglavja UL in bo sposobna jamčiti doseganje skupnih ciljev« (3 člen). »Mednarodna vojaška navzočnost z znatnim prispevkom Nata mora biti pod enotnim poveljstvom in nadzorom in mora imeti pooblastila za vzpostavitev varnega okolja za vse prebivalce Kosova ter za pospeševanje varnega povratka razseljenih oseb in beguncev« (4. člen).

Obseg kriznih aktivnosti Nata se je še povečal po terorističnih napadih na ZDA 11. septembra 2001. Nato je takoj po napadu ZDA ponudil pomoč na osnovi 5. člena Severnoatlantskega sporazuma, vendar zavezništvo ni sodelovalo v kasnejših vojaških akcijah proti Afganistanu, ki so bile ameriški odgovor na ta napad.⁹ SAS je v oktobru 2001 sprejel niz ukrepov, namenjenih boju proti terorizmu, ki pa niso obsegali neposrednih vojaških aktivnosti.¹⁰ Leta 2003 je v zvezi s posredovanjem koalicije pod vodstvom ZDA proti Iraku prišlo do intenzivnih razprav glede vloge Nata pri tem posegu. ZDA so od zavezništva pričakovale pomoč pri zagotavljanju zračne obrambe Turčije. Februarja 2003 je SAS obravnaval predlog o dodatni zaščiti Turčije pred morebitnimi zračnimi napadi Iraka, tega predloga pa tri članice zavezništva, Francija, Nemčija in Belgija, niso podprle. Sklep o ukrepih za zaščito Turčije je bil tako sprejet šele potem, ko so odločanje o zadevi prenesli v komite za obrambno načrtovanje Nata. Tako dejansko SAS kot najvišji politični organ Nata izvajanja teh ukrepov ni nikoli formalno odobril. Ukrepi za zaščito Turčije so obsegali varovanje zračnega prostora in zagotavljanje pomoči pri zaščiti pred biološkim in kemičnim orožjem, zavezništvo pa jih je preklicalo 16. aprila 2003.

Do ponovnih zahtev glede pomoči Nata pri reševanju problemov v Iraku je prišlo leta 2004. Pred vrhunskim zasedanjem Nata v Carigradu je začasni predsednik iraške vlade generalnega sekretarja Nata zaprosil za pomoč pri urjenju iraških varnostnih sil. Na vrhunskem zasedanju je Nato 28. junija sprejel sklep, da Iraku zagotovi tovrstno pomoč, misija za izvedbo urjenja (*Training Implementation Mission*) pa je bila ustanovljena 30. julija. V okviru misije je Nato že v avgustu 2004 zagotovil skupino 50 častnikov za pomoč pri urjenju, decembra istega leta pa je sprejel sklep o povečanju te skupine na 300 častnikov.

Od začetka devetdesetih let naprej je Nato s številnimi političnimi in vojaškimi aktivnostmi prisoten pri reševanju varnostnih problemov v svoji okolici. Nekatere od teh aktivnosti se uvrščajo v tisto vrsto mirovniških operacij, katerih mandat opredeli VS ZN, njihovo izvajanje pa pre-

⁹ Vojaške operacije v Afganistanu so v obdobju od oktobra do decembra 2001 izvajale sile ZDA in Velike Britanije, pri tem pa se niso opirale na vojaško strukturo Nata.

¹⁰ Ukrepi Nata, sprejeti 4. oktobra 2001, obsegajo: krepitev izmenjave obveščevalnih podatkov in sodelovanja na področju boja proti terorizmu; pomoč zaveznicam in drugim državam, ki so ali bi lahko bile tarča terorističnih groženj zaradi njihove podpore kampanji proti terorizmu; izvajanje ukrepov za povečanje varnosti objektov ZDA in drugih zaveznic na ozemlju članic Nata; zagotovitev določenih zmogljivosti na območju Nata za neposredno podporo operacijam proti terorizmu; dovoljenje za prelete za letala ZDA in drugih zaveznic, ki so povezani s protiterorističnimi operacijami; zagotavljanje dostopa ZDA in drugim zaveznicam do pristanišč in letališč na ozemlju članic Nata za protiteroristične operacije; pripravljenost za namestitvev elementov Natovih stalnih pomorskih sil (*Standing Naval Forces*) v vzhodno Sredozemlje; pripravljenost za namestitvev Natovih letal za zgodnje opozarjanje (AWACS) za boj proti terorizmu.

vzamejo regionalne varnostne organizacije. Med te štejejo delovanje sil IFOR/SFOR v Bosni in Hercegovini, KFOR na Kosovu in ISAF v Afganistanu. Operacije Nata v Makedoniji pa so temeljile na drugačnem mandatu.

Sile IFOR/SFOR v Bosni in Hercegovini

Med leti 1992 in 1995 so v Bosni in Hercegovini potekali intenzivni vojaški spopadi med tremi etničnimi identitetami. Mednarodni skupnosti teh spopadov kljub intenzivnim političnim prizadevanjem in delovanju sil UNPROFOR pod vodstvom ZN ni uspelo ustaviti. Šele konec leta 1995 je bilo s podpisom Daytonskega sporazuma (14. december 1995) vzpostavljeno premirje. Po podpisu tega sporazuma je Nato z Resolucijo 1031 VS ZN z dne 15. decembra 2004 dobil mandat za izvajanje vojaških vidikov mirovnega sporazuma. Mandat je temeljil na VII. poglavju UL ZN. Nato je pod svojim vodstvom oblikoval enote IFOR, ki so šteje 60.000 pripadnikov in so svoje naloge na območju prevzele 20. decembra 1995 z mandatom enega leta.

Temeljne naloge IFOR-ja je opredeljeval Aneks 1A Daytonskega sporazuma in so obsegale: nadzor in pomoč vsem stranem pri izvajanju sporazuma – posebej glede umika in premestitve sil ter vzpostavljanja razmejitvenih območij; odobritev in nadzor črt premirja in medetničnih mej iz sporazuma; oblikovanje vezi z lokalnimi, civilnimi in vojaškimi oblastmi ter mednarodnimi organizacijami, potrebnimi za izvajanje njihovih misij; pomoč pri umiku sil UNPROFOR-ja. IFOR je imel po omenjenem aneksu tudi mandat za uporabo potrebne sile, če bi prišlo do oviranja izvajanja sporazuma ali izvajanja njegovih funkcij.¹¹

Po koncu mandata je Nato z Resolucijo 1088 VS ZN dobil mandat za oblikovanje sil SFOR, ki so prevzele podobne naloge v izvajanju vojaških vidikov mirovnega sporazuma kot IFOR. Najpomembnejše aktivnosti, ki jih je SFOR v naslednjih letih izvajal, so obsegale izvajanje patrolj na območju operacije, podporo obrambnim reformam v Bosni in Hercegovini, nadzor izvajanja razminiranja min, aretacije obtoženih za vojne zločine in pomoč pri vračanju beguncev na domove. Obseg sil se je do leta 2000 postopoma zmanjšal na 20.000 pripadnikov, leta 2003 na 11.900 pripadnikov, konec leta 2004 pa je bilo v teh silah še 7.000 pripadnikov. Sile SFOR so s svojim delovanjem prenehale 2. decembra 2004, ko je vodenje operacije prevzela EU, sile pa so se preimenovala v EUFOR.

Sodelujoče države: *članice Nata*: Belgija, Bolgarija, Kanada, Češka, Danska, Estonija, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Turčija, Velika Britanija, ZDA;

¹¹ [Http://www.nato.int/ifor/gfa/gfa-home.htm](http://www.nato.int/ifor/gfa/gfa-home.htm), 5. 3. 2005.

članice PZM (partnerske države): Albanija, Avstrija, Finska, Švedska, Rusija; *nečlanice PZM:* Argentina, Avstralija, Čile, Maroko, Nova Zelandija.

Smrtne žrtve: 809 pripadnikov.

Sile KFOR na Kosovu

Zaradi nepripravljenosti oblasti ZRJ za mirno rešitev krize na Kosovu je Nato 24. marca 1999 pričel izvajati letalske napade na ZRJ, ki so trajali do 10. junija 1999, ko je ta država sprejela zahteve za politično rešitev krize.¹² VS ZN je tega dne sprejel Resolucijo 1244, ki je zagotovila mandat za vzpostavitev mednarodne civilne uprave na Kosovu, istočasno pa mandat za napotitev mednarodnih vojaških sil pod vodstvom Nata z mandatom za uporabo sile na podlagi VII. poglavja UL ZN in z obsežnimi, natančno definiranimi nalogami, ki so temeljile predvsem na silah držav članic Nata. Nato je v skladu s to resolucijo – kot že navedeno – ustanovil sile KFOR. Sile je sestavljalo približno 42.000 pripadnikov iz 30 držav, ki so bili nameščeni na Kosovu, in dodatnih 7.000 pripadnikov zalednih enot, ki so bili nameščeni v Makedoniji. Leta 2003 so sile KFOR šteje 18.500 pripadnikov.

Temeljne naloge mednarodnih sil na Kosovu so po Resoluciji 1244 VS ZN naslednje: preprečevanje obnovitve sovražnosti in po potrebi uporaba sile za zagotovitev premirja; zagotavljanje umika in preprečevanje povratka vojaških, policijskih in paravojaških enot ZRJ na Kosovo; demilitarizacija Osvobodilne vojske Kosova in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev; vzpostavljanje varnega okolja za povratek beguncev; zagotavljanje javne varnosti in reda do prevzema teh nalog s strani mednarodnih civilnih struktur; nadzor razminiranja min do prevzema teh nalog s strani mednarodnih civilnih struktur; podpora in sodelovanje z mednarodnimi civilnimi strukturami; nadzor meja; nadzor in zaščita svobode gibanja.

Sodelujoče države:¹³ *članice Nata:* Belgija, Bolgarija, Kanada, Češka, Danska, Estonija, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Turčija, Velika Britanija, ZDA; *članice PZM (partnerske države):* Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Finska, Gruzija, Rusija, Irska, Švedska, Švica, Ukrajina; *nečlanice PZM:* Argentina, Maroko, Združeni arabski emirati.

Smrtne žrtve: 66 pripadnikov.

¹² Nato je skozi vse obdobje zračnih napadov na ZRJ vztrajal pri petih zahtevah, ki jih mora izpolniti Milošević: verificirana prekinitev vseh bojnih aktivnosti in ubojev; umik srbske vojske, policije in paravojaških sil s Kosova; namestitev mednarodnih vojaških sil; vrnitev vseh beguncev in nemoten dostop do humanitarne pomoči; vzpostavitev politične ureditve Kosova, temelječe na dogovorih iz Rambouilleta (Roberts, 1999: 103).

¹³ Navedene so tudi države, ki danes v teh silah ne sodelujejo več.

Operacije Nata v Makedoniji

V začetku leta 2001 so se v Makedoniji pričeli zaostrovati odnosi med albansko etnično skupnostjo in državnimi oblastmi zaradi nezadovoljstva albanske skupnosti s svojim statusom. Spomladi tega leta je prišlo do več spopadov med pripadniki Osvobodilne vojske Kosova in makedonskimi varnostnimi silami. Ob prizadevanjih EU in Nata za rešitev nastalega konflikta je bil 13. avgusta 2001 podpisan Ohridski sporazum, ki je vzpostavil pogoje za delovanje multietnične in enovite države Makedonije. 20. junija 2001 je SAS kot odgovor na prošnjo makedonskega predsednika sprejel sklep o izvajanju operacije, ki bi makedonski vladi pomagala pri razoroževanju Osvobodilne vojske Kosova in skupin albanskih skrajnežev. Podlage te operacije torej ne predstavlja mandat ZN, pač pa odločitev SAS na osnovi prošnje makedonske države.

Operacijo z imenom *Essential Harvest* je Nato pričel izvajati 27. avgusta s približno 3.500 pripadniki in je trajala mesec dni. Na ponovno zahtevo makedonskih oblasti je Nato 26. septembra 2001 odobril nadaljnjo prisotnost svojih sil v Makedoniji. Operacija se je imenovala *Amber Fox*, njena temeljna naloga pa je bila nadzor izvajanja mirovnega načrta v Makedoniji. Vanjo je bilo vključenih približno 1.000 pripadnikov. 16. decembra 2002 je Nato svojo prisotnost v Makedoniji podaljšal z operacijo *Allied Harmony*. Njen glavni namen je bila podpora mednarodnim opazovalcem in svetovanje makedonski vladi pri varnostnih zadevah. V letu 2003 je v tej operaciji delovalo še 375 pripadnikov. Zaključena je bila 31. marca 2003, ko je izvajanje operacije v Makedoniji formalno prevzela EU.

Sodelujoče države: Belgija, Kanada, Češka, Danska, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Irska, Italija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Španija, Turčija, Velika Britanija, ZDA.

Smrtne žrtve: 2 pripadnika.

Sile ISAF v Afganistanu

Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 so se ZDA pričele pripravljati na poseg proti Afganistanu, v katerem je tedaj vladajoči talibski režim nudil podporo teroristični mreži Al Kaida. Vojaški poseg ZDA in Velike Britanije v Afganistanu je potekal od oktobra do decembra 2001. Temu je sledilo oblikovanje sil ISAF, ki so mandat za delovanje na osnovi VII. poglavja UL ZN dobile z Resolucijami 1386, 1413 in 1444. Njihovo ustanovitev je predvideval tudi Bonski sporazum (*Bonn Agreement*), podpisan 6. decembra 2001, s katerim je bila oblikovana začasna oblast v Afganistanu.¹⁴ Prvotno Nato v teh silah ni bil prisoten, sestavljene so bile iz držav, ki so za to izrazile pripravljenost, vodile pa so jih po načelu rota-

cije Velika Britanija, Turčija ter skupno Nemčija in Nizozemska. 11. avgusta 2003 je vodenje teh sil prevzel Nato.

Naloge sil ISAF so: pomoč pri ohranjanju varnosti prehodni vladi Afganistana in ZN v Kabulu ter njegovi okolici. Delovanje ISAF-a je geografsko omejeno in ne obsega celotnega ozemlja Afganistana. Ohranjanje varnosti se izvaja predvsem s patroljiranjem, ki ga pogosto izvajajo skupaj z afganistanskimi varnostnimi silami, izvajajo pa tudi urjenje afganistanskih varnostnih sil. Med naloge sodi tudi pomoč pri vzpostavljanju infrastrukture za zagotovitev življenjskih pogojev lokalnega prebivalstva (preskrba z vodo, elektriko, medicinska oskrba) in odstranjevanje nevarnih neeksplodiranih ubojnih sredstev. Sile ISAF so prvotno šteje 5.500 pripadnikov. Decembra 2004 so se zunanji ministri članic Nata dogovorili o okrepitvi sil v Afganistanu pred parlamentarnimi volitvami spomladi 2005. Decembra tega leta je bilo v operaciji ISAF 8.000 pripadnikov.

Sodelujoče države:¹⁵ *članice Nata*: Belgija, Bolgarija, Češka, Danska, Estonija, Francija, Grčija, Islandija, Italija, Kanada, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Turčija, Velika Britanija, ZDA; *članice PZM (partnerske države)*: Albanija, Avstrija, Azerbajdžan, Finska, Gruzija, Hrvaška, Irska, Makedonija, Švedska, Švica; *nečlanica PZM*: Nova Zelandija.

Smrtne žrtve: 77 pripadnikov (večinoma v letalski nesreči španskega kontingenta ob vrnitvi z misije).

VIRI:

- Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Rome, November 1991. V: NATO Handbook (1995). 235–248.
- Alliance's Strategic Concept approved by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council, Washington D.C., April 1999. V: The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington (1999). 47–60.
- Annan, A. Kofi (1993): UN Peacekeeping Operations and Cooperation with NATO. NATO Review 41(5): 3–7.
- Cornish, Paul (1999): A Strategic Concept for the Twenty-first Century. Defense Analysis 15(3): 241–60.
- Kriendler, John (1993): NATO's Changing Role Opportunities and Constraints for Peacekeeping. NATO Review 41(3): 16–21.

¹⁴ *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions*, <http://www.unama-afg.org/docs/bonn/bonn.html>, 4. 1. 2004.

¹⁵ Navedene so tudi države, ki danes v teh silah ne sodelujejo več.

- Mearsheimer, J. John (1990): Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security* 15(1): 5–56.
- Membership Action Plan (1999). V: *The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington*. 73–80.
- NAC Final Communiqué (17. 12. 1992), <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c921217a.htm>, 6. 2. 2005.
- NATO Handbook (1995). Brussels: NATO Office of Information and Press.
- NATO – EU Relations, <http://www.nato.int/issues/nato-eu/index.html>, 4. 1. 2005.
- NATO Press Communiqué M-NACC-1 (92)54.
- NATO Press Release (zbirka Nato Press Archive), <http://www.nato.int/docu/press.htm>, 5. 4. 2005.
- Oslo Communiqué (junij 1992).
- Partnership for Peace: Framework Document (1995). Brussels, 10 January 1994. V: *NATO Handbook*. 266.
- Pogačnik, Miha (1996): Izbrani mednarodnopravni vidiki Nata. V: Vegič, Vinko (ur.). 81–96.
- Presidency Conclusions. Helsinki: Helsinki European Council, 10–11 December 1999, <http://ue.eu.int/Newsroom/LoadDoc.asp?BID=76&DID=59750&LANG=1>, 13. 9. 2002.
- Resolucije VS ZN, http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions.html, 5. 4. 2005.
- Roberts, Adam (1999): NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo. *Survival* 41(3): 102–23.
- Sandler, Todd, in Hartley, Keith (1999): *The Political Economy of NATO – Past, Present and into the 21st Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- The Reader's Guide to the NATO Summit in Washington* (1999). Brussels: NATO Office of Information and Press.
- Vegič, Vinko (ur.) (1996): *Evropska varnost: interesi, procesi, institucije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS, Uprava za razvoj, Center za strateške študije.

V.

Maja Garb in Kristina Ober

MIROVNE OPERACIJE ZAHODNOEVROPSKE IN EVROPSKE UNIJE¹

Uvod

Pojem mirovnih operacij smo še pred desetletjem povezovali predvsem z Združenimi narodi (ZN), običajno s t.i. modrimi čeladami oziroma silami ZN za ohranjanje miru (*peacekeeping forces*). Danes zagotavljanje miru v svetu daleč presega tradicionalno pojmovanje tega delovanja, na tem področju pa so poleg ZN po svetu prisotne in aktivne še številne druge mednarodne oziroma regionalne organizacije ter ustanove, vključno z Evropsko unijo (EU).

Današnja EU je formalne temelje za aktivnost na področju zagotavljanja mednarodnega miru dobila leta 1992 s podpisom Maastrichtskega sporazuma, v katerega so države članice Evropske skupnosti vključile tudi določila o skupni zunanji in varnostni politiki, ki so bila temelj za oblikovanje skupne varnostne in obrambne politike. Operacije, o katerih govori prispevek v drugem delu, spadajo namreč v domeno skupne varnostne in obrambne politike EU. Pojem mirovnih operacij v terminologiji EU sicer ni uveljavljen, vendar so aktivnosti, ki se izvajajo v operacijah s področja skupne varnostne in obrambne politike EU, primerljive z operacijami, ki jih izvajajo ZN in za katere kljub njihovim različnim mandatom uporabljamo splošni izraz mirovne operacije.

Maastrichtski sporazum opredeljuje Zahodnoevropsko unijo (ZEU) kot integralni del EU, ki kot operativno telo pripravlja odločitve in izvaja akcije, ki se nanašajo na obrambo skupnosti. Odločitve o izvedbenih ukrepih za uresničevanje teh nalog naj bi v sporazumu z organi ZEU sprejemal Svet EU (Hochleitner, 2000). Poleg zagotavljanja varnosti skupnosti pa se je ZEU po hladni vojni vključila tudi v aktivnosti zagotavljanja miru po svetu.

¹ Starejša različica prispevka o Evropski uniji in mirovnih operacijah je bila objavljena v: Haček, Miro, Drago Zajc (ur.): Slovenija v EU: Zmožnosti in priložnosti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005, 487–502.

Operacije ZEU

Pobuda za ustanovitev organizacije, ki bi zagotavljala kolektivno obrambo evropskih držav, je nastala tri leta po koncu druge svetovne vojne, ko so voditelji evropskih držav² podpisali pristopno pogodbo in ustanovili Organizacijo Bruseljske pogodbe. Vendar pa zaradi ustanovitve Organizacije Severnoatlantske pogodbe³ (Nata) leta 1949, h kateri sta pristopili še dve severnoameriški državi (ZDA in Kanada), Organizacija Bruseljske pogodbe ni zaživela. Da bi oživili Organizacijo Bruseljske pogodbe, so 23. oktobra 1954 voditelji evropskih držav sprejeli nekoliko spremenjeno besedilo Bruseljske pogodbe in medse sprejeli tudi Italijo in Zvezno republiko Nemčijo, hkrati pa so preimenovali Organizacijo Bruseljske pogodbe v ZEU. Prenovljena organizacija je članicam zagotavljala sodelovanje na gospodarskem, socialnem in kulturnem področju, obenem pa tudi kolektivno samoobrambo članic v primeru agresije. Temeljni namen ZEU je bil zagotoviti varnost državam članicam organizacije, saj je V. člen Bruseljske pogodbe predvideval, da morajo v primeru vojaškega napada na katero od evropskih držav pogodbenic druge države pogodbenice v skladu z 51. členom ustanovne listine ZN ponuditi napadeni strani vsa vojaško in drugo pomoč.

ZEU je zagotavljala varnost evropskim državam v času hladne vojne, vendar pa je po koncu hladne vojne sodelovala tudi v prvih mirovnih operacijah (van Eekelen, 1998), in sicer:

a) Skupna akcija ZEU v Perzijskem zalivu (1988–1990)

Prva skupna akcija ZEU se je nanašala na odstranitev morskih min v Perzijskem zalivu, ki so bile položene med iraško-iransko vojno v letih 1987–1988. Mine so preprečevale prosto plovbo v mednarodnem vodah Perzijskega zaliva, zato so države članice ZEU tu z minočistilci zagotovile prosto plovbo ladij s skupno akcijo (*Operation Cleansweep*) na podlagi VII. člena spremenjene Bruseljske pogodbe in Resolucije 661 ZN. Akcija se je pričela z napotitvijo francoskih, britanskih, italijanskih, belgijskih in nizozemskih minočistilcev na tristo milj dolg koridor blizu ožine Hormuz. Zvezna republika Nemčija je v Sredozemlju nadomestila tiste ladje, ki so bile napotene v Perzijski zaliv, Luksemburg pa je operacijo finančno podprl (Henares in Tummers, 1993). Z omenjeno skupno akcijo je ZEU prvič demonstrirala pripravljenost in zmožnost Evrope, da prevzame odgovornost iz Bruseljske pogodbe in posreduje v katerikoli situaciji, ki ogroža mir. Med zalivsko vojno je Svet ministrov ZEU sprejel

² Bruseljsko pogodbo so 17. marca 1948 podpisale Belgija, Francija, Luksemburg, Nizozemska in Velika Britanija.

³ Washingtonsko pogodbo so 4. aprila 1949 poleg članic Organizacije Bruseljske pogodbe podpisale tudi Danska, Islandija, Italija, Norveška, Portugalska, Kanada in ZDA.

odločitev, da uskladijo lastne dejavnosti z Resolucijo 661 ZN. Na pariškem sestanku, ki je potekal 21. avgusta 1990, so se odločili, da bodo dejavnosti ZEU koordinirali z ostalimi vojaškimi silami, ki so prisotne v Perzijskem zalivu, vključno z ZDA.

Po koncu sovražnosti je ZEU zagotavljala in razdeljevala humanitarno pomoč Kurdom na severu Iraka. Opozoriti pa moramo na dejstvo, da države članice ZEU niso delovale pod poveljstvom organizacije ZEU, in čeprav se to operacijo enači z ZEU, je bila ta organizacija le forum za usklajevanje dejavnosti držav, ki so bile njene članice.

b) Operacije ZEU med oboroženimi spopadi v bivši Jugoslaviji (1992–1996)

1. Na zasedanju Sveta ministrov ZEU julija 1992 so sprejeli odločitev, da bodo države članice ZEU prispevale lastne pomorske sile za nadzor spoštovanja embarga proti Zvezni republiki Jugoslaviji (ZRJ) v Jadranskem morju. Leto dni kasneje so na skupnem srečanju Sveta ministrov ZEU in Severnoatlantskega sveta zveze Nato na podlagi Resolucije 820 ZN potrdili tudi skupen koncept za izvajanje skupne operacije *Operation Sharp Guard*. Operacija je nadomestila posebni operaciji zveze Nato *Maritime Guard* in operacijo ZEU *Sharp Fence*. S sporazumom sta tako organizaciji ustanovili skupno poveljevanje za izvedbo operacije, ki so jo pričeli izvajati 15. junija 1993. Več kot tri leta sta organizaciji s skupnimi močmi izvajali ekonomske sankcije, kot je npr. embargo na orožje. S tem sta obvladovali spopade v bivši Jugoslaviji ter zagotovili pogoje za doseg mirovnega sporazuma v Bosni in Hercegovini. Med operacijo niso zabeležili nobene kršitve embarga. Za doseg tega uspeha so članice ZEU k skupni operaciji prispevale štiri vojne ladje, šest patroljnih ladij ter eno letalo za nadzor zračnega prostora in zgodnje opozarjanje. Del osebja ZEU je tudi poveljeval eni od skupnih združenih skupin, ki so nadzorovale embargo. Med 22. novembrom 1992 in 18. junijem 1996 so združene sile ZEU in zveze Nato pregledale 6.000 ladij na morju, od tega so več kot 1.400 ladij preusmerile v pristanišča, kjer so izvedli podrobne preglede (NATO/WEU Operation Sharp Guard, 1996).
2. Na izrednem zasedanju Sveta ministrov ZEU 5. aprila 1993 so sprejeli odločitev, da članice ZEU ponudijo pomoč Bolgariji, Madžarski in Romuniji pri izvajanju sankcij ZN na Donavi. Omenjene države so ponujeno pomoč ZEU za izvajanje policijskih in carinskih nalog na Donavi tudi sprejele. 250-člansko osebje ZEU je opravljalo koordinacijske naloge v treh nadzornih centrih: v Mohacsu na Madžarskem, v Calafatu v Romuniji in v Ruseju v Bolgariji. Z osmimi patroljnimi čolni in 48 avtomobili je osebje izvedlo kar 6.748 inšpekcijskih pregledov. Z nadzorovanjem so tako odkrili 422 kršitev sankcij ZN na Donavi. Ob sprejetju Daytonskega mirovnega sporazuma in ob preklicu embarga ZN sta se zaključili tudi operaciji nadzora embarga v Jadranskem morju in na reki Donavi.

3. Oktobra 1993, pred uveljavitvijo Pogodbe o EU, so ministri držav članic Evropske skupnosti zaprosili ZEU, naj ugotovi možnosti za njeno sodelovanje pri načrtovani administrativni oblasti EU v Mostarju v Bosni in Hercegovini. Na podlagi prošnje je ZEU julija 1994 ponudila administraciji EU v Mostarju policijski kontingent za nudenje pomoči pri vzpostavitvi skupnih policijskih sil Mostarja. Maja 1995 je Stalni svet ZEU odobril predlog, da se v policijski kontingent vključijo tudi policisti, ki so jih ponudile Avstrija, Finska in Švedska. S tem je kontingent ZEU v Mostarju štel 182 policistov. Mandat administracijske oblasti EU v Mostarju se je končal julija 1996, kljub temu pa je bil za Mostar do 31. decembra 1996 imenovan še posebni predstavnik EU. Policijski kontingent ZEU je izvajal naloge do 31. decembra 1996, potem pa je bila odgovornost za vzpostavljanje reda in miru prenesena na lokalno oblast.

c) Operacije kriznega upravljanja (1997-2001)

1. Stalni svet ZEU je maja 1997 na podlagi odločitev Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in EU odobril napotitev večnacionalne policijske skupine v Albanijo (*Multinational Advisory Police Element*), ki bi svetovala, nudila pomoč in usposabljala albanske policijske inštruktorje o načinih preoblikovanja policijskih sil v Albaniji. Osebe ZEU je v času operacije izobrazilo in pripravilo za izvajanje nalog zagotavljanja reda in miru okrog 3.000 albanskih policistov (History of EU, 2002). Februarja 1999 je Svet ZEU odobril načrte za razširitev misije z mandatom do aprila 2000. Razširjeno misijo je ZEU opravljala na podlagi prošnje EU in člena J.4.2., kar je omogočilo financiranje misije iz proračuna EU. Misija je pokrivala večje geografsko območje, delovanje pa je razširila na urjenje in svetovanje posameznim ministrstvom, direktoratom ter policijskim okolišem. V misiji je leta 1999 sodelovalo okrog 140 policistov. Hkrati je osebe ZEU v aprilu 1999 v Albaniji sodelovalo z albanskimi policisti pri sprejemu, registraciji, nadzoru in spremstvu albanskih beguncev s Kosova. ZEU je pomagala albanski policiji pri vzpostavljanju in organiziranju lastnih združenih kriznih centrov. Misija ZEU v Albaniji se je zaključila 31. maja 2001.
2. EU je na podlagi člena J.4.2. Pogodbe o EU zaprosila ZEU za pomoč pri izvajanju skupne akcije razminiranja min na Hrvaškem. ZEU je 10. maja 1999 pričela z operacijo Pomoč pri razminiranju Hrvaške (*WEUDAM – Demining Assistance Mission to Croatia*), katere glavna naloga je bilo svetovanje, tehnična pomoč in prenos izkušenj na hrvaško osebe. V tej operaciji, ki se je zaključila 30. novembra 2001, je imela vodilno vlogo Švedska.
3. EU je novembra 1998, ravno tako na podlagi člena J.4.2. Pogodbe o EU, zaprosila Satelitski center ZEU za pomoč pri splošnem varnostnem nadzoru kosovske regije. Glavna naloga Satelitskega centra ZEU je

bilo pridobivanje pomembnih informacij za EU ter za operacije Nata in OVSE, ki so se nanašale na uresničevanje Beograjskega sporazuma s 16. oktobra 1998, kot tudi informacij o gibanju beguncev in razseljevanju prebivalstva v tej pokrajini. Ob napotitvi sil KFOR zveze Nato in drugih predstavnikov mednarodne skupnosti na Kosovo se je Sate-litski center ZEU osredotočil na oblikovanje geografskega informacijskega sistema Kosova, ki naj bi ga uporabljali pri obnovi Kosova, predvsem pa za pomoč pri razminiranju min na tem območju (History of EU, 2002).

Operacije EU na področju varnostne in obrambne politike

Konflikti v bivši Jugoslaviji so dokazali, da je treba za učinkovito diplomacijo EU oblikovati vojaška sredstva, ki pa naj ne bi izhajala samo iz ZEU. Razmere v bivši Jugoslaviji so pokazale, da takrat, ko ena stran uporablja silo, zgolj finančna podpora druge strani za končanje konfliktov ni učinkovita in uspešna. Države članice EU so tako spoznale, da mora EU skupno zunanjo in varnostno politiko izvajati dosledno in jo kvalitativno nadgraditi z vojaškimi zmogljivostmi. Tako so v Amsterdamski pogodbi leta 1997 določili, da je izvršni sekretar Sveta EU tudi visoki predstavnik za skupno zunanjo in varnostno politiko. Določilo so udejanjili na vrhunskem zasedanju v Kölnu, kjer so prvič imenovali visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko, in sicer Javierja Solano, nekdanjega generalnega sekretarja Severnoatlantskega zavezništva (Hochleitner, 2000). Hkrati so se članice EU osredotočile na institucionalno integracijo ZEU v EU, vključno s prenosom V. člena Bruseljske pogodbe v novo Pogodbo o EU. ZEU je dejansko postala podrejeni organ EU, EU pa je s tem prevzela tudi izvajanje t. i. petersberških nalog ZEU (humanitarne, reševalne in mirovne operacije ter operacije kriznega menedžmenta). Z integracijo ZEU v EU so vsi organi ZEU postali notranji organi EU, Skupščina ZEU pa se je preimenovala v Varnostno in obrambno skupščino EU. Njena naloga je nadzor delovanja novih varnostnih in obrambnih organov EU na podlagi nacionalnih parlamentarnih stališč v okviru zasedanj 15 držav članic EU in 15 članic zveze Nato, ki niso članice EU, ter držav kandidatk za vstop v EU (Behrendt, 2001).

EU je v svoji varnostni strategiji z naslovom Varna Evropa v boljšem svetu (*A secure Europe in a better world*) iz leta 2003 potrdila, da mora nositi del odgovornosti za globalno varnost in graditev boljšega sveta. V okvir prizadevanj za doseg tega cilja sodijo tudi mirovne operacije oziroma različne operacije s področja evropske varnostne in obrambne politike, bodisi kot operacije vojaškega bodisi kot operacije civilnega kriznega upravljanja, kar je EU začela izvajati leta 2003.

Operacije EU s področja varnostne in obrambne politike, ustanovljene do konca leta 2004

EUPM (European Union Police Mission), Bosna in Hercegovina.

Policijska misija EU v Bosni in Hercegovini se je pričela 1. januarja 2003. Nasledila je misijo mednarodne policije ZN (*International Police Task Force – IPTF*), ki je pričela z delom po Daytonskem mirovnem sporazumu. V misiji EUPM sodeluje okrog 500 policistov iz 33 držav, ki izvajajo aktivnosti s celotnega področja vladavine prava (EUPM na portalu EU: <http://europa.eu.int/>).

EUFOR »Concordia«, Makedonija

31. marca 2003 je EU od Nata v Makedoniji prevzela vojaško operacijo. Operacija EU z imenom »Concordia« je imela prvotni mandat do 30. septembra, kasneje so ga podaljšali do 15. decembra 2003. V silah EU (EUFOR) v tej operaciji je sodelovalo okrog 400 vojakov iz 26 držav. Njen osnovni namen je bil pomoč k uveljavljanju Ohridskega mirovnega sporazuma, spremljanje razmer, podpora mednarodni skupnosti, vidna prisotnost na terenu in zveza z makedonskimi oblastmi, lokalnimi voditelji, prebivalstvom ter mednarodnimi organizacijami (Concordia na portalu EU: <http://europa.eu.int/>; Concordia na www.delmkd.cec.eu.int/en/concordia/main.htm, 21. 5. 2004).

»Artemis«, Demokratična Republika (DR) Kongo

Odločitev o vojaški operaciji EU v DR Kongo je Svet EU sprejel 5. junija 2003, pričela pa se je 12. junija 2003. Njen mandat se je končal 1. septembra 2003. Operacija »Artemis« je temeljila na Resoluciji 1484 Varnostnega sveta ZN (2003). Namen operacije je bil stabilizacija varnostnih in humanitarnih razmer na območju Ituri (glavno mesto Bunia). Operacija je imela francosko vodstvo. V njej je sodelovalo 1.500 vojakov, od teh jih je bilo 900 francoskih. Že resolucija Varnostnega sveta ZN je določala, da mora »Artemis« (oziroma *Interim Emergency Multinational Force in Bunia*) tesno sodelovati z mirovno operacijo ZN v DR Kongo (MONUC – *United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo*) (Artemis na portalu EU: <http://europa.eu.int/>).

EUPOL »Proxima«, Makedonija

Konec leta 2003 je EU ustanovila novo policijsko misijo, in sicer EUPOL (policija EU) »Proxima« v Makedoniji. Misija je nadomestilo vojaško operacijo »Concordia«, njen začetni mandat je bil eno leto, a se je pred iztekom podaljšala. Zaključena je bila 14. decembra 2005. V misiji je bilo okrog 200 policistov iz držav članic in nečlanic EU. Naloge pripadnikov misije so bile predvsem svetovalne narave; svetovali so makedonskim policijskim silam, pomagali pa tudi notranjemu ministrstvu v boju proti organiziranemu kriminalu (Proxima na portalu EU: <http://europa.eu.int/>).

EUJUST »Themis«, Gruzija

Na povabilo gruzijske oblasti je Svet EU 28. junija 2004 sprejel odločitev, da v Gruziji ustanovi misijo, ki bo gruzijski vladi pomagala izpeljati reformo pravosodja. Misija se je pričela 16. julija 2004, predvideno pa je, da bo trajala 12 mesecev. V operaciji sodeluje okrog 10 mednarodnih civilnih strokovnjakov s področja pravosodja (Monaco, 2004; EUJUST Themis na portalu EU: <http://europa.eu.int/>).

EUFOR »Althea«, Bosna in Hercegovina

EU je 2. decembra 2004 prevzela od Nata operacijo SFOR v Bosni in Hercegovini.⁴ Odločitev o operaciji je Svet EU sprejel 12. julija 2004. Vojaška operacija EUFOR (vojaške sile EU) »Althea« v Bosni in Hercegovini ima naloge v skladu z določili Daytonskega mirovnega sporazuma, sestavlja pa jo okrog 7.000 vojakov (podobno kot SFOR ob koncu njegovega mandata). Operacija naj bi bila poleg političnega delovanja, programov pomoči in policijskih in drugih spremljevalnih misij EU v Bosni in Hercegovini del koherentnega pristopa EU k stabilizaciji te države (Althea na portalu EU – Council of EU: <http://ue.eu.int/>).

EUPOL »Kinshasa« (EU Police), DR Kongo

Svet EU je 9. decembra 2004 na uradno prošnjo vlade DR Kongo, da EU v državi pomaga vzpostaviti integrirano policijsko enoto, ustanovil policijsko misijo EUPOL »Kinshasa«. Delovati je začela leta 2005.

Operacije EU s področja varnostne in obrambne politike, ustanovljene v letu 2005

EU je v letu 2005 kvantitativno izjemno razširila spekter nalog in aktivnosti na področju varnostne in obrambne politike, saj je napovedala in operativno vzpostavila kar nekaj operacij, za katere je značilno vse večje izstopanje iz okvira Evrope.

Prva operacija v 2005 je bila že leta 2004 napovedana policijska misija v DR Kongo EUPOL »Kinshasa«, katere začetek je bil najavljen za januar 2005, dejansko pa je pričela z delom konec aprila 2005. Maja 2005 je Svet EU sprejel odločitev o vzpostavitvi misije, ki bi omogočala svetovanje in pomoč pri reformi varnostnega sektorja v DR Kongo – t. i. *EUSEC DR Congo*. EUPOL bo spremljala oziroma nadzirala ter mentorsko vodila in svetovala integrirani policijski enoti pri njenem vzpostavljanju in začetnem delovanju. Zagotavljala naj bi delovanje te enote v skladu z naj-

⁴ Prehod od SFOR-ja k EUFOR-ju je bil skupen projekt EU in Nata. Načrtovano je bilo, da se po prevzemu misije s strani EU decembra 2004 Nato iz Bosne in Hercegovine ne bo povsem umaknil. Ustanovili bodo sedež Nata, njegova glavna naloga pa bo pomoč lokalnim oblastem pri reformi obrambe (Solana, Scheffer, 2004).

boljšo mednarodno prakso na tem področju. Misija naj bi od vstopa v operativno fazo aprila 2005 po pričakovanjih trajala 12 mesecev. V misiji je okrog 30 policijskih svetovalcev (Council Joint Action 2004/847/CFSP; EUPOL Kinshasa na portalu EU – Council of EU: <http://ue.eu.int/>).

EU je začela delovati tudi v Iraku, in sicer je 1. julija 2005 pričela z delom EUJUST LEX (*EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq*), sestavljena misija s področja vladavine prava. Misija je namenjena usposabljanju višjih uradnikov in izvršilnega osebja pravosodja in policije na področju vsebin upravljanja in kriminalističnih preiskav. Misija naj bi delovala 12 mesecev.

Julija 2005 je Svet EU sprejel tudi odločitev o vojaško-policijski akciji v podporo operaciji Afriške unije v regiji Darfur v Sudanu AMIS II, ki jo je poimenoval *AMIS EU Supporting Action*.

Septembra 2005 je pričela delovati nadzorna misija v Acehu v Indoneziji (*Aceh Monitoring Mission – AMM*), ki jo je vzpostavila EU skupaj s petimi državami ASEAN-a ter Norveško in Švico. Misija je namenjena spremljanju oziroma nadziranju izvajanja različnih vidikov mirovnega sporazuma, sprejetega avgusta 2005.

Novembra 2005 je EU sprejela odločitev o vzpostavitvi policijske misije na palestinskih ozemljih, t. i. *EUPOL-COPPS*, ki bi z delom pričela 1. januarja 2006, njen namen pa je pomoč pri vzpostavitvi ustreznega in učinkovitega policijskega dela pod palestinsko upravo. Novembra 2005 je bila sprejeta tudi odločitev o vzpostavitvi misije, ki bi nudila pomoč na meji med Moldovo in Ukrajino. Decembra 2005 se je EU odločila, da ustanovi misijo za pomoč na mejnem prehodu Rafah, t. i. *EU BAM Rafah (EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point in the Palestinian Territories)*.

V Makedoniji je 15. decembra 2005 z delom pričela misija EUPAT (*EU Police Advisory Team in the Former Yugoslav Republic of Macedonia*), ki je nadomestila EUPOL »Proxima«. V skupini je približno 30 policijskih svetovalcev, ki nadzirajo in svetujejo makedonski vladi pri vprašanih mejne kontrole, v boju proti korupciji in organiziranemu kriminalu. Misija naj bi trajala 6 mesecev (EUJUST LEX, EUPOL KINSHASA, EUSEC DR Congo, EU Support to AMIS II (Darfur), AMM – Aceh Monitoring Mission, EUPOL COPPS, EU BAM, EUPAT, Moldova and Ukraine Border Mission – vse na portalu EU – Council of EU: <http://ue.eu.int/>, 7. 1. 2006).

EU je pred časom že razmišljala, da bi pod svoje okrilje vzela vodenje mednarodnih varnostnih sil v Afganistanu (ISAF). Vodenje bi prevzele sile za hitro posredovanje – *Eurocorps* (Mahony, 2004).

Izzivi EU na področju mirovnih operacij

Ugotovimo lahko, da se EU le postopoma loteva aktivnosti, povezanih z mednarodno varnostjo. Nekaj zgodovine na področju mirovnih operacij ji sicer gre pripisati iz naslova operacij ZEU, vendar lahko kot prelomnico na tem področju razumemo šele leto 2003. Od tega leta dalje deset ustanovljenih in še vrsto najavljenih operacij s področja varnostne in obrambne politike kaže, da EU dokaj uspešno razvija politiko in kapacitete za delovanje na tem področju. Uspešnost obvladovanja izzivov nena zadnje dokazuje že to, da je vsaka nova operacija, ki jo ustanovi EU, posebnost oziroma je po kakšni značilnosti (strukturi, območju, nalogah, sodelovanju ...) prva. EUPM v Bosni in Hercegovini je tako prva operacija s področja varnostne in obrambne politike EU sploh. »Concordia« v Makedoniji je prva vojaška operacija v skladu s sporazumom med EU in Natom (sporazum Berlin plus). Operacija »Artemis« v DR Kongo je prva avtonomna vojaška operacija EU (Gourlay, 2003). EUJUST »Themis« je prva misija s področja vladavine prava in pomeni nov razvoj v civilnih vidikih evropske varnostne in obrambne politike (Monaco, 2004). Operacija EUFOR v Bosni in Hercegovini je z okrog 7.000 pripadniki največja misija, kar jih je EU do sedaj ustanovila v okviru svoje varnostne in obrambne politike, in zanjo lahko rečemo, da je prva množična. Operacije, o katerih je EU sprejela odločitve leta 2005, pa po vrsti kažejo na povečano vlogo EU na svetovnem prizorišču.

V katero smer se bo razvijala evropska varnostna in obrambna politika v povezavi z mirovnimi operacijami, je težko zanesljivo opredeliti, saj se v svetu varnostne spremembe dogajajo neprestano, na podlagi dokumentov, poročil in izjav uradnikov EU pa lahko na seznam izzivov, ki se jih loteva ta ustanova, uvrstimo naslednje:

- širitev območja delovanja;
- razvoj kvantitete in kvalitete operacij;
- povečevanje odzivnosti;
- razvoj kadrovske zmogljivosti;
- razvoj sodelovanja z drugimi akterji in
- večstranska oziroma multiinstrumentalna aktivnost.

Širitev območja delovanja. Jugovzhodna Evropa se je pokazala kot mednarodne pomoči potrebno področje, zlasti za operacije EU, vendar pa se EU loteva tudi operacij drugod po svetu. Trenutno je aktivna tudi v t. i. sosedstvu (operacija v Gruziji; pred časom se je razmišljalo o operaciji v Moldovi)⁵ in v Afriki (izvedla je operacijo v DR Kongo in se odločila, da na istem območju izvede še eno; sprejela je odločitev o operaciji v

⁵ EU bi z operacijo v Moldovi zagotovila vojaško podporo drugim misijam (Gourlay, 2003).

Sudanu). Zavzemanje Francije in Velike Britanije za misije na »pozabljenem kontinentu« (Beatty, 2003) in (izkazana in pričakovana) vodilna vloga teh držav v operacijah EU v Afriki kaže, da imajo nekdanje kolonialne metropole interes, da so na območjih nekdanjih kolonij aktivne tudi z varnostnega vidika. Vendar pa se EU opredeljuje kot globalni akter in si nalaga odgovornost za globalno varnost in graditev boljšega sveta tudi v dokumentih in prek izjav visokih uradnikov (A secure Europe in a better world, 2003; Summary of the remarks /.../, 2004, idr.).

Razvoj kvantitete in kvalitete operacij. EU se zaveda, da imajo njene članice toliko zmogljivosti, da bi lahko izvajala več operacij hkrati. V kvalitativnem smislu pa razmišlja o razvoju operacij, ki bi vključevale tako vojaške kot civilne zmogljivosti (A secure Europe in a better world, 2003: 11).

Povečevanje odzivnosti. V Bosni in Hercegovini je EU od Nata prevzela že utečeno operacijo, v poznanih razmerah je pričela tudi operacije EUPM, »Concordia« in »Proxima«. Vendar se je pripravljena angažirati tudi ob neposrednih krizah, kar kaže operacija »Artemis« v DR Kongo, nova operacija v DR Kongo in operaciji v Sudanu, kot primer hitrega reagiranja na mirovne potrebe pa lahko razumemo tudi operacijo EUJUST »Themis« v Gruziji.⁶ Sposobnost hitrega odzivanja na mirovne potrebe bo treba razviti še zlasti, če bo EU nadaljevala politiko t. i. premostitvenih operacij,⁷ seveda pa takšna politika zahteva razvoj ustreznih kadrovskih zmogljivosti.

Razvoj kadrovskih zmogljivosti. EU sodeluje v vzpostavljanju nacionalnih podatkovnih baz oziroma t. i. bazena kadrov, ki bi bili pripravljeni za takojšnjo razmestitev v mirovne operacije različnih mednarodnih organizacij, s čimer bi pridobivanje kadrov racionalizirali in poenostavili njihovo usposabljanje (Action Plan for Civilian Aspects of ESDP, 2004). Novost so evropske orožniške sile, ustanovljene septembra 2004 (operativne naj bi postale leta 2005), ki bodo namenjene zagotavljanju javne varnosti na konfliktnih območjih, kjer potekajo mednarodne mirovne operacije. Evropska orožniška enota bi bila prvenstveno na razpolago EU, lahko pa tudi drugim mednarodnim organizacijam ali *ad hoc* koalicijam držav (Neformalno srečanje ministrov /.../, 15. 9. 2004; Summary of the remarks /.../, 2004). Za sodelovanje v mirovnih operacijah naj bi bile namenjene tudi novoustanovljene bojne skupine EU, ki naj bi postale operativne v letih 2005–2006 (Beatty, 2004b). Morda pa bi v okvir te teme

⁶ Javier Solana, visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko, je ob otvoritvi misije EUJUST »Themis« v Gruziji med drugim dejal, da ta misija dokazuje, da EU lahko reagira hitro. Evropski svet je namreč potrdil, da ustanovi misijo s področja vladavine prava le enajst dni po pisni prošnji predsednika gruzijske vlade (Message from Javier Solana /.../, 2004).

⁷ Kot je bil npr. mandat operacije »Artemis« v DR Kongo stabilizacija pogojev varnosti in izboljšanje humanitarnih razmer v regiji do prihoda okrepljenih mirovnih sil ZN (Gourlay, 2003).

lahko uvrstili še svojevrstno kadrovske pridobitev EU po nedavni širitvi. Nove članice EU so namreč same šle skozi tranzicijo, poznavanje tranzicijskih in reformnih procesov na vseh družbenih področjih pa je izrednega pomena v operacijah kriznega upravljanja (Action Plan for Civilian Aspects of ESDP, 2004).

Razvoj sodelovanja z drugimi akterji. EU se na različne načine povezuje z drugimi mednarodnimi in regionalnimi varnostnimi organizacijami ter državami. Tako sta npr. v okviru varnostnega sodelovanja z ZN na področju vojaških operacij kriznega upravljanja predvideni dve možnosti sodelovanja, in sicer zagotavljanje nacionalnih vojaških zmogljivosti v okviru operacije ZN ali pa operacija EU kot odgovor na zahtevo ZN (EU-UN co-operation in Military Crisis Management Operations Elements of Implementation of the EU-UN Joint Declaration, 2004), sodelovanje z Natom pa se izvaja predvsem kot dostop do zmogljivosti Nata (opredeljen s sporazumom Berlin plus; SHAPE information, www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/se030822a.htm).

Večstranska oziroma multiinstrumentalna aktivnost. Mednarodna skupnost se vedno bolj zaveda, da sta varnost in razvoj neločljivo povezana. Tudi k reševanju varnostnih kriz je zato treba pristopiti s hkratnim izvajanjem in medsebojnim dopolnjevanjem – sinergijo – različnih instrumentov (tako operacije vojaškega kot operacije civilnega kriznega upravljanja, pa tudi finančna in druga razvojna pomoč). Razpoložljivost različnih instrumentov pa še ni dovolj za uspešnost stabilizacije razmer ter postkonfliktno obnovo in razvoj, poskrbeti je treba tudi za skladnost njihovega delovanja, kar pa je nov velik izziv za sodelujoče akterje in koordinatorsko telo.

Zaključek

Proučevanje razvoja mirovniških operacij kaže povečevanje kompleksnosti mirovniških operacij, kar opazimo že iz večanja števila akterjev, ki se v teh operacijah pojavljajo. EU je na področju mirovniških operacij še relativno nov akter. Neposredne izkušnje je v prvih dveh letih aktivnosti, če ne upoštevamo operacij, ki so se izvajale v okviru ZEU, nabirala v petih operacijah, ki pa so bile vsaka zase primer svoje vrste. Leta 2005 se je EU še posebej izpostavila z eno množično operacijo, ki je poseben izziv, ter kar nekaj operacijami in pobudami, s katerimi povečuje svojo vlogo izven evropske regije. Politični okvir EU za delovanje na področju varnostne in obrambne politike, opredeljen v evropski varnostni strategiji, kaže, da bo mirovna dejavnost EU še naprej zelo spremenljiva. Razvijale se bodo nove zmogljivosti, spreminjalo se bo sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami in ustanovami, operacije se bodo širile v geografskem smislu itd., kar skupaj gotovo utrjuje položaj EU kot globalnega

varnostnega akterja. Ne bo pa odveč, da se ob tem ponovno spomnimo, kako je tako veliko število akterjev, ki se s tem pojavlja v mirovni operacijah in širših obnovitvenih programih, težko učinkovito usklajevati, kar pogosto zmanjšuje mednarodno uspešnost postkonfliktne stabilizacije in obnove.

VIRI:

- A secure Europe in a better world (European Security Strategy), Brussels, 12 December 2003.
- Action Plan for Civilian Aspects of ESDP. European Council, 17–18 June 2004.
- ALTHEA – EU Military Operation in Bosnia and Herzegovina (EUFOR – Althea), <http://ue.eu.int/>.
- An Agenda for Peace – Preventive Diplomacy, peacemaking and peace-keeping, A/47/277 – S/24111, 17 June 1992.
- ARTEMIS – EU Military Operation in Democratic Republic of Congo (DRC/ARTEMIS), <http://europa.eu.int/>.
- Beatty, Andrew (2003): France and UK propose bold EU defence initiative, EUobserver.com, 4. 2. 2003.
- Beatty, Andrew (2004a): Offer of police mission to Sudan, EUobserver.com, 6. 9. 2004.
- Beatty, Andrew (2004b): EU Defence Ministers finalise »Battle Groups«, EUobserver.com, 22. 11. 2004.
- Behrendt, Wolfgang (2001): The Parliamentary Dimension of ESDP: Defence Europe. Paris: WEU Assembly.
- CONCORDIA – EU Military Operation in Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM/CONCORDIA), <http://europa.eu.int/>.
- Concordia, EUFOR mission in FYR Macedonia, www.delmkd.cec.eu.int/en/qconcordia/main.htm, 21. 5. 2004.
- Council Joint Action 2004/847/CFSP of 9 December 2004 on the European Union Police Mission in Kinshasa (DRC) regarding the Integrated Police Unit (EUPOL »Kinshasa«).
- EJUST THEMIS – EU Rule of Law mission to Georgia, <http://europa.eu.int/>, 13. 9. 2004.
- EUPAT – EU Police Advisory Team in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, <http://ue.eu.int/>, 7. 1. 2006.
- EUPM – European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina, <http://europa.eu.int/>.
- EUPOL – KINSHASA – European Union Police Mission in Kinshasa (DRC), <http://ue.eu.int/>.
- EU-UN co-operation in Military Crisis Management Operations Elements of Implementation of the EU-UN Joint Declaration. European Council, 17–18 June 2004.
- Gourlay, Catriona (oktober 2003): Operations update: past, present, future. European Security Review 19.

- Henares, Lopez in Tummers (1993): Western European Union Information Report, <http://www.ibiblio.org/pub/academic/history/marshall/military/a-weu/general/weuinfo1.rep>.
- History of WEU (2002), <http://www.weu.int/History.htm>.
- Hochleitner, Erich (2000): The EU: Providing Common Security. Connections Publications Athena Papers 10/00. Garmisch-Partenkirchen.
- Jelušič, Ljubica (14. 3. 2003): Mirovne operacije (1. del). Slovenska vojska, XI(5): 20–23.
- Mahony, Honor (2004): Eurocorps takes over security in Afghanistan, *EU-observer.com*, 9. 8. 2004.
- Message from Javier Solana, EU High Representative for the CFSP, on the occasion of the launch of the mission EUJUST THEMIS in Georgia, Brussels, 23 July 2004, S0199/04.
- Monaco, Annalisa (julij 2004): Another first for ESDP: The Rule of Law Mission to Georgia. *European Security Review* 23.
- NATO/WEU Operation Sharp Guard (1996), <http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm>.
- Neformalno srečanje ministrov za obrambo iz držav članic EU, Ministrstvo za obrambo RS, sporočila za javnost (15. 9. 2004), www.mors.si, 17. 9. 2004.
- Policija – mirovne misije, <http://www.policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 16. 9. 2004.
- Portal EU – Council of EU, <http://ue.eu.int/>, 7. 1. 2006.
- PROXIMA – European Union Police Mission in the former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPOL PROXIMA), <http://europa.eu.int/>.
- Report of the Panel on United Nations Peace Operation, A/55/305-S/2000/809.
- SHAPE information: Berlin Plus Agreement, www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/se030822a.htm (updated August 22, 2003), 17. 9. 2004.
- Solana, Javier, Jaap de Hoop Scheffer (2004): Guiding Bosnia along the road to Brussels. *International Herald Tribune (The IHT online)*, July 15, 2004, www.iht.com.
- Summary of the remarks made by Javier Solana, EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy, at the informal Meeting of EU Defence Ministers, Noordwijk, 17 September 2004.
- Van Eekelen, Willem (1998): Debating European Security 1948–1998. Brussels: Centre for European Studies.
- WEU Today, www.weu.int.

VI.

Jelena Juvan

OPERACIJE ORGANIZACIJE ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) je največja regionalna varnostna organizacija na svetu, katere 55 držav članic¹ obsega geografsko območje od Vancouvra do Vladivostoka. Pristop OVSE k varnosti je vsestranski in kooperativen. Temelji na predpostavki, da ogroženost in nestabilnost posamezne države ali regije predstavlja grožnjo vsem. OVSE deluje kot forum za posvetovanje in dogovarjanje med sodelujočimi državami. Vse države, ki sodelujejo v OVSE, imajo enakopraven status in vse odločitve se sprejemajo soglasno.

OVSE se ukvarja s širokim spektrom varnostnih vprašanj, vključno z nadzorom oborožitve, preventivno diplomacijo, ukrepi za krepitev zaupanja in varnosti, človekovimi pravicami, nadzorom volitev ter gospodarsko in okoljsko varnostjo.

Od Helsinkov do danes

Prve zametke OVSE, kot jo poznamo danes, zasledimo že v petdesetih letih 20. stoletja, ko je Sovjetska zveza (SZ) dala pobudo o vseevropski varnostni konferenci, ki pa je bila zaradi nekaterih² predpostavk, na katerih je temeljila, zavrnjena s strani zahodnih sil. Pobuda je bila

¹ Albanija, Andora, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belarusija, Belgija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Ciper, Češka republika, Danska, Estonija, Finska, Francija, Gruzija, Grčija, Hrvaška, Irska, Islandija, Italija, Kanada, Kazahstan, Kirgistan, Latvija, Liechtenstein, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Makedonija, Moldova, Monako, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Ruska federacija, San Marino, Slovaška republika, Slovenija, Srbija in Črna gora, Španija, Švedska, Švica, Tadžikistan, Turčija, Turkmenistan, Ukrajina, Uzbekistan, Vatikan, Velika Britanija, ZDA. Več na http://www.osce.org/general/participating_states/, 10. 4. 2003.

² Predlog je predpostavljal preoblikovanje DR Nemčije, preprečitev vstopa ZR Nemčije v zvezo NATO in razmejitev evropskih in ameriških varnostnih interesov (več v OSCE Handbook).

ponovno oživiljena desetletje kasneje, ko je SZ – tokrat pod okriljem Varšavskega sporazuma – predlagala sklic evropske varnostne konference ter sprejetje uradnega besedila, ki bi potrjevalo obstoječe meje v Evropi in postavilo okvir za obsežno gospodarsko sodelovanje med vzhodom in zahodom. Sovjetski predlog so podprle evropske nevtralne in neuvrščene države, medtem ko je bil odgovor zveze NATO zadržan. Zavezništvo je postavilo pogoje,³ pod katerimi je bilo pripravljeno sodelovati. Pogovori so potekali od 22. novembra 1972 do 8. junija 1973 v Helsinkih (Finska), končali so se s sprejetjem dokumenta z naslovom Končna priporočila helsinških posvetovanj,⁴ ki je začrtal okvir za trifazno Konferenco o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE).

KVSE se je uradno začela 3. julija 1973, in sicer prav tako v Helsinkih. V prvi fazi, ki je trajala do 9. julija 1973, je sodelovalo 35 držav, sprejeta je bila Modra knjiga ter stališča posameznih držav glede varnosti in sodelovanja v Evropi. Druga faza je potekala med 18. septembrom 1973 in 21. julijem 1975 v Ženevi (Švica), zaključila pa se je z oblikovanjem in sprejetjem Sklepne listine KVSE,⁵ ki jo je v času tretje faze med 30. julijem in 1. avgustom 1975 podpisalo 35 predsednikov vlad in držav. KVSE je bila v takratni blokovski razdelitvi sveta edinstvena, saj je medsebojno povezala države iz nasprotnih blokov in sprejela vsestranski pristop k varnosti.

Na srečanju predsednikov vlad in držav KVSE v Parizu novembra 1990 je bila sprejeta odločitev, da se bodo kot posvetovalno telo bienalno srečevali predsedniki vlad in držav, enkrat letno pa zunanji ministri. Za podporo posvetovalnim telesom so ustanovili Sekretariat, Center za preprečevanje konfliktov⁶ in Urad za svobodne volitve.⁷ Aprila 1991 je bila ustanovljena Parlamentarna skupščina KVSE.⁸ Na prvem ministrskem srečanju v Berlinu v juniju 1991 je bil vzpostavljen poseben mehanizem za posvetovanja v sili, t. i. berlinski mehanizem, ki je bil skoraj nemudoma uporabljen pri reševanju krize, ki je izbruhnila na ozemlju

³ Ti pogoji so bili sodelovanje ZDA in Kanade, potrditev pravnega statusa Berlina, dialog o konvencionalni razorožitvi v Evropi in vključitev vprašanja spoštovanja človekovih pravic na dnevni red konference (glej OSCE Handbook).

⁴ *Final Recommendations of the Helsinki Consultations*; dokument je znan tudi pod imenom Modra knjiga.

⁵ Helsinška Sklepna listina je zaobjela tri osnovne skupine priporočil. Prva skupina se nanaša na politično-vojaški vidik varnosti, načela za usmerjanje odnosov med sodelujočimi državami ter ukrepe za krepitev vojaškega zaupanja. Druga skupina vključuje sodelovanje na različnih področjih, vključno z gospodarstvom, okoljem, znanostjo in tehnologijo. Tretja skupina pa sodelovanje na humanitarnem, informacijskem, kulturnem in izobraževalnem področju. S podpisom Sklepne listine KVSE so sodelujoče države soglašale z nadaljevanjem multilateralnega procesa, ki ga je spodbudila KVSE.

⁶ *Conflict Prevention Center*.

⁷ *Office for Free Elections*.

⁸ *Parliamentary Assembly*.

nekdanje Jugoslavije. Funkcija generalnega sekretarja je bila ustanovljena na zasedanju ministrskega sveta v Stockholmu decembra 1992. Preimenovanje v OVSE je bilo tako logično nadaljevanje procesa institucionalizacije KVSE, ki je sledil velikim spremembam v mednarodni skupnosti konec osemdesetih in na začetku devetdesetih let.

OVSE danes

OVSE je edina organizacija v Evropi, ki sodi po 8. poglavju Ustanovne listine Organizacije združenih narodov (OZN) med regionalne organizacije in je kot taka primarni instrument za zgodnje opozarjanje in preprečevanje konfliktov, upravljanje kriz in postkonfliktno rehabilitacijo v regiji. Status OVSE je edinstven, saj po mednarodnem pravu nima pravnega statusa, njene odločitve so politično in ne pravno zavezujoče, pa vendar ima večino atributov mednarodne organizacije: stalna odločevalska telesa, stalni sedež, institucije in osebje, redne finančne vire ter terenske urade.

Pristop OVSE k varnosti izhaja iz dveh temeljnih predpostavk: prvič, da ogroženost in nestabilnost posamezne regije ali države predstavlja grožnjo vsem, in drugič, da je varnost nedeljiva, da imajo države članice v varnosti evropske regije skupne interese ter da morajo zaradi tega pri preprečevanju izbruha kriz oz. nadaljnega poslabšanja že obstoječih kriz medsebojno sodelovati. Ključ je v sodelovanju, doseganju varnosti skupaj in ne drug proti drugemu.

Vsa odločevalska in pogajalska telesa OVSE svoje odločitve sprejemajo soglasno, soglasnost pa pomeni odsotnost kakršnegakoli nasprotovanja s strani sodelujočih držav. Takšen način odločanja je odraz že opisanega kooperativnega pristopa organizacije k reševanju varnostnih problemov in dejstva, da imajo vse države članice enakopraven status. Odločitve OVSE so za države članice – kot smo že zapisali – politično in ne pravno zavezujoče, kar je posledica dejstva, da je OVSE utemeljena na političnih obvezah in ne na mednarodnem sporazumu.

Temeljne prioritete OVSE so danes naslednje:

- okrepiti skupne vrednote sodelujočih držav in pomagati pri graditvi demokratičnih družb, temelječih na vladavini prava;
- preprečiti lokalne konflikte, povrniti stabilnost in mir na vojnih območjih;
- premagati dejanske in zaznane varnostne grožnje ter preprečiti pojav novih političnih, gospodarskih ali družbenih delitev s spodbujanjem kooperativnega sistema varnosti (OSCE Handbook).

Zagotavljanje varnosti

Za nadziranje in razreševanje konfliktov ter potencialno nevarnih situacij, iz katerih se lahko morebitni konflikti še razvijejo, OVSE uporablja vrsto misij in aktivnosti, ki jih je razvila v letih svojega obstoja (OSCE Handbook):

- **Misije za poročanje in ugotavljanje dejstev** (*fact-finding and rapporteur missions*) so praviloma kratkotrajni obiski strokovnjakov in osebja iz OVSE z namenom ugotavljanja dejstev, poročanja o ugotovitvah ter v določenih primerih tudi dajanja priporočil za ukrepanje odločevalskim telesom OVSE. Ta oblika aktivnosti se praviloma uporablja za preverjanje novih držav članic, zlasti njihovega spoštovanja oz. nespoštovanja določil OVSE, za ocenjevanje potencialnih držav članic, pa tudi za preučevanje konfliktnih območij. Na osnovi ugotovitev misij za poročanje in ugotavljanje dejstev se oblikujejo priporočila za vzpostavitev misij in drugih terenskih aktivnosti OVSE.
- **Misije in druge terenske aktivnosti** (*missions and other field activities*) so temeljni instrument OVSE za dolgoročno preprečevanje konfliktov, krizno upravljanje, reševanje sporov in postkonfliktno obnovo v regiji. Naloge, velikosti in aktivnosti različnih misij se med seboj zelo razlikujejo.
- **Osební odposlanci predsedujočega OVSE** (*personal representatives of the chairman-in-office*) so posamezniki iz držav članic OVSE, dodeljeni predsedujočemu OVSE kot pomočniki. Imajo natančen in jasen mandat, ki vključuje preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje ter druge naloge, kot sta npr. uveljavitev sporazuma o nadzoru oborožitve in zbiranje finančnih sredstev. Funkcijo osebnega odposlanca praviloma opravljajo priznani diplomati in politiki: tako je leta 1996 španski predsednik vlade Felipe Gonzales posredoval v ZR Jugoslaviji ob opozicijskih protestih, avstrijski kancler Franz Vranitzky pa leta 1997 v Albaniji. Osební odposlanci so sodelovali tudi pri uveljavitvi posameznih določil Daytonskega mirovnega sporazuma in pri zbiranju finančnih sredstev za volitve v Bosni in Hercegovini leta 1996.
- **Ad-hoc usmerjevalne skupine** (*ad-hoc steering groups*) so tako kot osebni odposlanci ustanovljene za točno določene primere z namenom pomagati predsedujočemu OVSE pri opravljanju posameznih nalog, predvsem na področju preprečevanja in reševanja sporov ter kriznega upravljanja. V teh skupinah sodeluje omejeno število držav članic, o velikosti skupine pa se odloča za vsak posamezni primer.
- **Mehanizmi za mirno reševanje sporov** (*mechanisms for peaceful settlement of disputes*) so postopki, ki pospešujejo takojšnje in neposredne stike med sprtimi stranmi in omogočajo hitrejšo mobilizacijo zmogljivosti OVSE za reševanje sporov. Prednost teh mehanizmov je, da za njihovo aktiviranje ni potrebno soglasje vseh držav članic, ampak jih

- je mogoče sprožiti s strinjanjem manjšega števila sodelujočih držav.
- **Mirovne operacije** (*peacekeeping operations*): Osnove za izvajanje mirovniških operacij v okviru OVSE so bile postavljene s 3. poglavjem helsinškega dokumenta, ki je bil sprejet leta 1992. Določeno je bilo, da mirovne operacije tvorijo pomemben operativni del celotnih zmogljivosti OVSE za preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje, katerih cilj je dopolniti politični proces reševanja sporov. Mirovne operacije se lahko uporabijo v primeru konflikta znotraj držav članic ali med njimi. Mirovne operacije OVSE so skladne s temeljnimi načeli Ustanovne listine OZN in sodijo med aktivnosti v okviru 8. poglavja⁹ te listine.

Terenske aktivnosti in misije OVSE

Različne terenske aktivnosti omogočajo prisotnost OVSE v državah, ki tovrstno pomoč potrebujejo, in so mehanizem, s katerim se politične odločitve spreminjajo v akcijo. Nanašajo se na vse faze spora: na zgodnje opozarjanje, na preventivno diplomacijo, na krizno upravljanje in na postkonfliktno obnovo.

Čprav se aktivnosti med seboj razlikujejo, lahko rečemo, da je namen vseh dvoplasten: spodbuditi politični proces z namenom preprečitve in rešitve spora ter zagotoviti obveščenost skupnosti OVSE o razvoju dogodkov v državi, v kateri se aktivnost odvija. Odločitev za misije in druge terenske aktivnosti sprejme Stalni svet v dogovoru z državo, v kateri bo misija potekala. Praviloma misije trajajo od šest mesecev do enega leta, nekatere tudi dlje, če je to potrebno. Na čelu misije je vodja misije, ki prihaja iz države članice. Aktivnosti misije so pod nadzorom Sekretariata Centra za preprečevanje konfliktov, Oddelka za administracijo in Predsedstva.

OVSE je s svojimi aktivnostmi najbolj prisotna v državah, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije in nekdanje SZ. Aktivna prisotnost na teh območjih je predvsem posledica potrebe po uravnavanju notranjih sporov v obdobju postkomunistične tranzicije. Aktivnosti OVSE na terenu lahko razdelimo na štiri temeljne skupine: dolgotrajne misije OVSE, druge terenske aktivnosti OVSE, aktivnosti OVSE, povezane s konfliktom, s katerim se ukvarja konferenca Minsk, in pomoč OVSE pri uveljavitvi bilateralnih sporazumov (Survey of OSCE Long – Term Missions and other OSCE Field Activities).

V letu 2004 so pod okriljem OVSE potekale naslednje dolgotrajne misije: nadzorna misija v Skopju,¹⁰ misija v Gruziji, misija v Moldaviji,

⁹ 8. poglavje oz. 52., 53. in 54. člen Ustanovne listine OZN se nanašajo na regionalne dogovore.

misija v Bosni in Hercegovini, misija na Hrvaškem, misija na Kosovu ter misija v Srbiji in Črni gori. Z drugimi oblikami terenskih aktivnosti je OVSE v letu 2004 prisotna v Albaniji,¹¹ s centri v Almati (Kazahstan),¹² Ašgabadu (Turkmenistan),¹³ Biškeku (Kirgistan),¹⁴ Dušanbeju (Tadžikistan),¹⁵ Taškentu (Uzbekistan)¹⁶ in Minsku (Belorusija),¹⁷ nadalje s projektnim koordinatorjem v Ukrajini,¹⁸ z uradoma pa v Erevanu (Armenija) in Baku (Azerbajdžan).

Med aktivnosti OVSE, povezane s konfliktom, s katerim se ukvarja konferenca Minsk, sodi posebni odposlanec predsedujočega OVSE.¹⁹ Na področju pomoči pri uveljavitvi bilateralnih sporazumov OVSE deluje s svojim predstavnikom v skupni latvijsko-ruski komisiji za vojaške upokojence²⁰ in estonski strokovni komisiji za vojaške upokojence.²¹ Med zaključene misije OVSE sodijo naslednje misije: dolgotrajna misija na Kosovu, v Sandžaku in Vojvodini,²² verifikacijska misija na Kosovu, predstavnik OVSE v skupnem komiteju za radarsko postajo Skrunda, misija OVSE v Ukrajini, misija OVSE v Estoniji, misija OVSE v Latviji, svetovalna in nadzorna skupina OVSE v Belorusiji ter pomožna skupina OVSE v Čečeniji.

Pregled terenskih aktivnosti in misij OVSE v letu 2004

Misija OVSE v Gruziji

OVSE je v Gruziji prisotna s svojo misijo od decembra 1992. Glavni cilj misije je spodbujanje pogovorov med sprtimi stranmi z namenom doseči mirno politično ureditev. Glavna naloga misije je, da spodbuja spoštovanje človekovih pravic in svoboščin ter prispeva k razvoju pravnih in demokratičnih institucij in procesov. Velik del pozornosti in dela misije je usmerjen v Južno Osetijo, kjer si misija predvsem prizadeva doseči politično rešitev gruzijsko-osetskega konflikta. Ob tem tudi nadzira tri-

¹⁰ *OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje.*

¹¹ *OSCE Presence in Albania.*

¹² *OSCE Center in Almaty.*

¹³ *OSCE Presence in Ashgabad.*

¹⁴ *OSCE Center in Bishkek.*

¹⁵ *OSCE Center in Dushanbe.*

¹⁶ *OSCE Center in Tashkent.*

¹⁷ *OSCE Office in Minsk.*

¹⁸ *Project Co-ordinator in Ukraine.*

¹⁹ *The Personal Representative of the Chairman-in-Office on the Conflict Dealt with by the OSCE Minsk Conference.*

²⁰ *The OSCE Representative in the Latvian-Russian Joint Commission on Military Pensioners.*

²¹ *The OSCE Representative in the Estonian Expert Commission on Military Pensioners.*

²² *The OSCE Missions of Long Duration in Kosovo, Sandjak and Vojvodina.*

delne mirovne sile v regiji in zbira podatke o vojaških razmerah v regiji, poleg naštetega pa spremlja tudi konflikt v Abhaziji in podpira prizadevanja OZN za mir v regiji. Z decembrom 1999 je bil mandat misije razširjen in vključuje tudi nadzor nad 82 kilometrov dolgo mejo med Gruzijo in Rusko republiko Čečenijo. Sedež misije je v glavnem mestu Gruzije, Tbilisiju, od aprila 1997 pa deluje tudi podružnični urad v Južni Osetiji. Misija šteje 60 oseb, od tega jih 42 sodeluje pri nadzoru gruzijsko-čečenske meje.

Misija OVSE v Moldaviji

Misija OVSE v Moldaviji je bila ustanovljena v februarju 1993, s svojim delom v moldavski prestolnici Kišinjov pa je začela aprila 1993. Naloge misije so naslednje: pospeševanje uveljavitve obsežnega političnega okvira za dialog in pogajanja, pomoč stranem v spopadu pri pogovorih za doseg dolgotrajnejše politične rešitve, prispevanje k utrjevanju neodvisnosti in suverenosti Moldavije ter pomoč pri doseganju soglasja glede posebnega statusa transdnestrške regije. Misija zbira in zagotavlja informacije o razmerah v regiji ter spodbuja uresničitev sporazuma o popolnem umiku ruskih enot iz nje, poleg tega pa nadzira aktivnosti skupnih tridelnih mirovnih sil, sestavljenih iz moldavskih, transdnestrskih in ruskih enot.

Misija OVSE na Kosovu

Misija OVSE na Kosovu je bila ustanovljena 1. julija 1999²³ in predstavlja korak naprej v sodelovanju mednarodnih organizacij, saj poteka kot sestavni del mirovne operacije OZN UNMIK. Misija je odgovorna za usposabljanje policistov ter pravnih in civilnih upravnikov, za pospeševanje razvoja civilne družbe in medijev, za organizacijo in nadzor volitev ter za nadzor, zaščito in krepitev spoštovanja človekovih pravic.

To je že tretja misija OVSE na ozemlju Srbije in Črne gore. Leta 1992 je namreč misijo na Kosovu, v Sandžaku in Vojvodini vzpostavila takrat še KVSE. Od oktobra 1998 do marca 1999 je na ozemlju Kosova potekala verifikacijska misija.

Misija OVSE na Kosovu je trenutna največja prisotnost OVSE na terenu. V njej sodeluje 700 pripadnikov mednarodnega osebja in 1.500 pripadnikov lokalnega osebja. Razdeljena je na šest oddelkov: Oddelek za demokratizacijo, Oddelek za človekove pravice in vladavino prava, Oddelek za volitve, Oddelek za medije, Šola kosovske policije ter Oddelek za administracijo in podporo. Sedež misije je v Prištini, na terenu je še devet pisarn OVSE.

²³ Z odločitvijo Stalnega sveta OVSE št. 305, ki se je nanašala na Resolucijo 1244 Varnostnega sveta OZN (1999), s katero je bila ustanovljena misija UNMIK.

Misija OVSE v Bosni in Hercegovini

Misija v Bosni in Hercegovini se je začela²⁴ 29. decembra 1995 z namenom izvajanja nalog, ki so bile dodeljene OVSE z Daytonskim mirovnim sporazumom. Temeljne naloge misije so spodbujanje miru, demokracije in stabilnosti v tej republiki, kar vključuje organiziranje volitev na vseh nivojih oblasti, reforme pravnega sistema, spodbujanje človekovih pravic in nadzor spoštovanja le-teh. Sedež misije je v Sarajevu, sicer pa na ozemlju Bosne in Hercegovine obstajajo še štirje regionalni centri: v Banja Luki, Mostarju, Sarajevu in Tuzli, 23 pisarn na terenu in center v Brčkem. Mednarodno osebje šteje nekaj čez 200 pripadnikov.

Misija OVSE na Hrvaškem

OVSE je na Hrvaškem prisotna od 4. julija 1996 z namenom, da nudi pomoč in nadzira uresničevanje hrvaške zakonodaje in sporazumov o obojestranskem vračanju beguncev in razseljenih oseb na svoje domove, da štiti njihove pravice in pravice manjšin. Misija svetuje in nudi pomoč hrvaški vladi in drugim skupinam pri razvoju demokracije, človekovih pravic in vladavine prava. Trenutno misija šteje 78 članov. Poleg sedeža v Zagrebu je OVSE na Hrvaškem prisotna še s tremi centri: v Vukovarju, Sisku in Kninu, ter s sedmimi pisarnami.

Nadzorna misija OVSE v Skopju

Misija v Skopju je najdlje trajajoča misija OVSE, saj je bila ustanovljena že v septembru 1992 in aktivno deluje še danes. Ustanovljena je bila z namenom, da z nadzorom meje med Srbijo (takrat sicer ZR Jugoslavijo) in Makedonijo²⁵ prepreči razširitev oboroženih spopadov, ki so izbruhnili po razpadu bivše Jugoslavije tudi na makedonskem ozemlju. Misija v Skopju opravlja naloge preventivne diplomacije. Primarna naloga misije je nadzor ter obveščanje mednarodne skupnosti o morebitnih zunanjih grožnjah in spremljanje razvoja medetničnih odnosov. Z zaostrovanjem razmer med albansko manjšinsko in makedonsko večinsko populacijo so se okrepile tudi posredniške dejavnosti misije s ciljem izboljšanja medetničnih odnosov.

Misija OVSE v Srbiji in Črni gori

ZR Jugoslavija je postala 55. članica OVSE novembra 2000, kmalu zatem, 11. januarja 2001, je Stalni svet OVSE sprejel odločitev o ustanovitvi nove misije OVSE v ZR Jugoslaviji.²⁶ Naloga misije je v tesnem sodelovanju z

²⁴ Nadomestila je precej manj številčno misijo OVSE, ki je delovala v Sarajevu od oktobra 1994.

²⁵ Odločitev, da se misija KVSE pošlje v Makedonijo, je bila sprejeta v okviru prizadevanj Evropske skupnosti za rešitev spora v bivši Jugoslaviji, ker je bila Makedonija takrat še opazovalka v KVSE. Polnopravna članica OVSE je postala v oktobru 1995.

²⁶ Po sprejemu Ustave Državne skupnosti Srbije in Črne gore v skupščini ZR Jugoslavije 4. februarja 2003 se je misija preimenovala v misijo OVSE v Srbiji in Črni gori.

vlado Srbije in Črne gore na področju demokratizacije, zaščite človekovih pravic in varstva manjšin zagotoviti strokovno pomoč na vseh nivojih.

Prisotnost OVSE v Albaniji

Zaradi razpada pravnega sistema in reda v Albaniji na začetku leta 1997 je OVSE v Albaniji prisotna z namenom zagotoviti fleksibilen okvir za sodelovanje, s katerim lahko različne mednarodne organizacije prispevajo k stabilizaciji razmer v državi. OVSE je začela s svojim delovanjem v Tirani z aprilom 1997. Prek sodelovanja z večnacionalnimi zaščitnimi silami²⁷ ter več medvladnimi in nevladnimi organizacijami je OVSE bistveno prispevala k stabilizaciji razmer v tej državi. S poslabšanjem razmer v sosednji pokrajini Kosovo na začetku leta 1998 so sodelujoče države razširile pristojnosti tudi na nadzor meje. Z izboljšanjem in stabilizacijo razmer je Stalni svet OVSE decembra 2003 dopolnil mandat prisotnosti. V tesnem sodelovanju z vlado Albanije prisotnost OVSE zagotavlja pomoč in strokovno znanje na naslednjih področjih: reforma pravnega in sodnega sistema, reforma regionalne uprave, volilna reforma, krepitev parlamentarnih institucij, boj proti preprodaji in korupciji ter sprejem učinkovitih zakonov in predpisov v zvezi z neodvisnostjo medijev.

Centri OVSE

Poleg misij je OVSE razvila še eno obliko aktivnosti in prisotnosti na terenu: centre OVSE. Trenutno ima OVSE šest centrov: v Almati (Kazahstan), Ašgabadu (Turkmenistan), Biškeku (Kirgistan), Dušanbeju (Tadžikistan), Taškentu (Uzbekistan) in Minsku (Belorusija). OVSE je s svojimi centri v osrednji Aziji prisotna od začetka leta 1999 z namenom spodbujanja temeljnih načel OVSE in sodelovanja med Kazahstanom, Turkmenistanom in Kirgistanom znotraj OVSE. Poseben poudarek je na regionalnem kontekstu vseh vidikov OVSE, vključno z gospodarskim, okoljskim, človekoljubnim in političnim vidikom varnosti.

Center OVSE v Dušanbeju je prevzel naloge in aktivnosti misije OVSE v Tadžikistanu, ki je delovala v tej državi od februarja 1994, z mandatom podpiranja politične sprave, graditve demokracije in spoštovanja človekovih pravic. Misija se je preimenovala v center OVSE z odločitvijo Stalnega sveta OVSE 31. oktobra 2002. Center OVSE v Taškentu je prevzel naloge in aktivnosti dotedanjega Urada za zveze OVSE v osrednji Aziji, ki je deloval v Taškentu od junija 1995. Urad je bil ustanovljen, da bi tesneje povezal pet držav osrednje Azije z OVSE, kar je bil sestavni del strategije, sprejete leta 1992, katere glavni namen je bila tesnejša integracija novih držav članic v OVSE. Center OVSE v Minsku je najmlajši izmed vseh centrov. S svojim delovanjem je začel v februarju 2003. Njegova glavna naloga je pomoč vladi Belorusije pri nadaljnji krepitvi

²⁷ Večnacionalne zaščitne sile so bila ustanovljene na osnovi Resolucije 1101 Varnostnega sveta OZN in so delovale pod poveljstvom oboroženih sil Italije.

institucij in vladavine prava ter pri razvoju odnosov s civilno družbo, ki bo skladen z načeli OVSE.

Projektni koordinator OVSE v Ukrajini

S 30. aprilom 1999 je po uspešnem zaključku mandata prenehala obstajati misija OVSE v Ukrajini, ki je delovala od leta 1994. Z ustanovitvijo projektnega koordinatorja OVSE je bila vzpostavljena nova oblika sodelovanja med OVSE in ukrajinsko vlado. Koordinator je odgovoren za načrtovanje, uveljavitev in nadzor projektov, ki pokrivajo vse vidike aktivnosti OVSE ter vključujejo sodelovanje z vladnimi in nevladnimi organizacijami. Glavni cilj vseh projektov, v katerih je koordinator vključen, je podpora Ukrajini pri prilagajanju zakonodaje, institucij in odločevalskih procesov zahtevam sodobne demokracije.

Uradi OVSE

OVSE je s svojima uradoma prisotna v Armeniji, Erevanu in Azerbajdžanu (Baku). Urad v Erevanu je bil vzpostavljen leta 1999 kot posledica pripravljenosti armenske vlade, da okrepi aktivnosti OVSE v državi. Naloga mandata urada je spodbujanje uveljavitev načel OVSE ter spodbujanje in ohranjanje stikov z lokalnimi oblastmi, univerzami, raziskovalnimi institucijami in nevladnimi organizacijami. Urad v Bakuju deluje od leta 2000 in ima podoben mandat kot urad v Erevanu.

Aktivnosti OVSE, povezane s konfliktom, s katerim se ukvarja konferenca Minsk OVSE je vključena v konflikt v Gorskem Karabahu od leta 1992, ko je ministrski svet sprejel odločitev o sklicu konference pod okriljem KVSE, ki bo omogočila in spodbujala mirno rešitev oboroženega konflikta, ki je glede regije Gorski Karabah potekal med Armenijo in Azerbajdžanom vse od leta 1988. Prizadevanja pod okriljem OVSE za politično rešitev spora so se nadaljevala tudi v letu 2005.

Pomoč OVSE pri uveljavitvi bilateralnih sporazumov

OVSE s svojim aktivnostmi pomaga tudi pri uveljavitvi nekaterih bilateralnih sporazumov med državami članicami. Tako predstavnik OVSE sodeluje v skupni latvijsko-ruski komisij o vojaških upokojencih. Latvija in Rusija sta leta 1994 sklenili sporazum o upokojenih vojaških uslužbencih Ruske federacije in njihovih družinskih članih, ki bivajo na ozemlju Latvije. Predstavnik OVSE pa po mandatu skupaj z ruskimi in latvijskimi člani komisije rešuje pritožbe oseb, ki so objekt sporazuma, ter sodeluje pri oblikovanju priporočil in odločitev. Podobna komisija, v kateri sodeluje predstavnik OVSE, je estonska strokovna komisija o vojaških upokojencih, ki je bila ustanovljena na osnovi estonsko-ruskega sporazuma glede socialnih vprašanj vojaških uslužbencev Ruske federacije na ozemlju Estonije. Glavna naloga predstavnika OVSE je sodelovanje pri delu estonske vladne komisije.

Zaključene misije OVSE

Dolgotrajna misija na Kosovu, v Sandžaku in Vojvodini

Misija OVSE na Kosovu, v Sandžaku in Vojvodini je bila sploh prva misija te organizacije. Misija se je začela v februarju 1992. Po mandatu je bila to misija preventivne diplomacije s štirimi temeljnimi nalogami: spodbujanje dialoga med oblastmi in predstavniki prebivalcev ter skupnosti v regiji, zbiranje informacij o vseh vidikih kršenja človekovih pravic, vodenje kontaktnih točk za reševanje identificiranih problemov, informiranje glede primernosti zakonodaje o človekovih pravicah, zaščiti nacionalnih manjšin, svobodnih medijih in demokratičnih volitvah. Delo te misije je bilo dejansko pionirsko delo na področju poročanja in informiranja ter je precedens za nadaljnje terenske aktivnosti OVSE.

Z junijem 1993 mandat misije ni bil podaljšan, ker je ZR Jugoslavija, ki je bila leta 1992 suspendirana iz KVSE, postavila pogoj, da bo dovolila podaljšanje mandata samo, če se ji prizna status, enakopraven drugim državam članicam. Misija je bila umaknjena, njene aktivnosti pa je prevzel Center za preprečevanje konfliktov na Dunaju, ki je spremljal potek dogodkov v regiji in redno tedensko poročal Stalnemu svetu OVSE.

Verifikacijska misija na Kosovu

Od oktobra 1998 do marca 1999 je na ozemlju Kosova potekala verifikacijska misija, katere naloga je bilo preveriti spoštovanje Resolucije 1160 in Resolucije 1199 Varnostnega sveta OZN s strani jugoslovanskih oblasti. To je bila do takrat najobsežnejša misija OVSE, katere glavne naloge so bile: preverjanje spoštovanja premirja, nadzor premikanja sil in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic ter krepitev demokracije. Osebe misije se je umaknilo v marcu 1999, ko so se varnostne razmere dramatično poslabšale, to pa je bilo hkrati tik pred začetkom zračnih napadov zveze NATO na ZR Jugoslavijo.

Predstavnik OVSE v skupnem komiteju za radarsko postajo Skrunđa

Radarska postaja Skrunđa je nekdanja tajna sovjetska radarska postaja v majhnem mestecu z istim imenom v Latviji. V času SZ je bila ena izmed najpomembnejših postaj za poslušanje objektov v vesolju. Po razpadu SZ in po umiku sovjetske vojske z latvijskega ozemlja je postalo vprašanje legalnega statusa te postaje zelo aktualno. 30. aprila 1994 sta Latvija in Rusija podpisali sporazum o pravnem statusu te radarske postaje, v katerem je bila opredeljena ustanovitev skupnega komiteja, ki bo nadziral uveljavitev določil tega sporazuma. Komite je bil sestavljen iz predstavnikov obeh strani in predstavnika OVSE kot mednarodne organizacije, katere članici sta Rusija in Latvija.²⁸ Glavna naloga predstavnika OVSE

²⁸ *U.S. Firm To Demolish Skrunđa Radar Station.*

je bila, da nadzira in koordinira uveljavitev sporazuma, da spodbuja in prispeva k dialogu o problemih, povezanih z uveljavitvijo sporazuma, ter da sodeluje pri oblikovanju proceduralnih in organizacijskih oblik za nemoteno delovanje skupnega komiteja.

Misija OVSE v Ukrajini

Misija OVSE v Ukrajini je delovala od leta 1994 do aprila 1999, ko je uspešno zaključila svoj mandat. Misija je bila ustanovljena z namenom nudenja organizacijske podpore strokovnjakom OVSE za ustavna in gospodarska vprašanja, ki so bili poslani v Ukrajino, in poročanja glede razmer v krimski regiji.

Misija OVSE v Estoniji

Misija OVSE je delovala v Estoniji od februarja 1993 do konca leta 2001. Temeljna naloga misije je bilo spodbujanje nadaljnje integracije in boljšega medsebojnega razumevanja med skupnostmi v Estoniji.

Misija OVSE v Latviji

OVSE je v Latviji ustanovila svojo misijo novembra 1993. Misija je delovala do konca leta 1991. Glavne naloge misije so bile predvsem svetovanje glede vprašanj državljanstva, zagotavljanje informacij in svetovanje institucijam, organizacijam in posameznikom ter zbiranje informacij in poročanje o napredku na področju polnega uresničevanja načel, norm in obveznosti OVSE. Aktivnosti misije so bile osredotočene predvsem na proces integracije precejšnjega dela populacije nedržavljanov v latvijsko družbo.

Svetovalna in nadzorna skupina OVSE v Belorusiji

Stalni svet OVSE je 18. septembra 1997 sprejel odločitev o ustanovitvi Svetovalne in nadzorne skupine OVSE v Belorusiji z namenom pomagati beloruskim oblastem pri krepitvi demokratičnih institucij in pri izpolnjevanju obveznosti OVSE. Skupina je začela s svojim delom v Minsku februarja 1994 in je delovala do decembra 2002.

Pomožna skupina OVSE v Čečeniji

Pomožna skupina OVSE je delovala v Čečeniji od aprila 1995 do marca 2003. Skupina je opravljala dve temeljni nalogi: reševanje konflikta in postkonfliktna rehabilitacija. V času konflikta je bila skupina aktivno vključena v posredovanje med sprtimi stranmi. Temeljni cilj je bil doseči mirno rešitev krize in stabilizacijo razmer v Čečeniji skladno z načeli ozemeljske celovitosti Ruske federacije in načeli OVSE. Sedež misije je bil v Grozнем vse do 16. decembra 1998, ko je bilo osebje zaradi poslabšanja varnostnih razmer v mestu evakuirano v Moskvo. Preostalo osebje OVSE je bilo zaradi nadaljnjega poslabšanja razmer evakuirano v Ingušetijo v septembru 1999. Decembra 2000 se je celotna skupina preselila v mesto

Znamenskoje na severu Čečenije. Glavne aktivnosti skupine so bile od takrat usmerjene predvsem v prizadevanja za vrnitev v Grozni. Po sklenitvi sporazuma z ruskim ministrstvom za pravosodje se je skupina po skoraj dveh letih in pol izgnanstva vrnila v Grozni.

VIRI:

- OSCE handbook (2002), <http://www.osce.org/publications/handbook/files/handbook.pdf>, 17. 3. 2003.
- Survey of OSCE Long - Term Missions and other OSCE Field Activities, http://www.osce.org/documents/sg/2004/05/3019_en.pdf, 28. 5. 2004.
- CSCE Helsinki document (1992): Challenges of change, <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/hels92e.htm>, 9. 4. 2003.
- Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča (1992). Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
- [Http://www.osce.org/general/participating_states/](http://www.osce.org/general/participating_states/), 10. 4. 2003.
- U.S. Firm to Demolish Skrunda Radar Station, 4 May, http://fas.org/news/russia/1995/drsov078_u_95001.htm, 10. 4. 2003.

VII.

Klemen Grošelj

MIROVNE OPERACIJE NA OBMOČJU SKUPNOSTI NEODVISNIH DRŽAV

Razpad Sovjetske zveze (SZ) je v nekaterih državah naslednicah povzročil stopnjevanje kompleksnih medetničnih konfliktov.¹ Ruska federacija je poskušala s tedaj novonastalo Skupnostjo neodvisnih držav (SND) te konflikte in sovražnosti razrešiti ali jih ustaviti oz. vsaj preprečiti njihovo nadaljno eskalacijo. V okviru teh prizadevanj so imele osrednjo vlogo t. i. mirovne operacije SND,² ki so se začele v prvi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja. Pri tem moramo upoštevati, da čeprav govorimo o mirovni operaciji v Tadžikistanu formalno-pravno mirovna operacija pod okriljem regionalne organizacije, medtem ko so bile ostale rezultate večstranskih sporazumov.³ Te bi torej lahko opredelili tudi kot samostojne ruske mirovne operacije na območju SND oz. kot mirovne operacije na območju SND, ki potekajo pod formalnim okriljem Organizacije združenih narodov (OZN) ali/in Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).⁴ Danes se je število operacij zmanjšalo na tri in vse tri so odraz statusa quo, ki je nastal na konfliktnih območjih. Sicer pa lahko kot mirovniško najintenzivnejše označimo obdobje med leti 1994–1997.⁵

¹ Tiškov (1999: 578) je v obdobju med leti 1989–1997 na območju SND identificiral devet konfliktov, vključno s prvo čečensko vojno. Ti so skupaj, vendar brez vojne v Čečeniji, terjali 62.700 življenj, pri čemer so bili najbolj krvavi in najdaljši konflikti v Gorskem Karabahu (24.000 mrtvih) in Tadžikistanu (23.500 mrtvih). Tema dvema sledijo spopadi v Abhaziji z 12.000 mrtvimi in spopadi v Južni Osetiji s približno 1.000 mrtvimi.

² V letu 2004 so potekale na območju SND naslednje mirovne operacije: Pridnestrje (sodeluje 500 ruskih vojakov), Južna Osetija (sodeluje 500 ruskih vojakov) in Abhazija (sodeluje 2.000 ruskih vojakov) (The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation, 2003: 64).

³ Ti sporazumi so urejali mandat operacije in status oz. pravni položaj enot, sodelujočih v mirovni operaciji.

⁴ Učni primer je operacija v Abhaziji.

⁵ Zanimivo je, da se je intenzivnost ruske udeležbe v mirovni operaciji na območju SND z začetkom prve čečenske vojne zmanjšala, istočasno pa se je povečala inten-

Pri analizi mirovnih operacij na območju SND se nam kot ključno postavlja vprašanje, zakaj se je Ruska federacija kot regionalna velesila in jedrska sila sploh odločila za mirovne aktivnosti na tem območju. Medijsko izpostavljena sta bila predvsem dva dejavnika: mnogi konflikti so bili neposredna grožnja nacionalni varnosti Ruske federacije oz. so bili grožnja rusko govoreči manjšini na območjih spopadov. Vendar pa ta dejavnika ne razkrivata vse globine ruskega interesa za delovanje na območju SND. Med analitiki obstajajo o teh interesih različna mnenja. Tako Allison (1994) govori o ruskem neoimperializmu v preobliki mirovnih operacij, Finch (1996) priznava Ruski federaciji status edine sile oz. edinega »avtoritativnega rabsodnika«, ki lahko posreduje v teh konfliktih, Sokolov (1997) pa s podrobnejšo analizo opredeli naslednje cilje ruskega delovanja na območju SND:

- zaščita rusko govorečih manjšin v državah naslednicah bivše SZ,⁶
- že predhodna prisotnost ruskih sil na konfliktnih območjih,⁷
- preprečevanje širitve vpliva islamskega radikalizma, predvsem na področje osrednje Azije (Tadžikistan),
- zaustavitev ali preprečevanje širjenja konfliktov v neposredni bližini Ruske federacije, ki bi lahko ogrozili njeno ozemeljsko celovitost (Abhazija, Južna Osetija),
- preprečevanje prodora zahodnega vpliva na prostor SND.

Kot razloga za mirovno delovanje Ruske federacije na območju SND Jermolajev (2000) dodaja še naslednja dva:

1. očitna nezmožnost lokalnih oblastnih struktur, da rešijo lokalne medetnične spore in konflikte,
2. odsotnost mehanizmov za zagotavljanje kolektivne varnosti na območju bivše SZ.

MacFalane (1997: 521) kot enega izmed motivov za rusko mirovniško delovanje na območju SND dodaja rusko težnjo po preprečitvi prihoda tujih vojaških sil, tudi večnacionalnih mirovnih, na ozemlje bivše SZ.

Zaradi slednjega je bila stabilizacija oz. zaustavitev konfliktov na območju bivše SZ predvsem v prvi Jelcinovi administraciji eden osred-

zavnost ruske udeležbe v mirovnih operacijah na Balkanu – UNPROFOR (Hrvaška in BiH), kasneje SFOR, IFOR in KFOR.

⁶ Ruska zunanja politika je v letih 1992–1995 videla v mirovnih operacijah idealno diplomatsko-vojaško sredstvo za zaščito interesov rusko govoreče manjšine v kavkaškem in neevropskem delu bivše SZ, medtem ko je interese ruske manjšine v baltskih državah poskušala zaščititi predvsem z diplomatsko-gospodarskimi sredstvi.

⁷ V letu 1992 so bile nekatere enote bivše Rdeče armade, ki so se opredelile kot ruske enote, na območjih etničnih konfliktov. Ker so bile to enote z dokaj visoko ravno bojno pripravljenosti, jih je rusko civilno in vojaško vodstvo uporabilo kot sredstvo za umiritev oz. zaustavitev konfliktov (Tadžikistan).

njih nacionalnovarnostnih interesov. Vendar pa moramo pri tem poudariti, da bi mirovne operacije, ki jih je na območju SND izvedla Ruska federacija, le stežka opredelili z enim samim nacionalnovarnostnim ciljem oz. zgoraj navedenim dejavnikom. Pri analizi razlogov in ciljev ruskega delovanja moramo upoštevati tudi okoliščine, v katerih so mirovne operacije potekale. Pri tem je treba izpostaviti predvsem velik vpliv očitkov mednarodne skupnosti in nekaterih držav naslednic SZ o neoimperializmu in neizpolnjevanju mednarodnih standardov,⁸ ki veljajo za tovrstne operacije v svetu. Ti so Rusko federacijo prisilili, da je v svojem od začetka sicer samostojnem delovanju v Pridnestrju in Južni Osetiji v letih 1992–1993 poskušala dodati multilateralni značaj. Operaciji v Abhaziji in Tadžikistanu je izvajala pod okriljem SND oz. OVSE in OZN, pri čemer pa je skrbno ohranjala svojo prevladujočo vlogo. Ruski federaciji je bil osrednji interes izvajati mirovne operacije pod okriljem SND predvsem zaradi ohranjanja svojega vodilnega položaja v tej organizaciji, zaradi ohranjanja lastnega regionalnega statusa in zato ker je že ustanovna listina SND predvidevala mirovne operacije v državah članicah.⁹

Ruska vojaška doktrina in mirovne operacije v SND

Ruska federacija se je pri izvedbi mirovnih operacij na območju SND soočala z mnogimi težavami, med katerimi so izstopale predvsem naslednje:

- a) tranzicijska gospodarska kriza, ki je Rusko federacijo zajela v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja,
- b) iskanje nove ruske zunanje politike, ki je bila v tem obdobju v tranziciji in je šele oblikovala svojo pravo identiteto, kar se je najvidneje odražalo prav v odnosu do »bližnje tujine«,¹⁰

⁸ Finch (1996) opozarja predvsem na težave v zvezi z nepristranskostjo ruskih mirovni sil in uporabo sile, ki je v operacijah OZN omejena na samoobrambo, kar pri delovanju Ruske vojske ni vedno veljalo (npr. Tadžikistan). Kot glavni razlog za te ruske težave Jermolajev (2000) izpostavlja dejstvo, da Ruska vojska nikoli ni bila niti predvidena niti izurjena za izvajanje tako občutljivih operacij. Ruska vojska ni nikoli razvila lastne celovite doktrine mirovnih operacij oz. ni izdelala vojaških priročnikov o delovanju in ravnanju v mirovnih operacijah. Zato se je pri delovanju svojih enot včasih bolj, včasih manj uspešno trudila uporabljati in uveljavljati standarde in postopke, ki jih uporablja OZN.

⁹ V tem pogledu je bistveno 3. poglavje ustanovne listine SND, ki v 12. členu opredeljuje mirovne operacije kot sredstvo soočanja z grožnjami teritorialni celovitosti držav članic ter opredeljuje pravico do samoobrambe v skladu z 51. členom ustanovne listine OZN (Charter of the Commonwealth of Independent States).

¹⁰ Izraz, ki se ga v Rusiji pogosto uporablja za označevanje območja bivše SZ.

- c) težave pri oblikovanju nove vojaške doktrine in koncepta nacionalne varnosti Ruske federacije,
- č) (pre)oblikovanje Ruske vojske iz ene izmed vojsk naslednic sovjetske Rdeče Armade v pravo nacionalno vojsko, ki bo sposobna braniti oz. uveljaviti ruske nacionalne interese. Ta proces so spremljale mnoge težave: pomanjkanje proračunskih sredstev za obrambo, notranja reorganizacija, radikalno številčno zmanjševanje Ruske vojske, umik enot iz držav nekdanjega Varšavskega pakta in iz nekaterih bivših republik SZ ter nenazadnje razvijanje in oblikovanje lastnega vojaškega doktrinarnega razmišljanja, katerega cilj je bilo oblikovanje nove ruske vojaške doktrine 1993.

Iskanje nove ruske zunanje politike in reforma Ruske vojske sta imela izredno pomemben vpliv na izvajanje mirovnih operacij na območju SND. Ruska zunanja politika se je glede odnosa do »bližnje tujine« že na začetku znašla pred vprašanjem, kako in na kakšen način naj deluje na tem območju. Tako v ministrstvu za zunanje zadeve kakor tudi v samem Kremlju sta se oblikovali dve stališči: izolacionistično in intervencionistično. Izolacionistično stališče, ki je predvidevalo omejevanje ruske vojaške dejavnosti znotraj meja Ruske federacije, so podpirala predvsem ruska liberalna gibanja. Intervencionistično stališče, ki je predvidevalo aktivno rusko zunanjo politiko in v okviru nje tudi vojaške aktivnosti Ruske vojske na območju »bližnje tujine« v skladu z ruskimi nacionalnimi (varnostnimi) interesi, pa je prevladovalo predvsem v visokih vojaških in diplomatskih krogih.

Do sredine leta 1992 je v ruski zunanji politiki prevladovalo izolacionistično stališče mladih liberalcev in reformistov, katerih ideje je zastopal zunanji minister A. Kozirjev. Izhodišče tedanje ruske zunanje politike je bilo krepitev avtoritete mednarodnih in regionalnih organizacij (OZN, OVSE, SND), ki naj bi institucionalizirale dobrososedske odnose med naslednicami SZ, pri čemer naj bi osrednjo vlogo odigrali SND in OVSE. Mirovne operacije so bile torej v tem okviru opredeljene kot manifestacija diplomatskih naporov oz. doseženih sporazumov med sptimi stranmi (Sokolov, 1997).

Vendar pa so naraščajoče število konfliktov, njihova silovitost (tu izstopajo Abhazija, Gorski Karabah in Tadžikistan), množice beguncev na ozemlju Ruske federacije¹¹ in nenazadnje težave enot Ruske vojske, ki so bile na konfliktnih območjih, prisilili ruske oblasti v iskanje ravnotežja med izolacionističnim in intervencionističnim stališčem. Iskanje ravnotežja je dejansko pomenilo odmik od izolacionističnega koncepta, kar je sredi leta 1992 privedlo do preobrata v ruski zunanji politiki. Tedaj prevladujočo izolacionistično usmerjenost je začela odkrito izpodrivati inter-

¹¹ Samo v letu 1992 naj bi z ozemelj bivše SZ prišlo na ozemlje Rusije več 100.000 beguncev.

vencionalistična usmerjenost, ki so jo zagovarjale ruske varnostne strukture (*siylovi strukturi*).¹² Premik se je vse bolj odražal tudi v naravi mirovni operacij, ki so potekale na območju SND. Že začetne operacije v Pridnestrju in Južni Osetiji so bile odmik od izolacionizma, vendar so še vedno poskušale biti izjemna in ne rutinska aktivnost ruske zunanje politike. Podobnega ne moremo trditi za mirovni operaciji, ki sta potekali v Abhaziji in Tadžikistanu. Za obe, predvsem v začetnih fazah, je bila namreč značilna uporaba sile oz. grožnje s silo kot sredstva za umiritev spopadov in za doseganje prekinitve sovražnosti in v obeh so se jasno kazali ruski nacionalnovarnostni interesi, čeprav sta operaciji v kasnejši fazi prek sodelovanja opazovalcev OZN in OVSE pridobili širši, mednarodni značaj.

Glavni dokaz prevlade intervencionistov je ruska vojaška doktrina iz leta 1993, ki je kot eno izmed groženj vojaški varnosti opredeljevala tudi zatiranje pravic in legitimnih interesov državljanov Ruske federacije¹³ v tujih državah.¹⁴ Odgovor na to grožnjo je ruski vojaški in politični vrh videl tudi v mirovni operacijah, predvsem v mirovni operaciji vsiljevanja miru. Tako so bile mirovne operacije opredeljene kot sredstvo uveljavljanja ruskih nacionalnih interesov oz. kot sredstvo preprečevanja prodora zahodnih interesov na območje SND. Kljub navedenemu je ruski vojaški vrh nenehno poudarjal, da je nujni pogoj za uspešnost mirovni operacij nevtralnost mirovni sil in sprejemljivost njihove prisotnosti s strani vseh sprtih strani, česar pa dogodki na terenu niso vedno potrjevali (Sokolov, 1997; Allison, 1994; Finch, 1996).

Začetna odsotnost enotnega in jasnega doktrinarnega stališča do mirovni operacij je tudi v ruski vojski privedla do razdvojenosti glede narave mirovni operacij. Tako je prvi, prevladujoči pogled zagovarjal oblikovanje mirovni sil po zgledu enot, kakršne je v svojih mirovni operacijah uporabljala OZN. Te operacije so imenovali operacije v podporo miru (*operatsii po poderžaniju mira*).¹⁵ V bistvu gre za t. i. klasične

¹² Ta prelom je bil v veliki meri posledica notranjepolitičnega spopada med predsednikom Jelcinom in parlamentom (naveza Ruckoj–Hazbulatov) glede bodoče ustavne ureditve Ruske federacije. Za zmago v tem spopadu je Jelcin vse bolj potreboval podporo ruskih varnostni struktur, predvsem pa Ruske vojske, te pa so v zameno za lojalnost zahtevale določene politične koncesije, med katerimi je bila tudi sprememba ruske zunanje in obrambne politike. Poleg tega pa so se tedaj v Ruski federaciji začela krepiti tudi stališča, da Ruska federacija pod vodstvom zunanjega ministra Kozirjeva vodi neuravnoteženo zunanjo politiko, ki je evropocentrična in pretirano dojemljiva za zahodne interese, ki pa ne upoštevajo ruskih nacionalni interesov in marginalizirajo ruski mednarodni položaj. Alternativa naj bi bila uravnotežena, na ruskih nacionalni interesih temelječa zunanja politika. Pomembna sestavina te zunanje politike naj bi bila tudi krepitev sodelovanja z državami na območju Azije, predvsem z LRK in Indijo (glej Sokolov, 1997, in Anderson, 1997).

¹³ Raba izraza »državljan Ruske federacije« je povezana z dejstvom, da so lahko svi rusko govoreči državljani bivše SZ zaprosili za rusko državljanstvo, če so to želeli.

¹⁴ Tudi v doktrini iz leta 2000 je ostal ta člen nespremenjen.

¹⁵ Angl. *Operations for the Maintenance of Peace*.

mirovne operacije, kjer mirovne sile nadzorujejo izvajanje premirja ali prekinitev ognja, ki ga običajno sprejmejo vse sprte strani, zaradi česar se angažira predvsem lahke, motorizirane enote vojske (primer takšne operacije je bila operacija v Pridnestrju). Za potrebe teh operacij in kasnejših operacij pod okriljem OZN je Ruska vojska v privolško-ural-skem vojaškem okrožju ustanovila učni center, kjer so bodoče ruske pripadnike mirovnih sil urili v skladu s prakso in načeli mirovnih operacij OZN. Osrednja formacija, ki se uri v tem centru, je motorizirani bataljon, opremljen z lahkim orožjem, oklepnimi transporterji in tovornjaki. Tu pa se podobnost z mirovnimi operacijami OZN tudi konča, kajti v ruskem primeru ima vsak t. i. mirovniški bataljon na območju SND tudi svojo podporno bojno skupino, opremljeno s topništvo, bojnimi helikopterji in letali, ki lahko mirovni bataljon – če je treba – podprejo. Pripadniki ruskih mirovnih sil lahko skoraj nemudoma preidejo iz »vzdrževalcev« miru v »vsiljevalce« miru oz. lahko tudi nasilno ločujejo sprte strani (Allison, 1994: 2).

To pa nas privede do drugega pogleda v Ruski vojski, ki je bolj teoretično-alternativne narave in so ga zagovarjali predvsem častniki, ki so sodelovali v bojih (Pridnestrje, Gorski Karabah in Tadžikistan).¹⁶ Gre za tezo, da morajo mirovne sile ves čas imeti realno udarno vojaško moč, zaradi česar morajo biti opremljene z daljnometnim topništvom, bojnimi helikopterji in letali ter mobilno rezervo oklepnih in mehaniziranih enot. V ruski terminologiji so to operacije za vzpostavitev miru (*mirotvorčeskije operatsii*),¹⁷ v katerih se ločitev sprtih strani doseže z uporabo sile ali z grožno uporabo sile. Primer takšne operacije sta operacija v Tadžikistanu in deloma operacija v Abhaziji. V tovrstnih operacijah naj bi prvenstveno sodelovale ruske motostrelske enote kopenske vojske (KOV)¹⁸ in enote ruskih obmejnih sil.¹⁹

Dileme o naravi mirovnih operacij je v vrhu ruske vojske razrešilo stanje v Ruski vojski in njene številne mednarodne obveznosti v tistem

¹⁶ Gre predvsem za poveljujoče častnike, ki so se zaradi spleta okoliščin znašli v krvavih spopadih na teh območjih. V tem pogledu izstopajoča avtoriteta je general Lebed, bivši poveljnik ruske 14. armade, ki naj bi s posegom med sprtima stranema v Moldovi izsilil začetek pogovorov o premirju in s tem omogočil začetek mirovne operacije.

¹⁷ Angl. *Peacemaking Operations*.

¹⁸ Dejansko so večino mirovnih operacij v svetu, pa tudi na območju SND do 1. 8. 2001 izvedle ruske zračnodesantne enote, izjemi sta samo operaciji v Tadžikistanu in Pridnestrju, ki so ju izvedle enote KOV, pa še te so bile pod poveljstvom zračnodesantnih enot. Tako je šele leta 2001 poveljevanje vsem mirovnim operacijam prevzelo poveljstvo KOV, ki je med rednimi rotacijami enot začelo nadomeščati zračnodesantne enote z motostrelskimi enotami KOV. Ta proces je tako v decembru leta 2004 privedel do ustanovitve enote t. i. 15. (samarske) mirovne brigade (3.000 mož), ki je specializirana za izvajanje mirovnih operacij (RIA, 1. 12. 2004, in RFN, 3. 2. 2005).

¹⁹ Ker so te operacije pogosto potekale na obmejnih območjih Ruske federacije ali držav članic SND, so vanje vključevali tudi enote ruskih obmejnih sil.

obdobju.²⁰ Oboje je vojaški vrh med leti 1992–2001 prisililo k številnim improvizacijam pri uporabi enot Ruske vojske v mirovnih operacijah tako na območju SND kakor tudi drugod po svetu. Tako so zaradi visoke ravni bojne pripravljenosti in profesionalnosti v vseh mirovnih operacijah v tujini uporabili zračnodesantne enote, medtem ko so v mirovnih operacijah na območju SND uporabili preostale bolj pripravljene enote KOV. V Pridnestrju (sprva trije bataljoni 27. motostrelske divizije) in Tadžikistanu (201. motostrelska divizija) so sodelovale predvsem enote KOV, ki so bile tedaj dejansko edine kolikor toliko pripravljene in popolnjene enote Ruske vojske. Ker pa so se s tem kapacitete KOV v celoti izčrpale, je bilo poveljstvo Ruske vojske že v operaciji v Južni Osetiji (sprva padalski polk), še bolj pa v Abhaziji prisiljeno uporabiti zračnodesantne enote.²¹ Ob tem moramo poudariti, da je poveljstvo Ruske vojske v največji možni meri glede na dane okoliščine poskušalo sestavo mirovnih enot prilagoditi naravi mirovne operacije oz. grožnjam, s katerimi so se enote na terenu soočale. Tovrsten primer je okrepitev enot 201. divizije v Tadžikistanu z dodatnimi vojaki in težko opremo, elementi specialnih enot in letalsko podporo (bojni helikopterji Mi-24 in letala Su-25) (Allison, 1994; Jermolajev, 2000; *The Military Balance*, 2004/05: 109).

S prihodom Putinove administracije, predvsem pa s sprejetjem nove ruske vojaške doktrine leta 2000 in neke vrste »bele knjige«²² leta 2003 smo priča pomembnim spremembam v ruskih pogledih na mirovne operacije. Ti predvidevajo osredotočenje Ruske vojske na sodelovanje v mirovnih operacijah z mandatom OZN ali v okviru dejavnosti OVSE, medtem ko bi napetosti na območju SND Rusija poskušala reševati predvsem v okviru Sporazuma o kolektivni varnosti SND oz. v okviru Organizacije kolektivne varnosti, ki je nastala leta 2003. Osrednji dejavnik stabilnosti na območju SND naj bi bile v prihodnje v državah članicah nameščene enote za hitro posredovanje SND, katerih največji delež predstavljajo ravno ruske enote (*Военная доктрина Российской Федерации*, 2000; *The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation*, 2003).

²⁰ Sodelovanje v enotah OZN v Bosni ter kasneje v silah IFOR in SFOR v BiH ter KFOR na Kosovu, pri čemer je skupni ruski potencial za izvajanje mednarodnih mirovnih operacij leta 1996 štel 22.000 mož (Jermolajev, 2000: 4).

²¹ Pri uporabi enot Ruske vojske, predvsem enot KOV, je v letih 1994–1996 in 1999–2001 pomembno vlogo igrala tudi vojna v Čečeniji, ki je zelo obremenila zračnodesantne enote, še bolj pa enote KOV.

²² Uradni naziv dokumenta je »Glavne naloge razvoja oboroženih sil Ruske federacije« (2003).

Konflikti in mirovne operacije na ozemlju SND

Na območju SND je bilo izvedenih šest mirovnih operacij (od tega ena t. i. ruska notranja mirovna operacija) in ena opazovalna misija (SND in OVSE). Sodelovanje v teh mirovnih misijah je zelo obremenjevalo Rusko vojsko, saj je npr. leta 1994 v njih sodelovalo približno 36.000 do 38.000 mož, od tega po grobih ocenah med 16.000 in 24.000 v t. i. operacijah za vzpostavitev miru (predvsem Tadžikistan) in med 12.000 in 16.000²³ v operacijah v podporo miru (Allison, 1994: 2, 3–7). Ob upoštevanju težav, s katerimi se je tedaj soočala Ruska federacija in njene oborožene sile, lahko ugotovimo, da je obseg angažiranja impresiven, še posebej, če ga primerjamo s silami IFOR, v katerih je leta 1995 sodelovalo 60.000 mož²⁴ iz 16 držav Nata in 13 partnerskih držav (www.nato.int/docu/facts/2000/role-bih.htm, 27. 1. 2005). Intenzivnost ruskega delovanja v mirovnih operacijah na območju SND se je začela zmanjševati šele po letu 1997, torej je bil obseg dejavnosti relativno velik (med – kot je bilo že zapisano – 36.000 in 38.000 mož) kar pet let.²⁵ Število sodelujočih se je hitro zmanjšalo leta 1998, ko je obsegalo komaj 30 % sil, ki so bile angažirane leta 1994, oz. 12.000 ruskih vojakov (Jermolajev, 2000: 6).²⁶ Med leti 1999–2003 se je število predvsem zaradi umirjanja razmer še nadalje krčilo in je tako ob koncu leta 2003 doseglo skupaj 3.000 vojakov: Pridnestrje 500 vojakov, Južna Osetija 500 vojakov in Abhazija 2.000 vojakov (The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation, 2003: 64).

Moldova

Prva operacija v podporo miru se je na območju SND začela poleti leta 1992 v Pridnestrju. V letih 1990–1991 so se zaradi moldovskih teženj po priključitvi k Romuniji in nekaterih do ruske in ukrajinske manjšine diskriminatornih ukrepov pojavile medetnične napetosti, ki so vrh dosegle jeseni leta 1990 z razglasitvijo Pridnestrškega avtonomnega območja ruske in ukrajinske manjšine (danes Transdnestrška moldavijska repu-

²³ Številke so zaradi spreminjajoče se narave operacij približne.

²⁴ Ob tem je treba upoštevati tudi dejstvo, da je v obdobju 1992–1996 nadaljnjih 1.500 ruskih vojakov sodelovalo v mirovnih misijah OZN, še posebej na območju bivše Jugoslavije (Former Yugoslavia – UNPROFOR, www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_b.htm, 27. 2. 2005).

²⁵ V IFOR se je število vojakov že leta 1996 zmanjšalo na 32.000 (www.nato.int/docu/facts/2000/role-bih.htm, 27. 1. 2005).

²⁶ Pri tem je pomembno vlogo odigrala ruska finančna kriza leta 1998, ki je še nadalje zmanjšala že tako majhna proračunska sredstva, namenjena obrambi, ki so leta 1998 znašala približno 4 milijarde USD (Military Balance, 1999/00: 109).

blika). Skozi celotno leto 1991 so se napetosti stopnjevale, dokler niso spomladi leta 1992 izbruhnili spopadi med moldovskimi silami in pridnestrskimi rusko-ukrajinskimi enotami. V boje so se bolj ali manj odkrito vpletali tudi zunanji dejavniki. Tako je pridnestrške sile v veliki meri oborožila in podpirala ruska 14. armada,²⁷ nameščena na tem območju, medtem ko so na vladni strani delovali romunski »prostovoljci« in »neznano« težko topništvo, ki je silovito obstreljevalo mesto Benderi (Way, 2003; Sokolov, 1997).

Zaradi pritiskov Ruske federacije in mednarodne skupnosti je bil med Rusko federacijo in Moldovo 23. 6. 1992 dosežen sporazum o načelih mirne razrešitve oboroženega spopada v Pridnestrju, ki je predvidel prekinitev sovražnosti, ločitev sprtih strani na 220 km dolgi in 10–20 km široki varnostni coni, oblikovanje nadzorne komisije, sestavljene iz predstavnikov obeh sprtih strani in Ruske federacije, ter namestitev tristranskih mirovnih sil, sestavljenih iz ruskih, moldovskih in pridnestrskih enot, pri čemer je sprva šest, danes pa en bataljon ruskih sil tvoril t. i. vmesno cono. Glavnino sil so tvorile enote ruske vojske, ki so prispele iz privolško-uralskega vojaškega območja. Te enote so poleg nalog, predvidenih v okvirnem sporazumu, skupaj z deli 14. armade izvajale tudi nekatere policijske naloge, predvsem na ozemlju Transdnestrške moldavijske republike. Cilj policijskih aktivnosti je bila razorožitev razbojniških oz. kriminalnih skupin, ki so načrtno izzivale spopade na razmejiteni črti. Pomemben del aktivnosti pripadnikov ruskih mirovnih sil je tudi zaščita hidrocentrale na reki Dnester, na kateri je bilo kar nekaj poskusov razstrelitve jezua (ta zaščita pogosto zahteva uporabo sile). Operacija je relativno uspešna, saj ohranja prekinitev sovražnosti in ločitev sprtih strani ter s tem omogoča začetek diplomatskega reševanja spora (Sokolov, 1997).

Sredi devetdesetih let se je v reševanje spora aktivno vključila OVSE, ki je začela petstranski pogajalski forum, ki ga sestavljajo Moldova, Transdnestrška moldavijska republika, OVSE, Ruska federacija in Ukrajina. Tem naporom se je v zadnjih letih pridružila tudi Evropska unija (EU) s predlogom o zamenjavi dosedanjih pretežno ruskih mirovnih sil z mirovnimi silami EU.²⁸ Vendar pa so predlogi EU in evropski pritiski, ki so privedli do moldovske zavrnitve predloga rešitve,²⁹ ki sta ga sprti strani dosegli v Moskvi spomladi leta 2004, zgolj privedli do odkritega

²⁷ Ruski uradni viri trdijo, da je ruska 14. armada le ločila sprti strani in preprečila pokol in trpljenje civilistov ter s tem jeseni leta 1992 dosegla prekinitev sovražnosti.

²⁸ V okviru prizadevanj EU za končanje spora je 1. decembra 2005 začela delovati mešana EU-moldovsko-ukrajinska opazovalna misija, ki naj bi nadzorovala ukrajinsko-moldovsko mejo na območju Transdnestrške moldavijske republike (Kommerstant, 2. 12. 2005).

²⁹ Predlog je predvideval federativno ureditev Moldove, kjer bi bilo Pridnestrje le ena izmed visoko avtonomnih federalnih enot. Moldova je sporazum na predlog EU zavrnila (Russia Journal, 30. 4. 2004).

spora med Rusko federacijo in EU (Russia Journal, 26. 2. 2004, 27. 2. 2004 in 30. 4. 2004). Posledica tega je zavlačevanje umika ruske 14. armade z območja Pridnestrja, ki bi moral biti v skladu z dogovorom, sprejetim v okviru OVSE leta 1997, dokončan v letu 2002 (Russia Journal, 18. 11. 2004): tako pa danes Ruska federacija vse bolj odkrito izraža svojo nepripravljenost na umik s tega območja (Interfax-Military News Agency, 27. 1. 2005).

Gruzija

Na ozemlju Gruzije od leta 1992 oz. leta 1993 potekata dve mirovni operaciji. V tej državi so se konec osemdesetih, še posebej pa na začetku devetdesetih let zaradi prebujanja gruzijskega nacionalizma, ki ga je poosebljal tedanji predsednik Gamsahurdija, začele v z manjšinami poseljenih regijah Abhazije in Južne Osetije pojavljati težnje po odcepitvi. Gruzijska uporaba sile v obeh pokrajinah je sprožila krvave spopade, ki so privedli do de facto samostojnosti obeh pokrajin in notranjepolitičnega zloma Gruzije, ki se je končal s padcem Gamsahurdijeve administracije in krajšo državljansko vojno. V oba spora sta se vpletli tako Ruska federacija kakor tudi ZDA. Slednje še posebej v drugi polovici devetdesetih let zaradi strateških naftnih interesov oz. t. i. naftovodne diplomacije,³⁰ v začetku 21. stoletja pa v okviru t. i. vojne proti terorizmu. Za razvoj dogodkov so bili najpomembnejši odnosi med Rusko federacijo in Gruzijo, ki so bili vsa leta gruzijske neodvisnosti zelo napeti in v nekaterih obdobjih tudi sovražni. Še posebej napeti so bili odnosi v letih 1991–1992, saj je Ruska federacija zaradi nestrinjanja s politiko tedanjega predsednika Gruzije prikrito podpirala težnje tako Abhazije kakor tudi Južne Osetije. Odnosi med državama so se začasno izboljšali po Ševarnadzejevem prevzemu oblasti, pri čemer so mu v veliki meri pomagale prav enote Ruske vojske, nameščene na ozemlju Gruzije. Temu obdobju relativno stabilnih odnosov med državama je z izbruhom druge čečenske vojne leta 1999 sledila zaostritev odnosov, saj je ruska stran Gruzijo obtoževala, da je v pogorju Pankisi nudila zatočišče čečenskim upornikom. Z revolucijo vrtnic jeseni leta 2003, predvsem pa s prevzemanjem oblasti predsednika Šakašvilija so se odnosi še dodatno ohladili in spustili na najnižjo raven do sedaj (Sokolov, 1997; Russia Journal, 5. 2. 2004, 3. 6. 2004, 7. 7. 2004, 8. 7. 2004, 5. 8. 2004, 14. 9. 2004).

³⁰ ZDA želijo velike zaloge nafte in zemeljskega plina iz bogatega Kaspijskega bazena v največji možni meri transportirati prek naftovoda in plinovoda Cheyen-Baku, katerega pomemben del poteka prav prek ozemlja Gruzije. Temu nasproten je seveda interes Ruske federacije, ki je vsaj do konca devetdesetih let prejšnjega stoletja želela izgradnjo naftovoda in plinovoda preprečiti, pri čemer je uspešno izvajala pritisk na Gruzijo ravno s svojim vplivom na obe nestabilni separatistični regiji (Bahgat, 2001: 236–240).

Med množico problemov v odnosih med državama izstopajo predvsem naslednji: zatekanje čečenskih upornikov v pogorje Pankisi, vprašanje ruskih vojaških baz na ozemlju Gruzije, napadi na ruske častnike in ruske mirovne enote ter prisotnost ameriških inštruktorjev, pa tudi krepitev ameriškega vpliva v Gruziji nasploh. Do posebej nevarnih zaostritev v odnosih je prišlo poleti leta 2004. Tedaj so gruzijske oblasti zaplenile dva ruska tovornjaka s strelivom, namenjenim mirovnim silam v Južni Osetiji, in uradno grozile, da bodo njihove sile streljale na vsa plovila, ki prevažajo pretežno ruske turiste v separatistično regijo Abhazijo. Obe dejanji sta izzvali burno reakcijo uradne Moskve, ki je gruzijsko stran odkrito opozorila, da bi streljanje na ruske turiste pomenilo sovražno dejanje. Temu so se pridružile še prikrite ruske grožnje v obliki obsežnih vojaških vaj Ruske vojske na mejnih območjih z Gruzijo. Kljub trenutni pomiritvi so odnosi med državama še vedno zelo hladni (Russia Journal, 5. 2. 2004, 3. 6. 2004, 7. 7. 2004, 8. 7. 2004, 5. 8. 2004, 14. 9. 2004).

Mirovna operacija v Južni Osetiji, avtonomni regiji Gruzije, ki teži k odcepitvi in združitvi s Severno Osetijo (del Ruske federacije), se je začela skoraj istočasno kot operacija v Pridnestrju poleti leta 1992. Gre za mirovno operacijo, ki temelji na sporazumu med Rusko federacijo, Gruzijo in Južno Osetijo in katere cilj je preprečitev širitve konflikta v rusko Severno Osetijo. Po hudih bojih med gruzijskimi in južnoosetijskimi silami je leta 1992 na razmejitveni črti nastalo območje brezvladja, v katerem so delovale različne kriminalne združbe, ki so ogrožale prebivalstvo. Na ruski predlog je bil junija 1992 dosežen Dagomski sporazum, ki je formaliziral obstoječo prekinitev ognja, ločitev sprtih strani in namestitev mirovnih sil, ki so jih sestavljale enote obeh sprtih strani in Ruske federacije. Po določitih sporazuma naj bi vsaka stran v mirovne sile pripevala bataljon, ki bo sodeloval v skupnem nadzoru razmejitvene črte, umiku enot in razpustitvi ter razorožitvi lokalnih paravojaških struktur in milic. Nadzor nad izvajanjem sporazuma naj bi bil v rokah trilateralne komisije. Ta bi reševala vse administrativne in druge težave, povezane z mirovno operacijo. Dagomski sporazum ni bil nikoli v celoti uresničen. Dosežena je bila sicer prekinitev ognja, ločitev sprtih strani pa ne, kajti obe sprti strani sta svoje enote, sodelujoče v mirovnih silah, sčasoma vse bolj popolnjevali z lokalnim prebivalstvom, kar je na razmejitveni črti onemogočilo izvajanje skupnih patrolj. Zato je moral v letih med 1992–1995 okrepljeni ruski bataljon³¹ (približno 1.000 mož) prevzeti večino bremena izvajanja mirovne operacije nase. Čeprav so se razmere po letu 1995 izboljšale, ker sta obe sprti strani iz svojih mirovnih enot v veliki meri izločili lokalne elemente, to ni omogočilo uresničitve določila o skupnih patroljah in ločitvi sprtih strani. Ruskim pripadnikom mirovnih sil je

³¹ Gre za motostrelski bataljon, ki pa nima samo lahke oborožitve, ampak ima v svoji sestavi tudi tanke, bojna vozila pehote in drugo težko orožje.

namesto skupnih patrolj uspelo vzpostaviti mehanizem srečanj sprtih strani na ločitveni črti, na katerih so razreševali potencialno konfliktno situacije (Sokolov, 1997). Zaradi razširitve razbojništva in organiziranega kriminala so ruske mirovne sile začele izvajati tudi vse več policijskovarnostnih nalog (Lewis in Mark, 1998: 73–74).

Konflikt je bil med leti 1992–2003 bolj ali manj ustavljen. Razmere so se ponovno zaostriale po izvolitvi gruzijskega predsednika Šakašvilija, katerega osnovni politični cilj je ozemeljska celovitost Gruzije in približevanje Zahodu (Russia Journal, 5. 2. 2004 in 5. 8. 2004). To je med sprtima stranema povzročilo povečanje napetosti, zato je poleti leta 2004 zopet prišlo do izbruha spopadov. Spopadi so zahtevali na obeh straneh več človeških življenj in še dodatno zaostriili odnose med Rusko federacijo in Gruzijo. Razmere je umirilo šele rusko in mednarodno posredovanje, ki je privedlo do umika gruzijskih sil, ki niso bile del mirovnih sil (Russia Journal, 8. 7. 2004, 19. 7. 2004 in 19. 8. 2004).

Druga mirovna operacija na območju Gruzije poteka v demilitariziranem območju ob reki Inguri in je prva mirovna operacija pod okriljem opazovalne misije OZN in SND. Napetosti v Abhaziji so se začele pojavljati leta 1989, vendar tedaj zaradi popuščanja tedanjih oblasti v Tbilisiju, ki so regiji priznale visoko raven samouprave, niso privedle do odprtega spopada. Razmere so se zaostriale leta 1992,³² ko so gruzijske sile poskušale s silo prevzeti nadzor nad uporno pokrajino. Izbruhnila je vojna, v kateri je bil silovit začetni prodor številčnejših gruzijskih sil zelo uspešen, tako da so Gruzijci zasedli glavno mesto Abhazije Suhumi. Z vključevanjem vedno večjega števila kavkaških prostovoljcev in ruskih Kozakov ter ob letalski in pomorski podpori neidentificiranih sil³³ pa je zmagovati začela nasprotna stran. Vojna je bila zelo krvava še posebej zato, ker sta obe strani izvajali politiko etničnega čiščenja.

Julija 1993 je bil dosežen sporazum o prekinitvi bojov in ločitvi sprtih strani, ki je zavezoval Rusko federacijo, da zagotovi potrebne mirovne sile, ki bi nadzorovale prekinitve ognja in ločitev sprtih strani, medtem ko naj bi OZN zagotovila 50 vojaških opazovalcev, ki bi nadzorovali razmere na razmejitveni črti. Vendar pa so zaradi gruzijskega zavračanja

³² Po odstavitvi predsednika Gamsahurdije januarja 1992 so se on in njegovi privrženci zatekli v gruzijsko regijo Mingrelijo, od koder so začeli napade na gruzijske vladne sile. Tedanji voditelj Gruzije Edvard Ševarnadze je iskal način, kako bi onemogočil upornike (zviadisti), ki so med drugim Abhazijo izrabljali kot zatočišče. Tako naj bi z vodstvom Abhazije dosegel dogovor o omejenem pregonu zviadistov na ozemlju Abhazije, čeprav obstoj tega sporazuma danes obe strani zanikati. Gruzijske sile so avgusta 1992 stopile na ozemlje Abhazije in začele prodor proti glavnemu mestu Suhumiju, kar je označilo uradni začetek abhazijsko-gruzijske vojne (MacFarlane, 1997).

³³ Sokolov (1997) navaja izjave očitvidcev o ruskem letalskem bombardiranju gruzijskih čet in transportih ruskega orožja abhazijski strani z ladjami ruske vojne mornarice. Uradna Moskva je zanikala vsakršno vpletenost v spopad in trdila, da je bilo delovanje ruskih sil na tem območju strogo nepristransko in samoobrambne narave.

ruskih mirovnih sil in neupoštevanja njihovega mandata v septembru leta 1993 ponovno izbruhnile sovražnosti, med katerimi je abhazijskim silam uspelo vzpostaviti stanje, kakršno je bilo pred začetkom vojaških operacij leta 1992. Gruzija, soočena s porazom, eksodusom skoraj 300.000 Gruzijcev z območja Abhazije in neposredno grožnjo državljanske vojne v Gruziji,³⁴ je decembra 1993 soglašala z mirovno operacijo pod okriljem SND in avtorizacijo OZN. Tako sta 1. 12. 1993 obe sprti strani podpisali dvostranski sporazum, ki je potrdil veljavnost dogovora, doseženega julija 1993. Operacija se je uradno začela leta 1994 z razmestitvijo 3.000 mož Ruske vojske vzdolž reke Inguri, ki je ločevala sprti strani. Razmestitev je potekala v skladu z natančno določenim in dogovorjenim mandatom, ki je bil omejen na območje pokrajine Gal oz. ožje porečje reke Inguri. Ruske mirovne enote so se razporedile s tremi bataljoni v Abhaziji in enim na ozemlju Gruzije, medtem ko se poveljnik mirovnih enot nahaja v Suhumiju, njegov namestnik pa na ozemlju Gruzije. Po razmestitvi mirovnih sil je v avgustu 1994 začela s svojim delom tudi opazovalna misija OZN (UNIMIG), ki je nadzorovala tako delovanje ruskih mirovnih sil kakor tudi aktivnosti sprtih strani. Mirovne sile so vzpostavile kontrolne točke, demilitarizirale ločitveno črto in območje očistile min in drugih neeksplozivnih ubojnih sredstev. Operacija je še vedno v teku, a v precej zmanjšanem obsegu, tako da danes v njej sodeluje okoli 2.000 vojakov (The Military Balance 2004/05: 109; The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation, 2003: 64).

Kot ena večjih slabosti operacije se je izkazala odsotnost policijskih enot, ki bi – predvsem na območju Abhazije – izvajale notranjevarnostne naloge, kot je boj zoper organizirani kriminal in z njim povezana kazniva dejanja. Na ločitveni črti in v demilitariziranem območju so te naloge sicer prevzeli pripadniki mirovnih sil, ki pa niso uspeli v celoti preprečiti selitev kriminalnih združb iz Gruzije v Abhazijo in obratno (Sokolov, 1997; Finch, 1996; Lewis in Mark, 1998: 71–72).

Spor se danes s pomočjo OVSE rešuje v okviru ustavnih sprememb v Gruziji, s katerimi bi Abhaziji zagotovili visoko stopnjo avtonomije. Abhazijska stran te predloge zavrača, saj naj bi tak status že imela, in zato vedno bolj odkrito teži k priključitvi k Ruski federaciji. Delovanje in naporu mednarodne skupnosti so zaradi pomanjkanja enotnega in celovitega pristopa k problemu dokaj neuspešni in razrešitve problema kratkoročno ni pričakovati. Podobno kot v primeru Južne Osetije so tudi v

³⁴ Ponovno so izbruhnili spopadi med pristaši Gamsahurdije in pristaši Ševarnadzeja. V spopade se je aktivno vpletla Ruska federacija, ki je politično in vojaško podprla Ševarnadzejevo stran. Tako je Ruska vojska blokirala in zavarovala glavne komunikacijske linije v Gruziji, s čimer je preprečila prodor Gamsahurdijejevih privržencev v gruzijsko glavno mesto Tbilisi. Po zmagi je Ševarnadze privolil v ohranitev ruskih baz v Gruziji in v članstvo v SND, pri čemer je slednje omogočilo izvajanje mirovne operacije v Abhaziji (Sokolov, 1997; Finch, 1996).

Abhaziji k ponovnemu povečanju napetosti prispevale nekatere izjave novega gruzijskega vodstva o reintegraciji Gruzije, v katero bi bila – po njihovih besedah – lahko vključena tudi uporaba sile (Russia Journal, 5. 8. 2004; Lewis in Mark, 1998: 72).

Gorski Karabah

Konflikt v Gorskem Karabahu ima na območju SND najdaljšo zgodovino. Korenine spora segajo v daljno leto 1921, ko je tedanje sovjetsko vodstvo krščansko armensko enklavo Gorski Karabah priključilo muslimanskemu Azerbajdžanu (Moordian in Druckman, 1999: 709). Krvavo obdobje tega konflikta se je začelo konec osemdesetih let z medetničnimi napetostmi, ki so bile posledica teženj večinskega armenskega prebivalstva Gorskega Karabaha po priključitvi k Armeniji. Poskus sovjetskih oblasti, da z razmestitvijo zveznih sil med sprtima stranema preprečijo širjenje spopadov, je bil neuspešen. Posledica so bili izbruhi spopadov med milicami obeh strani, ki so se po razpadu SZ še povečali. Poseben zagon so spopadi dobili med umikom enot bivše Rdeče armade (tedaj že uradno enot Ruske vojske), med katerim sta sprti strani bolj ali manj nasilno izpraznili več skladišč orožja. Konflikt se je razplamtel prek meja Gorskega Karabaha in prerasel v vojno med Armenijo in Azerbajdžanom. Že od vsega začetka so v sporu posredovale mnoge države, mednarodne organizacije in posamezni državniki. Tako je bilo v letih 1991–1995 kar šest različnih poskusov posredovanja v sporu,³⁵ a žal noben poskus ni bil uspešen. Položaj Ruske federacije je bil zaradi njenih geostrateških interesov³⁶ dvoumen, saj je v sporu bolj ali manj odkrito podpirala armensko stran, čeprav je večkrat poskušala, tudi v sodelovanju z drugimi mednarodnimi dejavniki, doseči mirno rešitev spora (Moordian in Druckman, 1999).

Prelomna točka konflikta je bila silovita jesensko-zimska (1993–1994) ofenziva gorskokarabaško-armenskih sil, v kateri so te osvojile celotno ozemlje Gorskega Karabaha oz. tretjino ozemlja Azerbajdžana. Azerbaj-

³⁵ Prvo posredovanje je bilo posredovanje predsednik Ruske federacije Jelcina in predsednika Kazahstana Nazarbajeva septembra 1991, drugo je bilo iransko posredovanje od februarja do maja 1992, tretje je bil poseg Nazarbajeva v avgustu 1992, četrto je bilo posredovanje Konference za varnost in sodelovanje v Evropi (KVSE) med februarjem 1992 in decembrom 1994, tej vzporedno je potekalo rusko posredovanje med novembrom 1993 in decembrom 1994 in kot zadnje poteka od decembra 1995 posredovanje OVSE oz t. i. skupine iz Minska (Mooradian in Druckner, 1999: 710–711).

³⁶ Armenija je ena najtesnejših ruskih zaveznic na Kavkazu in država, v kateri ima Ruska federacija nameščene precejšnje vojaške potenciale (3.500 vojakov, eskadriljo letal Mig-29 in protiletalsko enoto s sistemi SAM-10 in SAM-6). Zaradi tega zaveznitva je Azerbajdžan Rusko federacijo obtoževal dvoličnosti in ni verjel v dobronamernost ruskih diplomatskih aktivnosti (Russian Military in the »Near Abroad«; The Military Balance, 2004/05: 109).

džanskemu porazu na fronti se je zaradi spopadov med opozicijo in vladajočo elito pridružil še notranjepolitični zlom Azerbajdžana. Silovit diplomatski pritisk Ruske federacije in mednarodne skupnosti, grožnja nadaljevanja gorskokarabaško-armenske ofenzive in splošna izčrpanost obeh strani so maja 1994 privedli do podpisa sporazuma o prekinitvi sovražnosti, ki se je bolj ali manj ohranila vse do danes.³⁷ Ker je Azerbajdžan zavračal možnost razmestitve mirovnih sil SND (večino bi sestavljale enote Ruske federacije, ki jo je Azerbajdžan obtoževal podpiranja armenske strani), so rešitev poiskali v okviru OVSE. Ta je leta 1996 na to področje razmestila več vojaških opazovalcev, ki še danes nadzorujejo spoštovanje prekinitve sovražnosti. Konflikt trenutno miruje, kar pa ni posledica aktivnosti mednarodne skupnosti, ampak izčrpanosti obeh sprtih strani.

Tadžikistan

Najobsežnejša mirovna operacija na območju SND in edina prava mirovna operacija SND³⁸ je potekala v Tadžikistanu. V tej bivši sovjetski republiki je poleti in v začetku jeseni leta 1992 divjala krvava državljanska vojna med islamističnim opozicijskim gibanjem in prokomunističnim gibanjem Nacionalna fronta. V navzkrižnem ognju sprtih strani se je znašla tudi ruska 201. motostrelska divizija, katere oporišča so postala na eni strani zavetišča za begunce, na drugi strani pa cilj napadov obeh sprtih strani, ki sta v njej videli predvsem vir orožja, streliva in druge vojaške opreme. Tak položaj ruske enote in ruski geostrateški interesi so prisilili ruski politično-vojaški vrh, da je ukrepal in jeseni leta 1992 201. divizijo okreplil z dodatnimi silami. Okrepljena 201. divizija je bila sposobna izvajati obrambne, predvsem pa omejene ofenzivne aktivnosti zlasti na območju glavnega mesta Dušanbej. S prihodom dodatnih enot (oddelki *Specnaza*) je 201. divizija svoje aktivnosti razširila še na zaščito pomembnih komunikacij, pri čemer je mnogokrat aktivno podpirala vojaške aktivnosti provladne strani oz. je onemogočala opozicijske sile.

Po porazu islamističnega gibanja in njegovem odhodu v Afganistan je Ruska federacija z novo tadžikistansko vlado podpisala sporazum o vojaški pomoči in sodelovanju med obema državama. Ta sporazum je omogočil Ruski federaciji, da je v državi namestila ruske obmejne enote, katerih osrednja naloga je bilo preprečiti prodor islamskega radikalizma iz Afganistana v Tadžikistan oz. varovanje tadžikistansko-afganistanske meje. Vendar pa je po hudih spopadih na afganistansko-tadžikistanski

³⁷ Kljub prekinitvi ognja so na razmejitveni črti še vedno pogosti spopadi, ki zahtevajo tudi človeška življenja (Interfax-Military News Agency: Azerbaijani serviceman reported killed by Armenian gunfire, 27. 1. 2005).

³⁸ To je edina mirovna operacija, v kateri so poleg ruskih enot sodelovale tudi enote nekaterih drugih držav članic SND.

meji pozimi in spomladi leta 1993 Ruska federacija začela diplomatsko iniciativo, katere cilj je bilo oblikovanje multinacionalnih mirovni sil SND, ki bi skupaj zagotavljale stabilnost v regiji. Tako je bil novembra 1993 na vrhu SND sprejet sklep o oblikovanju skupnih mirovni sil SND, ki so jih poleg že razmeščenih ruskih enot prispevali še Uzbekistan,³⁹ Kirgizija in Kazahstan, vsaka država v obsegu enega motostrelskega bataljona (Sokolov, 1997: 8; Allison, 1994: 7; Lewis in Mark, 1998: 70–71).

Delovanje mirovni sil SND je leta 1994 s svojo opazovalno misijo UNMOT in posebnim odposlancem podprla tudi OZN. Predstavniki OZN so poleg običajnih nalog (posredovanje, nadziranje prekinitve ognja itd.) vzdrževali tudi zvezo z mirovnimi silami SND v Tadžikistanu in z misijo OVSE (Lewis in Mark, 1998: 70–71). Misija OZN je svoje delo zaključila maja 2000, to je po podpisu sporazuma med vladno in opozicijsko stranjo, medtem ko misija OVSE s svojimi aktivnostmi še vedno nadaljuje (krepitev demokratičnih načel v družbi, razvoj medijev itd.). Misija OZN je bila dokaj uspešna in je že leta 1994 dosegla sporazum o premirju, leta 1997 pa mirovni sporazum med sprtima stranema. Po podpisu mirovnega sporazuma leta 1997 se je mandat sil SND osredotočil na preprečevanje vdorov islamskih radikalcev iz sosednjega Afganistana, pri čemer so mirovne enote SND vse bolj igrale vlogo podpore ruskim obmejnimi enotam, nameščenim na tadžikistansko-afganistanski meji. Leta 2000 so se mirovne enote SND z izjemo ruskih sil umaknile, pri čemer je Ruska federacija status svojih enot v Tadžikistanu sprva legalizirala z dvostranskim sporazumom med Rusko federacijo in Tadžikistanom o vojaškem sodelovanju in pomoči, leta 2003 pa z multilateralnim sporazumom Organizacije kolektivne varnosti (*Collective Security Treaty Organization* – CSTO),⁴⁰ v skladu s katerim so ruske sile v Tadžikistanu postale del sil za hitro posredovanje CSTO.

³⁹ Uzbekistanska enota uradno ni bila del mirovni sil SND in je delovala pod lastnim poveljstvom, čeprav je aktivnosti usklajevala s poveljstvom mirovni sil SND (Sokolov, 1997: 8).

⁴⁰ CSTO, ki jo sestavlja t. i. jedro SND (Ruska federacija, Belorusija, Kazahstan, Kirgizija, Tadžikistan in Armenija), je postala v letu 2004 zelo aktivna. V OZN ji je uspelo pridobiti status regionalne organizacije in status opazovalke v Generalni skupščini OZN. Prav tako je okrepila sodelovanje s t. i. Šanghajsko skupino, predvsem na področju boja proti terorizmu in organiziranemu kriminalu. Del tega sporazuma je tudi razmeščanje ruskih sil na območju srednje Azije. Gre za novo obliko ruskega širjenja vpliva na območju SND, osredotočenega na Kavkaz in srednjo Azijo. Tako je Ruska federacija v okviru CSTO v Kirgiziji (Kant) vzpostavila zračno bazo ruskega vojnega letalstva in v Tadžikistanu z letalskimi elementi okrepljeno rusko 201. divizija s 7.800 možmi. Ruske obmejne enote pa so se skoraj že v celoti umaknile in predale varovanje meja tadžikistanskim silam (The Military Balance 2004/05:109; Russian Ministry of Foreign Affairs, 13. 1. 2005).

Ruska federacija – Severna Osetija in Ingušetija⁴¹

Leta 1992 so izbruhnili spopadi med dvema ruskima avtonomnima republikama: Ingušetijo in Severno Osetijo, in sicer zaradi spora o regiji Prigorodni. Ruske zvezne oblasti so na območje spopadov poslale močne enote t. i. notranjih vojsk ministrstva za notranje zadeve z »mandatom« vsiljevanja miru. Te enote so ločile sprte strani in vsilile razpustitev ter razorožitev lokalnih milic. Konflikt se je sredi devetdesetih let končal s sporazumom med obema sprtima stranema. Operacija sicer ne sodi v okvir mednarodnih mirovnih operacij, je pa zanimiva, ker kaže na premik v načinu reševanja ruskih notranjih konfliktov. Do leta 1994 so se zvezne oblasti trudile uporabljati načela mednarodnih mirovnih operacij tudi v notranjih konfliktih, konec leta 1994 pa je prišlo pri razreševanju tovrstnih sporov skladno s prej navedenimi doktrinarnimi spremembami do poudarjanja uporabe vojaške sile. Ta pristop je svojo »učinkovitost« kar dvakrat demonstrirala v Čečeniji.

Zaključek

Če si na koncu postavimo vprašanje, zakaj se je Ruska federacija tako obsežno angažirala na prostoru SND, se nam odgovor ponuja kar sam od sebe: ker nihče drug tega ni želel storiti. EU je bila tedaj zaposlena s krvavim razpadom bivše Jugoslavije in ni opazila konfliktov tam nekje na vzhodnem robu evropske celine. S problemi območja bivše SZ se je zdaj bolj, zdaj manj intenzivno s svojimi misijami ukvarjala le OVSE. ZDA pa so tedaj opredeljevale nove varnostne izzive in nacionalne interese v svetu, ki je nastal s koncem hladne vojne. Do sprememb v odnosu tako Evrope kakor tudi ZDA je prišlo šele v začetku 21. stoletja. EU se je s problemi tega prostora srečala z začetkom procesa širitve na vzhod. Tedaj so se nekdam tako politično kakor tudi geografsko oddaljeni problemi nevarno približali mejam skupnega evropskega prostora. Ameriški interes za prostor bivše SZ je povečala globalna vojna proti terorizmu, ki se odraža v ameriški vojaški prisotnosti v Gruziji, Kirgiziji, Tadžikistanu in Uzbekistanu. Ruska federacija se zaradi obsežnega in intenzivnega zahodnega poseganja na območje SND počuti ogroženo, zaradi česar poskuša vse bolj odkrito omejevati ta vpliv, kar vodi v vse ostrejša spore in nesoglasja med Rusko federacijo in Zahodom (Moldova, Ukrajina). Pri tem je nujno poudariti, da tudi sedaj tako EU kakor tudi ZDA ne vedo, kako rešiti še vedno aktualne spore na območju SND, kar se zelo

⁴¹ Kako velik in dolgoročen pomen in vpliv je imela ta mirovna operacija, se je žal še enkrat pokazalo ob tragediji s talci v severnoosetijskem Beslanu, kjer je prisotnost ruskih zveznih notranjih vojsk preprečila ponovitev severnoosetijsko-ingušetijskih spopadov z začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja.

nazorno odraža v primeru Gruzije in njenih dveh kriznih območij (Abhazija in Južna Osetija). Tako se zdi, da je strah, da bo vpletanje in prepletanje interesov različnih držav vodilo v nove konflikte ali v prebujanje starih konfliktov na tem območju, več kot upravičen.

Če povzamemo: kljub kompleksnim okoliščinam je bilo tako v Ruski federaciji kakor tudi na celotnem območju SND izvedenih le šest mirovnih operacij,⁴² od tega sta samo dve potekali pod formalnim okriljem SND (Abhazija⁴³ in Tadžikistan). Razlogov za tako majhno število je več, pri čemer lahko kot glavne opredelimo sledeče (Jermolajev, 2000: 6):

- a) pomanjkanje politične volje članic SND za sodelovanje v operacijah pod okriljem SND,
- b) odsotnost učinkovitega civilnega nadzora nad oboroženimi silami in odsotnost jasnih civilno-vojaških odnosov v večini držav članic SND,
- c) večina držav članic ni zmogla prispevati lastnih kontingentov, zaradi česar se je morala Ruska federacija opirati le na lastne sile,
- č) pomanjkanje skupne jasne vizije o uporabi mirovnih sil SND in
- d) odklonilno stališče nekaterih članic do prisotnosti ruskih enot v mirovnih silah.

V teh okoliščinah je Ruska federacija preostale operacije izvedla samostojno oz. v sodelovanju s sptimi stranmi, kar pomeni, da jih je tudi vodila samostojno in običajno nosila tudi večino bremen njihovega izvajanja.⁴⁴ To je v mnogih državah, kjer so operacije potekale, sprožilo nasprotovanja in obtožbe na njihov račun. Obtožbe, upravičene ali neupravičene, so močno vplivale na razumevanje teh operacij na Zahodu in na medijske ocene o njihovi uspešnosti. Uspešnost mirovnih operacij je bila različna, toda splošna ugotovitev je, da bi bil prostor SND brez njih kljub kritikam in protislovjem mnogo bolj turbulenten in nestabilen. Spopadi bi bili bolj krvavi, bili bi daljši in zahtevali bi več žrtev. Podobni bi bili vojni v Gorskem Karabahu, ki je potekala več let, zahtevala 24.000 življenj, prerasla v meddržavni spopad, povzročila obsežno materialno škodo in gospodarsko izčrpanost vseh vpletenih ter se končala s stanjem ne vojne ne miru z visoko verjetnostjo ponovnega izbruha spopadov.

⁴² Aktivnosti v Gorskem Karabahu ne moremo opredeliti kot mirovno operacijo, ampak kot opazovalno misijo.

⁴³ Na začetku je legalnost operacije izvirala iz sklepa SND, kasneje pa iz mandata OZN.

⁴⁴ Tako je leta 1998 na vrhuncu ruske finančne krize v teh operacijah sodelovalo skupaj skoraj 12.000 mož, kar je ruski obrambni proračun stalo 80 milijonov dolarjev ali 512,4 milijonov rubljev po tedanjem menjalnem tečaju (Jermolajev, 2000: 6).

VIRI:

- Alexander Sokolov (1997): Russian Peace-keeping Forces in the Post-Soviet Area, *Restructuring The Global Military Sector: New Wars*, Chapter 8, www.memo.ru/hr/hotpoints/peace/peacekeep.htm, 20. 2. 2003.
- Charter of the Commonwealth of Independent States, www.cis.minsk.by/ENGLISH/charter.htm, 21. 2. 2003.
- Finch C. Raymond (1996): *The Strange Case of Russian Peacekeeping Operations in the Near Abroad 1992–1994*, Berlin Information-centre for Transatlantic Security, www.bits.de/NRANEU/docs/finch96.htm, 20. 3. 2003.
- Interfax-Military News Agency: Russia not ready to fully withdraw property from Transdnistria, www.militarynews.ru/EMAIN.ASP, 27. 1. 2004.
- Interfax-Military News Agency: Azerbaijani serviceman reported killed by Armenian gunfire, www.militarynews.ru/EMAIN.ASP, 27. 1. 2004.
- Kommersant, EU Comes to Monitor the Transdnistrian Border, www.kommersant.com/doc.asp?id=631759, 2. 12. 2005.
- Jennifer Anderson (1997): *The limits of Sino-Russian strategic partnership*. The International Institute for Strategic Studies, London. New York: Oxford University Press.
- Mihael Jermolajev (februar 2000): Russia's international peacekeeping and conflict management in the post-Soviet environment. V: *Boundaries of Peace Support Operations: The African Dimension*. Mark Malan Monograph 44, www.iss.co.za/Pubs/Monographs/No44/Russia'sPeacekeeping.html, 20. 2. 2003.
- Ministrstvo za obrambo Ruske federacije (21. 4. 2000): Vojaška doktrina Ruske federacije. Министерства обороны Российской Федерации 21 апреля 2000 г.: Военная доктрина Российской Федерации, www.mil.ru/articles/article3644.html, 20. 2. 2003.
- Ministrstvo za obrambo Ruske federacije (2003): *The Priority Tasks of the Development of the Armed Forces of the Russian Federation*, www.mil.ru/AZVSRF_Eng1.pdf, 20. 2. 2003.
- Moorad Moordian in Daniel Druckman (1999): Hurting Stalemate or mediation? The Conflict over Nagorno-Karabakh, 1990–1995, *Journal of Peace Research* 36(6): 709–727.
- NATO Fact Sheets: NATO's role in Bosnia and Herzegovina, www.nato.int/docu/facts/2000/role-bih.htm, 27. 1. 2005.
- Neil S. MacFarlane (1997): On the front lines in the near abroad: the CIS and the OSCE in Georgia's civil wars. *Third world Quarterly* 18(3): 509–525.
- Pravda (1. 8. 2001): Peacekeeping Functions Handedover to the Land Forces, www.english.pravda.ru/politics/2001/08/01/11495.html, 25. 2. 2003.
- RFN, Андрей Волков (Andrej Volkov): У миротворцев – все первое (U mirotvoccev-vse pervoe), www.vesti.ru/comments.html?id=33093, 3. 2. 2005.
- RIA Novosti: Russia gets its first peacekeeping brigade, 1. 12. 2004.
- Rossiskie Vesti (18. 11. 1999): *The Basic Provisions of the Military Doctrine of*

- the Russian Federation (Основные положения военной доктрины Российской Федерации).
- Roy Allison (1994): Peacekeeping in the Soviet Successor States. Chailiot Paper 18, www.iss-eu.org/chailiot/chai18e.html, 20. 2. 2003.
- Russia Journal: Moldova suggests EU participate in Transdnistrian peacekeeping force, www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=42704, 27. 2. 2004.
- Russia Journal: EU urges Russia to withdraw troops from Transdnistria, www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=42690, 26. 2. 2004.
- Russia Journal: Moldova disagrees with Transdnistrian settlement plan, www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=43603, 30. 4. 2004.
- Russia Journal: US wants Russia out of Transdnistria, www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=46407, 18. 11. 2004.
- Susan L. Clark (1994): The Russian Military in the Former Soviet Union – Action and Motivations. *Jane's Intelligence Review* 12(94): 538–543.
- The Military Balance 1999/00 (1999): Russia, International Institute for Strategic Studies, London.
- The Military Balance 2004/05 (2004): Russia, International Institute for Strategic Studies, London.
- United Nations: Peacekeeping, Former Yugoslavia – UNPROFOR, www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_b.htm, 27. 2. 2005.
- Valerij Tiškov (1999): Ethnic Conflicts in the Former USSR: The Use and Misuse of Typologies and Data. *Journal of Peace Research* 36(5): 571–591.

VIII.

Vladimir Prebilič

MIROVNE OPERACIJE NA AFRIŠKI CELINI

Uvod

Kolonialna preteklost je bistveno vplivala na razvoj vseh vrst konfliktov, ki so in bodo tudi v bodoče pretresali afriško celino. Razlog za to je treba iskati v izjemno globoki zakoreninjenosti kolonizatorskih kultur, ki so svoj vrh dosegle v času imperializma. Kolonialisti so namreč še vedno prepričani, da Afriki ponujajo samo tisto, kar v resnici potrebuje. Oblikoval se je poseben paternalizem, ki so ga sprejemali tudi Afričani sami, kar gre vsaj deloma pripisati vzgoji, saj se je večina dekolonizacijskih državnikov izobraževala na evropskih univerzah. Postopek dekolonizacije je hkrati spremljal bolj ali manj jasno definiran vzorec neokolonializma, ki je temeljil na nadzoru gospodarskega presežka oz. njegovem odlivu in izvozu. Čeprav se je konec 2. svetovne vojne sicer začel formalni proces dekolonizacije afriške celine, se je dekolonizacija dejansko začela šele s t. i. afriško renesanso konec devetdesetih let 20. stol. (Brumen in Jeffs, 2001: 8). Našteto lahko zgolj dodamo k stalnim negativnim vplivom, ki so skupni vsem afriškim državam: velika notranja nestabilnost, slabi naravni pogoji (ruralna prenaseljenost) in splošna revščina ter številne meddržavne konfrontacije. Prav slednje so v veliki meri posledica oblikovanja državnih meja s strani kolonizatorjev, ki so si želeli posredno zagotoviti čimvečji del kolonialnega ozemlja, ter postopnega oblikovanja regionalnih afriških sil, ki si hočejo tudi s pomočjo (vsiljene) promocije lastnih idej zagotoviti čimvečje vplivno območje. Sedaj, ko smo priča številnim spopadom na afriški celini, se Zahod sprašuje, kdo bo aktivno sodeloval pri zagotavljanju miru in varnosti. Odgovornost se pogosto prenaša na različne (neafriške) organizacije ali nekdanje države kolonizatorke, največkrat pa se od Afrike same pričakuje, da se bo spopadla z omenjenimi težavami. Številne negativne izkušnje pri reševanju konfliktov na afriški celini so oddaljile mednarodno skupnost in posamezne države od aktivnejše vloge pri reševanju afriških konfliktov. Tudi veliko rudno bogastvo afriške celine¹ ne zmanjšuje vsesplošne revščine

¹ S pomočjo ilegalnega izkopavanja diamantov si je paravojaško in revolucionarno gibanje UNITA v Angoli zagotovilo stalen vir dohodka za boj proti oblastem. Oboroženi spopadi, ki so zahtevali prek 200.000 žrtev, so temeljili na ilegalni trgo-

Afričanov, temveč – ravno obratno – ustvarja in omogoča številne meddržavne in državljanske vojne. Tako Elwert (2001: 56) ugotavlja, da se v Afriki postopoma oblikuje zaokrožena tržišča nasilja.

OZN, dekolonizacija in reševanje konfliktov

V šestdesetih letih 20. stol. se je tudi s pomočjo velikega angažiranja OZN začel postopek dekolonizacije. Ko je bila leta 1945 ustanovljena OZN, je 750 milijonov ljudi ali tretjina svetovnega prebivalstva živela na kolonialnih ozemljih. Danes jih na tovrstnih ozemljih živi le še 2 milijona. OZN je v IX. poglavju Ustanovne listine (UL) v 73. in 74. členu predvidela postopek dekolonizacije in je v ta namen v XII. poglavju UL oblikovala mednarodni skrbniški sistem, v členih 86–91 XIII. poglavja UL pa opredelila tudi Skrbniški svet. Ta sistem je 80 nekdanjim kolonijam omogočil, da so s pomočjo OZN legitimno in legalno dosegle samostojnost in neodvisnost po mirni poti.² Za uresničitev omenjenih dosežkov je bila opredeljena tripartitna sestava Skrbniškega sveta.³ Njegova naloga je bila ugotoviti možnosti za začetek postopka in postopek voditi do uresnitve samostojnosti držav (United Nations Handbook, 2000: 150). Da bi pospešili proces dekolonizacije, je Generalna skupščina OZN leta 1960 sprejela deklaracijo o dodeljevanju neodvisnosti kolonijam, ki je postala znana pod imenom Deklaracija o dekolonizaciji, temeljila pa je na dejstvu, da imajo vsi ljudje pravico do samoodločbe. Leta 1962 je Generalna skupščina oblikovala poseben organ, ki je bdel nad izvajanjem te deklaracije, in sicer je bil to Posebni komite za dekolonizacijo (Historical Background – UN, 2004: 1).

Vendar samostojnost nekdanjih afriških kolonij in oblikovanje samostojnih držav nista vodila v stabilizacijo razmer na afriški celine. Samo v obdobju 1961–1983 je prišlo med afriškimi državami, ki so bile del gibanja neuvrščenih držav, do 15 večjih vojaških konfliktov.⁴ Analiza teh

vini z diamanti, od katerih si je UNITA v letih 1992–1998 zagotovila 3,72 milijarde USD. Tovrstna trgovina je bila tako velik problem, da je VS OZN leta 1993 sprejel Resolucijo 864, s katero je prepovedal vsakršno trgovanje z diamanti iz Angole, ki nimajo uradnega žiga angolskih oblasti. Prav tako je bil v Angolo prepovedan uvoz kakršnega koli rudarskega orodja. Podobno povezavo je mogoče dokazati v primeru državljanske vojne v zahodnoafriški državi Sierra Leone (Custers, 2001: 87).

² Zadnje območje, ki si je prek Skrbniškega sveta OZN zagotovilo neodvisnost, je Vzhodni Timor. Neodvisen je postal maja 2004 in prav takrat tudi član OZN.

³ V skladu s 86. členom UL OZN se v njegovi sestavi nahajajo: predstavniki ozemelj v postopku, stalne članice VS OZN in zadostno število izvoljenih držav članic, katerih število mora presegati skupno število prvih dveh skupin. Zaradi takšne opredelitve sta se obseg in sestava Skrbniškega sveta (mandatna doba voljenih držav članic je 3 leta) nenehno prilagajala novim razmeram oz. postopku dekolonizacije in osamosvajanju ozemelj (United Nations Handbook, 2000: 149).

sporov in spopadov je potrdila hipotezo, ki predvideva večjo verjetnost spopadov med dvema državama, od katerih se vsaj ena srečuje z notranjimi destabilizacijskimi procesi. V številnih izmed njih v času hladne vojne OZN ni sodelovala, zato se je veliko konfliktov nizke intenzivnosti končalo tako, da so bili doseženi bilateralni sporazumi, ki pa so – resnici na ljubo – nastajali pretežno zaradi vojaške izčrpanosti ene ali obeh sprtih strani. Ti sporazumi sporov niso reševali vsebinsko, zato bi lahko govorili le o začasnih prekinitvah konfliktov in verjetni obnovi sovražnosti takoj, ko bo ena stran (ali več strani) razpolagala s sredstvi za nadaljevanje konflikta (Tadić, 1987: 106–109).

Obdobje po koncu hladne vojne je bilo marsikje po svetu zaznamovano s številnimi spopadi nižje intenzivnostne stopnje, razpadi držav in državljanskimi vojnami. V samo 12 letih (1990–2001) je bilo v Afriki 57 večjih vojaških konfliktov na 45 različnih lokacijah, od katerih so bili 3 največji notranjedadržavni spopadi oz. državljanske vojne (Eriksson in Sollenberg, 2002: 63). Pri reševanju konfliktov v Afriki je OZN sodelovala na različne načine. Tako je do leta 1999 uspela oblikovati 17 mirovni misij (Weiss, 2001: 82–84). Treba pa je izpostaviti vsaj 3 negativne izkušnje, ki jih je imela OZN na tej celini in ki so imele velik vpliv tako na delovanje te organizacije kot tudi na pripravljenost na sodelovanje držav članic pri nadaljnjih mirovni operacijah v Afriki.

Prva izmed treh izkušenj je bila precedens na področju neposrednega vojaškega vmešavanja. Leta 1979 se je Tanzanija zaradi neposrednega vojaškega pritiska Ugande odločila za vojaško posredovanje v to sicer samostojno državo, s čimer se je končala osemletna barbarska vladavina Idija Amina, ki je zahtevala 300.000 življenj. Ta poseg je bil izjemen z dveh vidikov: Organizacija afriške enotnosti (OAE) je temeljila na teritorialni suverenosti vsake države članice in je že v ustanovni listini obsojala vsakršno poseganje v notranje zadeve katere koli afriške države, kljub temu pa se je predsednik Tanzanije Nyerere odločil za vojaško posredovanje, OAE pa tega posredovanja ni obsodila, s čimer je pokazala, da se je z njim strinjala, in ga je tako dejansko pravno podprla. V VS OZN se o tem ni razpravljalo, pa tudi Tanzanija v nobenem pogledu ni bila kaznovana (Wheeler, 2002: 111–118). To že lahko razumemo kot sporočilo OZN, še posebej pa stalnih članic VS, naj afriške države medsebojne konflikte poskušajo reševati same. Hkrati je v tem posegu sporočilo, da je OAE zmogla toliko politične volje, da je končno vsaj posredno obsodila diktatorske režime v Afriki.

Druga, za OZN še bistveno bolj negativna izkušnja je bila mirovna misija v Somaliji – UNSOM I in II. Posredovanje OZN v Somaliji je prvo,

⁴ Spopadi so potekali med naslednjimi državami: Mali – Burkina Faso, Alžirija – Maroko, Ruanda – Burundi, Etiopija – Somalija – Kenija, Sudan – Čad, Tanzanija – Uganda, Čad – Libija, Alžirija – Maroko – Mavretanija, Angola – Zair (današnja DR Kongo), Libija – Egipt, Benin – Niger, Gvineja – Slonokoščena obala, Tanzanija – Malavi, Gabon – Ekvatorialna Gvineja, Libija – Tunizija (Tadić, 1987: 127–205).

ki ga je VS OZN potrdil po VII. poglavju UL iz izključno humanitarnih razlogov. Popoln razpad Somalije je bil posledica odstranitve diktatorskega režima Siada Barreja leta 1991. Sledila je državljanska vojna med »zmagovalci«, ki naj bi določila novega voditelja Somalije. V državljanski vojni je zaradi sistematičnega pustošenja in spopadov umrlo več kot 650.000 ljudi. OZN se je najprej odločila za organiziranje humanitarne pomoči, ki pa prebivalcev zaradi vojne ni dosegla. Zato je VS OZN sprejel Resolucijo 794,⁵ s katero se je odločil za vojaško posredovanje oz. uporabo vseh razpoložljivih sredstev za vzpostavitev varnega okolja, ki bo omogočilo učinkovito izvajanje humanitarne pomoči. Odločitev je bila v VS OZN sprejeta soglasno⁶ (Wheeler, 2001: 174–186), s čimer je bil humanitarni imperativ prvič legaliziran in legitimiran kot temeljni razlog za uporabo sile v samostojni državi. Hkrati je bilo to pomembno znamenje številnim afriškim državam, da popolna samovolja in sistematično kršenje človekovih pravic vodi v ostro sankcioniranje s strani najširše mednarodne skupnosti. Tudi države članice OAE so začele postopno uvajati sankcijsko miselnost, ki naj bi presegla pravico do teritorialne celovitosti in suverenosti posamezne države, če v njej prihaja do hudih kršitev človekovih pravic. Humanitarno posredovanje OZN v Somaliji pa je bilo izjemno še z enega vidika, saj je sprejem Resolucije 814 VS OZN razširil mandat enotam v Somaliji na celotno državo. Cilj OZN je s sprejetjem te resolucije postal razorožitev vseh paravojaških skupin, pospešitev humanitarne pomoči, zagotovitev vladavine prava in ponovna izgradnja pravne države. Oblikovana je bila posebna misija OZN – UNOSOM II, ki je omenjena določila izvajala na osnovi premirja, ki sta ga sprti strani podpisali na mirovni konferenci v Adis Abebi. Mandata pa kljub povečanju vojaških enot v Somaliji ni bilo mogoče v celoti uresničiti. ZDA so se zapletle že pri postopku razoroževanja paravojaških enot, saj jim ni uspelo nevtralizirati delovanja generala Adida in njegovih pripadnikov. Po neposrednem spopadu, v katerem je padlo 18 ameriških pripadnikov specialnih enot, je javno mnenje v ZDA ustvarilo tak pritisk, da se je predsednik Clinton strinjal z umikom ameriških enot iz Somalije.⁷

⁵ Z resolucijo je bila vsem enotam v Somaliji dodeljena pravica, da uporabijo vsa sredstva za vzpostavitev varnega razdeljevanja humanitarne pomoči (Wheeler, 2002: 186).

⁶ Pred tem je potekala burna razprava pri sprejemanju Resolucije 688 VS OZN, ki je predvidevala vojaško posredovanje OZN v Perzijskem zalivu, ki so ga ZDA skušale predstaviti kot nujno potrebno humanitarno posredovanje. Resolucija ni bila sprejeta soglasno, saj se Kuba, Jemen in Zimbabve niso strinjali s humanitarno utemeljitvijo, ki jo je resolucija vsebovala (Wheeler, 2002: 184).

⁷ Največji očitek Clintonovi administraciji je bilo nepotrebno umiranje ameriških vojakov v Somaliji oz. nepomembnost njihovega sodelovanja. Kongresniki in prebivalstvo so po incidentu v Mogadišu, kjer so razkazovali razkosana trupla ameriških vojakov, odločno zahtevali umik vseh ameriških enot, saj je bilo pred izvajanjem nalog zagotovljeno, da je osnovni cilj ameriških vojakov humanitarna pomoč domačinom in preprečitev humanitarne katastrofe (Wheeler, 2002: 193).

Ameriške vojake so zamenjale enote Indije, Pakistana, Malezije in Egipta, ki pa niso bile sposobne izvajati izjemno ambicioznih določil mandata. Humanitarno posredovanje, imenovano Vrnimo upanje (*Restore Hope*), ki se je v veliki meri spremenilo v pravo humanitarno vojno, tako ostaja – kor rečeno – neuresničeno. Izkušnja iz Somalije je bistveno vplivala na nadaljnje sprejemanje resolucij, predvsem v primerih uporabe določil VII. poglavja UL OZN. Mandati misij so postali bolj »previdni« ter vsebinsko in teritorialno bolj omejeni. Predvsem stalne članice VS OZN so bile še bolj zadržane pri sodelovanju v misijah vsiljevanja miru.

Tretja negativna izkušnja OZN v Afriki pa je bila (ne)sodelovanje pri preprečitvi spora med plemenoma Tutsi in Hutu v Ruandi. Nekateri avtorji (Wheeler, 2002: 209) oba konflikta povezujejo in skušajo pojasniti izjemno pasivno vlogo OZN pri največjem genocidu po koncu 2. svetovne vojne. Neodgovorjeno ostaja vprašanje, ali je bilo genocid v Ruandi mogoče preprečiti oz. ali bi lahko OZN odigrala bolj pomembno vlogo in vsaj zmanjšala število žrtev. Težava je bila v tem, da k reševanju in hitrejšemu odzivanju OZN niso prispevale prav stalne članice VS OZN. ZDA, od katerih so ostale članice pričakovale največ, so prve poboje označile za obrobne spopade in še dolgo potem, ko je bilo tudi s pomočjo boljšega medijskega poročanja povsem jasno, da se v Ruandi odvija genocid, so se predvsem t. i. zahodne vlade odločile za negiranje genocida in se zatele v dosledno zavračanje genocidne terminologije. Pripadniki mirovne misije UNAMIR, ki so bili z Resolucijo 912 VS OZN nameščeni v Ruandi že pred izbruhom konflikta, niso imeli nikakršne pravne podlage za aktivnejše posredovanje v spopadu, poleg tega pa so sami postali tarča napadalcev, saj niso imeli vojaških sredstev za bojno delovanje (Turšič - Lešnjak, 2004: 49–55). Belgija je svoje vojake iz misije umaknila takoj, medtem ko druge države svojih enot tudi pod drugačnim mandatom, vključujoč določila VII. poglavja UL OZN, niso bile pripravljene namestiti v Ruando. Poznejše analize so potrdile domnevo, da bi zgolj 5.000 vojakov z vso logistično podporo in pravico do vojaškega posredovanja lahko preprečilo pomor 500.000 ruandskih civilistov. Prva in hkrati tudi edina, ki je zmogla dovolj politične volje za vojaško posredovanje v Ruandi, je bila Francija, ki je za to, da bi se preprečilo nadaljnje divjanje paravojaških enot in ustavilo pobijanje nedolžnih civilistov, ponudila svoje vojaške enote. VS OZN je s težavo sprejel Resolucijo 929,⁸ ki je omogočila francoski vojaški poseg, imenovan Turkizno (Polman, 2004: 48). Po namestitvi francoskih enot se je humanitarno posredovanje sicer začelo, vendar francoska operacija pod okriljem OZN ni imela pričakovanih učinkov. Genocid je bil v veliki meri že izpeljan, v nastali vseplošni zmedi pa francoske enote niso bile sposobne izvajati temeljnih

⁸ Pri glasovanju se je kar 5 članic VS OZN vzdržalo glasovanja o napatitvi francoskih vojakov v Ruando, in sicer: Brazilija, Nova Zelandija, Pakistan, Nigerija in Kitajska (Polman, 2004: 86). S tem je bila že v osnovi zmanjšana moralna kredibilnost francoskih naporov za ustavitev genocida v Ruandi.

nalog, kot je zagotovitev humanitarne pomoči najbolj potrebnim in preprečitev pobega za genocid najbolj odgovornih. Francija se je znašla pod velikim diplomatskim pritiskom, saj vojaškega posredovanja ni uspela legitimirati kot humanitarno posredovanje. Največji očitok francoski vladi je bil premajhno angažiranje njenih enot in predvsem premajhno število pred pokolom rešenih prebivalcev Ruande (Wheeler, 2002: 233). Francoska operacija v Ruandi je postala primer t. i. prisilnega angažiranja, s katerim je Francija kot pomembna vojaška sila poskušala demonstrirati svojo moč, vendar je bila na koncu obsojena na (diplomatski) neuspeh. Dodatno se je znašla pred očitkom (neo)kolonialnosti, češ da je poskušala prek vzvodov mednarodne skupnosti ponovno stopiti na afriško celino. ZDA so v primeru pokola v Ruandi zaradi predhodne izkušnje v Somaliji ostale v celoti v vlogi opazovalca, saj Clintonova administracija ni bila pripravljena tvegati »humanitarne avanture«.

Gospodarska skupnost zahodnoafriških držav (*Economic Community of West African States - ECOWAS*)

ECOWAS je regionalna organizacija, ki jo je leta 1975 oblikovalo 16 zahodnoafriških držav. Do sedaj je iz organizacije izstopila le Mavretanija leta 2002, tako da danes ECOWAS združuje 15 držav članic.⁹ Osnovni namen organizacije je gospodarsko povezovanje in postopno oblikovanje enotnega gospodarskega zahodnoafriškega območja. V nadaljevanju obstoja in delovanja organizacije so bili dodani še nekateri drugi vidiki sodelovanja držav članic, med katerimi so prevladali predvsem družbenopolitični (ECOWAS, 2004: 1). Pomembna naloga je bil dvig izobrazbe vseh državljanov, med njimi je namreč največ mladih, ki so brez teoretičnega in praktičnega znanja, razvoj gospodarstva pa je odvisen prav od njih. Tako kot to velja za večji del Afrike, lahko neenakost med državljani, predvsem razlike med urbani in ruralnimi področji, najdemo tudi v zahodnoafriški regiji. Vlade ne najdejo pravih odgovorov na zahteve državljanov in reforme, ki bi lahko omogočile enakopravnost prebivalcev, ne dosegajo predvidenih ciljev. Oblikujejo se različna »osvobodilna« in »revolucionarna« gibanja, ki svojo podporo najdejo v razočarani množici mladih in med pripadniki političnih elit, ki so bile onemogočene. Zato politični sistemi omenjenih razmerij vedno bolj posegajo po represivnih ukrepih, postajajo avtokratični, izključujejo opozicijo in vsa stališča, ki so nasprotna uradni vladni politiki. Naloga varnostnih sistemov držav je zaščita vladajočega režima. Poleg tega v te države velikokrat posredno in

⁹ Članice so: Benin, Burkina Faso, Zelenortska otočje, Slonokoščena obala, Gambija, Gvineja, Gvineja Bissau, Liberija, Mali, Niger, Nigerija, Senegal, Sierra Leone in Togo. Skupno število prebivalcev te organizacije presega 215 milijonov, uradni jeziki organizacije pa so: angleški, francoski, portugalski in arabski jezik (Economic Community of West African States, 2004: 1).

s svojimi pričakovanji posegajo tudi sosednje države, največkrat zaradi različnih gospodarskih interesov. Če upoštevamo še veliko raznolikost etnične sestave prebivalstva, ki ima povsem različno hierarhijo in vrednote, kar je tudi posledica kolonialne preteklosti in različnih etničnih zlorab, so notranjedržavni spopadi skoraj neizbežni (Khobe, 2000: 1). Take razmere so v zahodni Afriki pripeljale do številnih državljanskih vojn.

Že dve leti po oblikovanju organizacije ECOWAS so se predsedniki držav članic na vrhunskem srečanju¹⁰ dogovorili o podpisu varnostnega pakta, ki je temeljil na medsebojnem nenapadanju, vladavini demokracije in prava. Pakt je stopil v veljavo leta 1986, ko so ga ratificirale vse države članice. Dodatno so v letih 1978 in 1981 države članice sprejele še dva dopolnilna protokola, ki sta dokončno uveljavila medsebojno spoštovanje in nevmešavanje v notranje zadeve posamezne države članice, oblikovan pa je bil tudi regionalni mehanizem za medsebojno pomoč pri obrambnih vprašanjih. Predvsem drugi protokol je bil velik napredek pri vodenju varnostne politike zahodnoafriškega območja in je predvideval poseg organizacije v notranjedržavni konflikt, če bo organizacija zaznala večjo grožnjo miru in varnosti celotnega območja. Pri tem je ostalo v veljavi naslednje varovalo: za namestitev sil ECOWAS mora predsedujoči v organizaciji dobiti povabilo predsednika prizadete države. V skladu z drugim protokolom je lahko ECOWAS svoje sile (*Allied Armed Forces of the Community* – AAFC) uporabil v naslednjih primerih:

- kadar sta se v vojnem konfliktu znašli dve članici organizacije in je ECOWAS v smislu mirovne misije namestil svoje vojake med obe sprti strani ter jima s tem fizično preprečil nadaljnje spopadanje;
- kadar je v državi prišlo do oboroženega vojaškega spopada in je bila v spopad vključena tudi kakšna sosednja država ali kadar je katera koli stran uživala kakršno koli zunanjo podporo in je predsednik prizadete države organizacijo prosil za posredovanje (Khobe, 2000: 2).

ECOWAS se bistveno razlikuje od OAE in pozneje preoblikovano AU, saj je imela možnost aktivnega posega v tujo državo. To je bila tudi pravna osnova za oblikovanje multilateralnih sil za ohranjanje in vsiljevanje miru, ki so bile podrejene posebnemu organu – skupini za nadzor (ECOMOG). To je bil edinstven pristop, saj je bil ECOWAS prva regionalna organizacija z jasnim konceptom reševanja konfliktov.

Temeljna naloga ECOMOG je postala reševanje konfliktnih razmer v državah članicah in leta 1990 se je ECOMOG znašel pred prvo preizkuš-

¹⁰ Najpomembnejši odločevalski organ ECOWAS je svet predsednikov, ki se sestaja najmanj dvakrat letno. Vmes so seje sveta ministrov, katerega delo omogoča edini stalni organ organizacije – izvršni sekretariat. ECOWAS ima tudi nekatere specializirane svete npr. na področju gospodarstva in socialne politike, posredovalno-varnostni svet in številne druge. Posebno vlogo imata investicijska in razvojna banka ter sodišče, ki pa nima možnosti sankcioniranja rozsodb (U.S. Department of State, 2002: 1).

njo, ko je v Liberiji izbruhnila državljanska vojna (U.S. Department of State, 2002: 1), ki je bila posledica razpada Liberije oz. njenih državotvornih institucij.¹¹ Sledil je notranjedržavni konflikt. Ker je ECOWAS to dogajanje označil za neposredno grožnjo sosednjim državam ter širšemu zahodnoafriškemu območju in je tedanji predsednik Liberije zaprosil za pomoč, je bila sprejeta odločitev za posredovanje. Tako je ECOWAS v sodelovanju z OZN in pod pokroviteljstvom te organizacije leta 1990 na ozemlje Liberije namestil mirovne enote ECOMOG.¹² Vojake so prispevale: Nigerija, Gana, Gvineja, Sierra Leone in Gambija. Multilateralne sile so bile pod neposrednim poveljstvom ganskega generala, medtem ko je večino vseh vojaških enot prispevala Nigerija. Sile so imele mandat, po katerem naj bi se v Liberiji obnovil red in mir ter vzpostavilo vsaj minimalnega okolja, v katerem bodo pripadniki humanitarnih organizacij lahko opravljali svoje delo. V mandatu naj bi se tudi preprečilo nadaljevanje spopadov oz. skušalo sprte strani pripeljati do pogajanj ter prekinilo bojno delovanje paravojaških sil. Svoje delo so pripadniki mirovnih enot opravljali dokaj konsistentno, upoštevajoč skrajno negativne dejavnosti sprtih strani.¹³ Enote ECOMOG so se znašle v razmerah, kjer so vse sprte strani pričakovale pomoč pri obnovitvi ali pridobitvi oblasti.¹⁴ Svet

¹¹ 12. aprila 1980 je višji narednik Samuel Doe izkoristil priložnost in v odsotnosti visokih častnikov sam izvedel vojaški udar, ki je bil načrtovan že pred tem in katerega namen je bil odstranitev oligarhične vlade predsednika Tolberta. Po učinkoviti akciji se je Doe razglasil za novega začasnega predsednika Liberije. Leta 1985 je organiziral volitve in sebe razglasil za zmagovalca. Opozicija je pod vodstvom Charlesa Taylorja organizirala paravojaške enote nacionalne patriotske fronte in začela z gverilskim bojem za odstavitev predsednika Doeja. Paravojaške enote so v nekaj tednih dosegle glavno mesto Monrovia. Cilj te izjemno brutalne državljanske vojne je bilo prizadeti čim več civilistov, kar je sprožilo odhod številnih beguncev v sosednje države. Ko so se tej vojni pridružile še paravojaške enote posameznih lokalnih poveljnikov, je prišlo do popolne zmede, v kateri vladne sile niso bile sposobne vzpostaviti niti najmanjšega nadzora. Prišlo je do popolnega razpada vseh državnih elementov oz. do razpada države. Takrat je predsednik Doe, čeprav osorvažen od številnih drugih držav članic ECOWAS, tudi uradno zaprosil za pomoč. Le predsednik Nigerije, general Babaginda, je bil takoj pripravljen pomagati. Oblikovala sta se dva tabora: anglofonske države zahodnoafriškega območja na čelu z Nigerijo so bile za takojšnjo pomoč oz. vojaški poseg v Liberiji, medtem ko so bile frankofonske države zadržane in so bile bolj naklonjene dialogu, pogajanjem in diplomatskemu reševanju spora. Na vrhunskem srečanju v Gambiji je prišlo do glasovanja o vojaškem posredovanju, pri katerem so se frankofonske države vzdržale. To je bilo dovolj za oblikovanje prvega vojaškega posredovanja ECOWAS (Khobe, 2000: 1–8).

¹² Med najbolj angažiranimi državami pri organiziranju enot ECOMOG je Gana, ki je poleg vojaških kontingentov organizaciji darovala tudi relativno velika finančna sredstva in organizirala številne mirovne konference ter pri reševanju spora v Liberiji in Sierr Leone nenehno zavzemala posredniško držo (Prosper in Aning, 2004: 69).

¹³ Senegal je zaradi stalnih napadov na njihove enote, pri čemer so se vrstile ugrabitve, izsiljevanja in različne oblike nadlegovanja, in po 5 smrtnih žrtvah v svojem kontingentu iz Liberije svoje vojake umaknil (Khobe, 2000: 3).

¹⁴ Predsednik Doe je videl v enotah ECOMOG priložnost za utrditev svojega položaja

predsednikov je sicer ohranil neposredni nadzor nad delom intervencijskih sil, v njegovem imenu pa je vsakodnevni nadzor generalnega sekretarja izvajal za tedanje enoletno obdobje izvoljeni predsednik. Poleg tega sta pri vodenju in nadzoru akcij pripadnikov intervencijskih sil aktivno sodelovala še dva organa: obrambni svet in obrambna komisija.¹⁵ Pri tem posredovanju pa so se pokazale tudi pomanjkljivosti, in sicer je bila najvplivnejša od njih veliko razhajanje pri nadzoru in subordinaciji posameznih kontingentov, saj se države niso bile pripravljene odpovedati nadzoru in poveljevanju lastnim vojakom, kar je bistveno slabilo vlogo in osebnost vrhovnega poveljnika. Vsak poveljnik posameznega nacionalnega kontingenta je bil odgovoren tako vrhovnemu poveljniku kot tudi nacionalnemu načelniku generalštaba. Dodatno oviro je predstavljalo še pomanjkanje soglasja. Države, ki so prispevale vojaške kontingente, se z namestitvijo in načinom dela velikokrat niso strinjale. V primeru posredovanja v Sierr Leone so se pojavila nasprotna mnenja o tem, kdaj in kako uporabiti pripadnike določene države. Razhajanja so šla celo tako daleč, da so države članice ECOWAS nudile lastno ozemlje za usposabljanje paravojaških enot, proti katerim je deloval ECOMOG. Kot negativni dejavnik pri oblikovanju posredovanj ECOWAS so se izkazali geopolitični interesi tretjih, največkrat nekdanjih kolonizacijskih držav.¹⁶ Prav rivalstvo in neusklajeni interesi držav članic, kakršni so se izpostavili pri ECOWAS, velikokrat odvrnejo številne države, da bi se intenzivneje angažirale pri oblikovanju različnih oblik misij. Dodaten negativni dejavnik so tudi velike razlike med državami članicami, upoštevajoč velikost njihovega ozemlja, število prebivalcev, velikost oboroženih sil in finančno moč.¹⁷ Pri oblikovanju katere koli oblike posredovanja, ki je vključevala več držav članic ECOWAS, pa so bile največja težava finančne ovire oz. nezmožnost dolgoročnega logističnega podpiranja misij. Tako se

v državi, Taylor je od pripadnikov intervencijskih sil pričakoval pritisk na predsednika in razpis volitev ter lastno imenovanje za predsednika, ostale paravojaške enote pa so videle v posredovanju ECOWAS priložnost za okrepitev lastnih vrst in pripravo novih vojaških akcij po njihovem odhodu (Hirsch, 2002: 22).

¹⁵ V obrambnem svetu se srečujejo obrambni ministri in zunanji ministri držav članic ECOWAS. Oba organa vodi trenutni predsednik predsedujoče države članice, obrambna komisija pa je zastopana s strani načelnikov generalštabov držav članic in je popolnoma operativno telo, ki se ukvarja z izvajanjem sprejetih odločitev na diplomatski ravni (Hirsch, 2001: 21).

¹⁶ V Sierr Leone in pri delu ECOMOG so bila sicer nikoli jasno definirana pričakovanja ZDA in Francije tista, ki so bistveno ovirala delo pripadnikov na terenu, in to kljub velikem angažiranju Nigerije (Hirsch, 2001: 24).

¹⁷ Ker Nigerija z vseh vidikov bistveno presega vse ostale države članice, ostale razumejo njeno posredovanje v drugi državi kot afriški neokolonializem, s katerim naj bi si Nigerija zagotovila posredni ali celo neposredni nadzor nad posameznimi državami v konfliktu, ki so kot takšne še dodatno ranljive in se ne morejo upirati tovrstnim posegom. Tako se npr. v Gvineji Bissau predsednik Veira ni strinjal s pomočjo ECOWAS pod vodstvom Nigerije, kar je omogočilo državni udar (Khobe, 2000: 3).

posledično oblikujejo časovno krajši mandati posameznih misij, ki »pospešujejo« doseganje sporazumov in hitrejšo iskanje izhoda iz konfliktnih razmer v državi (Khobe, 2000: 1–8). Kljub temu je obstojnost tako doseženih mirovnihi sporazumov praviloma le odraz načina njihovega oblikovanja, kjer resnični konsenz praviloma ni bil dosežen.

Leta 1993 se je z Resolucijo 866 VS OZN oblikovala mirovna operacija UNOMIL (*UN Observer Mission in Liberia*), ki je v sodelovanju z ECOMOG uspešno nadzirala izvajanje mirovnega procesa in izvedbo volitev vse do leta 1997, ko se je misija tudi končala. To je bil prvi primer učinkovitega sodelovanja OZN in kakšne afriške regionalne organizacije pri reševanju konflikta in vzpostavljanju miru na afriški celini (Naldi, 1999: 10). Vendar se je angažiranje regionalne organizacije ECOWAS v reševanje konfliktov na zahodnoafriškem območju nadaljevalo tudi po tem letu. Zaradi državljanske vojne v Liberiji je namreč prišlo do destabilizacije razmer v sosednji Sierr Leone, kjer je leta 1997 oblast izvoljenega predsednika Kabbaha resno ogrozila uporniška vojaška hunta. ECOWAS je postal posrednik med predsednikom in uporniki in je po podpisu mirovnega sporazuma v državo namestil svoje vojake (ECOMOG). Ker je v državi prišlo do ponovne destabilizacije razmer, je VS OZN na osnovi Resolucije 1132 (1997) uvedel embargo in februarja 1998 omogočil pripadnikom ECOMOG proti upornikom uporabiti orožje z namenom vzpostavitve oblasti predsednika Kabbaha (Hirsch, 2001: 23). S tem so se pripadniki ECOMOG in neposredno ECOWAS znašli v novih razmerah, saj se pred tem dogodkom še nobena regionalna afriška organizacija ni znašla v mandatu, ki bi bil v skladu s VII. poglavjem UL OZN.

Od leta 1990, ko so bile oblikovane prve enote ECOMOG, so bile izvedene različne operacije. Upoštevajoč njihov mandat, jih lahko razdelimo v 3 skupine:

- vojaško posredovanje,¹⁸
- misija za vsiljevanje miru¹⁹ in

¹⁸ Osnovni cilj vojaških posegov v notranje razmere posamezne države članice je preprečitev prenosa konflikta v sosednje države. Za posege se je organizacija ECOWAS odločila zgolj v primeru, ko je država skoraj razpadla oz. ni bila sposobna izvajati osnovnih nalog. Če ta pojav spremlja vsesplošno ropanje, pobijanje civilistov, posiljevanje in ostale oblike najtežjih zločinov proti človeštvu, se je ECOWAS odločil za vojaško posredovanje z mandatom, ki predvideva tudi uporabo sile za vzpostavitev minimalnih varnostnih pogojev, zaščito osnovnih človekovih pravic, preprečitev nadaljnjih spopadov in oblikovanje okoliščin za začetek mirovnihi pogajanj med sprtimi stranmi. Takšne misije so bile do sedaj napotene v Gvinejo Bissau, Liberijo in Sierr Leone (Khobe, 2000: 5).

¹⁹ V to skupino sodijo tiste misije ECOMOG, katerim se v času namestitve spremenijo naloge. To se zgodi zaradi poslabšanja razmer in obnovitve spopadov, posledica česar je tudi pravica, da pripadniki lahko tudi s silo ponovno vzpostavijo mir, ki je bil sicer sporazumno dosežen že pred njihovo namestitvijo. Največkrat se tovrstna sprememba zgodi v primeru misij za podporo miru. Pri spremembah nalog in vodenja operacije se tudi nadalje ohrani neposredni nadzor sekretariata ECOWAS, vendar so zaradi premajhne logistične podpore in števila dodatno nameščenih vojakov

- misija za podporo miru.²⁰

Napore zahodnoafriškega območja oz. delo ECOMOG lahko označimo za velik napredek pri reševanju različnih konfliktov na območju afriške celine. Kljub temu pa je nujno opozoriti na nekatere težave, ki so spremljale delo ECOMOG in tako vsaj posredno zmanjševale njegovo učinkovitost:

- pretiran nadzor in neposredno vmešavanje nacionalnih vlad pri vodenju operacij,
- velike in včasih težko premostljive jezikovne razlike med pripadniki misije (slabo znanje tujih jezikov, nujno angažiranje prevajalcev za skoraj vse nacionalne kontingente),
- premajhna standardizacija vojaške opreme in streliva (države članice ECOWAS same ne proizvajajo orožja, temveč ga največkrat kupujejo pri nekdanjih kolonizatorkah, pri čemer je osnovno vodilo cena),
- popolnoma različni standardi usposabljanja in usposobljenosti obo-roženih sil zahodnoafriškega območja, velike doktrinarne razlike in razlike v vodenju in poveljevanju (te razlike so največkrat posledica kolonialne preteklosti, gospodarskega stanja države in družbenopolitičnega sistema),
- zelo slabe sposobnosti za zračni in ladijski transport ter logistiko,
- nezmožnost organiziranja celotne logistične podpore svojih vojaških kontingentov v primeru delovanja izven države (ker so države zahodnoafriškega območja sorazmerno gospodarsko slabše razvite, v ECOWAS zbirajo sponzorska sredstva, pri čemer se dodelitev sredstev pogosto pogojuje s pričakovanji, ki jih ima pri reševanju določenega konflikta država donatorka),
- neprimerna usposobljenost in pomanjkanje znanja pri reševanju humanitarnih težav,
- slaba komunikacija in koordinacija z različnimi nevladnimi in humanitarnimi organi zacijami,
- slabo sodelovanje z mediji.

Po koncu državljanske vojne v Liberiji in Sierr Leone ter ponovni vzpostavitvi vseh državnih institucij se bodo enote ECOMOG vrnile

tovrstne spremembe mandata kratkoročne in največkrat predvidevajo zgolj nekaj večjih, intenzivnejših in obsežnejših vojaških operacij proti neposrednim kršilcem premirja (Khobe, 2000: 6).

²⁰ Misije za podporo miru so največkrat rezultat obsežnih diplomatskih naporov, s katerimi se doseže splošno soglasje med vsemi sptimi stranmi, in zagotavljanja popolne nepristranskosti pripadnikov misije. Mandat misije za podporo miru največkrat obsega različne oblike humanitarne pomoči, pomoč pri izvedbi novih volitev, sodelovanje pri razoroževanju paravojaških enot, zaščito nekaterih državotvornih subjektov in pomoč pri izvajanju varnostnih nalog, ki jih prizadeta država ne more izvajati sama (Khobe, 2000: 7).

domov. Kljub temu pa se pojavlja vedno večja želja po ohranitvi glavnega štaba ECOMOG, s čimer bi zagotovili trajni obstoj temeljnega organa, s katerim bi lahko v prihodnje boljše organizirali in vodili podobne vojaške misije. S tem bi se zmanjšal tudi reakcijski čas, možnosti za organiziranje logistične podpore pa bi se izboljšale. Prav tako bi štab ECOMOG lahko postal center za usposabljanje vojakov in policistov držav članic, kar bi bistveno zmanjšalo jezikovne prepreke, zagotovilo standardizacijo na področju vodenja in poveljevanja ter zagotovilo doktrinarno poenotenje za misije predvidenih enot. Vendar se ti predlogi do sedaj še niso uresničili. ECOMOG ostaja sorazmerno dober, predvsem pa prvi primer reševanja oboroženih konfliktov na afriški celini in je lahko dobra osnova in dokaz vsem, ki dvomijo, da bi z bolj sistematičnim pristopom afriška celina lahko sama reševala različne spore na svojem ozemlju.

Organizacija afriške enotnosti

OAE je bila ustanovljena 25. maja 1963 v Adis Abebi, ko je 32 samostojnih držav podpisalo ustanovno listino. Osnovni cilji organizacije so bili ob ustanovitvi naslednji:

- promocija enotnosti in solidarnosti afriških držav,
- koordiniranje in intenziviranje vseh naporov za doseganje boljšega življenjskega standarda vseh ljudi v Afriki,
- obramba neodvisnosti in samostojnosti ter teritorialne integritete,
- odstranitev vseh oblik kolonializma v Afriki,
- promocija mednarodnega sodelovanja na osnovi UL OZN in univerzalne deklaracije človekovih pravic.

Da bi dosegle te cilje, so se države članice zavezale k medsebojnemu sodelovanju na vseh področjih, tudi na področju obrambe in varnosti, kjer pa je sodelovanje ostalo le na izhodiščni točki. Na varnostnem področju je bil leta 1969 dosežen zgolj dogovor o begunskem vprašanju, s katerim so države članice zagotovile pomoč vsem osebam, ki jim je bil dodeljen status begunca.

V zadnjih letih obstoja OAE je bilo zaposlenih okoli 600 oseb, od tega profesionalno le 152 oseb iz 40 držav članic. Stalni organ organizacije je generalni sekretariat, ki ima v svoji strukturi še 7 oddelkov in komisij. Glavna naloga generalnega sekretariata je omogočati delo sveta ministrov (največkrat zunanjih) in izpolnitev sprejetih resolucij in konvencij (Organization of African Unity, 2004: 1–5).

Koncept OAE se je razvijal prek različnih srečanj zunanjih ministrov vse od leta 1961. Razlog za takšno vseafriško gibanje je bila dekolonizacija. Leta 1945 so bile namreč v Afriki samostojne le 4 države: Etiopija, Egipt, Liberija in Južnoafriška unija. Ko si je samostojnost leta 1957 zagotovila tudi Gana, je njen predsednik Kwame Nkrumah predstavil idejo o

OAE. Vendar je proces dekolonizacije razvoj in oblikovanje mednarodne afriške organizacije posredno celo onemogočal. Kmalu so se namreč med na novo ustanovljenimi državami pokazale številne ideološke razlike in povsem nasprotujoča si pričakovanja o afriški organizaciji. Postopno so se oblikovale skupine držav, ki so zagovarjale različne koncepte. Medtem ko je t. i. casablanska skupina afriških držav²¹ pod vodstvom predsednika Gane Hkrumaha zagovarjala oblikovanje nadnacionalne organizacije s tesnim medsebojnim sodelovanjem držav članic ter postopnim oblikovanjem zveze – Združenih držav Afrike, se t. i. brazzavilska skupina²² s tem ni strinjala in je glasno zagovarjala oblikovanje čim bolj ohlapne organizacije, ki ne bi v ničemer posegala v pravkar pridobljeno samostojnost držav. Spori so vodili v oblikovanje še tretje, t. i. monrovijske skupine držav,²³ ki je od bodoče organizacije pričakovala predvsem gospodarsko, znanstveno in tehnološko sodelovanje ter je bila proti temu, da bi prišlo do kakršnega koli vmešavanja v novooblikovane države. Na koncu je prevladal federalni koncept monrovijske skupine z nekaterimi vsebinami casablanske skupine, dosežen je bil kompromis med 32 državami in sledil je podpis ustanovne listine.

Osnovni cilji OAE so postali promocija znotrajafriškega sodelovanja na področju gospodarstva, kulture, znanosti in tehnike. Ideja ohlapne konfederacije z morebitnim nadaljnjim tesnejšim političnim sodelovanjem in oblikovanjem zveze je bila za določen čas zavržena. V ustanovni listini OAE, ki vsebuje 32 členov in dodatni protokol, je poudarjena vloga teritorialne integritete in politične neodvisnosti afriških držav. Sicer pa ustanovna listina prebivalcem držav članic zagotavlja vse temeljne človekove pravice (2. člen) in izpostavlja pomembnost naporov vseh članic, da bi zagotovili mir in varnost na afriški celini (3. člen), pri tem se v vseh pogledih nanaša na določila UL OZN (The Organization of African Unity Charter, 1963).

OAE si je za svoj bistveni cilj določila uveljavljanje procesov dekolonizacije in s tem minimiziranje vloge nekdanjih držav kolonizatorok. S takšno politiko se je OAE znašla v paradoksalnem položaju, saj brez pomoči drugih držav (in med njimi seveda zlasti držav, ki so ta del Afrike nekdanj kolonizirale) predvsem na področju varnosti ni bila sposobna izvajati večjih nalog. OAE je bila tako regionalna organizacija pod okriljem 51. člena UL OZN, ni pa nikoli uresničila vseh pričakovanj, predvsem ne varnostnih. Četudi so obstajale jasne pobude nekaterih držav po oblikovanju afriških obrambnih sil, se te pobude niso uresničile, kar je

²¹ To skupino držav so sestavljale: Gana, Gvineja, Mali, Maroko, Egipt in prehodna vlada Alžirije (Naldi, 1999: 38).

²² To skupino so sestavljale: Kamerun, Centralnoafriška republika, Čad, DR Kongo, Slonokoščena obala, Benin, Gabon, Mavretanija, Madagaskar, Niger, Senegal in Burkina Faso (Naldi, 1999: 38).

²³ V tej skupini so bile: Liberija, Togo, Etiopija, Libija, Nigerija, Sierra Leone in Somalija (Naldi, 1999: 38).

dodatno oviralo razvoj afriškega mirovniškega delovanja. Notranje razmere vsake države so skrb te države same in vsakršno vmešavanje vanje brez njene privolitve ni dovoljeno. To določilo, na katerega naletimo tudi v UL OZN in velja za enega izmed temeljev mednarodnega prava, so afriške države sprejele za nedotakljivega. Razmišljanje je šlo celo tako daleč, da so številne afriške države razumele kot vmešavanje v njihovo avtonomnost in državno integriteto tudi v boju za človekove pravice, v humanitarni pomoči in demokratizaciji državnega sistema. Stališče o nevmešavanju v tujo državo je bilo tudi le deklarativne narave in so ga izražali le na najvišjih srečanjih OAE, v resničnosti pa so se države druga drugi nenehno vpletene v »reševanje« notranjih razmer.²⁴

Temeljna telesa OAE so bila: svet predsednikov držav in vlad držav članic, svet ministrov, generalni sekretariat, komisija za posredovanje in arbitražna komisija. Svet predsednikov držav in vlad držav članic ima pravno podlago v 8. členu UL in je najvišji organ OAE. Njegova naloga je razpravljanje o koordiniranju in strategiji dela organizacije. Lahko ustanavlja različne organe in komisije. V skladu z določili in potrebami lahko predloge spreminja in dopolnjuje tudi UL organizacije. Praviloma se svet predsednikov sestaja najmanj enkrat letno, če pa večina držav članic zahteva, se skliče tudi izredno zasedanje sveta. Na osnovi 10. člena ima vsaka država članica v svetu po en glas in zgolj z izjemo proceduralnih vprašanj je treba za sprejetje resolucije zagotoviti dvotretjinsko večino vseh držav članic, sicer sprejeta resolucija nima pravne veljave. Vsako leto se svet skliče v drugi afriški prestolnici, kjer gostitelj prevzame predsedovanje OAE do naslednjega srečanja sveta, je pa predsedniški položaj bolj protokolarnega značaja. Svet je neposredno odgovoren za varovanje človekovih pravic. Izvajanje nadzora nad udejanjanjem človekovih pravic je zaupano posebni komisiji, imenovani Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev, ki jo imenuje svet, ki mu mora v obliki letnih poročil poročati o morebitnih kršitvah in nedoslednostih. Če komisija naleti na očitne in obširne kršitve človekovih pravic, je dolžna takoj poročati predsedujočemu sveta in ta lahko zahteva izdelavo natančne študije ter se odloči za poziv držav članic za sklic izredne seje sveta. Vendar UL OAE ne predvideva sprejemanja nikakršnih ukrepov vsiljevanja ali posredovanja v drugo članico ali afriško državo. Svetu ostajajo le različne

²⁴ Tako je Ruandski patriotski fronti (RPF) v državljanski vojni v Ruandi pomagala Uganda. Tudi Mabutov režim v Zairu je bil zamenjan s pomočjo neposredne podpore upornikom iz Ruande, Ugande in Burundija. Prav tako se je naslednik predsednika Mabuta Laurent Kabila zapletel v državljansko vojno v Ruandi in Ugandi, medtem ko je bil njegov režim neposredna podpora upornikom v Angoli, Namibiji in Zimbabveju. Angolske vojaške sile so sodelovale pri izvajanju državnega udara, ki je zrušil legitimno in legalno oblast predsednika Lissouba v DR Kongo leta 1997. Lissoub pa je prej podpiral uporniško gibanje UNITA v Angoli; omogočal jim je usposabljanje, nakup orožja, hrane in vsega vojaškega materiala. Podobno velja za Sudan in Ugando, saj sta medsebojno podpirali nasprotni uporniške skupine (Naldi, 1999: 6).

oblike diplomatskih pritiskov na državo kršiteljico, med katerimi je tudi javna objava poročila komisije.

Svet ministrov držav članic je opredeljen od 12. do 15. člena UL OAE in predvideva intenzivnejše sodelovanje zunanjih ministrov. Kadar je na dnevnem redu predvidena širša problematika, ki posega tudi na druga področja, je na sestankih predvideno tudi srečanje vseh ostalih ministrov držav članic. Srečanja ministrov so najmanj dvakrat letno. Če zahtevata dve tretjini držav članic, se skliče tudi izredno zasedanje ministrov. Osnovna naloga srečanj ministrov je priprava in usklajevanje tem, ki jih je treba rešiti na srečanju sveta OAE ter izvršitev vseh resolucij in sklepov sveta. Vsaka država ima en glas, vendar za razliko od sveta za sprejem resolucije zadostuje navadna večina. Razlog je v pomenu sprejete resolucije, saj ima ta največkrat le priporočilno vlogo. Svet ministrov ima dokaj pomembno vlogo v procesu sprejemanja proračuna in ga obravnava kot prvi organ OAE, pripravi pa ga generalni sekretar.

Generalni sekretariat je tako, kot to velja v ostalih mednarodnih organizacijah, stalni organ, opredeljen pa je od 16. do 18. člena UL OAE. Generalnega sekretarja in njegove prve namestnike imenuje svet predsednikov za dobo štirih let. V času imenovanja mora biti nepristranski in mora zagovarjati le interese organizacije, pri čemer je neposredno odgovoren svetu predsednikov. Vloga generalnega sekretarja je bolj pomembna pri oblikovanju različnih ad hoc in stalnih komisij, saj avtonomno predlaga kandidate, o katerih nato glasuje svet predsednikov. Sam je tudi neposredno nadrejen vsem članom komisij in odborov ter jim predseduje. Najpomembnejša izmed stalnih komisij je komisija za posredovanje, pomiritev in arbitražo. Komisija je bila predvidena že v UL OAE. Njena naloga je preiskava in poskus mirnega reševanja različnih sporov med državami članicami OAE. Komisija ni sodni organ, zato ne more razsojati, lahko pa pripravi predloge za rešitev spora, če je za to zaprosena. V tem primeru je komisija dolžna izdelati protokol, ki dobi veljavo šele ob podpisu vseh sprtih strani. Komisija tako dejansko obstaja zgolj fiktivno oz. formalno. V 35 letih se namreč pred njo ni znašel niti en sam primer reševanja spora. Razlog za takšno vedenje je v nezaupanju afriških držav v kakršne koli ustanove, ki naj bi pomagale pri reševanju meddržavnih sporov. Prav nasprotno pa se oblikuje veliko ad hoc komisij za posamezne spore, ki delujejo v tesni povezavi z OZN. Zato lahko trdimo, da imajo afriške države večje zaupanje v posamezne organe, če ti sodelujejo z OZN. OAE razpolaga z večjim številom komisij, ki delujejo predvsem na ožjih področjih. Vse sodelujejo s podobnimi ali sorodnimi komisijam in odbori OZN. Da bi rešili konfliktne razmere na afriški celini, je generalni sekretar predlagal oblikovanje posebnega mehanizma za krizno upravljanje. Leta 1992 je svet predsednikov na srečanju v Dakaru tudi sprejel ta predlog, kot alternativa pa je bila predstavljena tudi pobuda o oblikovanju afriškega varnostnega sveta, ki naj bi povsem legalno in legitimno sodeloval pri vsakršnem bodisi meddr-

žavnem ali notranjdržavnem sporu. Pri tem bi bilo oblikovanje afriških mirovni enot pričakovana posledica. Vendar je večina afriških držav razumela oblikovanje afriškega varnostnega sveta kot prevelik ekstrem. Ostalo je le pri omenjenem mehanizmu, ki je zaživel po vrhu v Kairu leta 1993. Njegovo delovanje je temeljilo na izhodišču ozemeljske nedotakljivosti in popolne državne avtonomije ter nevmešavanju v notranje zadeve posamezne države. Za njegovo aktiviranje je bilo nujno zagotoviti vsaj minimalno sodelovanje in soglasje sprtih strani. Mehanizem predstavlja centralni organ, ki ga vsako leto na vrhunskem srečanju izvolijo člani sveta predsednikov. Člani centralnega organa se srečujejo najmanj enkrat mesečno, medtem ko je njihov neposredni nadrejeni generalni sekretar organizacije. Mehanizem je aktivno sodeloval kot posrednik v številnih sporih, med drugim v Ruandi, Kongu, Somaliji in Angoli. Predstavniki mehanizma so kot predstavniki mednarodne skupnosti sodelovali pri izvedbi volitev v Južnoafriški republiki in bili vezni člen pri sodelovanju med OAE in angažiranjem organizacije ECOWAS pri reševanju konflikta v Sierri Leone. Ob vsem pa mehanizem ni nehal pripravljati novih predlogov, ki vodijo v oblikovanje skupnih mirovni enot OAE. Mehanizem je nova oblika sodelovanja OAE pri reševanju vseh oblik sporov, ki pa jih kljub temu OAE ni uspela rešiti, saj praviloma ni dobila soglasja držav članic. Tako ni organa in pravne oblike, ki bi omogočila aktivnejše delo OAE na varnostnem področju (kot to npr. velja za VS OZN in VII. poglavje UL OZN). OAE je ostala zgolj nekakšen posvetovalni forum, saj tudi v primeru očitne kršitve temeljnih določil UL OAE nima prav nikakršnega mehanizma za discipliniranje držav kršiteljic. OAE je postala žrtev lastnih izhodišč, med katerimi je nedvomno najpomembnejše nevmešavanje v notranje zadeve posamezne države članice ne glede na morebitne kršitve, pri čemer gre največkrat za kršnje človekovih pravic.

OAE in prva afriška mirovna misija

OAE ne moremo prištevati med regionalne obrambne ali celo varnostne organizacije, saj ne razpolaga z oboroženimi silami ali kakšno drugačno obliko mirovniških formacij, ki bi lahko zagotovile kolektivno obrambo ali varnost. UL OAE sicer v 3. členu predvideva možnost oblikovanja varnostnih sil, vendar do njihovega oblikovanja dejansko ni prišlo. O tem se je v svetu predsednikov sicer razpravljalo, vendar resno le enkrat, in to leta 1978, ko so v svetu ministrov pripravili predlog za oblikovanje t. i. afriških sil za hitro namestitvev, pri čemer te sile ne bi bile v fazi stalne pripravljenosti. Predvideli so možnost sklica vojske, ki bi temeljila na multilateralnem načelu. Na vrhunskem srečanju v Nairobiju leta 1981 je svet predsednikov podprl idejo o vseafriških oboroženih silah. Preizkusni kamen tako oblikovanih sil je bil konflikt v Čadu. Svet pred-

sednikov je sprejel resolucijo in predlog za oblikovanje kontingenta mirovnikov, ki bi jih namestili v to državo, vendar je predsednik Kenije Moi postavil pogoj, ki bi ga bilo treba izpolniti, preden se enote dejansko namestijo v Čadu: v skladu z načeli oblikovanja mirovnih operacij OZN morajo mirovniki (oz. OAE) pridobiti uradno povabilo čadske vlade in vseh libijskih enot, ki so bile nameščene v Čadu, ali pa morajo na zahtevo čadskega predsednika Goukonija ozemlje Čada zapustiti. Pogoj je bil sprejet in sile so začele z izpolnjevanjem mandata, ki pa se je izkazal kot nedorečen in nejasen. Predsednik Čada je videl v afriških mirovnikih zgolj dodatno vojaško pomoč za zatiranje upornikov v svoji državi, s čimer je bila ogrožena nevtralnost pripadnikov misije. Poleg tega mirovniki v skladu z izkušnjami OZN za vojaške akcije niso bili oboroženi. Druga bistveno večja težava pa se je nanašala na financiranje mirovne misije. 6 držav (Nigerija, Senegal, Benin, Togo, Gvineja in Zair) je sicer obljubilo 10.000 vojakov, vendar so že pred namestitvijo 3 države (Benin, Gvineja in Togo) vojake odpoklicale, tako da so jih v Čadu namestili zgolj 3.265. Že ob namestitvi so vojaški kontingenti prejeli veliko denarno pomoč: Francija je plačala vse stroške senegalskih vojakov, ZDA so v višini 12 milijonov USD plačale stroške nigerskih in kongovskih vojakov. Letni stroški mirovnikov v Čadu so znašali okoli 130 milijonov USD, od tega je OAE uspela zagotoviti le 500.000 USD, zaradi česar je zaprosila za finančno pomoč OZN. VS OZN je sprejel Resolucijo 502, s katero je oblikoval poseben sklad za mirovno operacijo OAE v Čadu. Na vrhunskem srečanju v Adis Abebi leta 1983 je bil sprejet sklep, da se financiranje mirovne misije porazdeli med vse države članice. Vendar pa se konflikt v Čadu ni umiril, zato se je tudi Nigerija odločila za umik 1.000 svojih vojakov. Mandat mirovne misije je bil tako zelo ogrožen, dodatno pa je njihovo delo oviral še predsednik Čada, saj jih je obtoževal, da ga ovirajo pri vzpostavljanju reda in miru v lastni državi. Z nadaljevanjem vojne so uporniki zasedli glavno mesto N'Djameno in general Habre ter novi predsednik sta zahtevala umik mirovnikov do konca junija 1982. Tako se je končala prva mirovna misija, ki ni potekala niti pol leta. Uresničila ni nobenega določila svojega mandata in še več, vsi predsedniki drugih afriških držav so videli v morebitnih mirovnih operacijah v lastnih državah le negativne dejavnike, ker je neuspela mirovniška misija v Čadu posredno omogočila izvedbo vojaškega udara in zamenjavo legitimno izvoljenega predsednika.

Afriška unija

Na vrhunskem srečanju predsednikov držav članic OAE leta 1999 so se dogovorili o vsebinskem in organizacijskem preoblikovanju te organizacije. V t. i. Sirtrski deklaraciji so se opredelili o tesnejšem sodelovanju afriških držav in ustanovili Afriško unijo (AU). Na ponovnem vrhunskem srečanju leta 2000 v Lomeju, glavnem mestu države Togo, je bil sprejet konstitutivni akt AU, leta 2001 na srečanju v Lusaki pa je bil sprejet načrt o nadaljnjem čim hitrejšem pravnem in organizacijskem razvoju te organizacije. Ko je Nigerija kot 38. država ratificirala ustanovno listino AU leta 2001, je AU tudi pravnoformalno zaživela. Že leta 2002 na vrhu v Durbanu je bilo prvo zasedanje skupščine AU, ki so se ga udeležili vsi predsedniki afriških držav. Prvi predsednik AU Thabo Mbeki, sicer predsednik Južnoafriške republike, se je ob ratifikaciji ustanovne listine najbolj zavzel za demokratizacijo vseh afriških držav (Hall, 2003: 2). Poleg tega si je AU zastavila in nadgradila cilje OAE in s promocijo nadaljnega dekolonizacijskega postopka dala večji pomen integraciji med državami članicami na vseh ravneh ter na vseh področjih okrepila sodelovanje z OZN. Tako je AU postala pomembna ustanova, ki je omogočila razpravo med državami članicami o različnih temah, ki se tičejo afriške celine. Danes AU obsega 53 držav oz. celotno celino z izjemo Maroka, ki je že pred tem zaradi spora z Zahodno Saharo izstopil iz OAE. V AU je okoli 768 milijonov prebivalcev, ki živijo na okoli 30 milijonih km². Povprečni BPD na prebivalca AU znaša 643 USD. Sedež organizacije je v Adis Abebi v Etiopiji. Čeprav so se ustanovitelji AU neposredno zgledovali po EU, je organizacija bolj podobna Britanski skupnosti narodov, tj. Commonwealthu (African Union in a Nutshell, 2004: 1).

Temeljni in najvišji organ AU je skupščina AU, ki jo sestavljajo predsedniki držav in vlad držav članic, v njihovi odsotnosti pa ambasadorji. Skupščina se redno sestaja najmanj enkrat letno, občasno pa tudi na izrednih sejah, vendar se morata za sklic izredne seje izreči dve tretjini držav članic. Skupščina sprejema vse strateške odločitve organizacije. Zasedanja so ohranila načela OAE, zato se vsako leto priredijo v glavnem mestu druge države članice, ki nato tudi prevzame predsedovanje AU za dobo enega leta (The Assembly, 2004: 1). Izven rednih in izrednih zasedanj skupščine AU se sklicujejo tudi zasedanja izvršnega sveta AU, ki ga sestavljajo ministri držav članic. Ministrska zasedba je odvisna od dnevnega reda organa. Njegov osnovni namen je uskladiti in pripraviti predloge za nadaljnje sprejemanje in odločanje skupščine AU, ki ji je izvršni svet tudi neposredno podrejen. Izvršni svet se srečuje vsaj dvakrat letno na rednih zasedanjih, pa tudi na izrednih, če to zahtevata dve tretjini držav članic. Vse pomembnejše odločitve izvršnega sveta AU se sprejemajo soglasno, pri čemer je zahtevana prisotnost najmanj dveh tretjin držav članic (The Executive Council, 2004: 1). Komisija AU je

temeljni stalni organ AU, sestavljen iz 8 komisarjev. Vsak izmed njih opravlja naloge s svojega delovnega področja in je vsaj v tem pogledu primerljiv s komisijo EU. Komisarji dnevno opravljajo naloge in zastopajo interese organizacije. Komisije AU sestavljajo različne predloge, s katerimi se na svojih zasedanjih najprej seznanijo ministri držav članic oz. izvršni svet AU (African Union in a Nutshell, 2004: 4–5).

Skupščina AU je s posebnim protokolom oblikovala vseafriški parlament, pri katerem bodo zastopani vsi interesi državljanov članic AU. Prvo zasedanje je bilo marca 2004. Na drugem zasedanju septembra 2004 sta že sodelovala 202 predstavnikov iz 43 držav članic, ker vse države članice še niso ratificirale protokola. Parlament je izključno svetovalnega značaja in kot takšen ne more neposredno vplivati na sprejemanje odločitev AU. Njegove osnovne naloge so:

- promocija človekovih pravic in demokracije v Afriki,
- spodbujanje k dobremu, transparentnemu in odgovornemu vodenju držav članic,
- predstavljanje in seznanjanje državljanov držav članic s poslanstvom in cilji AU,
- promocija miru, varnosti in stabilnosti v Afriki,
- povečanje sodelovanja med državami članicami, kot tudi med državami članicami in AU,
- utrditev solidarnosti in občutka skupne pripadnosti vseh prebivalcev Afrike (Protocol to the Treaty, 2001: 1–11).

Države članice so v vseafriškem parlamentu zastopane povsem enakovrno ne glede na velikost, gospodarski pomen ali vojaško moč posamezne od njih. Vsaki državi pripada 5 poslanskih mest, od katerim mora vsaj enega zasedati ženska. Poleg tega morajo poslanci vseafriškega parlamenta odražati politično raznolikost oz. sestavo nacionalnih parlamentov. Mandat posameznega poslanca v vseafriškem parlamentu je neposredno vezan na mandat v nacionalnem parlamentu, ki predstavnike v vseafriški parlament tudi izvoli. Sklepčnost vseafriškega parlamenta je vezana na navadno večino prisotnih poslancev. Sedež vseafriškega parlamenta je v mestu Midrand v Južnoafriški republiki (Protocol to the Treaty, 2001: 1–11).

Z vidika reševanja varnostnih vprašanj in aktivnosti AU ima posebno vlogo direktorat za varnostna vprašanja, ki je neposredno podrejen komisiji AU oz. komisarju za mir in varnost. Naloga direktorata je ohranjanje miru, varnosti in stabilnosti s pomočjo koordinacije in medsebojnega sodelovanja držav članic ter preventivnega delovanja. V primeru oblikovanja mirovnih sil AU je direktorat zadolžen za neposredni dialog med enotami in administracijo AU (Peace and Security Directorate, 2004: 1). Zaradi obsežnih varnostnih izzivov se je AU odzvala s sprejemom protokola za ustanovitev Mirovnega in varnostnega sveta (MVS) AU (*Peace and Security Council*). Dogovor na najvišji ravni je bil dosežen na rednem

zasedanju skupščine AU leta 2001 v Lusaki (African Union in a Nutshell, 2004: 4–5). Decembra 2003 je ustanovitveni protokol ratificiralo zadostno število držav članic AU, kar je omogočilo tudi formalnopravno osnovo za začetek njegovega delovanja. MVS ima poseben svetovalni organ. Na podlagi njegovih priporočil se nato MVS odloči za sprejem tistih ukrepov, ki bodo bodisi preprečili bodisi ustavili konflikt. Dodatno podporo daje MVS t. i. sistem zgodnjega opozarjanja, katerega nasveti so osredotočeni predvsem na preventivno diplomacijo. Jedro MVS so enote visoke pripravljenosti, ki so sestavljene na multilateralni osnovi, in sicer tako iz vojaškega kot iz civilnega osebja, primerne za hitro namestitev na krizno območje. Za svoje delovanje ima MVS na razpolago tudi samostojne finančne vire. MVS dejanskega oblikovanja vojaških kontingentov še ni izvedel. Njegov cilj je do leta 2010 oblikovati vsaj 5 mednarodnih in visoko pripravljenih brigad²⁵ po teritorialnem načelu (sever, jug, vzhod, zahod in center afriške celine). Trenutno potekajo usklajevanja med načelniki generalštabov AU in obrambnimi ministri, ki so uspeli sprejeti skupen obrambno-varnostni okvir.²⁶ MVS je po vzoru OZN oblikoval tudi posebno šeststopenjsko lestvico angažiranja – od preventivne diplomacije do kompleksnega vojaškega posredovanja (Alosala, 2004: 117–127).

Vprašanje, kdaj in kako intervenirati v primeru večjega konflikta in kršenja temeljnih določil UL AU ter človekovih pravic, ostaja zaenkrat dokaj nerešeno, saj ima lahko slabo izvedeno ali sploh neizvedeno posredovanje še dodatne negativne posledice za civilno prebivalstvo (Ruanda in Somalija). V UL AU so sicer povsem jasno določena izhodišča, ki omogočajo poseg v notranje zadeve države članice. V 4. členu imajo države članice AU na osnovi odločitve skupščine AU pravico posredovanja v drugi državi članici, če se tam izvajajo vojni zločini, genocid in druga dejanja zoper človečnost. Na osnovi 10. odstavka 4. člena UL AU lahko države članice izvedejo poseg, ki bo ustavil omenjene kršitve ter obnovil mir in varnost v državi kršiteljici. Skupščina AU pa razpolaga tudi z drugimi oblikami sankcioniranja države članice (trgovinske blokade, diplomatska izolacija itd.), če ta ugotovljenih kršitev ne odpravi (Cilliers in Sturman, 2002: 48–51). Kljub temu ostajajo številni zadržki pred izvedbo posredovanja. Največkrat omenjen razlog je t. i. mit o suverenosti in nedotakljivosti držav, kot ga dojemajo afriški predsedniki in vlade, ki oblast v številnih primerih razumejo kot osebno last.

²⁵ Vsaka brigada mora biti povsem samozadostna in hitro namestljiva enota. Štela bo 2.200 vojakov in razpolagala z lastnimi zračnimi podpornimi elementi (helikopterji in transportna letala) in logističnim sistemom ter si s pomočjo 170 vozil zagotavljala visoko stopnjo mobilnosti in velik operacijski radij na terenu (Alusala, 2004: 124).

²⁶ Največji napredek so dosegle vzhodnoafriške države, saj je 13 držav že uspelo vsaj v osnovi zagotoviti potrebno število vojakov in vojaške tehnike, izvedena pa je bila tudi že prva vaja. V vzhodnoafriško brigado so svoje enote pripravljene prispevati naslednje države: Komori, Džibuti, Kenija, Madagaskar, Ruanda, Somalija, Sudan, Uganda, Eritreja, Etiopija, Mauritius, Sejšeli in Tanzanija (Alusala, 2004: 125).

Največja težava AU je financiranje. Že pri preoblikovanju OAE med 53 državami članicami več kot polovica ni nikoli plačala članarine,²⁷ ki je bila za OAE temeljni vir prihodkov. Proračun OAE je znašal 31 milijonov USD, dolgovi številnih članic pa 43 milijonov USD. 6 držav članic je že bilo sankcioniranih, ker so s plačilom zamujale več kot 2 leti²⁸ (Hall, 2003: 2). Podobno je pri AU, za katero članarino redno plačuje le 16 držav članic. Preoblikovanje OAE v AU ni torej v ničemer spremenilo finančnih težav. Za leto 2004 predlagani proračun AU naj bi znašal 53 milijonov USD. Povečanje proračuna od predhodne OAE je posledica prek 755 dodatno zaposlenih v komisiji AU, vendar pa povečanja proračuna ne bo mogoče uresničiti, saj se število držav neplačnic in zamudnic vsako leto povečuje. Komisija AU je zato predlagala skupščini AU, da zoper vse tiste države, katerih dolg do AU presega dveletno članarino, uvede sankcije.²⁹ Ker zagotavljanje finančne osnove za delovanje AU dolgoročno ni rešeno, je komisija AU predlagala reformiranje financiranja. Pri tem se je v veliki meri zgledovala po prihodkovni politiki EU. Predlagane so bile 3 možnosti financiranja AU:

- s pomočjo carinske politike bi obremenili vse artikle, uvožene iz držav nečlanic AU, in sicer z dodatnim davkom v višini 0,5 %, kar bi na letnem nivoju predstavljalo okoli 600 milijonov USD (desetkratnik trenutno potrebnih sredstev za delovanje AU),
- AU bi iz držav članic stalno prejemale določen odstotek davka na dodatno vrednost, kar pa je skoraj neizvedljivo, ker davčne usklajenosti med državami članicami AU trenutno ni,
- sprejeli bi dodaten davek na letalski promet v Afriko in iz nje (plačevale bi ga letalske družbe) in še naprej zbirali subvencije in donacije (Cilliers, 2003: 2–5).

Do sedaj še ni bil sprejet noben izmed navedenih predlogov, veliko časa pa je skupščina AU namenila trenutnemu plačevanju državnih prispevkov, pri čemer je prišlo samo do zmanjšanja članarine najbolj revnim državam³⁰ in povečanja obremenitve 5 najbogatejši držav članic: Egipta, Južnoafriške republike, Nigerije, Libije in Alžirije (Cilliers, 2003: 2–5).

²⁷ Članarina je bila izračunana na osnovi velikosti države (površina), števila prebivalcev in BDP na prebivalca, pri čemer prispevek ene članice ne sme presegati 20 % proračuna celotne organizacije (Organization of African Unity, 2004: 5).

²⁸ Bile so tik pred tem, da bi izgubile pravico glasovanja in razpravljanja o temah, ki se neposredno ne nanašajo nanje, njihovi državljani pa bi izgubili pravico sodelovanja in dela v organih organizacije (Hall, 2003: 2).

²⁹ V tej skupini držav so: Gvineja Bissau, Liberija, Centralnoafriška republika, Komori, DR Kongo, Sao Tome in Principe, Sejšeli in Somalija (Cilliers, 2003: 2).

³⁰ Med te države so bile uvrščene: Komori, DR Kongo, Džibuti, Ekvatorialna Gvineja, Gambija, Gvineja Bissau, Liberija, Sao Tome in Principe, Sejšeli in Sierra Leone (Cilliers, 2003: 13).

Za OAE je veljala protikolonizacijska usmerjenost in povezovanje afriških držav z namenom uveljavljanja človekovih pravic in odpravljanja rasnega razlikovanja – apartheida. AU vidi svojo usmeritev v tesnejšem medsebojnem sodelovanju vseh afriških držav v smislu odgovora na globalizacijski proces. Strategija AU vidi Afriko kot miren in napreden subjekt globalizacije, ki temelji na človekovih pravicah. Svoje cilje definira v pospeševanju političnih in družbenoekonomskih povezav, promociji miru, varnosti in stabilnosti, izpolnitvi pogojev za sodelovanje v globalnih procesih in mednarodnih pogajanjih. Za uresničitev teh ciljev AU posebno pozornost namenja razvoju in promoviranju raziskovalne dejavnosti na področju znanosti in tehnologije ter nadaljnem tesnem sodelovanju z vsemi mednarodnimi partnerji za preprečevanje bolezní in dvig oz. izboljšanje zdravstvenega stanja vseh prebivalcev afriške celine. Te naloge so zelo zahtevne, saj v Afiki živi 832 milijonov ljudi oz. 13 % svetovne populacije, pri čemer predstavljajo neposredne investicije afriških držav le 1–2 % vrednosti investicijskih naložb drugih držav. Kar 30 držav izmed 50 najrevnejših se nahaja v Afiki, vendar pa ima Afrika 30 % vseh svetovnih naftnih zalog ter kar 40 % vsega zlata in 60 % bakra. Več kot 20 % celotne svetovne biosfere je na afriški celini. Predsednik komisije AU Alpha Ouma Konare je izpostavil številne potenciale afriške celine, hkrati pa opozoril, da mora ves nadaljnji razvoj temeljiti na zavestnem in čim hitrejšem odpravljanju slabosti, ki ovirajo Afriko pri nadaljnjem razvoju. AU je odločena prek izvajanja sprejetih strateških dokumentov povečati odgovornost za integracijo vseh afriških območij. Temeljni dokumenti, ki bodo v prihodnje odločilno zaznamovali razvoj AU in celotne Afrike, so: Vizija in naloge AU 2004–2007, Strategija komisije AU in Akcijski načrt oddelkov komisije AU (Ruffin, 2004: 1).

Večji deli podsaharske Afrike so se zlasti po koncu hladne vojne zapletli v začaran krog nasilja. Vojne in nasilja so pogosta v državah, ki so revne in imajo nesposobne vlade. Zaradi vojn postajajo še bolj revne, prebivalcem pa vladajo vojaški diktatorji. Bistveni ukrepi, ki bi vsaj deloma prekinili ponavljanje vojn, so: več sredstev za izobraževanje, znižanje izdatkov za obrambo, uvedba pluralizma in izogibanje etničnim krivicam. Po polomu mednarodne skupnosti v primeru državljanske vojne in genocida v Ruandi so bile dosežene nekatere izboljšave tako na področju oblikovanja mirovnih operacij kot misij za vsiljevanje miru. Francozi npr. uspešno nadzirajo mir med sprtimi stranmi na Slonokoščeni obali, medtem ko so britanski vojaki uspeli razdvojiti sprte strani v Sierr Leone. Hkrati se postopoma oblikujejo in vedno bolj jasno izražajo interesi nekaterih večjih afriških držav po stabilizaciji razmer v sosednjih državah. AU, ki je naslednica OAE, želi oblikovati reakcijske sile, s katerimi bi preprečili izbruh državljskih vojn, preden bi te destabilizirale tudi njene sosede. Načrt AU predvideva do leta 2010 oblikovati za vsako regijo eno brigado mirovniških enot pod neposrednim poveljstvom AU, ki bi bila sposobna hitrega posredovanja. To bi lahko bil velik izziv

OZN, katere enote praviloma niso nameščene prej kot v 3–6 mesecih (Alusala, 2004: 122). Seveda pa je za tak cilj treba zagotoviti finančna sredstva. Trenutno AU za usposabljanje in namestitvev oz. povračilo stroškov državam namenja zgolj 6 milijonov USA, kar je bistveno premalo za organiziranje posameznih brigad. Za primerjavo: OAE je med leti 1993–1996 za 67 vojaških opazovalcev v Burundiju porabila 7,2 milijona USD, OZN pa je za mirovniške operacije v Afriki, katerih rezultati so bili relativno zadovoljivi, namenila 1,3 milijarde USD. Zato se kot edina možnost ponuja zunanje financiranje, pri čemer so izhodišče nižji izdatki za plače afriških mirovnikov in njihova hitra namestitvev. Učinkovitost afriške mirovniške vojske pa je odvisna tudi od njihove strukture. Zato bo morala AU, če želi biti vsaj deloma učinkovita, izhajati iz tesnega sodelovanja z regionalnimi silami, kot sta Nigerija in Južnoafriška republika.

Zelo pomembno in še vedno nerešeno vprašanje afriškega kontingenta ostaja tudi poveljevanje enotam oz. nadzor nad njimi. V strukturi OAE je bil zaradi teh razlogov ustanovljen organ v sestavi komisije OAE – Centralni mehanizem za preprečevanje konfliktov, njihovo upravljanje in reševanje. Pripravljen je bil protokol za oblikovanje Mirovnega in varnostnega sveta AU, ki bi prevzel vse naloge tega mehanizma in postal stalni organ AU. Sestajal bi se zgolj na ravni predsednikov držav in vlad držav članic ter sprejemal bistvene odločitve pri reševanju vseh vprašanj in izzivov varnostne in obrambne narave na afriški celini. Sestavljen bi bil po regionalnem pravilu, pri čemer bi bilo za obdobje dveh let izvoljenih 10 držav in za obdobje treh let 5 držav, s čimer bi zagotovili kontinuiteto; država članica, ki ji je mandat ravnokar potekel, bi bila namreč lahko takoj ponovno izvoljena. Volitve v Mirovni in varnostni svet AU bi opravila skupščina AU (Protokol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union, 2003: 7). Pri ratifikaciji Mirovnega in varnostnega sveta AU pa je prišlo do težav, za katere lahko razloge iščemo v nepriviligiranem statusu največjih, najbogatejših in najpomembnejših držav članic AU, ki na tako pomembnem področju, kot je varnostno, ne bi imele možnosti veta ali druge oblike neposrednega nadzora nad sprejemanjem odločitev.

Prva mirovna misija AU (*African Mission in Burundi – AMIB*)

Ob koncu konflikta v Burundiju leta 2000 je bilo v Arushi ob podpori Regionalne iniciative za mir (*Regional Peace Initiative*) pod okriljem OZN podpisano premirje. Sledila sta podpisa dveh ločenih dogovorov oziroma protokolov o premirju z vsemi sprtimi stranmi. Najpomembnejši del protokolov je bilo določilo, da bodo vse sprte strani s podpisom zaprosile za pomoč pri oblikovanju mirovne misije pod okriljem OZN ali AU. Osnovna naloga tako oblikovane misije naj bi bil nadzor nad premirjem. 1. junija 2004 je vodenje mirovnega procesa ponovno prevzela OZN z oblikovanjem mirovne misije ONUB, ki je bila sprejeta z Resolucijo 1545 VS OZN.

AMIB je bila prva mirovna misija, ki jo je v svoji kratki zgodovini oblikovala AU. Glavni namen je bilo doseči sinergijo vseh mirovnih naporov na območju Velikih jezer. Na 91. seji je Mehanizem za preprečevanje, vodenje in upravljanje sporov (*Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution*) oblikoval predlog resolucije in mandat za AMIB, in sicer za obdobje enega leta. Mandat AMIB je združeval vse temeljne komponente mirovne misije: nadzor nad premirjem, omogočanje dostopa humanitarni pomoči, nudenje tehnične pomoči pri nadaljnji demobilizaciji, razoroževanja in reintegracije, koordiniranje dejavnosti OZN v Burundiju in zavarovanje najpomembnejših državotvornih subjektov. Tako kot vse ostale mirovne misije je bila AMIB civilno-vojaška misija. Vodja misije in posebni predstavnik komisije AU Mamadou Bah iz Gvineje je bil civilna oseba s statusom ambasadorja. Na voljo je imel 2 dodatna namestnika iz Tanzanije in Južnoafriške republike, ki sta bila prav tako civilni osebi. Poveljnik vojske je bil generalmajor Siphon Binda iz Južnoafriške republike, medtem ko je bil njegov namestnik iz Etiopije. AMIB je sestavljalo 3.335 vojakov iz vojaških kontingentov Južnoafriške republike, 858 vojakov iz Etiopije, 228 vojakov iz Mozambika in 43 civilnih opazovalcev iz Burkine Faso, Gabona, Malija, Toga in Tunizije. Med temeljne naloge je sodilo nadziranje, opazovanje in izpolnitev podpisanega mirovnega sporazuma, kar je pomenilo tudi sodelovanje pri razoroževanju paravojaških formacij v Burundiju. AMIB naj bi razorožila okoli 20.000 vojakov, kar je v povprečju 300 vojakov dnevno. V ta namen so oblikovali 11 zbirnih centrov po vsej državi. Poleg tega so imeli pripadniki AMIB pomembno vlogo pri sodelovanju s civilnim prebivalstvom in z OZN (UNHCR in UNICEF) ter pri nudenju humanitarne pomoči oz. omogočanju humanitarne pomoči tistim, ki so jo potrebovali. Poudariti je treba jasno omejitev uporabe sile, ki je bila definirana v pravilih delovanja (*Rules of Engagement*) in je bila predvidena v skladu s temelji mednarodnega prava ter izhodišči mirovnih misij OZN izključno v primerih samoobrambe. Neposredni nadzor nad uporabo sile je bil zaupan

vojaškemu poveljniku misije, ki pa ni imel pravice posredovanja v primeru ponovnega izbruha konflikta. Sicer je nadzor nad delom mirovne misije izvajal centralni organ kot sestavni del Mehanizma za preprečevanje konfliktov, njihovo upravljanje in reševanje, ki je bil tudi odgovoren za pripravo poročil najvišjemu organu AU (Boshoff, 2003: 1–3).

Največje težave misije AMIB so bile pri logistiki in financiranju. Zaradi pomanjkanja izkušenj je bila logistična podpora misiji organizirana prek držav donatoric. Vsaka je morala poskrbeti za vse svoje predstavnike na misiji. Prav tu pa je prihajalo do velikih razlik, upoštevajoč standarde, zmožnosti in tradicijo posamezne države donatorice. Za vojaške pripadnike misije je bila določena 60-dnevna zaloga vsega potrebnega materiala. Komisija AU je zagotovila naknadno poplačilo stroškov, pri čemer so morale države donatorice vojaških kontingentov same zagotoviti celotno plačilo lastnih kontingentov (logistična oskrba in plače vojakov), AU jih namreč ni predvidela v poplačilo. Pri oblikovanju AMIB je komisija AU predvidela proračun v višini 165 milijonov USD na leto. Sredstva naj bi zagotovile države donatorice, ki sicer niso prispevale vojakov in opazovalcev, so pa bile uradne podpornice projekta. Vendar pa se je omenjenih donacij nabralo le za 50 milijonov USD, od tega so samo 10 milijonov USD prispevale afriške države, zato je vodstvo misije sodelovalo tudi pri zbiranju sredstev pri EU in OZN. Tudi tu je iskati razloge za povprečne rezultate oz. neuresničenje nekaterih v mandatu določenih nalog (Agoagye, 2004: 9–15). Izkušnje in posledice mirovne operacije AMIB so bile nato razlog, da se je v proračunu AU oblikovala posebna postavka, ki je bila namenjena izključno organiziranju mirovnih operacij. Na ta račun lahko afriške in neafriške države vplačujejo svoje donacije in prispevke.

Zaključek

Ali lahko v prihodnje kmalu pričakujemo stabilizacijo afriške celine? Se bo število spopadov in njihov krvni davek med civilnim prebivalstvom zmanjšal? Po analizah Cincotte in Engelmana (2003: 23–44) se trenutno stanje v Afriki ne bo bistveno spremenilo. Temeljni razlogi oz. t. i. stresni faktorji za to so:

- Starostna in spolna struktura prebivalstva: Demografske analize so potrdile neposredno soodvisnost med številom mladega prebivalstva, življenjskim standardom in pojavom državljskih vojn. Pri tem je med prebivalci najbolj pomembna kategorija odraslih moških med 15 in 29 letom. Ta skupina je v državah v razvoju najbolj izpostavljena brezposelnosti in hkrati najbolj stremi k lastni samostojnosti, potrditvi lastne identitete, določitvi svojega mesta v družbeni hierarhiji in končno k oblikovanju lastne družine. Sociološke raziskave ugotavljajo, da je kar 90 % vseh zaradi umora aretiranih ljudi v omenjeni starostni

skupini in moškega spola. Posledično je možnost državljanske vojne v državah, kjer je več kot 40 % prebivalcev v skupini moških med 19 in 29 leti, 2,3-krat večja kot v vseh ostalih državah.

- (Pre)hitra urbanizacija: Število urbanega prebivalstva držav v razvoju se je izjemno hitro povečalo. Leta 1950 je v mestih živel 300 milijonov prebivalcev, medtem ko jih je bilo v mestih leta 2003 že več kot 2 milijardi. Ker so mesta privlačna predvsem za mlade, se tu koncentrirajo tudi že omenjeni spremljajoči dejavniki, ki ustvarjajo morebitne konflikte. Tako se države, ki imajo povprečno letno rast urbanega prebivalstva za več kot 4 %, srečujejo z 2-krat večjo verjetnostjo državljanske vojne.
- Zagotovitev obdelovalnih površin in pitne vode: Sicer demografi zaradi trgovine ta dejavnik vsaj deloma velikokrat zapostavljajo, vendar je ta bistveno bolj prisoten v državah, kjer je proizvodnja ostalih gospodarskih dejavnosti tako majhna, da ne omogoča uvoza oz. tržne menjave. Države, ki imajo manj kot 0,07 ha obdelovalnih površin in manj kot 1.000 m³ vode na prebivalca na leto, so 1,5-krat bolj izpostavljene verjetnosti državljanske vojne kot tiste, ki tovrstnih naravnih omejitev nimajo.
- Razširjenost AISD-a in visoka stopnja umrljivosti otrok: V obeh primerih je najbolj prizadeta reproduktivna in produktivna skupina prebivalstva. Države, v katerih je stopnja obolelih za AIDS-om najvišja (Botsvana, Zimbabve, Namibija, Zambija, Južnoafriška republika, Lesoto in Svazi), letno izgubijo 10–18 % najbolj vitalnega dela prebivalstva.³¹ Številna podjetja v Južnoafriški republiki so bila prisiljena uvesti poseben davek na AIDS, ki zagotavlja poplačilo velike odsotnosti z dela (zdravljenje), bistveno večje število dražjih zdravstvenih posegov in izvedbo večjega števila pogrebov. Ocena vplivnosti tega dejavnika na izbruh državljanske vojne ni mogoča, ker se akumulacija okuženih in s tem morebitnih posledic šele izvaja. Kljub temu je povsem jasno, da ta dejavnik deluje zelo destabilizacijsko, saj neposredno siromaši državo, povečuje socialne razlike (največkrat so z AIDS-om okužene določene skupine ljudi) in povečuje nezadovoljstvo državljanov.

Če strnemo vse omenjene stresne dejavnike, ugotovimo, da jim je najbolj izpostavljena podsaharska Afrika,³² zato je bilo število državljanskih in meddržavnih vojn tam že v preteklosti zelo veliko. Če tem dejavnikom

³¹ Gospodarsko razvite države izgubijo okoli 1 % za delo sposobnega prebivalstva vsakih 5 let, medtem ko so države v dolgoletnih državljanskih vojnah (kot je npr. Sudan) izgubile okoli 4 % za delo sposobnega prebivalstva (Cincotta in Engelman, 2003: 63).

³² Naslednje države imajo izjemno veliko verjetnost (okoli 40%), da bo v njih v naslednjih 10 letih prišlo do državljanske vojne: Burkina Faso, Burundi, Komori, DR Kongo, Eritreja, Etiopija, Gambija, Kenija, Liverija, Madagaskar, Malavi, Mavretanija, Ruanda, Sierra Leone, Somalija in Tanzanija (Cincotta in Engelman, 2003: 74).

prištejemo še verske spore, veliko kolonialno breme in različne oblike neokolonizma, je tudi projekcija za prihodnost zelo negativna. Afriška celina se bo tudi v prihodnje srečevala z različnimi oblikami vojaških spopadov. Bistveno vprašanje je samo, kdo oz. katera izmed organizacij bo predvsem na področju preventive, pa tudi kurative uspela izoblikovati vsaj deloma učinkovite mehanizme.

OZN kot svetovna varnostna organizacija ima sicer najbolj razvejan in sorazmerno učinkovit mehanizem za upravljanje različnih konfliktov, vendar si je prav na območju Afrike pridobila največ negativnih izkušenj. Predstavljeni primeri v Somaliji in Ruandi še danes odvrtaajo OZN oz. stalne članice VS OZN od aktivnejšega angažiranja pri upravljanju konfliktov. Pričakovati je predvsem diplomatsko pomoč pri reševanju sporov in oblikovanju različnih tipov mirovnihi operacij. Bolj malo verjetno je, da se bo OZN pod določili VII. poglavja UL v bližnji prihodnosti angažirala v kakršen koli afriški spor. Tako je bilo tudi v primeru hude humanitarne katastrofe, ki je bila vsaj deloma posledica državljanske vojne v Sudanu. OZN je ponudila različne oblike pomoči AU kot regionalni organizaciji in izvajala predvsem diplomatski pritisk na sudansko vlado, ni pa se bila – kljub številnim žrtvam med civilnim prebivalstvom (zlasti v provinci Darfur) – pripravljena tudi sama aktivno vključiti v reševanje spora.

S sicer ambicioznim preoblikovanjem OAE in z ustanovitvijo AU se je ponudila možnost aktivnejšega sodelovanja afriških držav pri reševanju sporov. Vendar pa takšno preoblikovanje ni odpravilo predhodnih pravnih pomanjkljivosti, ki so bile pogosto vzrok za slabo vodenje in organiziranje ter neučinkovito preprečevanje in odpravljanje konfliktov. AU tako ostaja nekakšni brezzobi tiger. Organizacija sicer temelji na jasno določenih pravilih delovanja in priznava vse temeljne človekove pravice in določila mednarodnega prava, vendar nima nikakršnih sankcijskih vzvodov. Država kršiteljica je sicer opomnjena in nanjo se poskuša izvajati različne oblike diplomatskih pritiskov, vendar to največkrat ne prepreči nadaljnjih konfliktov in trpljenja prebivalcev. Popolna suverenost in teritorialna nedotakljivost države članice ostaja tako temeljni zaviralni dejavnik za učinkovitejše reševanje konfliktov na afriški celini. Tu je tudi mogoče iskati razlog za dolgotrajno ratifikacijo protokola o oblikovanju mirovnega in varnostnega sveta, ki je predstavljen kot zametek nekakšnega širšega sankcijskega sistema. Če tem, morda bolj subjektivnim omejitvam učinkovitejšega delovanja AU prištejemo še objektivne, med katerimi najbolj izstopa nezmožnost financiranja organizacije s strani njenih članic, bistvenih premikov k aktivnejšemu in samostojnejšemu reševanju konfliktov v Afriki s strani AU tudi v prihodnje ne moremo pričakovati. Kljub vsemu se AU skuša bolj angažirati na področju mirovništva in predvsem preventivne diplomacije. V ta namen so namestili posebne (vojaške) predstavnike v DR Kongo, v Burundiju, na Slonokoščeni obali in v Centralnoafriški republiki. Države članice (predvsem vzhodnoafriške) postopoma povečujejo stopnjo sodelovanja tudi pri obli-

kovanju skupnih vojaških enot za morebitno posredovanje na konflikt-nih območjih. Ob oblikovanju vojaških kontingentov kot končnim ciljem ima tovrstno sodelovanje še veliko drugih pozitivnih učinkov. Države so pri takšnem sodelovanju druga do druge bolj odprte, kar povečuje transparentnost in zmanjšuje medsebojne napetosti. Mirno lahko trdimo, da se verjetnost meddržavnega konflikta s takšnim sodelovanjem bistveno zmanjša. S tem pa se države vsaj posredno med seboj seznanijo tudi z nekaterimi notranjimi težavami in si predvsem s pomočjo preventivne diplomacije poskušajo pomagati. Globalni cilj AU na področju varnosti je dokončno oblikovanje skupne obrambne in varnostne politike držav članic. Povečanje transparentnosti in že omenjeni pozitivni učinki združevanja neposredno ugodno vplivajo tudi na finančno politiko držav članic. Tako zmanjšani obrambno-varnostni izdatki posamezne države pa bi omogočali preusmeritev finančnih sredstev na tista gospodarska področja, ki bi nudila hitrejši razvoj afriških držav.

Organizacijo ECOWAS lahko označimo kot regionalno organizacijo, ki je ob svojem nastanku države združevala predvsem zaradi gospodarskih interesov. S pojavom novih razmerij na območju zahodne Afrike in z izbruhom notranjih državnih konfliktov se je organizacija sorazmerno hitro prilagodila varnostnim izzivom. V sodelovanju z OZN in nekaterimi posameznimi državami (ZDA, Francijo in Velika Britanija) je uspela oblikovati in namestiti posebne vojaške enote na območje konfliktov v Liberiji in Sierr Leone. Aktivno sodelovanje pripadnikov ECOMOG je vsaj deloma pripomoglo k normalizaciji razmer in postopnemu prenehanju vojaških spopadov med sprtimi stranmi v omenjenih državah. Sorazmerno uspešnost ECOWAS kot edine afriške organizacije, ki se je aktivno vključila v reševanje konfliktov na afriški celini, lahko vsaj deloma pripišemo manjšemu številu držav članic in samoiniciativnosti posameznih držav, pri čemer bistveno izstopa Nigerija kot daleč največja in najpomembnejša država članica organizacije ECOWAS.³³

Lahko torej ugotovimo, da bo nadaljnje reševanje konfliktov in morebitno vojaško posredovanje v Afriki neposredno odvisno od regionalnih sil (Nigerija, Južnoafriška republika, Egipt, Kenija, Gana itd.), ki sodijo v kategorijo stabilnih držav in razpolagajo tako s finančnimi sredstvi kot z vojaškim potencialom in moralnim kapitalom.

³³ Nigerija je od leta 1990 sodelovala pri oblikovanju mirovnih misij v Liberiji in Sierr Leone, kjer je zagotovila večino enot ter logistično in finančno podporo mirovne operacije ECOMOG. Celo v času krize v Liberiji je prispevala 75 % vseh vojakov in 90 % finančne podpore za namestitve in izvajanje nalog pripadnikov ECOMOG. V letu 1993 je porabila 500.000 USD na dan za namestitve okoli 12.000 vojakov v Liberiji pod okriljem ECOWAS oz. v strukturah ECOMOG. Poleg tega je Nigerija diplomatsko sodelovala pri vodenju in upravljanju kriznih razmer v DR Kongo, Burundiju, Ruandi, Sudanu in na Slonokoščeni obali (Kwesi in Addo, 2004: 82).

VIRI:

- About ECOWAS (2004): ECOWAS in Brief, ECOWAS Official Site, <http://www.sec.ecowas.int/sitecedea0/english/about.htm>, 23. 11. 2004.
- Agoagyve, Festus (2004): The African Mission in Burundi: Lessons learned from the first African Union Peacekeeping Operation, Conflict Trends Issue 2, Institute for Security Studies, Pretoria, <http://www.iss.co.za>, 1. 12. 2004.
- Alosala, Nelson (2004): African Standby Force: East Africa Moves on, African Security Review 13(2): 112–154.
- Aning, Kwesi, in Prosper, Addo (2004): The African Human Security initiative (AHSI), A Monograph for the African Human Security Initiative, African Commitments to Conflict Prevention and Peacemaking, Institute for Security Studies, <http://www.iss.co.za/pubs/Ohter/ahsi/aning/contents.html>, 1. 12. 2004. 69–79.
- Boshoff, Henri (2003): Burundi: The African Union's First Mission, African Security Analysis Programme. Pretoria, Južnoafriška republika: Institut for Security Studies.
- Brumen, Borut, in Jeffs, Nikolai (2001): Afrike, Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo XXIX(204/205–206).
- Cilliers, Jakkie (2003): From Durban to Maputo, A review of 2003 Summit of the African Union, Occasional Paper No. 76. Pretoria, Južnoafriška republika: Institute for Security Studies, <http://www.iss.co.za/pubs/papers/76/paper76.html>, 29. 11. 2004.
- Cilliers, Jakkie, in Sturman, Kathryn (2002): The Right Intervention: Enforcement Challenges for the African Union, African Security Review 11(3): 43–62.
- Cincotta, Richard, in Engelman, Robert (2003): The Security Demographic: Population and Civil Conflict after the Cold War, Population Action International. Washington.
- Coping with conflict (17. 1. 2004): A Survey of sub-Saharan Africa. Economist 370(8358): 6.
- Custers, Peter (2001): Surovine v afriških državljanskih vojnah in razprave o »svobodni trgovini« V: Brumen, Borut, in Jeffs, Nikolai (ur.): Afrike, Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo XXIX(204–205–206): 96–118.
- Elwert, Georg (2001): Tržišča nasilja – Analiza o ciljni racionalnosti nasilja. V: Brumen, Borut, in Jeffs, Nikolai (ur.): Afrike, Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo XXIX(204–205–206): 71–85.
- Eriksson, Mikael, in Sollenberg, Margareta (2002): Patterns of major armed conflicts 1990–2001. V: SIPRI Yearbook 2002: Armaments, disarmament and international security. New York: Oxford University Press.
- Hall, James (19. 6. 2003): Politics: African Union struggles to achieve concrete goals. New York, Amsterdam. 3.
- Hirsch, John (2001): Sierra Leone – Diamonds and the Struggle for Democracy, International Peace Academy Occasional Paper Series. Lynne Rienner Publishers Inc.

- Historical Background – UN (2004), <http://www.un.org.depts/dpi/decolonization/history.htm>, 23. 11. 2004.
- Khobe, Mitikishe Maxwell (2000): *The Evolution and Conduct of ECOMOG Operations in West Africa*, *Boundaries of Peace Support Operations* 44, Sierra Leone, <http://www.iss.co.za/Pubs/Monographs/No44/ECOMOG.html>, 17. 11. 2004.
- Naldi, Gino (1999): *The Organization of African Unity – An Analysis of its Role*, Second edition. London: Mansell Publishing Limited.
- Organization of African Unity (2004), <http://www.itcilo.it/actrav/actrav-english/telearn/global/ilo/law/oau.htm>, 17. 11. 2004.
- Peace and Security Directorate (2004): *African Union*, http://www.africa-union.org/structure_of_the_Commission/dep, 24. 11. 2004.
- Polman, Linda (2004): *We Did Nothing*. London: Penguin Books.
- Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union (2003): *African Union*, http://www.africa-union.org/rule_prot/PROTOCOL.pdf, 18. 12. 2004.
- Protocol to the Treaty Establishing the African Economic Community Relating to the Pan-African Parliament (2001): *African Union*, http://www.africa-union.org/official_documents/treaties_convventions_protocols/protocol-pan-african-parliament.pdf, 18. 12. 2004.
- Ruffin, Fayth (2004): *The New African Union*, UN Cronicle 2. Pretoria, Južnoafriška republika: Institut for Security Studies.
- Tadić, Bojana (1987): *Sukobi među nesvrstanim zemljama – Međunarodna politika*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- The Assembly of African Union (2004): *The Organs of the AU*, <http://www.africa-union.org/organs/orgAssembly.htm>, 16. 12. 2004.
- The Executive Council (2004): *The Organs of the AU*, http://www.africa-union.org/organs/orgExecutive_Council.Htm, 16. 12. 2004.
- The Organization of African Unity Charter (1963): *The City of Addis Abeba, Etiopija*, <http://www.oau-creation.com/OAU%20Charter.htm>, 2. 12. 2004.
- Turšič - Lešnjak, Maja (2004): *Državlјanska vojna in genocid – Študija primera: Državlјanska vojna v Ruandi 1994–1997*, *Diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- U.S. Department of State (2002): *Economic Community of West African States (ECOWAS), Fact Sheet*, Bureau of African Affairs, Washington, <http://www.state.gov/p/af/rls/fs/15437.htm>, 23. 11. 2004.
- United Nations Handbook (2000). *Thirty-eight edition*. Wellington: PrintLink Ltd.
- Weiss, Thomas, Forsythe, David, in Coate, Roger (2001): *The United Nations and Changing World Politics*. Boulder: Westview Press.
- Wheeler, Nicholas (2002): *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. New York: Oxford University Press.

IX.

Jelena Juvan

SLOVENSKA VOJSKA V MIROVNIH OPERACIJAH

Slovenija kot članica Organizacije združenih narodov (OZN), Evropske unije (EU), Organizacije severnoatlantskega sporazuma (NATO) in Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) aktivno prispeva k mednarodnemu miru in stabilnosti, predvsem na območju jugovzhodne Evrope ter vedno bolj tudi po drugih kriznih žariščih. Slovenija želi skladno s svojimi možnostmi in interesi prispevati k miru in varnosti tako širšega kot ožjega mednarodnega okolja. V ta namen sodeluje v mirovnih operacijah in dokazuje, da lahko tudi majhna država aktivno prispeva k varnosti in stabilnosti posamezne regije ali države ter s tem tudi k širši varnosti in stabilnosti.

Slovenija že vrsto let ni več aktivna samo na področju razminiranja min, različnih oblik humanitarne pomoči in sodelovanja slovenske civilne policije, ampak tudi z aktivno udeležbo pripadnikov Slovenske vojske (SV), ki se je do zdaj vsako leto povečevala. Prvi slovenski vojak je odšel na mirovno operacijo v tujino leta 1997. Od 21 pripadnikov, kolikor jih je štela prva enota SV na mirovni operaciji v tujini, se je do danes število slovenskih vojakov v tujini na letni ravni povečalo za več kot desetkrat. Konec leta 2005 je bilo v mirovnih operacijah po svetu že 254 pripadnikov SV (glej Tabelo 9).

Sodelovanje slovenskih vojakov na mirovnih operacijah v tujini se v zadnjih letih ne povečuje zgolj po številu vojakov, ampak se širi tudi razpon nalog, ki jih ti opravljajo. Že samo spekter rednih nalog je zelo širok: zbiranje informacij, patroljiranje, varovanje objektov, sodelovanje pri preprečevanju javnih neredov, sodelovanje s specializiranimi mednarodnimi organizacijami (kot npr. z mednarodnim kazenskim sodiščem za območje nekdanje Jugoslavije pri iskanju množičnih grobišč in oseb, obtoženih vojnih zločinov), sodelovanje pri iskanju in uničenju nelegalnega orožja ipd. Pripadniki SV so zelo aktivni tudi na področju humanitarnih dejavnosti (Gregorič, 2004: 6–7).

Slovenski vojaki sodelujejo oz. so sodelovali v različnih tipih mirovnih operacij, ki so potekale pod okriljem različnih mednarodnih organizacij. Prva mirovna operacija je bila mirovna humanitarna operacija ALBA, ki je potekala pod okriljem OVSE. Slovenski vojaki so sodelovali tudi v tradicionalni razmejnitveni operaciji OZN za ohranjanje miru, v mirovni

misiji UNFICYP na Cipru (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*), kot vojaški opazovalci pa sodelujejo tudi v najstarejši opazovalni misiji OZN, to je v UNTSO (*United Nations Truce Supervision Organization*) na Bližnjem vzhodu. Največ vojakov naenkrat je sodelovalo v mirovni operaciji v naši najbližji soseščini, to je na ozemlju Bosne in Hercegovine (BiH) v operaciji SFOR (*Stabilization Force*), ki je potekala pod okriljem zveze NATO in je bila prototip moderne kompleksne operacije, ter v naslednici operacije SFOR, v operaciji Althea pod poveljstvom Evropske unije (EU). V tej operaciji je bila SV udeležena v različnih dejavnostih: v sanitetnih enotah, kot helikopterska prevozna enota, kot tradicionalna razmejitvena vojska ter kot specializirana enota za miritev izbruhov nasilja in neredov med civilnim prebivalstvom. Pripadniki SV so prisotni tudi v mirovni misiji KFOR (*Kosovo Force*) na Kosovu, kjer sodelujejo v mandatih graditve miru kot člani različnih komisij, ustanovljenih na podlagi mirovne pogodbe. V prvi polovici leta 2005 je bil največji kontingent pripadnikov SV v tujini na ozemlju BiH, in sicer v mirovni operaciji Althea (motorizirana četa 116 pripadnikov), ki sodi pod okrilje EU, vendar je julija 2005 SV z odhodom tega kontingenta iz BIH prenehala sodelovati v Althei z enotami takšne velikosti.

Tematsko lahko sodelovanje SV v mirovni operacijah razdelimo po mednarodnih organizacijah, pod okriljem katerih te operacije potekajo. Tako je SV do zdaj sodelovala in še vedno sodeluje v mirovni operacijah OZN, mirovni operacijah zveze NATO, mirovni operacijah EU in mirovni operacijah OVSE.

Sodelovanje SV v mirovni operacijah OZN

Prva mirovna operacija pod okriljem OZN, v kateri so sodelovali pripadniki SV, je bila misija UNFICYP. Misija je bila ustanovljena leta 1964 z namenom preprečevanja novih spopadov med ciprskimi Turki in ciprskimi Grki. Leta 1974, to je po ponovnem izbruhu sovražnosti, je Varnostni svet OZN razširil pristojnosti misije z nalogami nadziranja prekinitev ognja in vzdrževanja tamponskega območja.

Od 30. septembra 1997 do 19. junija 2001 je v tej misiji sodeloval tudi en pehotni vod¹ takrat 10. bataljona za mednarodno sodelovanje SV² kot sestavni del trilateralnega bataljona UNAHSB (*United Nations Austrian-Hungarian-Slovenian Battalion*), ki ga je vodil avstrijski kontigent.³ Po

¹ V prvih dveh kontingentih je Slovenija sodelovala z 10 pripadniki 10. bataljona (en oddelek), 22. septembra 1998 se je udeležba povečala na velikost voda (27 pripadnikov), v petem kontingentu pa je od oktobra 1999 sodelovalo že 29 pripadnikov. V tej mirovni operaciji sta sodelovali tudi dve pripadnici SV.

² Danes je to 10. motorizirani bataljon (MOTB) 1. brigade SV.

³ Na podlagi Memoranduma o soglasju med Ministrstvom za obrambo Republike

juniju leta 2001 in osmih poslanih kontingentih Slovenija ni več sodelovala v tej misiji, ker se je Avstrija iz te misije odločila umakniti svoje vojake. Slovenski vojaki so opravljali naloge opazovanja, nadzora in posredovanja ob incidentih na razmejitvenem področju. SV je v misiji UNFICYP sodelovala osem mandatov.

Druga misija, v kateri so sodelovali oz. še vedno sodelujejo pripadniki SV, je misija **UNTSO**, ki je tudi najdlje trajajoča misija OZN, saj je bila ustanovljena že leta 1948 in danes še vedno traja. Od avgusta leta 1998 v tej misiji sodelujeta dva pripadnika SV kot vojaška opazovalca, eden kot član misije UNDOF⁴ v izraelsko-sirskem sektorju, drugi pa kot član misije UNIFIL⁵ v izraelsko-libanonskem sektorju na Golanski planoti. V septembru 2002 se jima je pridružil še tretji pripadnik SV, ki je opravljal naloge poveljnika postaje vojaških opazovalcev. Od septembra 2003 na misiji kot vojaška opazovalca zopet sodelujeta samo dva pripadnika. Njuna naloga je predvsem nadzor in ohranitev premirja ter drugih sprejetih dogovorov med sprtima stranema na območju Izraela, Sirije in Libanona.

V misiji OZN na Kosovu **UNMIK** (*United Nations Mission Interim in Kosovo*) je Slovenija sodelovala z enim častnikom v koordinacijskem centru za razminiranje (*Mine Action Co-ordination Centre*), in sicer od oktobra 1999 do decembra 2001. Glavne naloge začasne civilne administracije pod vodstvom OZN so predvsem aktivnosti za vzpostavitev trajne avtonomije Kosova, koordinacija humanitarne pomoči, obnavljanje infrastrukture ter zagotavljanje vrnitve beguncev in razseljenih oseb na svoje domove.

Na Balkanu je bila SV v misijah OZN prisotna tudi v Uradu visokega predstavnika OZN za BiH (*UN Office of the High Representative – OHR*), in sicer z enim častnikom, ki je kot svetovalec deloval v okviru urada visokega predstavnika za begunce od julija 2001 do januarja 2003.

Slovenije in Zveznim ministrstvom za obrambo Republike Avstrije o sodelovanju slovenskega kontingenta v mirovni operaciji UNFICYP v sklopu avstrijskega bataljona in tehničnega dogovora k omenjenemu memorandumu (Podbrežnik, 2003: 32).

⁴ Opazovalna enota OZN za ločitev (*United Nations Disengagement Observer Force*), ustanovljena leta 1974, ko sta vojskujoči se strani (Sirija in Izrael) podpisali sporazum o prekinitvi ognja.

⁵ *UN Interim Force in Lebanon*, gre za misijo, ki je bila ustanovljena leta 1978 z nalogo nadzora nad umikom izraelskih enot iz južnega Libanona in kot pomoč libanonski vladi pri vzpostavljanju učinkovite oblasti na ozemlju.

Sodelovanje SV v mirovnih operacijah zveze NATO

Do polnopravnega članstva v zvezi NATO, torej do aprila 2004, je Slovenija sodelovala v operacijah pod okriljem zavezništva kot partnerka v programu Partnerstvo za mir. Prva takšna mirovna operacija s slovensko udeležbo je bila operacija *Joint Forge*, ki so jo na ozemlju BiH izvajale sile SFOR. Slovenija je formalno začela sodelovati v silah SFOR s prvim oktobrom 1997 s sodelovanjem letalsko-helikopterske enote (LHO)⁶ iz 15. brigade vojnega letalstva, ki je s poleti pričela v novembru istega leta. Ta enota je opravljala naloge transporta pomembnih oseb, izvidovanja, operativne transportne podpore ter evakuacije bolnikov in ranjencev. Poleg osebja so v LHO sodelovali tudi trije helikopterji Bell-412 in transportno letalo Turbolet L-410. LHO je v silah SFOR do januarja 2004 štel 18 pripadnikov SV, takrat se je njihovo število zmanjšalo na pet pripadnikov, od tega štirje častniki in en podčastnik za zveze (za potrebe SFOR je bilo konec leta 2004 pred ukinitvijo SFOR na razpolago le še transportno letalo Turbolet L-410 s posadko).

Slovenskim enotam v silah SFOR se je 9. februarja 1999 pridružil vod vojaške policije znotraj večnacionalne specializirane enote (*Multinational Specialized Unit* – MSU) s 26 pripadniki SV, skupaj s tremi častniki v poveljstvu enote MSU. Temu vodu se je 30. septembra 2001 pridružil še en dodatni vod vojaške policije s 23 pripadniki. Aprila 2004 se je slovenski kontingent v MSU okrepil še s poveljnikom in tremi pripadniki poveljstva čete, tako da je do konca misije SFOR v MSU Slovenija sodelovala s 53 vojaškimi policisti. Z oktobrom 2004 je na misijo v MSU odšel že 14. kontingent pripadnikov 17. bataljona vojaške policije.

Zdravstvena enota, ki je delovala v okviru zdravstvene postaje ROLE 1⁷ v bazi Butmir v Sarajevu, je v enotah SFOR začela sodelovati z 12 udeleženci 1. februarja 2000. Enota je opravljala naloge nujenja splošne in urgentne zdravstvene pomoči pripadnikom mednarodnih sil SFOR.

Z januarjem 2003 je v BiH v večnacionalno poljsko-portugalsko-slovensko bojno skupino (*Multinational Battle Group* – MNB), natančneje v sektor Sever s sedežem v Doboju, odšla tudi motorizirana četa 10. MOTB (skupno 86 pripadnikov SV). Ta četa je doslej največja enota SV na mirovni operaciji v tujini. Januarja 2005 je na misijo v BiH odšel še četrti kontingent.⁸ V silah SFOR je Slovenija sodelovala tudi v poveljstvu sil, in sicer z enim častnikom in enim podčastnikom od septembra 2002.

⁶ LHO je v silah SFOR deloval kot samostojna enota, ki je bila neposredno podrejena poveljstvu sil SFOR (Podbrežnik, 2003: 38).

⁷ Kratica ROLE 1 pomeni nivo zagotavljanja sanitetne oskrbe na nivoju bataljona.

⁸ Prvi trije slovenski kontingenti v večnacionalni poljsko-portugalsko-slovenski bojni skupini so sestavljali pripadniki 10. MOTB, četrti kontingent, ki je na misijo odšel januarja 2005, pa pripadniki 20. MOTB. Tretji kontingent je v času misije doživel

Številčno povečanje kontingenta v SFOR je zahtevalo tudi boljšo logistiko, zato je SV v maju 2003 ustanovila nacionalni podporni element (NPE) s sedežem v bazi SFOR v Sarajevu, ki je štel 11 pripadnikov, njihova glavna naloga pa je bila zagotavljanje administrativne in logistične podpore enotam SV v silah SFOR.

2. decembra 2004 se je misija *Joint Forge* v BiH uradno končala, nadomestila jo je misija *Althea* po okriljem EU, enote SFOR pa so nadomestile enote EUFOR (*European Force*). Vse zgoraj omenjene slovenske enote in posamezniki iz SV, ki so sodelovali v silah SFOR, so z začetkom leta 2005 nadaljevali z opravljanjem svojih nalog pod okriljem EU.

Naslednja misija pod okriljem zveze NATO, v kateri je sodelovala SV, je bila humanitarna operacija *Allied Harbour* v Albaniji, in sicer v mednarodnih silah **AFOR** (*Albania Force*). Misija je bila ustanovljena 16. aprila 1999 z namenom zagotoviti humanitarno pomoč za kosovske begunce v Albaniji. SV je v tej operaciji sodelovala od 23. maja do 14. julija 1999 s sanitetno enoto velikosti voda 26 pripadnikov, dva častnika pa sta opravljala naloge s področja civilno-vojaškega sodelovanja. Slovenska enota je sodelovala v okviru belgijskega kontingenta.⁹ Naloga enote je bila vezana predvsem na sanitetno oskrbo pripadnikov mirovnih sil in civilnega prebivalstva. Slovenska enota je v tej misiji sodelovala en mandat.

Misija zveze NATO, v kateri sodeluje SV, je tudi misija **KFOR** (*Kosovo Force*) na Kosovu. KFOR je bil ustanovljen 10. junija 1999 z namenom utrditi varnost na Kosovu, zagotoviti uveljavljanje Resolucije 1244 Varnostnega sveta OZN in nadzorovati izvajanje vojaškotehničnega sporazuma med vojsko Zvezne republike Jugoslavije in zvezo NATO, podpisanega 9. junija 1999. Slovenija v KFOR sodeluje od 5. januarja 2000, ko je šest častnikov prevzelo svoje dolžnosti na področju civilno-vojaških odnosov in odnosov z javnostmi. Z umirjanjem razmer v regiji se je septembra 2002 število pripadnikov SV v misiji KFOR zmanjšalo na dva (častnik in podčastnik). Sodelovanje SV v silah KFOR se je ponovno okrepilo v letu 2003, ko je konec oktobra na Kosovo odšlo 11 pripadnikov SV v okviru poveljstva Večnacionalnih kopenskih sil (MLF) Slovenije, Madžarske in Italije, ki so v misiji na Kosovu sodelovali do 30. aprila 2004. Od oktobra 2004 je bila SV prisotna v silah KFOR tudi z enim vodom vojaške policije, tako da je bilo skupno število pripadnikov SV v silah KFOR na začetku leta 2005 33. V mesecu marcu 2005 se je zamenjal vod vojaške policije, ki sodeluje v misiji KFOR. V oktobru se je številčno povečal na 42, največjo

tudi prenos pristojnosti nad misijo s strani zveze NATO na EU, zaradi česar se je enota v decembru 2004 preselila iz baze v Doboju v bazo v Tuzli.

⁹ Na osnovi sporazuma med Ministrstvom za obrambo Kraljevine Belgije in Ministrstvom za obrambo Republike Slovenije v zvezi s sodelovanjem slovenskega kontingenta v silah AFOR v okviru skupine BELLSA in na podlagi sklenjenega tehničnega dogovora med generalštaboma obeh vojsk. Slovenija je bila k sodelovanju povabljen na podlagi odločitve vlade Belgije, da povabi k sodelovanju tudi države članice Partnerstva za mir (Podbrežnik, 2003: 31).

številčno okrepitev pa je doživel meseca novembra, ko je na Kosovo v misijo KFOR odpotovalo še 50 pripadnikov SV, en motorizirani vod 20. MOTB. Tako s koncem leta 2005 SV sodeluje v misiji KFOR z 92 pripadniki.

Z letom 2004 je SV začela sodelovati v misiji zveze NATO v Afganistanu, to je v misiji **ISAF 5** (*International Security Assistance Force*). Misija ISAF je bila ustanovljena z namenom pomagati prehodni afganistanski vladi pri zagotavljanju varnosti v območju odgovornosti ISAF, ki je bilo do januarja 2004¹⁰ omejeno na glavno mesto Kabul in bližnje okolice. Zveza NATO je prevzela vodenje misije ISAF 4 v avgustu 2003, do takrat so misije potekale pod vodstvom Velike Britanije (ISAF 1), Turčije (ISAF 2) ter Nemčije in Nizozemske (ISAF 3). SV sodeluje v mirovni operaciji ISAF 5 od februarja 2004 z 18 pripadniki. Vlada Republike Slovenije je sklep¹¹ o predlogu sodelovanja Slovenije v mirovni operaciji OZN v Afganistanu sprejela maja 2003. En oddelek z 11 pripadniki 1. brigade SV je bil načrtovan in pripravljen za sodelovanje v mirovni operaciji od avgusta 2003 do marca 2004. Zaradi zamude in logističnih težav pa so se pripadniki specialnega odreda SV odpravili na misijo šele v februarju 2004, kar pomeni, da so odšli v misijo ISAF 5 in ne že v misijo ISAF 4. Drugi kontingent SV v ISAF je odšel v Afganistan 15. avgusta 2004 in je štel 20 pripadnikov. 5. septembra 2004 sta v Kabul odpotovala dva vojaka gasilca. V začetku novembra 2004 se je slovenski kontingent v ISAF povečal še za pet pripadnikov SV, tako da je bilo na začetku leta 2005 v Afganistanu v misiji ISAF skupaj 27 pripadnikov SV. V februarju 2005 se je kontingent SV v misiji ISAF zamenjal in številčno povečal na 29 pripadnikov SV. Junija istega leta sta v Afganistan odpotovala še dva pripadnika SV. Konec avgusta se je slovenski kontingent zopet zamenjal in tokrat številčno precej okrepil. Vlada Republike Slovenije je na svoji seji 14. aprila 2005 sprejela odločitev o dodatnem vključevanju enot SV v vojaško operacijo za podporo miru ISAF v Afganistanu. Tako od avgusta 2005 v misiji ISAF sodeluje 58 pripadnikov SV:

- 2 pripadnika na poveljstvu ISAF (Kabul),
- gasilska skupina na letališču Kaia (Kabul) ali letališču v Heratu (sodelovanje je načrtovano do februarja 2006),
- 2 veterinarja na postaji ROLE 2+ (Kabul) (sodelovanje je načrtovano do februarja 2006),
- zmanjšan nacionalni podporni element (NPE) v Kabulu,
- 2 pripadnika v PRT (*Provincial Reconstruction Team*) Konduz ali FSB Mazar-E-Sharif (RAC) pod nemškim poveljstvom,

¹⁰ Januarja 2003 je zveza NATO prevzela nadzor nad provinco Kunduz, kar je bil prvi korak k razširitvi območja odgovornosti sil ISAF, <http://www.nato.int/docu/update/2004/01-january/e0106a.htm>, 19. 3. 2004.

¹¹ Sporočilo za javnost o sklepih, ki jih je Vlada Republike Slovenije sprejela na svoji 22. seji 22. maja 2003 (2. del), <http://www.uvi.si/slo/seje-vlade/sporocila/id/index.htm>, 22. 5. 2003.

- 2 pripadnika na poveljstvu RAC (FSB Herat) (od maja 2005),
- motorizirani vod v sprednji podporni bazi (*Forward Support Base* – FSB) v rotaciji,
- nacionalni podporni element za potrebe kontingenta SV v Heratu.

V decembru 2005 sta na operacijo za pomoč Pakistanu, ki poteka pod okriljem zveze NATO, odšla dva pripadnika SV. Pripadnika SV delujeta v okviru poveljstva namensko oblikovanih sil iz sestave NRF 5 v enoti za civilno-vojaško sodelovanje. Naloge za pomoč Pakistanu pri odpravljanju posledic potresa opravljata v okviru kontingenta oboroženih sil Francije v kraju Arja.

Sodelovanje SV v mirovnih operacijah OVSE

Prva mirovna operacija, v kateri je Slovenija sodelovala s svojimi vojaki, je bila – kot smo že zapisali – mirovna operacija pod okriljem OVSE, ki je potekala pod vodstvom oboroženih sil Italije. To je bila misija ALBA, v kateri je od 14. maja do 26. julija 1997 sodelovala sanitetna enota SV (ROLE 1). Enota je bila razdeljena na sanitetni del, poveljstvo sanitetne enote in častnika za zveze. Skupno je štela 24 pripadnikov SV. Sanitetna enota je bila nameščena na letališču Tirana, nudila je pomoč tako vojaškim kot civilnim osebam. Slovenski častnik za zveze je bil vključen tudi v poveljstvo operacije v Rimu. Slovenska enota je v tej misiji sodelovala en mandat.

Sodelovanje SV v mirovnih operacijah EU

EU je z 31. marcem 2003 od zveze NATO prevzela vodenje mirovne misije v Makedoniji, ki jo je poimenovala Concordia. V njej je do septembra 2003 sodelovala tudi SV, in sicer z enim častnikom, ki je opravljal dolžnost pribočnika poveljnika sil EU v Skopju.

Konec leta 2004, točneje 2. decembra 2004, je EU od zveze NATO prevzela vodenje misije v BiH – poimenovala jo je Althea. Sile EUFOR opravljajo v BiH iste naloge, kot so jih skladno z določili Daytonskega mirovnega sporazuma opravljale sile SFOR. Vse enote in posamezniki SV, ki so sodelovali v silah SFOR, so 2. decembra 2004 prešli pod pristojnost EU oz. so postali sestavni del sil EUFOR. Na začetku leta 2005 je SV tako sodelovala v operaciji Althea s 184 pripadniki. V letu 2005 je kontingent SV, ki sodeluje v operaciji Althea, doživel mnoge spremembe, tako številčne kot vsebinske. Takoj na začetku leta, z mesecem januarjem, se je kontingent številčno povečal na 218 pripadnikov SV. Konec marca, toč-

neje 31. marca, je s svojim delovanjem v misiji na ozemlju BiH zaključila vojaška policija, ki je bila tu prisotna vse od leta 1999. Istočasno pa so bili dodatni pripadniki SV napoteni v skupino za povezavo v misiji Althea. Sredi leta 2005, julija 2005, se je iz misije Althea umaknila tudi najbolj številčna enota SV na misiji v tujini, to je motorizirana četa 20. MOTB. Na koncu leta 2005 SV sodeluje v misiji Althea s 93 pripadniki.

Pregled sodelovanja pripadnikov SV v mirovnih operacijah po letih od 1997 do 2005

Tabela 1: Leto 1997.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
ALBA	OVSE	Albanija	25	od 14. 5. do 26. 7.
UNFICYP	OZN	Ciper	10	do 30. 9.
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	od 1. 10.
Skupaj			53	

Tabela 2: Leto 1998.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	2	od avgusta
UNFICYP	OZN	Ciper	do 22. 9. 10 od 22. 9. 27	celo leto
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	celo leto
Skupaj			47	

Tabela 3: Leto 1999.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
AFOR	NATO	Albanija	28	od 23. 5. do 14. 7.
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	2	celo leto
UNMIK	OZN	Kosovo	1	od oktobra
UNFICYP	OZN	Ciper	do oktobra 27 od oktobra 29	celo leto
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	celo leto
SFOR/MSU	NATO	BiH	26	od 9. 2.
Skupaj			104	

Tabela 4: Leto 2000.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	2	celo leto
UNMIK	OZN	Kosovo	1	celo leto
UNFICYP	OZN	Ciper	29	celo leto
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	celo leto
SFOR/MSU	NATO	BiH	26	celo leto
SFOR/ROLE 1	NATO	BiH	12	od 1. 12.
KFOR	NATO	Kosovo	6	od 5. 1.
Skupaj			94	

Tabela 5: Leto 2001.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	2	celo leto
UNMIK	OZN	Kosovo	1	do decembra
UNFICYP	OZN	Ciper	29	do 19. 6.
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	celo leto
SFOR/MSU	NATO	BiH	do 30. 9. 26 od 30. 9. 49	celo leto
SFOR/ROLE 1	NATO	BiH	12	celo leto
KFOR	NATO	Kosovo	6	celo leto
OHR	OZN	BiH	1	od julija
Skupaj			118	

Tabela 6: Leto 2002.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	do septembra 2 od septembra 3	celo leto
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	celo leto
SFOR/MSU	NATO	BiH	49	celo leto
SFOR/ROLE 1	NATO	BiH	12	celo leto
SFOR/POV	NATO	BiH	2	od septembra
KFOR	NATO	Kosovo	do septembra 6 od septembra 2	celo leto
OHR	OZN	BiH	1	celo leto
Skupaj			91	

Tabela 7: Leto 2003.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	do septembra 3 od septembra 2	celo leto
SFOR/LHO	NATO	BiH	18	celo leto
SFOR/MSU	NATO	BiH	49	celo leto
SFOR/ROLE 1	NATO	BiH	12	celo leto
SFOR/POV	NATO	BiH	2	celo leto
SFOR/MNB	NATO	BiH	86	od januarja
SFOR/NPE	NATO	BiH	11	od maja
OHR	OZN	BiH	1	do januarja
Concordia	EU	Makedonija	1	od marca do septembra
KFOR/POV	NATO	Kosovo	2	celo leto
KFOR/MLF	NATO	Kosovo	11	od oktobra
Skupaj			196	

Tabela 8: Leto 2004.

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	2	celo leto
SFOR/LHO	NATO	BiH	(od januarja) 5	do 2. 12.
SFOR/MSU	NATO	BiH	do aprila 49 od aprila 53	do 2. 12.
SFOR/ROLE 1	NATO	BiH	12	do 2. 12.
SFOR/POV	NATO	BiH	1	do 2. 12.
SFOR/MNB	NATO	BiH	86	do 2. 12.
SFOR/NPE	NATO	BiH	11	do 2. 12.
ISAF 5	NATO	Afganistan	do avgusta 18 od avgusta 20 od septembra 22 od novembra 27	od februarja
KFOR/MLF	NATO	Kosovo	11	do 30. 4.
KFOR/POV	NATO	Kosovo	2	celo leto
KFOR	NATO	Kosovo	23	od oktobra
Althea/EUFOR	EU	BiH	184	od 2. 12.
Skupaj			233	

Tabela 9: Leto 2005.¹²

Misija	Pod okriljem	Območje misije	Št. pripadnikov	Čas sodelovanja
Althea/EUFOR	EU	BiH	93	celo leto
Joint Enterprise	NATO	BiH	3	celo leto
ISAF	NATO	Afganistan	58	celo leto
KFOR	NATO	Kosovo	94	celo leto
UNTSO	OZN	Bližnji vzhod	2	celo leto
CENTCOM	ZDA	NATO	2	1 pripadnik SV od aprila, 2 od junija 2005
	NATO	Pakistan	2	od decembra 2005
Skupaj			254	

Na osnovi pregleda dosedanjega sodelovanja SV v mirovni operaciji je mogoče ugotoviti, da odločitve za odhod slovenskih vojakov v posamezno operacijo niso temeljile na varnostnih interesih slovenske države, ampak je šlo bolj za demonstracijo namere in pripravljenosti slovenske države, da tudi sama aktivno prispeva k prizadevanjem mednarodne skupnosti za mir. Nedvomno je sodil med razloge za sodelovanje SV v operacijah pod okriljem zveze NATO še v času, ko je bila članica Partnerstva za mir, tudi zunanjepolitični interes Slovenije, da dobi vabilo za članstvo v zvezi NATO na vrhu v Pragi novembra 2002. S polnopravnim članstvom v NATO pa bo SV s sodelovanjem v operacijah v tujini, ki ne bodo vedno mirovne, predvsem izpolnjevala svoje obveznosti do zaveznitva. Enako predpostavko lahko zapišemo tudi za delovanje SV v operacijah vojaškega kriznega upravljanja EU.

¹² Stanje v decembru 2005.

VIRI:

- Pripadniki SV v mednarodnih operacijah, http://www.mors.si/mors/slovenska_vojska/misije/index.htm, 22. 5. 2003, 3. 1. 2006.
- Na Kosovo odhaja motoriziran vod Slovenske vojske, http://www.slovenskavojska.si/dogodki_arhiv/200510/t20051025.htm, 3. 1. 2006.
- Pregled sodelovanja enot in posameznih pripadnikov SV v operacijah v podporo miru v letih 2000, 2001 in 2002, <http://nato.gov.si/slo/tema-meseca/mirovne-operacije/vojska/pregled-00-02>, 27. 5. 2003.
- Slovenski vojaki v Afganistanu?, http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030522_2024732.php, 22. 5. 2003.
- Dodatno vključevanje enot Slovenske vojske v operacijo Isaf, http://www.slovenskavojska.si/dogodki_arhiv/200504/t20050419.htm, 3. 1. 2006.
- Slovenska vojaka v Pakistan, http://www.slovenskavojska.si/dogodki_arhiv/200512/t20051202.htm, 3. 1. 2006.
- Sporočilo za javnost o sklepih, ki jih je Vlada RS sprejela na svoji 22. seji 22. maja 2003 (2. del), http://www.uvi.si/slo/seje-vlade/sporocila/id/index.html?&i1=UVI&i2=slo&i3=1&i4=sjv&i5=ter_lst_021&i10=artic&i12=87A98EAC258719A3C1256D2E00550D9F, 22. 5. 2003.
- Še zadnji vod slovenskih vojaških policistov iz Bosne in Hercegovine, http://www.slovenskavojska.si/dogodki_arhiv/200504/t20050405.htm, 3. 1. 2006.
- V EUFOR še tretji del skupin za povezavo, http://www.slovenskavojska.si/dogodki_arhiv/200510/t20051025.htm, 3. 1. 2006.
- Gregorič, Bojan (december 2004): Slovenska vojska na operaciji v podporo miru v Bosni in Hercegovini. Integracije I(4): 6–7.
- Hafner, Gregor (2001): Enote Slovenske vojske v operacijah v podporo miru, Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Podbrežnik, Branko (2003): Sodelovanje Slovenske vojske v mirovnih operacijah v obdobju med leti 1997 in 2002, Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Trifunović, Jelena, Pišlar, Marko (8. 8. 2003): Mirovne operacije (10. del). Slov. vojs. 11(14): 20–23.

X.

Maja Garb

SLOVENSKA POLICIJA V MIROVNIH OPERACIJAH

Uvod

Vključenost civilne policije v mirovne operacije v svetu ni posebna novost, saj so prvi policisti sodelovali v mirovni operaciji ONUC (*United Nations Operation in the Congo*) v Kongu že leta 1960, leta 1989 pa je sodelovanje policije v mirovnih operacijah ponovno oživel. Kljub temu je bilo za državo Slovenijo in za slovensko policijo sodelovanje v mirovnih operacijah poseben izziv, ko je leta 1997 poslala na misijo v Albanijo svojega prvega policista. Od prve napotitve pa do danes so na policiji razvili dokaj dobro utečen, a hkrati tudi prilagodljiv sistem izbora, pripravljanja, spremljanja in reintegracije policistov za potrebe sodelovanja v mirovnih operacijah.

Pregled sodelovanja v letih 1997–2004

Kot smo zapisali, so slovenski policisti pričeli aktivno sodelovati v mirovni misijah leta 1997. Prva misija za slovensko policijo je bila misija MAPE (*Multinational Advisory Police Element*) v Albaniji, prvi policist pa je delo v misiji nastopil 6. 11. 1997 (Pozvek, 2002). Od takrat pa do avgusta 2004 je slovenska policija sodelovala v desetih operacijah oziroma mednarodnih aktivnostih, povezanih z zagotavljanjem miru in postkonfliktno obnovo, v sedmih različnih državah in pod vodstvom različnih mednarodnih organizacij ter drugih akterjev postkonfliktne obnove. Prvi večji kontingent slovenskih policistov je odšel v mirovno operacijo novembra 2000, in sicer je bilo v misijo Združenih narodov na Kosovu napoteno 15 policistov. Skupaj je do avgusta 2004 slovenska policija izvedla 98 napotitev v mirovne operacije. Mandat ene izmene v misijah Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) je šest mesecev z možnostjo podaljšanja še za šest mesecev, mandat ene izmene v misijah UNMISSET/UNTAET, UNMIK, OHR, EUPM, Proxima, IPTM in JIPTC pa je 12 mesecev. Slovenski policisti so do jeseni 2003 v vseh misijah praviloma delovali v izmenah po 18 mesecev, od oktobra 2003 dalje pa delajo

v izmenah po 12 mesecev. Slovenski policisti so sodelovali oziroma sodelujejo v naslednjih mirovnih operacijah:¹

Multinational Advisory Police Element (MAPE), Albanija

MAPE je bila misija Zahodnoevropske unije, njen osnovni cilj pa je bil približati organiziranost in standarde delovanja albanske policije standardom evropskih policij, s posebnim poudarkom na spoštovanju človekovih pravic in svoboščin. Misija MAPE je bila ustanovljena maja 1997, delovala pa je do konca maja 2001. V njej je sodelovalo pet slovenskih policistov, ki so v misiji opravljali različne naloge, in sicer: vodja skupine predavateljev za pravo v policijski akademiji v Tirani; koordinator aktivnosti za dokončanje in začetek dela Centra za usposabljanje policije v Draču; vodji prve in druge terenske skupine MAPE na kosovsko-albanski meji (begunska kriza); vodja terenske skupine MAPE za evalvacijo programov usposabljanja albanskih policistov; področni svetovalec in vodja skupine inštruktorjev za usposabljanje specialne enote albanske policije in centralni svetovalec za področje dela mejne policije v ministrstvu za javni red.

United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET) in

United Nations Mission of Support in East Timor (UNMISSET), Vzhodni Timor

V misiji UNTAET, ki je trajala od oktobra 1999 do maja 2002, in nasledstveni misiji UNMISSET, ki se je pričela maja 2002, je slovenska policija sodelovala od marca 2000 do decembra 2003. V misiji sta v izmenah po 12 in več mesecev delala po dva slovenska policista, skupaj je bilo torej v teh dveh misijah šest slovenskih policistov. Prva slovenska policista sta najprej delala s skupino tečajnikov – prometnih policistov, nato pa sta prevzela naloge v kriminalistični službi (preiskovanje kaznivih dejanj) in v sodni policiji na sodišču v glavnem mestu Dilli. Tretji slovenski policist na Vzhodnem Timorju je postal komandir policijske postaje v kraju Metinaro, četrti je v Dilliju postal komandir postaje prometne policije, peti je na delovnem mestu zamenjal četrtega, šesti pa je mandat zaključil kot namestnik poveljnika regije.

Misija OVSE na Kosovu – Kosovo Police Service School

OVSE izvaja na Kosovu v okviru UNMIK-a (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) misijo usposabljanja kosovskih policistov. Misija je bila ustanovljena julija 1999, slovenski policisti pa so v njej sodelovali od aprila 2000 do maja 2004. Sprva je Vlada Republike Slovenije dala mandat za delo v misiji dvema policistoma, nato pa kontingent povečala na štiri. Skupaj je bilo v štirih letih na različnih zadolžitvah

¹ Podatki o sodelovanju slovenskih policistov v mirovnih operacijah so bili pridobljeni na spletni strani Policije: *Sodelovanje slovenske policije v mirovnih in drugih mednarodnih misijah*, <http://policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 10. 1. 2005.

(predavatelji in inštruktorji na policijski akademiji, vodja sekcije OVSE za selekcijo in kadrovanje za kosovsko policijsko službo, vodja sekcije za specializirane treninge, vodja predavateljev za področje kriminalistične preiskovalne dejavnosti, vodja skupine za pripravo in evalvacijo učnih programov policijske akademije itd.) v misiji sedem slovenskih policistov.

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), Kosovo
Mednarodna civilna policija Združenih narodov (CIVPOL) v okviru misije UNMIK na Kosovu opravlja t.i. izvršilne naloge (uveljavljanje zakonitosti). Naloge, ki jih na Kosovu opravljajo civilni policisti, so tako po naravi zelo podobne nalogam, ki jih opravljajo doma, vendar pa so okoliščine, v katerih delujejo, zelo drugačne, saj je varnostna situacija v nekaterih delih Kosova še vedno nestabilna in nevarna. Slovenija je na delo v CIVPOL UNMIK prvič napotila kontingent 15 policistov novembra 2000. Policisti so bili izobrazbeno različnih stopenj (od policista do višjega policijskega starešine), profilov oziroma specialnosti (prometni policisti, policisti za delo na državni meji in za delo s tujci, policisti za splošne policijske naloge, kriminalisti idr.), v UNMIK-u pa je bila tudi prva slovenska policistka. Do 1. 8. 2004 je v misiji delovalo že 50 slovenskih policistov.

OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje, Makedonija

Opazovalna misija OVSE v Makedoniji deluje že od leta 1992. V tem času je ta misija prevzela tudi naloge policijskega svetovanja ter usposabljanja in razvoja makedonske policije. Slovenija se je v misijo vključila leta 2001, in sicer je prvi slovenski policist delo opazovalca OVSE v Makedoniji nastopil julija 2001. V začetku novembra 2001 se mu je za opravljanje enakega dela pridružil še drugi policist, konec novembra istega leta pa sta delo v Makedoniji nastopila še dva slovenska policista, in sicer kot inštruktorja na policijski akademiji. Do avgusta 2004 je v misiji skupaj delovalo sedem slovenskih policistov, misija pa se nadaljuje z enim predstavnikom slovenske policije.

European Union Police Mission (EUPM), Bosna in Hercegovina

EUPM je prva operacija Evropske unije s področja varnostne in obrambne politike. Nasledila je mednarodno policijo Združenih narodov v Bosni in Hercegovini (IPTF – *International Police Task Force*). Policisti v misiji EUPM opravljajo naloge policijskih svetovalcev tako na zveznem nivoju kot na nivoju Republike srbske. Dokončno so prevzeli naloge od IPTF 14. 1. 2003. Glavni cilj misije EUPM je usposobiti bosansko-hercegovo policijo, da bo do konca leta 2005 sposobna samostojno opravljati naloge v skladu z evropskimi standardi. V misiji sodelujejo štirje policisti iz Slovenije, prvi pa so odšli v misijo že novembra 2002.

EUPOL *Proxima*, Makedonija

Policijska misija Evropske unije v Makedoniji je namenjena spremljanju delovanja policije, mentorstvu in svetovanju. Naloge se izvajajo na vseh področjih dela, poseben poudarek pa ima boj proti organiziranemu kriminalu ter približevanje dela policije evropskim standardom. Pripadniki Proxime naloge opravljajo v tesnem sodelovanju z makedonskimi kolegi po celotnem območju Republike Makedonije. Slovenija je za delo v misiji najavila pet policistov. Prvi trije so nastopili delo v misiji že pred njenim formalnim začetkom (začetek decembra 2003), preostala dva pa sta delo v misiji nastopila maja 2004.

Slovenski policisti pa ne sodelujejo samo v mirovnih operacijah, ampak tudi v drugih aktivnostih, ki jih v okviru postkonfliktne graditve miru in obnove izvajajo mednarodne organizacije, koalicije držav ali celo posamezne države samostojno. K sodelovanju v takšnih aktivnostih so posamezni policisti včasih celo posebej povabljeni. Predstavniki slovenske policije so doslej sodelovali v treh takšnih mednarodnih aktivnostih, in sicer pri usposabljanju afganistanske policije v Afganistanu, uveljavljanju civilnih vidikov mirovnega sporazuma v Bosni in Hercegovini ter usposabljanju iraških policistov v Jordaniji.

International Police Training Mission in Afghanistan (IPTM), Afganistan

IPTM je del ameriškega programa pomoči Afganistanu, njen namen pa je pomagati pri profesionalizaciji afganistanske policije. Po strokovni plati je misija podrejena ICITAP (*International Criminal Investigative Training Assistance Program*) v sestavi ameriškega ministrstva za pravosodje, logistično podporo pa izvaja ameriška nevladna organizacija Dyn Corp. Osnovni namen izobraževalnega dela misije je bil pripraviti ustrezne programe za izobraževanje in usposabljanje afganistanskih policistov in poskrbeti za njihovo izvedbo. Programov, ki jih je sedemčlanska misija pripravila med enomesečnim delom na Kosovu, člani misije v Afganistanu neposredno niso izvajali, temveč so poskrbeli, da so jih pričeli čim prej izvajati afganistanski policijski inštruktorji sami. K sodelovanju v misiji so ZDA poleg svojih dveh povabile še dva policijska strokovnjaka iz Velike Britanije ter po enega s Švedske in Norveške ter iz Slovenije, ki so pred tem že sodelovali pri usposabljanju kosovskih policistov. Slovenski policist je v misiji sodeloval od marca 2003 (ko je odšel na pripravo programov na Kosovo in od tam aprila 2003 na delo v Afganistan) do aprila 2004.

Urad visokega predstavnika (OHR), Bosna in Hercegovina

Urad visokega predstavnika v Bosni in Hercegovini je vodilna organizacija za civilni vidik uresničitve miru v Bosni in Hercegovini. Znotraj OHR deluje več oddelkov za različna področja, med njimi tudi *Rule of Law pillar* (oddelek za vladavino prava), kamor spada tudi enota za področje

boja proti organiziranemu kriminalu. Slovenija je maja 2003 na zaprosilo OHR v Bosno in Hercegovino, kjer so slovenski policisti prisotni že v misiji EUPM, poslala dodatnega policista, ki na območju Republike srb-ske izvaja vse operativne naloge OHR na področju boja proti organiziranemu kriminalu.

Usposabljanje iraških policistov v Jordaniji (*Jordan International Police Training Centre – JIPTC*)

Mednarodni center za usposabljanje policije v Jordaniji je namenjen zagotovitvi usposabljanja iraških policistov v varnem okolju in povečanju sodelovanja z mednarodnimi partnerji. V centru iraški policijski rekruti pod vodstvom mednarodnih policijskih inštruktorjev v osemtedenskem tečaju pridobijo osnovna policijska znanja. V programu izobraževanja iraških policistov v JIPTC od januarja 2004 sodeluje tudi pet slovenskih policistov.

Tabela 1: Sodelovanje slovenskih policistov v mirovnih in drugih mednarodnih operacijah (do avgusta 2004).

Operacija (vodilna institucija) območje	Sklep Vlade RS	Čas sodelovanja slovenske policije (podatki za avgust 2004)	Število trenutno sodelujočih policistov (podatki za avgust 2004)	Število sodelujočih policistov skupaj
MAPE (ZEU), Albanija	sept. 1997	od 1997 do 2001	-	5
UNTAET/UNMISSET (OZN), Vzhodni Timor	mar. 2000	od 2000 do 2003	-	6
OVSE – KPSS, Kosovo	jul. 1999 in avg. 2001	od 2000 do 2004	-	7
UNMIK (OZN), Kosovo	sept. 2000	od 2000 (do predvidoma 2006)	15	52
OVSE – SMSS, Makedonija	jul. 2001 in nov. 2001	od 2001 (do predvidoma 2005)	1	7
EUPM, Bosna in Hercegovina	okt. 2002	od 2002 (do predvidoma 2006)	4	9
OHR, Bosna in Hercegovina	maj 2003	od 2003 (do predvidoma 2005)	1	1
IPTM (ZDA – ICITAP), Afganistan	mar. 2003	od 2003 do 2004	-	1
Proxima (EU), Makedonija	nov. 2003	od 2003 (do predvidoma 2007)	5	5
JIPTC (CPA), Jordanija	nov. 2003	od 2004 (do predvidoma 2005)	5	5
Skupaj			31	98

Vir: Sodelovanje slovenske policije v mirovnih in drugih mednarodnih misijah, <http://policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 10. 1. 2005.

Sodelovanje v letu 2005

V letu 2005 je imela Republika Slovenija policiste v operaciji UNMIK na Kosovu (15 policistov), misiji OVSE v Makedoniji (1 policist), misiji EUPM (4 policisti) in v OHR (1 policist) v Bosni in Hercegovini, v Jordaniji v JIPTC (5 policistov) in v operaciji Proxima v Makedoniji (5 policistov), ki pa se je 14. 12. 2005 zaključila, namesto nje pa je Evropska unija vzpostavila misijo EUPAT (*EU Police Advisory Team in the Former Yugoslav Republic of Macedonia*), v kateri sodeluje 1 slovenski policist. Konec leta 2005 je bilo torej v mednarodne misije vključenih 31 policistov, kar je v skladu s še veljavno strategijo sodelovanja slovenskih policistov v mirovni in drugih mednarodnih misijah, se pa pripravlja nova strategija (Sodelovanje slovenske policije v mirovni in drugih mednarodnih misijah, <http://www.policija.si/>, 6. 1. 2006).

Značilnosti sodelovanja

Pregled sodelovanja slovenskih policistov v mirovni operacijah in drugih mednarodni aktivnostih v zvezi z zagotavljanjem miru in postkonfliktno obnovo (Tabela 1) kaže, da je jugovzhodna Evropa tisto območje, kjer je bila slovenska policija na področju zagotavljanja miru v preteklosti in je tudi sedaj najbolj dejavna. Slovenski mirovniki so na tem območju lahko uspešni zaradi poznavanja lokalni jezikov, skupne politične zgodovine in zavesti o kulturi in tradicijah narodov, ki tu živijo. Kljub takšnim predpostavkam pa so tudi te misije za Policijo kot institucijo, za izvajalce priprav in za policiste, ki se operacij udeležijo, poseben izziv. Analiza sodelovanja slovenske policije v mirovni operacijah je glede dosedanji misij pokazala naslednje (povzeto po poročilih *Slovenski policisti v mirovni silah*, september 2003 in junij 2004, ter po predstavitvi na spletni strani Policije, *Sodelovanje slovenske policije v mirovni in drugih mednarodni misijah*, <http://policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 10. 1. 2005):

- Sodelovanje v MAPE je pokazalo, da je slovenska policija ustrezno usposobljena, dovolj strokovna in primerno opremljena, da lahko sodeluje v mirovni misijah različni tipov.
- Sodelovanje pri usposabljanju kosovske policije v okviru misije OVSE na Kosovu je pomenilo, da so policijska znanja slovenski policistov na visokem strokovnem nivoju, saj so bila sprejeta kot integralni del mednarodni programov policijskega usposabljanja na Kosovu.
- Misija OVSE v Makedoniji je bila za slovensko policijo izziv zato, ker je bila prva opazovalna misija, v kateri je sodelovala. Ker delo v takšni

- misiji zahteva posebno strokovno znanje, so v slovenski policiji izboru policistov za to delo posvetili še posebno pozornost.
- Mirovna operacija OZN na Vzhodnem Timorju je bila za slovensko policijo prva neevropska misija in je bila poseben izziv že zaradi geografske oddaljenosti in podnebnih razmer, pa tudi Slovencem manj poznane kulture. Misija je bila posebnost tudi zato, ker je mednarodna policija CIVPOL opravljala izvršilne naloge.
 - Za misijo CIVPOL UNMIK na Kosovu Slovenija zagotavlja relativno velik kontingent policistov, in sicer 15. Misija je izvršilna, delo v misiji pa ni lahko tudi zaradi nestabilnih varnostnih razmer v nekaterih predelih Kosova.
 - Povabilo k sodelovanju v EUPM v Bosni in Hercegovini je bilo za slovensko policijo pričakovano. Načrtovalci misije so se zavedali prednosti, ki jo slovenski policisti na tem območju imajo (jezik, zgodovina, zakonodaja itd.). Pri izbiri kadrov za misijo so uporabili izkušnje s prejšnjih misij.
 - Slovenija je v OHR v Bosno in Hercegovino poslala policista na zaprosilo OHR, na odločitev za sodelovanje pa je vplival tudi operativni interes slovenske policije.
 - Sodelovanje v mednarodni ekipi policijskih strokovnjakov v Afganistanu je bilo za slovensko policijo potrditev ugleda in mesta, ki so si ga njihni predstavniki ustvarili s svojim strokovnim in prizadevnim delom v okviru misije na Kosovu.

V slovenski policiji ugotavljajo, da se naloge, pooblastila in delo civilnih policistov v mirovni in drugih mednarodnih misijah bistveno razlikujejo od nalog vojaških oseb in enot ter drugega osebja v civilnih misijah. Policisti živijo v okoljih, kjer delajo, naloge pa opravljajo praviloma individualno. V bivalnem in delovnem okolju niso posebej varovani in tudi logistično so največkrat prepuščeni sami sebi. Od civilnih policistov v misijah se zahteva dobro znanje angleškega jezika, saj je vsako policijsko opravilo povezano z izdelavo pisnih aktov (kazenske ovadbe, poročila in informacije, študijsko gradivo idr.). Pri svojem delu uporabljajo lokalne prevajalce in morajo obvladati tehnike pogajanja.

V Policiji tudi menijo, da število slovenskih policistov v mednarodnih misijah v primerjavi z drugimi državami ni zanemarljivo in da je v številnih misijah povsem primerljivo s številom policistov, ki jih prispevajo po velikosti in razvitosti primerljive evropske države.

Kadrovska praksa slovenske policije za potrebe mirovnih operacij

Slovenska policija k sodelovanju v mednarodnih mirovnih operacijah pristopa dokaj organizirano. V Oddelku za mirovne misije, ki je bil na Upravi uniformirane policije na Generalni policijski upravi (GPU) formalno ustanovljen avgusta 2004, dajejo »velik poudarek pridobivanju izkušenj, analiziranju dela v misijah, zbiranju predlogov za izboljšanje dela in priprav na delo v mirovnih operacijah, evalvaciji programov usposabljanja in zaključnih priprav ter reintegraciji policistov po zaključku dela v mirovnih operacijah« (Kankaraš, 2004).

Formalno je v prvi misiji, v MAPE v Albaniji leta 1997, slovenska policija začela sodelovati na pobudo Državnega zbora Republike Slovenije in po sklepu Vlade Republike Slovenije.² Vlada je odobrila napotitev dveh policijskih strokovnjakov v to misijo septembra 1997 (Pozvek, 2002). Slovenska policija je pokazala pripravljenost na sodelovanje v misiji MAPE in drugih mirovnih operacijah tudi za naprej. Septembra 1998 so bili tako sprejeti sklepi, da se verificira program aktivnosti Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije za napotitev policistov v mirovne operacije, da se takoj prične z izborom in usposabljanjem kandidatov za udeležbo v mirovnih operacijah in da se za sodelovanje v mirovnih operacijah načrtujejo sredstva, imenovana pa sta bila tudi uradnika za usklajevanje in vodenje dela na področju mirovnih operacij (Kankaraš, 2004). Temeljno zakonsko podlago za sodelovanje slovenske policije v mirovnih misijah predstavlja Zakon o policiji, ki v 19. členu pravi, da »Policija lahko na prošnjo mednarodnih organizacij ali na podlagi meddržavnih sporazumov, katerih članica ali podpisnica je Republika Slovenija, sodeluje v tujini pri opravljanju policijskih ali drugih nevojaških nalog. O uporabi policije za naloge iz prejšnjega odstavka odloča vlada na predlog ministra«. Napotitve policistov v konkretne operacije imajo podlago v posamičnih sklepih Vlade Republike Slovenije, plače policistov, ki sodelujejo v mirovnih misijah, pa je določala vladna uredba iz leta 1997, na novo pa jih določa nova vladna uredba iz leta 2003 (*Sodelovanje slovenske policije v mirovnih in drugih mednarodnih misijah*, <http://policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 10. 1. 2005). 20. 10. 2003 je minister za notranje zadeve izdal Pravilnik o sodelovanju pri opravljanju policijskih in drugih nevojaških nalog v tujini. Pravilnik ureja izbor, usposabljanje, priprave in napotitev delavcev policije za opravljanje policijskih in drugih nevojaških nalog v tujini, njihove pravice in dolžnosti, vlogo vodje skupine (kontingenta) policistov v posamezni misiji v tujini, dolžnosti ob zaključku opravljanja službe v tujini in vrnitev v matične enote. Pravilnik ureja tudi pristojnosti in odgovornosti notranje organizacijske enote GPU

² Sklep Vlade Republike Slovenije št. 800-11/97-7 (B) z dne 26. 9. 1997.

za koordinacijo dela delavcev policije v zvezi z opravljanjem službe v tujini, te pristojnosti in odgovornosti pa so določene z aktom o organizaciji in sistemizaciji policije (Durić, 2004: 977).

Kadrovska praksa slovenske policije, ki je sedaj opredeljena tudi v pravilniku, ima naslednje značilnosti (povzeto po Durić, 2004; Kankaraš, 2004):

- Za izbor kandidatov za mirovne operacije se objavi interni natečaj. Izbor kandidatov opravi izbirna komisija. Kandidati, ki izpolnjujejo pogoje, so vabljeni na preizkus znanja tujega jezika in fizičnih sposobnosti, izbirna komisija pa s kandidati opravi razgovor.
- Usposabljanje kandidatov poteka po verificiranem programu. Program je objavljen v katalogih letnih usposabljanj policije. Kandidati se najprej udeležijo tritedenskega osnovnega usposabljanja, pred odhodom v misijo pa še zaključnih priprav.
- V času izbirnega postopka in usposabljanj se spremljajo tudi kandidateve osebne lastnosti, ki so pomembne za uspešno delovanje v tujini in v stresnih situacijah.
- Za uspešno pripravo kandidatov za opravljanje službe v tujini in njihovo pravočasno napotitev se izdelata rokovnik aktivnosti, ki vsebuje izvedbo akreditacijskega postopka, sklenitev pogodbe o delu v tujini, začasno razporeditev v pristojno enoto GPU, sklenitev nezgodnega in zdravstvenega zavarovanja, pridobitev potne listine, materialno-tehnično oskrbo, priprave na delo v tujini in medijsko podporo.³
- V času misije pristojna enota GPU ohranja stike s policisti na misiji (zagotavlja informacijsko, tehnično in administrativno podporo; policisti na misiji mesečno poročajo vodji kontingenta, ta pa mesečno pisno poroča pristojni enoti GPU).
- Po vrnitvi delavec nadaljuje z delom v pristojni enoti GPU še mesec dni, potem pa se ga razporedi na delovno mesto, na katerem je delal pred napotitvijo v tujino, ali pa se ga razporedi na drugo delovno mesto v skladu s splošnimi predpisi. V mesecu dni, ko je še zaposlen v pristojni enoti GPU, opravi zaključne aktivnosti, kamor sodi tudi sodelovanje v t. i. reintegracijskem programu, v katerem se preverja psihofizično stanje policistov po vrnitvi z misije, zbirajo se izkušnje in predlogi v zvezi s pripravami na misije, delom v misiji in opremo, poleg tega pa se analizirajo tudi morebitne težave, s katerimi se soočajo družine policistov mirovnikov.
- Delavec policije lahko ponovno kandidira za službo v tujini šele po preteku dveh let po vrnitvi.

³ Slovenska policija skrbi, da se o pripravah in odhodih na mirovne misije ter o delu na misijah obvešča tudi notranjo policijsko javnost. Tako v glasilu *Varnost* redno izhajajo vsaj kratke novice o tej temi, večkrat pa so objavljene tudi obširnejše predstavitve dela na kateri od mirovnih misij (npr. Kuhar, 2003: Na delo z oboroženim spremstvom; Tavčar, 2004: Na delu v Jordaniji). Priprave slovenskih policistov na mirovne operacije in menjave kontingentov na mirovnih misijah so pogosto predstavljene tudi v drugih medijih.

Pomembna je ugotovitev, da se sistem dela v zvezi s sodelovanjem policije v mirovnih operacijah pri slovenski policiji spreminja oziroma nadgrajuje ter prilagaja izkušnjam in novim potrebam. Kot pravijo odgovorni, gre za ponavljajoči se cikel zbiranja informacij, analiziranja izkušenj in prilagajanja vsega tistega, kar je povezano z mirovnimi operacijami (povzeto po Kankaraš, 2004). Vedno bolj je v pripravah treba upoštevati tudi oblikovanje novih vrst mirovnih in drugih operacij za potrebe obnove neke družbe ter novih akterjev, ki v teh operacijah sodelujejo.⁴

Značilnosti populacije slovenskih policistov mirovnikov (po raziskavi Slovenska policija v mirovnih misijah)

Z odhodom prvega večjega slovenskega policijskega kontingenta v mirovne operacije – odhod 15 policistov v UNMIK novembra leta 2000 – se je sodelovanje slovenske policije v mirovnih operacijah začelo tudi raziskovalno spremljati. Najprej so se s temo policija v mirovnih operacijah sicer pričeli ukvarjati študentje nekaterih slovenskih visokih šol in fakultet pri svojih diplomskih delih,⁵ oktobra 2000 pa je ob pomoči odgovornih za mednarodno sodelovanje policije na Ministrstvu za notranje zadeve Republike Slovenije Obramboslovni raziskovalni center Inštituta za družbene vede pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani začel izvajati raziskavo *Slovenska policija v mirovnih misijah*. Raziskava poteka ob uporabi dveh empiričnih metod, in sicer ankete, ki se izvede s policisti tik pred odhodom v določeno misijo, ter strukturiranega vodnega intervjuja, ki se izvede po njihovi vrnitvi z misije.⁶ Raziskava je namenjena predvsem dvema sklopoma tem: a) motivacija in pričakovanja pred odhodom ter ocena izpolnitve teh pričakovanj po vrnitvi z

⁴ Na pomen nadgraditve priprav za potrebe novih vrst mirovnih operacij opozarja Eržen (2004).

⁵ Med takšnimi diplomskimi deli so npr.:

- Majhenič, Aleksander (2001): Sodelovanje policije v mednarodnih mirovnih operacijah, Diplomsko delo. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Zinrajh, Zvonko (2001): Vloga policije sodobnih držav v mirovnih operacijah, Diplomsko delo. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Čedilnik, Andrej (2002): Program usposabljanja policistov R Slovenije za delo v mednarodnih mirovnih operacijah, Diplomsko delo. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Konobelj, Simon (2002): Policisti v mirovnih operacijah, Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

⁶ V raziskavo skušamo zajeti celotno populacijo policistov, ki so po oktobru 2000 odšli oziroma še vedno odhajajo v katerokoli mirovno operacijo, vendar nam iz različnih razlogov nekaj posameznikov ni uspelo anketirati ali intervjuvati. Število v raziskavo zajetih policistov zato nekoliko odstopa od števila v misije dejansko napotenih slovenskih policistov.

mirovne operacije in b) samoocena pripravljenosti za sodelovanje v mirovni misiji pred odhodom in ocena uspešnosti predpriprav po vrnitvi. S podatki, pridobljenimi v tej raziskavi, lahko na kratko predstavimo splošne značilnosti slovenske policijskomirovniške populacije. V prispevku so uporabljeni podatki, zbrani z anketami in intervjuji do konca januarja 2005, ko je bilo izpolnjenih 78 anketnih vprašalnikov in opravljenih 58 intervjujev. Raziskava se še nadaljuje.

Anketirano populacijo predstavlja 77 moških in ena ženska, povprečna starost anketirancev ob odhodu na misijo je 33 let. Anketiranci so večinoma (okrog 70 %) poročeni oziroma živijo v izvenzakonski skupnosti, večina (okrog 65 %) jih ima otroke. 47 % jih ima srednjo šolo, 18 % višjo in 35 % visoko šolo, v slovenski policiji pa so bili v času anketiranja v povprečju zaposleni 14 let (posamezno od 9 do 31 let). Pred odhodom v misijo so bili na različnih delovnih mestih, po hierarhični strukturi od policista do višjega policijskega inšpektorja. Anketiranci so ponosni (71,8 %) ali pa celo zelo ponosni (21,8 %), da so policisti slovenske policije, policijsko življenje je večini všeč. Družina njihovo odločitev za odhod v misijo praviloma podpira (delno podpira pri 50,6 %, popolnoma podpira pri 37,7 % anketirancev). Večina anketirancev je ob anketiranju odhajala v mirovno misijo prvič (79,5 %), nekaj pa je že izkušenih mirovnikov (15 oziroma 19,2 % jih je enkrat že bilo na mirovnopolicijski operaciji izven Slovenije, eden pa je bil na misiji dvakrat).

V intervjujih po koncu misije je do konca januarja 2005 sodelovalo 57 policistov in ena policistka. Večina anketirane in intervjuvane populacije je bila na misiji v operaciji UNMIK na Kosovu.

Med najaktualnejšimi temami v zvezi z udeležbo v mirovni misiji je motivacija. Zakaj se nekdo odloči, da bo odšel na misijo v tujino? Policisti v Sloveniji se za udeležbo na mirovni misiji odločajo prostovoljno, anketirani kandidati za mirovno misijo pa tudi brez izjeme menijo, da mora Slovenija tudi v bodoče policiste za mirovne misije pridobivati na osnovi prostovoljne odločitve posameznikov. V anketi pred odhodom smo kandidate za mirovno misijo vprašali, kateri razlogi so bili za odločitev najpomembnejši. Pokazalo se je, da so bili takšni naslednji razlogi (na prvih petih mestih od 17 v vprašalniku navedenih motivov): želja po izboljšanju tujih jezikov, pridobitev uporabnega policijskega znanja in izkušenj, denar, koristna uporaba znanj, pridobljenih v policijskem usposabljanju in urjenju ter želja po novih prijateljstvih. Po prihodu z misije so udeleženci motive za odhod na misijo v intervjujih opredelili še enkrat.⁷ Tokrat so jih naštevali sami, med njimi pa so najpogosteje omenjali denar, nove izkušnje in nekaj novega nasploh, potovanje po svetu, monotonija oziroma nezadovoljstvo doma, delo v tujini kot izziv, pustolovstvo, samodokazovanje, spoznavanje ljudi, spoznavanje novih kultur

⁷ Populaciji anketirancev in intervjuvancev se ne pokrivata povsem, zato ugotovitev iz intervjujev ne smemo neposredno primerjati z rezultati anketiranja pred odhodom.

itd. V intervjujih so udeleženci misij pogosto ugotavljali, da so med misijo spoznali pomen spoznavanja ljudi iz drugih dežel in prijateljstva z njimi, srečevanja z novimi kulturami in navadami drugih ljudi ter drugačnega načina življenja. Nekateri so povedali, da so se v misiji počutili zelo dobro, da so osebnostno veliko pridobili in da denar sicer je pomemben, a da so še drugi razlogi za odhod.

Delo policistov v nestabilnem družbenem okolju, kjer običajno potekajo mirovne operacije, je zelo zahtevno, včasih tudi nevarno. Hkrati je v mirovni operaciji pri delu poleg lokalnega okolja (sprte strani, običajno nedelujoče državne ustanove, pomanjkljiva zakonodaja, posebnosti lokalne kulture ipd.) treba upoštevati še zahteve mandata mirovnih sil, dela v mednarodnem delovnem okolju, oddaljenosti od doma ipd. Osebe mora biti zato za takšne misije skrbno izbrano in dobro usposobljeno. Če o primernosti osebja za misijo sklepamo po podpori, ki jo slovenski policisti mirovniki izrekajo sodelovanju Slovenije v mirovnih operacijah, in po njihovem istovetenju z misijo, potem lahko ugotovimo, da so slovenski policisti na misije dokaj dobro pripravljene. Raziskava med slovenskimi policisti namreč kaže, da ti sodelovanje Slovenije v mirovnih operacijah podpirajo. Istovetenje z misijo je pozitivno, saj v veliki večini menijo, da bo njihovo delo v misiji koristno (vsota deležev odgovorov »koristno« in »zelo koristno« je 80,8 %) in da so zadovoljni z napotitvijo na misijo. So tudi dokaj ponosni, da odhajajo v misijo in bodo tam zastopali Slovenijo (srednja vrednost ocene na desetstopenjski lestvici je 8,44). Anketiranci tudi menijo, da so psihično povsem sposobni za izvajanje nalog v misiji (kar 46,8 % jih je na lestvici ocene lastne psihične sposobnosti izbralo najvišjo možno oceno (10), povprečna ocena lastne psihične sposobnosti pa je 9,21), prav tako jih ni strah, da bi v misiji v kritičnem trenutku odpovedali.

Delo v mirovnih operacijah je lahko nevarno. Res je, da niso vse operacije nevarne, nevarnosti pa tudi niso povsod enake. V postkonfliktnih državah je običajno zelo velika nevarnost protipehotnih min in drugih neeksplodiranih ubojnih sredstev, nevarne so lahko demonstracije in razni nepredvideni dogodki ipd. Se pa vojaški in policijski del mirovne operacije pri opravljanju svojega dela lahko srečujeta z različnimi nevarnostmi. Ko smo slovenske policiste v anketi pred odhodom na misijo spraševali o verjetnosti raznih nevarnosti, se je pokazalo, da nevarnostim ne pripisujejo posebnega pomena. Še najbolj verjetno se jim zdi, da bi jih na misiji lahko ogrozilo delovanje kriminalnih tolpa, pa tudi možnost, da bi padli v zasedo med opravljanjem naloge, se jim v povprečju zdi dokaj verjetna, predvidevajo tudi možnost nevarnosti zaradi min in drugih neeksplodiranih ubojnih sredstev. V intervjujih po vrnitvi z misije se je pokazalo, da je osebna ogroženost zelo odvisna od vrste dela, ki ga posameznik v misiji opravlja, in od okolja opravljanja dela. Tako je nekaj intervjuvanih policistov mirovnikov na vprašanje o največjih nevarnostih v misiji odgovorilo, da ni bilo nobenih nevarnosti, drugi pa so se znašli v

zelo različnih nevarnih razmerah – od nevarnosti v prometu, do kame-njanja vozila in neposrednega napada na policijsko postajo.

Za doseg skupnih minimalnih standardov usposobljenosti Združeni narodi civilnim policistom za sodelovanje v operacijah pod svojim mandatom postavljajo določene pogoje, kot so najmanj pet let (za zahtevnejše operacije pa vsaj osem let) policijskih delovnih izkušenj, sposobnost vožnje z vozili na štirikolesni pogon, znanje tujega (delovnega) jezika (Broer, Emery, 1998: 374). Druge zahteve se tičejo poklicnega statusa, zdravja, znanja ravnanja z orožjem, poznavanja zakonodaje in kodeksa policijskega ravnanja, znanja reševanja konfliktov ipd. (*Selection Standards and Training Guidelines for United Nations Civilian Police*,⁸ po Majhenič, 2001: 59–61). Poleg zgolj postavljanja standardov, za doseg katerih potem skrbijo države same, pa se razvijajo tudi druge, še enotnejše oblike usposabljanja policistov za delovanje v mirovni operaciji.⁹ V anketi naše raziskave policiste kandidate za mirovno misijo sprašujemo o kakovosti priprav na misijo. Priprave so bile v dosedanjih anketah v povprečju ocenjene dokaj dobro. Še najslabše je ocenjen fizični trening, medtem ko so se jezikovne priprave glede na prvotne dokaj slabe ocene po zadnjih ocenah precej izboljšale. Dokaj dobro mnenje imajo anketiranci tudi o pripravah s področja politične situacije in vzrokov konflikta ter tradicij in vrednot različnih etničnih skupin. V intervjujih po vrnitvi z misije so policisti mirovniki v glavnem potrdili ustreznost priprav, pri pogovoru o pomenu vnaprejšnje informiranosti o razmerah na območju mirovne operacije pa so praviloma poudarjali, da je za delo v misiji informiranost ključna. Na splošno lahko ugotovimo, da priprave niso težava, ko je odhajanje v mirovno operacijo utečeno, da pa je težje zagotoviti ustrezne priprave (in opremo) prvim udeležencem neke operacije.

⁸ Izdal United Nations Department of Peacekeeping Operations, Plaza, New York, 1997.

⁹ Tako naj bi npr. policisti za mirovne operacije Evropske unije pridobivali posebna znanja v okviru *European Police College* – CEPOL (Eržen, 2003).

Sklep

Policijo si običajno predstavljamo kot tisto državno institucijo, ki skrbi za varnost in zaščito ljudi doma. Vendar pa sodobna praksa kaže, da lahko civilna policija opravlja tudi pomembne naloge v mednarodni skupnosti. Tako postajajo vse pomembnejše delovno področje nacionalnih policij tudi različne mednarodne policijske misije, kot sta npr. EUPM v Bosni in Hercegovini in EUPOL v Makedoniji, pa tudi sodelovanje v drugih mirovnihih operacijah, npr. CIVPOL UNMIK na Kosovu. Pomembno vlogo ima policija tudi v vseh ostalih oblikah mednarodne pomoči obnovi varnostnega sektorja postkonfliktnih držav, kakršno je bilo npr. usposabljanje afganistanske in iraške policije.

Slovenija je naloge na področju mednarodnih operacij začela sprejemati leta 1997. Takrat so začeli v mirovnihih operacijah sodelovati tako pripadniki Slovenske vojske kot slovenske policije. V slabih 9 letih sodelovanja v tovrstnih operacijah je bilanca slovenske policije naslednja: približno 150 napotitev; udeležba v desetih različnih operacijah oziroma drugih aktivnostih, povezanih z zagotavljanjem miru; sodelovanje v operacijah pod vodstvom štirih mednarodnih organizacij (OZN, nekdanje Zahodnoevropske unije, Evropske unije in OVSE), sodelovanje v bilateralnih aktivnostih, pa tudi v mednarodnih administracijah in nenazadnje opravljanje vrste različnih nalog: izvršilne naloge oziroma naloge uveljavljanja zakonitosti, naloge opazovanja in spremljanja, svetovanja in mentorstva. V tem času je slovenska policija vzpostavila tudi poseben oddelek za mirovne operacije, v katerem so ljudje z izkušnjami iz mirovnihih misij. Aktivnosti v zvezi z mirovnimi operacijami se v slovenski policiji analizirajo in nadgrajujejo sproti, dobivajo pa tudi vedno več pravnih podlag.

VIRI:

- Broer, Harry, Michael Emery (1998): *Civilian Police in U.N. Peacekeeping Operations*. V: Robert B. Oakley, Micheel J. Dziedzic, Eliot M. Goldberg (ur.): *Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security*. Washington, DC: National Defense University Press.
- Durić, Džemal (2004): *Kadrovski informacijski sistem enote za mednarodne mirovne operacije*. 5. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede. 976–987.
- Eržen, Borut (2004): *Operacije kriznega upravljanje Evropske unije – nov izziv na področju priprav policistov za tovrstne naloge?* 5. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede. 988–995.
- Kankaraš, Boris (2004): *Priprave slovenskih policistov na delo v mirovnih operacijah*. 5. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola (neobjavljeno gradivo).
- Kuhar, Tadeja (december 2003): *Na delo z oboroženim spremstvom*. Varnost: časopis Policije. 26–29.
- Majhenič, Aleksander (2001): *Sodelovanje policije v mednarodnih mirovnih operacijah*, Diplomsko delo. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Pozvek, Anton (junij 2002): *Slovenska policija v mirovnih operacijah*. 3. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola (neobjavljeno gradivo).
- Slovenski policisti v mirovnih silah* (september 2003). Policija, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Slovenski policisti v mirovnih silah* (junij 2004). Policija, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Sodelovanje slovenske policije v mirovnih in drugih mednarodnih misijah*. Policija, Generalna policijska uprava, Uprava uniformirane policije, Sektor za varnostno načrtovanje in mirovne misije, <http://policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 10. 1. 2005.
- Sodelovanje slovenske policije v mirovnih in drugih mednarodnih misijah*. Policija, Generalna policijska uprava, Uprava uniformirane policije, Sektor za varnostno načrtovanje in mirovne misije, <http://policija.si/si/organiziranost/uup/mirovne/mirovne.html>, 6. 1. 2006.
- Tavčar, Nuša (december 2004): *Na delu v Jordaniji*. Varnost: časopis Policije. 36–38.
- Zakon o policiji*. Uradni list Republike Slovenije 102/2004, 21. 9. 2004.

O AVTORJIH

Maja Garb, docentka, doktorica znanosti s področja obramboslovja. Zaposlena kot raziskovalka na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ukvarja se s sociološkim proučevanjem vojske, vojaškega profesionalizma, pokonfliktne demobilizacije in reintegracije vojakov, mirnodobnih odhodov osebja iz vojaških organizacij, kadrovskih vidikov mirovniških operacij, vojaškega vodenja in pokonfliktne družbene obnove. Med pomembnejše objave sodijo: *Koncepti vojaške profesije* (Teorija in praksa, 1995, let. 32, št. 1/2); *Problemi demokratizacije razmerij med vojsko in civilno oblastjo v državah srednje in vzhodne Evrope* (Teorija in praksa, 1998, let. 35, št. 2); *Ženske na služenju vojaškega roka v JLA* (v: L. Jelušič, M. Pešec (ur.): *Seksizem v vojaški uniformi*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske, 2002); *Demobilizacija in družbena reintegracija vojaškega osebja v državah srednje in vzhodne Evrope* (v: M. Malešič (ur.): *Nacionalna in mednarodna varnost: iz obramboslovnih raziskav III*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2002); *Slovenska vojska v mirovniških operacijah: cilji in rezultati prve faze empiričnega raziskovanja* (skupaj z L. Jelušič in dr., v: *Slovenska vojska*, 12. marec 2004, let. 12, št. 5); *Vojska in policija Afganistana v procesu postkonfliktne obnove* (v: B. Pipenbaher (ur.): *Vključevanje civilnih zmogljivosti v operacije v podporo miru*, Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo, 2005).

Klemen Grošelj, asistent in raziskovalec, magister znanosti s področja obramboslovja. Leta 2001 je z uspešnim zagovorom diplomskega dela z naslovom *Analiza nacionalnovarnostnega sistema Ruske federacije* na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani na programu politologija, smer obramboslovje, dosegel naziv univerzitetni diplomirani politolog. Svoje izobraževanje nadaljuje s podiplomskim študijem obramboslovja, v okviru katerega je leta 2004 magistriral z magistrskim delom *Kognitivno-institucionalna analiza kriznega upravljanja in vodenja: primer nesreč v Sloveniji*. Leta 2002 se je kot mladi raziskovalec zaposlil v Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede. Sodeloval je v različnih mednarodnih in nacionalnih raziskovalnih projektih (*Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji*, *Slovenska vojska v mirovniških operacijah*, *Stališča slovenske mladine do vojaškega poklica*) in na konferencah (8. bienalna konferenca združenja ERGOMAS: *Blurring Boundaries: The Military and The New World (Dis)Order*, Nato Advanced Research Workshop:

The Challenge of Defence Transformation in Europe). Raziskuje procese kriznega upravljanja, mirovne in ekspedicijske operacije in politični oz. nacionalnovarnostni sistem Ruske federacije. Je avtor več znanstvenih in strokovnih člankov v Sloveniji in tujini. V okviru pedagoške dejavnosti Katedre za obramboslovje sodeluje pri predmetih Teorija civilne obrambe I in II.

Ljubica Jelušič, redna profesorica, doktorica znanosti s področja obramboslovja. Leta 1985 je diplomirala na dveh programih Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani, in sicer na obramboslovju ter na mednarodnih odnosih. Leta 1988 je magistrirala na obramboslovju, leta 1992 pa doktorirala s področja politične legitimnosti vojaštva. V letih 1994–1995 je bila na podoktorskem usposabljanju s področja vojaške sociologije na Kraljevi vojaški akademiji v Bruslju, Belgija. Na Fakulteti za družbene vede predava teme s področja polemologije, sociologije in politologije vojske, mirovnih študij, antropologije vojne ter teorij civilno-vojaških odnosov. Na Poveljniško-štabni šoli Slovenske vojske predava predmeta Oborožene sile in družba ter Vojaška sociologija. Je soustanoviteljica predmeta Osnove nacionalne varnosti na Fakulteti za politične znanosti Univerze v Zagrebu, sodeluje v podiplomskem raziskovalnem programu Centra za civilno-vojaške odnose v Beogradu. Je članica Mednarodnega svetovalnega odbora Centra za nadzor nad oboroženimi silami v Ženevi (DCAF). Njena raziskovalna področja so mirovne operacije, upravljanje s človeškimi viri v vojski, obrambno prestrukturiranje in konverzija ter civilno-vojaški odnosi. V letih 1996–2001 je vodila delovno skupino v okviru projekta COST A10 pri Evropski komisiji z naslovom *Obrambno prestrukturiranje in konverzija*. V obdobju 2003–2005 je vodila projekt *Slovenska vojska v mirovnih operacijah* (CRP Konkurenčnost Slovenije 2001–2006), od leta 2004 dalje pa vodi projekt *Človeški dejavnik v vojaškem sistemu* (CRP Znanje za varnost in mir). Med pomembnejša dela sodijo monografije *Legitimnost sodobnega vojaštva* (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1997), *Seksizem v vojaški uniformi* (urednica skupaj z M. Pešec, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske, 2002); *Defence Restructuring and Conversion: Sociocultural Aspects* (urednica skupaj z J. Selbyjem, Bruselj: Evropska komisija, 1999); *European Defence Restructuring: Military and Public View* (urednica skupaj s Ph. Manigartom, Bruselj: Evropska komisija, 2001).

Jelena Juvan, mlada raziskovalka, univerzitetna diplomirana politologinja. Na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je diplomirala leta 2001 z diplomsko nalogo *Religija in vojna v Bosni in Hercegovini*, za katero je prejela fakultetno Prešernovo nagrado. Zaposlena je na Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede in je študentka doktorskega študija obramboslovja, v okviru katerega se spe-

cializira za področje vojaških družin. Sodeluje v projektih *Slovenska vojska v mirovni operaciji* in *Človeški dejavnik v vojaškem sistemu*. Med pomembnejše objave sodijo: *Peacekeeper's families in Slovenia: challenges and trends* (skupaj z L. Jelušič, v: IUS Conference proceedings: 45th anniversary: 1960–2005); *Vojaške družine* (v: A. Bebler (ur.): *Sodobno vojaštvo in družba*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005); *The fire at the DAR factory in Koper* (skupaj s K. Grošljem in D. Rismanom, v: A. Brändström in M. Malešič (ur.): *Crisis management in Slovenia: comparative perspectives*, Stockholm: Swedish National Defence College, 2004).

Erik Kopač, asistent in raziskovalec na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, magister znanosti s področja obramboslovja, raziskuje področja politične ekonomije in nacionalne varnosti, obrambne ekonomike, primerjalnih obrambnih sistemov in kriznega upravljanja. Med pomembnejša dela sodijo: *Economic constraints of defence reform in SEE* (Croatian international relations review, 2002, let. 8, št. 26/27); *Reconstruction of the defense industry in the European Union: globalization or regionalization?* (skupaj z A. Kešeljevićem, v: 30th EIBA (European International Business Academy) Annual Conference, Ljubljana, 5.–8. december 2004); *Enlarged European Union: challenges to international business and management* (v: EIBA conference proceedings, Brussels: EIBA, 2004); *Professionalisation of the Slovenian armed forces* (skupaj z I. Kotnik - Dvojmoč, v: A. Forster, T. Edmunds in A. Cottey (ur.): *The challenge of military reform in postcommunist Europe: building professional armed forces (One Europe or several?)*, Basingstoke: Palgrave, 2002).

Kristina Ober, univerzitetna diplomirana politologinja, je leta 2001 diplomirala na smeri obramboslovje s temo *Skupna varnostna in obrambna politika Evropske unije*. Študij nadaljuje na magistrski ravni, in sicer na smeri obramboslovje, kjer se specializira za tematiko motivacijskih dejavnikov pripadnikov Slovenske vojske v mirovni operaciji. Strokovno se ukvarja z mednarodno varnostjo in je objavila več prispevkov s področja demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami ter mednarodnih organizacij, predvsem Severnoatlantskega zavezištva. Zaposlena je na britanskem veleposlaništvu v Sloveniji in je koordinatorica programa mednarodne poletne šole v Sloveniji na temo *Conflict Management in the Balkans* pri Academic Solutions v Londonu.

Vladimir Prebilič, docent, doktor znanosti s področja obramboslovja, je diplomiral na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani leta 1998 na dvo-predmetnem študiju zgodovine in geografije. Od leta 1999 do 2005 je bil zaposlen kot asistent stažist na Katedri za obramboslovje Fakultete za družbene vede, kjer je s tematiko konverzije vojaških baz magistriral leta 2001. Doktoriral je leta 2004 na temo zgodovine vojaške logistike. Od

marca 2005 je docent za obramboslovje na Katedri za obramboslovje in sodelavec pri naslednjih predmetih: Vojaška zgodovina, Mirovne študije, Teorija taktike kopenske vojske, Temelji Evropske unije, Evropski politični sistemi, Evropske politične institucije in Prostorska informatika. Na področju raziskovalnega dela je dejaven pri raziskovanju mirovnih operacij, vojaške zgodovine in vojaške logistike. Med letoma 1999 in 2001 je sodeloval v mednarodnem projektu COST A10 – *Obrambno prestrukturiranje in konverzija*, kjer se je specializiral za konverzije vojaških baz. Najpomembnejši članki so: *Teorija vojaške logistike* (v: A. Bebler (ur.): *Sodobno vojaštvo in družba*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005); *Zavezniške baze v Republiki Sloveniji* (Teorija in praksa, 2002, let. 39, št. 3), *Vojaška geografija v Sloveniji* (Geografski vestnik, 2002, let. 74, št. 2), *Upravljanje konverzije vojaških objektov* (v: M. Malešič (ur.): *Nacionalna in mednarodna varnost*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2002).

Vinko Vegič, docent, doktor znanosti s področja obramboslovja, je leta 1986 diplomiral na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani na smeri obramboslovje, leta 1990 pa je na isti smeri zaključil magistrski študij. Doktoriral je leta 2002. Sedaj je docent za področje obramboslovja in znanstveni delavec v Obramboslovnem raziskovalnem centru na Fakulteti za družbene vede. Sodeloval je v več raziskovalnih projektih: *Slovenska mladina in vojaški poklic*, *Slovenska vojska v mirovnih operacijah*, *Človeški dejavnik v vojaškem sistemu*. Raziskovalno se ukvarja s problemi mednarodne varnosti, še posebej z mednarodnimi varnostnimi institucijami, s problematiko javnosti in nacionalne varnosti ter vojaškega profesionalizma. Je avtor več znanstvenih in strokovnih člankov, sodeloval pa je tudi na več znanstvenih in strokovnih srečanjih doma in v tujini. Med pomembnejša dela sodijo: *Small States and Alliances: the Case of Slovenia* (skupaj z A. Grizoldom, v: E. Reiter in H. Gärtner (ur.): *Small States and Alliances*, Heidelberg, New York: Physica, 2001); *Nato po hladni vojni: o teoretičnih perspektivah* (v: M. Malešič (ur.): *Nacionalna in mednarodna varnost: iz obramboslovnih raziskav III*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2002); *Vloga in funkcije NATA po koncu hladne vojne* (v: A. Bebler (ur.): *Sodobno vojaštvo in družba*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005).

STVARNO IN IMENSKO KAZALO

A

Afganistan, 35, 91, 139, 180, 184,
185, 190, 191
Allied Harmony, 86, 94
AMM – Aceh Monitoring Mission,
104

B

BONUCA, 52

C

CIVPOL, 189, 193, 200
Concordia, 86, 108

D

DOMREP, 35

E

ECOMOG, 71, 151, 152, 153, 154,
155, 172, 174
ECOWAS, 14, 150, 151, 152, 153, 154,
155, 160, 172, 173, 174
Essential Harvest, 94
EU BAM Rafah (EU Border Assistance
Mission at Rafah Crossing Point in
the Palestinian Territories), 104
EUFOR, 102, 103
EUJUST, 103
EUJUST LEX (EU Integrated Rule of
Law Mission for Iraq), 104
EUPAT (EU Police Advisory Team in
the Former Yugoslav Republic of
Macedonia), 192
EUPM (*European Union Police Mission*),
102
EUPOL, 102
Evroatlantski partnerski svet, 87
Evropska banka za obnovo
in razvoj, 63

Evropska unija, 42, 55, 63, 133, 192

G

genocid, 29, 149, 164, 174

H

Hrvaška, 95, 111
humanitarna pomoč, 13, 31

I

IFOR, 28, 38, 63, 66, 81, 84, 87, 90,
92, 125, 131, 132
IPTM, 187, 190, 191
ISAF, 71, 84, 88, 89, 92, 94, 95, 104,
180, 184, 185

J

JIPTC, 187, 191, 192
Jugoslavija, 83

K

Kosovo, 8, 32, 47, 55, 57, 66, 74,
76, 90, 93, 96, 101, 116, 119,
176, 177, 179, 182, 183, 184,
185, 186, 188, 189, 190,
191

L

Liberija, 30, 150, 157, 165

M

MAP, 88
MAPE, 187, 188, 191, 192, 194
MINUCI, 49, 53
MINUGUA, 43, 53
MINURCA, 44, 66
MINURSO, 47, 66
MINUSTAH, 49, 58
MIPONUH, 44

- mir
 – negativni, 153
 – pozitivni, 172
- Moldova and Ukraine Border Mission, 104
 MONUA, 43, 66, 71
 MONUC, 48, 102
 MSU, 8, 9, 178, 182, 183, 184
- N**
 Nato, 12, 14, 27, 71, 79–96, 99, 101, 103, 203, 206
 – akcijski načrt za članstvo, 88
 – posredovanje, 90
- O**
 OHR, 187, 191, 193
 ONUB, 50, 58, 168
 ONUC, 18, 34, 50, 55, 68, 187
 ONUCA, 36
 ONUSAL, 37
 operacije kriznega odzivanja, 82
 operacije kriznega upravljanja, 86
 operacije v podporo miru, 203
 operacije vsiljevanja miru, 16
 Operation Cleansweep, 98
 Operation Sharp Guard, 99, 109
 Organizacija afriške enotnosti, 147
 orožniške sile, 106
 OVSE, 10, 14, 28, 44, 55, 80, 87, 89, 100–141, 175, 176, 181, 182, 187, 188, 189, 191, 192, 200
- P**
 POLISARIO, 47
 preventivna diplomacija, 25, 27
 proračun OZN, 67, 68, 69
 PROXIMA, 109
- R**
 reševanje konfliktov, 56, 154, 171, 172
 Ruanda, 164, 170
- S**
 sankcije, 74, 99
 Severnoatlantski svet za sodelovanje (SASS), 86
- SFOR, 9, 28, 66, 87, 92, 103, 125, 131, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 184
 Sierra Leone, 170, 174
 Skupnost neodvisnih držav, 14, 89
 Solana, Javier, 109
 Somalija, 164
 Sudan, 74, 164
 Svetovna banka, 62
 Svetovni program za hrano, 62
- T**
 Tadžikistan, 41, 111, 116, 119, 126, 127, 128, 130, 132, 139, 140, 142
- U**
 UNAMA, 51, 58
 UNAMI, 52
 UNAMIC, 37, 38
 UNAMIR, 39, 40, 66, 149
 UNAMSIL, 45, 47, 66
 UNASOG, 40, 66
 UNAVEM I, 36, 37, 41, 66
 UNAVEM II, 37, 41, 66
 UNAVEM III, 37, 41, 66
 UNCRO, 7, 38, 39, 41, 42, 43, 66
 UNDOF, 18, 35, 46, 177
 UNEF I, 33, 35
 UNEF II, 35
 UNFICYP, 18, 19, 46, 70, 176, 177, 182, 183
 UNGOMAP, 35
 UNHCR, 62, 63, 77, 168
 UNICEF, 63, 168
 UNIFIL, 18, 35, 46, 50, 177
 UNIIMOG, 36
 UNIKOM, 37, 58
 UNIPOM, 35
 UNITAF, 38, 63
 UNMEE, 48
 UNMIBH, 42, 43
 UNMIH, 39
 UNMIK, 8, 47, 53, 55, 66, 74, 117, 177, 182, 183, 187, 189, 191, 192, 193, 196, 197, 200
 UNMIL, 49, 58
 UNMIS, 50, 58
 UNMISSET, 45, 48, 58, 187, 188, 191
 UNMOGIP, 17, 35, 46

- UNMOP, 43, 66
UNMOT, 41, 140
UNOB, 53, 58
UNOCI, 49, 53, 58
UNOGBIS, 52
UNOGIL, 34, 67
UNOMB, 52
UNOMIG, 47
UNOMIL, 40, 66, 154
UNOMOZ, 39
UNOMSIL, 45, 66
UNOMUR, 39, 66
UNOSOM I, 38, 39, 58, 66, 148
UNOSOM II, 38, 39, 66, 148
UNOTIL, 49, 53
UNOWA, 52
UNPOS, 52
UNPREDEP, 7, 24, 38, 39, 41, 66
UNPROFOR, 7, 38, 41, 43, 50, 66,
83, 90, 92, 125, 132, 144
UNSCO, 52
UNSF, 34
UNSMIH, 42, 43
UNTAC, 37, 38
UNTAES, 7, 42, 44, 66
UNTAET, 45, 73, 187, 188, 191
UNTAG, 36, 55, 70
UNTMIH, 43
UNTOP, 52
UNTSO, 17, 35, 45, 176, 177, 182, 183,
184, 185
UNYOM, 34
- V**
vojna proti terorizmu, 141
Vrnimo upanje (Restore Hope), 63,
149
- W**
WFP, 62
WHO, 62
- Z**
Zahodnoevropska unija, 188

